

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
PRÁVNICKÁ FAKULTA

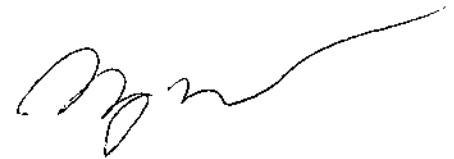
RIGORÓZNÍ PRÁCE
OBCHOD S LIDMI

Konzultant práce: JUDr. Marie Vanduchová, CSc.

Zpracovatel práce: Mgr. Lenka Myslíková

V Praze, leden 2009

*„Prohlašuji, že jsem tuto rigorózní práci zpracovala samostatně
a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala,
způsobem ve vědecké práci obvyklým.“*

A handwritten signature in black ink, consisting of a series of loops and a long horizontal stroke extending to the right.

Seznam použitých zkratk:

cizinecký zákon	zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území ČR a změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
EU	Evropská unie
ILO	Mezinárodní organizace práce
IOM	Mezinárodní organizace pro migraci
KSZD	komerční sexuální zneužívání dětí
OSN	Organizace spojených národů
P ČR	Policie České republiky
Program	Programu podpory a ochrany obětí obchodování s lidmi
Protokol	Protokol o prevenci, potlačování a trestání obchodování s lidmi, zejména se ženami a dětmi
RE	Rada Evropy
Soud	Evropský soud pro lidská práva
STV	Stichting Tegen Vrouwenhandel (Dutch Foundation against Trafficking in Women)
transplantační z.	zákon č. 285/2002 Sb., o darování, odběrech a transplantacích tkání a orgánů a o změně některých zákonů
TZ	zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů
úmluva č. 29	Úmluva Mezinárodní organizace práce č. 29 o nucené nebo povinné práci, 1930, vyhlášena pod č. 506/1990 Sb.
úmluva č. 105	Úmluva Mezinárodní organizace práce č. 105 o odstranění nucené práce, 1957, vyhlášena pod č. 231/1998 Sb.
úmluva OSN	Úmluva OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu
Úmluva RE	Úmluva Rady Evropy o ochraně lidských práv a základních svobod
ÚOOZ SKPV P ČR	Útvar pro odhalování organizovaného zločinu Služby kriminální policie a vyšetřování Policie České republiky
Ústava	ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava ČR

Obsah

1.	ÚVOD	4
2.	POPIS AKTUÁLNÍ SITUACE	7
2.1	Oběti obchodování s lidmi	11
2.2	Pachatelé obchodování s lidmi	18
3.	REAKCE MEZINÁRODNÍHO SPOLEČENSTVÍ	28
3.1	Obecná reflexe v mezinárodní úpravě	28
3.1.1	Organizace spojených národů (UN)	33
3.1.2	Rada Evropy	39
3.1.3	Mezinárodní organizace práce (ILO)	41
3.1.4	Evropská Unie (EU)	42
3.1.5	Europol	45
3.1.6	Další mezinárodní organizace a iniciativy	47
3.2	Odpovědnost právnických osob a obchod s lidmi	48
3.2.1	Rámcové rozhodnutí č. 2002/629/SVV	50
3.2.2	Úmluva o opatřeních proti obchodování s lidmi	53
3.2.3	Úmluva OSN o nadnárodním organizovaném zločinu	54
3.2.4	Návrh možného legislativního řešení	55
4.	ZAJÍMAVÉ ZAHRANIČNÍ ÚPRAVY	58
4.1	USA	58
4.1.1	Zákon na ochranu obětí obchodování s lidmi a násilí	59
4.1.2	Úprava sňatkových agentur	61
4.2	Velká Británie	63
4.3	Francie	65
4.4	„Klientský systém“ a úprava v Itálii	66
4.5	Slovensko	68
4.6	EU a návrh zavedení sankcí pro zaměstnavatele	71
5.	VÝVOJ ČESKÉ TRESTNĚPRÁVNÍ ÚPRAVY	73
6.	AKTUÁLNÍ ÚPRAVA A KRITICKÉ MOMENTY	76
6.1	Aktuální definice dle ustanovení § 232a TZ	76
6.2	Obchodování s dětmi	80
6.3	Obchod s lidskými orgány a tkáněmi	85
6.4	Nová ustanovení TZ týkající se dětské pornografie	88
6.5	Aktuální problémy aplikační praxe	91
6.5.1	Otázka časové působnosti	91

6.5.2	Překrývání skutkových podstat.....	103
7.	NUCENÁ PRÁCE	110
7.1	Definice nucené práce	110
7.1.1	Definice otroctví.....	113
7.1.2	Definice nevolnictví.....	113
7.1.3	Nucená práce	114
7.1.4	Vztah pojmů „nucená práce“ a „obchodování s lidmi“	122
7.2	Významná soudní rozhodnutí.....	125
7.2.1	U.S. v. Kozminski	125
7.2.2	U.S. v. Alzanki.....	127
7.2.3	U.S. v. King	130
7.2.4	Věc Siliadin proti Francii	132
7.2.5	Van der Mussele proti Belgii	137
7.3	Úvahy z hlediska de lege ferenda	142
8.	ZÁVĚR.....	144
9.	PŘÍLOHY	147
10.	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ	185

1. ÚVOD

Obchodování s lidmi je jednou z nejnebezpečnějších forem organizovaného zločinu, která je spojena se závažným porušováním základních lidských práv obětí. Zároveň je díky svým určitým specifickým rysům, jejichž popisu se také budu ve své práci věnovat, trestnou činností vysoce latentní, o níž se získávají jak prvotní poznatky, tak následně důkazy pro trestní řízení pouze se značnými obtížemi. V neposlední řadě se k obchodování s lidmi váží různé předsudky a mýty.

Z těchto důvodů se aktivity na poli boje proti obchodování s lidmi nesoustředí pouze na stíhání a trestání pachatelů, ale také na rozšíření možností, jak obětem obchodování s lidmi pomoci vymanit se z kriminálního prostředí, stabilizovat se, získat ztracenou sebeúctu i sebevědomí a začlenit se znovu do společnosti. Dlouhodobá práce s obětí včetně zajištění jejího bezpečí a ochrany jsou nesmírně důležité, neboť svědectví oběti bývá často jedním z klíčových důkazů proti pachateli.

Cílem mé práce je zmapovat problematiku obchodování s lidmi **z pohledu legislativního**. Kořeny národních úprav v této oblasti lze nalézt a vývoj porovnávat s relevantní mezinárodní úpravou a úpravou v rámci EU; proto je částí popisující instrumenty mezinárodního práva věnována samostatná kapitola. V dalších částech práce se věnuji **vývoji právní úpravy** na území dnešní ČR a popisují **aktuální úpravu včetně problémů plynoucích z aplikační praxe**. Ve své práci také uvádím některé příklady **legislativní úpravy platné v zahraničí**, které by mohly sloužit jako inspirace pro obdobnou budoucí úpravu v ČR.

Tam, kde v mé práci bude používán termín „obchodování s lidmi“, nebude-li uvedeno jinak, bude shodný s trestněprávní definicí zakotvenou v českém právním řádu zákonem č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „TZ“), tedy ve znění zákona č. 537/2004 Sb., s účinností od 22. října 2004. Tato definice je dle mého názoru plně v souladu s mezinárodním pojetím obchodování s lidmi a vychází, jak bude detailněji vysvětleno níže v kapitole č. 3, z všeobecně mezinárodně uznávané definice obchodování s lidmi provedené **„Úmluvou OSN proti**

nadnárodním organizovanému zločinu¹ (dále jen „Úmluva OSN“) a jejím dodatkovým **„Protokolem o prevenci, potlačování a trestání obchodování s lidmi, zejména se ženami a dětmi“**² (dále jen „Protokol“). Zaměřím se i na problémy, které téměř doslovné převzetí této definice do českého právního řádu vneslo do aplikační praxe. Mluvíme-li o obchodu s lidmi a definici zakotvené v Protokolu, nelze se věnovat pouze jedinému paragrafu TZ. Je nutné zmínit i další, související ustanovení, zejména dvě ustanovení TZ - § 216a obchodování s dětmi a § 204 kuplířství. Dále jsou to např. ustanovení § 217a TZ nedovolené nakládání s tkáněmi a orgány,³ či ustanovení § 205b TZ, zneužití dítěte k výrobě pornografie.

S obchodováním s lidmi za účelem **sexuálního vykořisťování nepřímo souvisí i otázka prostituce**. S ohledem na limity rozsahu mé práce se nemohu detailněji věnovat různým přístupům jednotlivých států světa k prostituci, proto pouze částečně zmíním reflexi prostituce v českém právním řádu. Dalším důvodem, proč se úpravou prostituce nebudu zabývat detailněji, je skutečnost, že z žádné, dosud zpracované nezávislé studie nevyplývá, že by některý ze zvolených přístupů legislativní úpravy prostituce ve světě měl zásadní vliv na pokles či nárůst výskytu obchodu s lidmi v konkrétním státě.

Vzhledem k relativní novosti dalších forem obchodování s lidmi, kterými jsou **nevolnictví, nucená a otrocká práce či další formy vykořisťování**, se zaměřím i na aplikační problémy spojené s těmito novými termíny včetně příslušné judikatury Evropského soudu pro lidská práva a judikatury pocházející z USA. Pouze z důvodu zjednodušení a zkrácení textu, budu dále v textu mé práce, nebude-li uvedeno jinak, užívat obecné označení „nucená práce“

1 Překlad úmluvy je dostupný např. v: Scheinost, M.: Konvence OSN a další dokumenty k organizovanému zločinu. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2001.

2 Scheinost, M.: Konvence OSN a další dokumenty k organizovanému zločinu. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2001.

3 V době přípravy této práce došlo k částečné změně § 209b TZ. Dne 16. července 2008 byl schválen zákon č. 296/2008 Sb., o zajištění jakosti a bezpečnosti lidských tkání a buněk určených k použití u člověka a o změně souvisejících zákonů (zákon o lidských tkáních a buňkách), kterým se částečně mění též ustanovení § 209b TZ. Po nabytí účinnosti ustanovení dne 18. října 2008 se ustanovení bude vztahovat nejen na tkáně a orgány, ale v souladu s novým názvem § 209b TZ „nedovolené nakládání s buňkami, tkáněmi a orgány“ i na buňky.

pro případy obchodování s lidmi za účelem otroctví, nevolnictví, nucené práce a jiných forem vykořisťování.

ČR v současné době splňuje většinu mezinárodních standardů v oblasti boje proti obchodování s lidmi, v některých dílčích aktivitách jsou dokonce zkušenosti českých expertů využívány jako **tzv. dobrá praxe v zahraničí**. Na druhou stranu však lze najít i oblasti, za které je ČR pravidelně kritizována. Jedná se zejména o nízké počty odsouzených osob a nízké, někdy i podmíněné tresty odnětí svobody ukládané za trestný čin obchodování s lidmi.⁴ Jak je patrné např. z tabulky č. 3, tresty ukládané soudy v ČR jsou v praxi mnohonásobně nižší, než kolik umožňují základní i kvalifikované skutkové podstaty v ustanovení § 232a TZ.

Zpracování problematiky právní úpravy obchodování s lidmi **ve výše uvedeném rozsahu je v ČR pravděpodobně jednou z prvních prací** na toto téma. Dosud se autoři věnovali této problematice pouze z pohledu sociologie, prevence, spolupráce s nevládními organizacemi či některým dílčím aspektům právní úpravy, zejména jejímu historickému vývoji či vztahu k mezinárodnímu právu.⁵ Stranou vždy zatím zůstaly právě výše uvedené aspekty týkající se trestního práva hmotného i procesního.

4 „The 2005 Trafficking In Persons Report“ z června 2006 a „The 2006 Trafficking In Persons Report“ z června 2007. „Tzv. TIP report je každoročně vydávaná zpráva o stavu obchodování s lidmi a opatřeních přijatých jednotlivými státy světa, kterou za předchozí rok sestavuje americký „Úřad pro monitoring a potírání obchodu s lidmi“. ČR klesla v roce 2006 po mnoha letech pozitivního hodnocení ze skupiny jedna do skupiny dva. Předmětem kritiky byly zejména nízké, často podmíněné tresty ukládané pachatelům trestného činu obchodování s lidmi, a dále opakovaná medializace údajných případů nucené práce v rámci komunity dělnic z KLCDR. Zpráva z roku 2007 vyzněla pro ČR mnohem příznivěji a ČR se opět ocitla společně s dalšími 28 státy světa ve skupině číslo jedna.“

Národní strategie boje proti obchodování s lidmi (pro období let 2008-2011), Ministerstvo vnitra ČR, Praha, 2008, str. 14 - 15.

5 Trávníčková, I.: Obchodování se ženami z pohledu České republiky, IKSP, Praha, 2004.

Tomanová, K: Komparativní studie modelů ochrany obětí obchodování s lidmi (diplomová práce), Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Praha, 2007.

Toman, O: Sociální aspekty nucené práce a jiných forem vykořisťování (diplomová práce), Univerzita v Hradci Králové, Pedagogická fakulta, Hradec Králové, 2008.

Línhartová, K.: Obchodování s lidmi z mezinárodněprávního hlediska (diplomová práce), Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, Praha, 2006.

2. POPIS AKTUÁLNÍ SITUACE

Novodobé otroctví, jak je také někdy obchodování s lidmi nazýváno, je globálně rozšířený fenomén se stoupajícími tendencemi. Mezinárodní dokumenty označují tento trestný čin za jeden **z nejzávažnějších zásahů jak do lidské důstojnosti**, tak do dalších lidských práv a svobod obětí. Údajně jde o formu organizovaného zločinu s výnosy srovnatelnými s nelegálním obchodem se zbraněmi či drogami.⁶ Na rozdíl od těchto kriminálních aktivit však u obchodování s lidmi hrozí daleko menší riziko, že pachatelé budou odhaleni a potrestáni. Nabízí se zde jednoduchá paralela. Jestliže policejní orgány zajistí nezákonnou dodávku zbraní či střeliva, získají tím zpravidla zároveň důkazní prostředek použitelný u soudu. Naproti tomu oběti obchodování s lidmi bývají jedinými svědky a zároveň osobami poškozenými, ale ve většině případů se bojí svědčit. Zároveň se jedná o osoby, jejichž svědectví bude pravděpodobně zpochybnováno jako svědectví osob nedůvěryhodných (oběti sexuálního vykořisťování či nucené k prostituci, které v minulosti mohly prostituci provozovat dobrovolně, cizinci pobývající na území ČR nelegálně nebo pracující bez pracovního povolení, držitelé padělaných či pozměněných cestovních či osobních dokladů apod. či osoby s rozličnou kriminální minulostí).

Z výše uvedených důvodů je obchod s lidmi vysoce **latentní trestnou činností**, která je zpravidla páchána organizovanými skupinami pachatelů na území více států. Mezinárodní prvek, lukrativnost spojená s vysokým korupčním potenciálem, předsudky laické i odborné veřejnosti zejména vůči obchodu s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování, to vše vede k tomu, že je velmi obtížné trestný čin obchodování s lidmi nejen odhalovat, ale i stíhat.

6 „Přesně statisticky vyjádřit rozsah tohoto problému není snadné, a proto se odhady počtu obětí značně liší. Různé mezinárodní studie uvádějí, že ročně je celosvětově obchodováno 700 tisíc až 2 miliony osob, přičemž 300 až 500 tisíc osob je každoročně obchodováno v rámci Evropy. Odhaduje se, že celosvětový roční příjem z obchodu s lidmi se pohybuje mezi 8,5 až 12 miliardami EUR. Podle nejaktuálnější studie Mezinárodní organizace práce (ILO) je na celém světě 12,3 milionu osob obětí nucené práce, přičemž z tohoto počtu je 2,4 milionu osob zároveň obětí obchodu s lidmi za tímto účelem; roční zisky pachatelů jsou pak odhadovány na 31,6 miliard dolarů.“

Národní strategie boje proti obchodování s lidmi (pro období let 2005-2007), Ministerstvo vnitra ČR, Praha, 2005, str. 7.

Pro dokreslení rozsahu fenoménu obchodu s lidmi v ČR uvádím následující údaje. Zatímco statistiky týkající se obchodu s lidmi vykazují stabilní vývoj, statistiky týkající se kuplířství vykazují jednoznačně klesající tendence.

Tabulka č. 1

Počty P ČR zjištěných a objasněných trestných činů obchodování s lidmi (dle § 232a TZ, dříve § 246 TZ)								
Rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Zjištěno	13	27	15	10	13	16	16	11
Objasněno	13	25	10	9	12	11	13	11
Vyšetřované a stíhané osoby	21	26	12	19	30	18	11	20

Zdroj: Evidenčně statistický systém kriminality P ČR

„V roce 2007 bylo zjištěno celkem 11 trestných činů obchodování s lidmi (§ 232a zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, dále jen „TZ“), objasněno bylo taktéž 11 případů. Pro tyto činy bylo stíháno celkem 20 osob. Z celkového počtu 11 případů se v roce 2007 tři případy týkaly obchodu s lidmi za účelem pracovního vykořisťování (§232a, odst. 2, písm. c) TZ).“⁷

Tabulka č. 2

Počty P ČR zjištěných trestných činů kuplířství (dle § 204 TZ)								
Rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Zjištěno trestných činů	130	150	116	101	83	123	85	46
Vyšetřované a stíhané osoby	163	133	107	103	105	119	98	66

Zdroj: Evidenčně statistický systém kriminality P ČR

Údaje týkající se trestného činu dle ustanovení § 204 TZ kuplířství uvádím proto, že, jak bude detailně rozebráno v kapitole č. 6, skutkové podstaty trestného činu obchodování s lidmi dle § 232a TZ a § 204 TZ se částečně překrývají. Proto nezdědka kdy dochází k tomu, že případy jsou v průběhu trestního řízení překvalifikovány z trestného činu obchodování s lidmi právě na trestný čin kuplířství. Druhým důvodem, proč jsou údaje týkající se stíhání a vyšetřování kuplířství několikanásobně vyšší než u obchodu s lidmi, může být fakt, že se někdy nepodaří orgánům činným v trestním řízení dostatečně prokázat naplnění skutkové

⁷ Zpráva o stavu obchodování s lidmi v ČR za rok 2007, Ministerstvo vnitra ČR, 2008, str. 2.

podstaty trestného činu obchodování s lidmi (např. prvek donucení, podvodu apod.) a dochází tak pouze ke stíhání a následnému odsouzení za „prosté“ kořistění z prostituce – tedy ke stíhání kuplířství.

Dalšími dostupnými údaji jsou statistiky resortu spravedlnosti, který je gestorem statistik vedených státními zastupitelstvími a soudy. Z níže uvedeného je patrné, že po výrazném poklesu v počtu odsouzených osob v roce 2006, došlo v roce 2007 k mírnému zlepšení. Navíc, oproti dvěma podmíněným trestům odnětí svobody uložených v roce 2006, byly v roce 2007 uloženy celkem tři nepodmíněné tresty a pouze jede trest podmíněný. „V roce 2007 bylo za trestný čin obchodování s lidmi dle § 232a TZ obžalováno celkem 20 osob (15 mužů, 5 žen). Odsouzeny byly celkem 4 osoby (3 muži, 1 žena).“^{8, 9} Prozatím všechny osoby byly odsouzeny za obchodování s lidmi za účelem pohlavního styku a jiných forem sexuálního obtěžování nebo zneužívání.

Tabulka č. 3

Počty pravomocně odsouzených osob a uložených trestů za obchodování s lidmi (dle § 232a, dříve § 246 TZ)								
Rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Odsouzené osoby	16	15	20	5	12	20	2	4
K nepodm. trestu	6	7	5	1	3	8	0	3
K podmíněnému trestu	10	8	15	4	9	12	2	1

Zdroj: Ministerstvo spravedlnosti ČR

K rozmachu obchodu s lidmi přispívá řada faktorů. V odborných kruzích bývají označovány jako **tzv. push and pull factors**. Jak jsem již uvedla v úvodu, cílem mé práce je věnovat se právním aspektům obchodu s lidmi, nicméně považuji za nezbytné,

8 Zpráva o stavu obchodování v ČR za rok 2007, Ministerstvo vnitra ČR, 2008, str. 2.

9 „Výsledky kriminální statistiky v určitém roce nejsou přímo srovnatelné se statistikou vedenou resortem spravedlnosti, který je gestorem statistiky státních zastupitelství a soudů. Důvodem je zejména časový odstup, někdy i víceletý, mezi ukončením konkrétní trestní věci v jednotlivých fázích trestního řízení. Polícejní statistika jednotlivé případy zachytí na počátku trestního řízení, statistika soudní naopak až na jeho konci. Dalším důvodem je skutečnost, že v kriminálních statistikách jsou evidovány trestné činy i s neznámým pachatelem.“
Národní strategie boje proti obchodování s lidmi (pro období let 2003–2005), Ministerstvo vnitra ČR, Praha, 2005, str. 11, poznámka pod čarou č. 6.

hlavně s ohledem na v následujících kapitolách rozebíraný výklad některých stěžejních pojmů, rozebrat i momenty, které sice na první pohled s právními aspekty přímo nesouvisejí, nicméně sama definice obchodování s lidmi z nich vychází či na ně určitým způsobem reaguje. **Mezi push faktory patří:** zejména chudoba, mýtus lehčího a atraktivnějšího života na Západě, tolerance k porušování lidských práv, války a občanské nepokoje, genderová nerovnost či rasová diskriminace, nízká informovanost o rizicích cestování či práce v zahraničí atd. **Hlavními pull faktory jsou:** vyšší životní standard, poptávka po levné pracovní síle ve snaze o konkurenceschopnost a maximalizaci zisku, poptávka po komerčních sexuálních službách ve spojení s relativní tolerancí společnosti vůči klientům těchto služeb, poptávka „západní civilizace“ po nekvalifikované, manuální práci, nefunkční síť sociálních služeb v cílových zemích (mám na mysli např. ošetřovatelky starších a postižených osob v Itálii¹⁰ či Rakousku). Faktor, který nelze zařadit ani mezi push ani mezi pull faktory, ale který je velice významný jak ve zdrojových, tak v cílových zemích, je faktor **korupce**.

Z výše uvedených důvodů jsou proto **hlavními zdrojovými zeměmi** chudší státy s méně vyspělou demokracií, nízkou právní jistotou a stabilitou, které procházejí ekonomickou nebo politickou transformací, či státy, na jejichž území došlo nebo dochází k ozbrojenému konfliktu. **Hlavními cílovými zeměmi** jsou na druhé straně relativně bohaté státy západní a dnes již i střední Evropy, USA, Kanada atd.

Vzhledem k rozdílnému historicko-politickému vývoji lze sledovat také rozdílný vývoj této trestné činnosti v zemích západní a východní Evropy.

V západní Evropě došlo k nárůstu obchodování se ženami, po mírném útlumu po druhé světové válce, výrazněji opět v 70. letech minulého století. Tento boom je někdy spojován s tzv. sexuální revolucí a uvolněním mravů na konci 60. let. Velmi atraktivním „obchodním artiklem“ se staly zejména ženy z jihovýchodní Ameriky, které byly následně vystřídány v polovině **80. let** ženami z Afriky

10 Näre, L.: Pomocnice v domácnosti z Ukrajiny a Polska v Neapoli: případová studie migrace směřující z východu na jih. [online]. migraceonline-e-knihovna, leden 2007. [cit. 2008-07-07]. Dostupné z http://aa.ecn.cz/img_upload/79a33131c9c4293e0fcef50bfa263ef/LNare_Pomocnicevdomacnostitalie.pdf.

a jihovýchodní Asie. K nebyvalému nárůstu trestné činnosti obchodování s lidmi došlo po pádu železné opony, kdy nastal doslova příliv žen ze zemí východní Evropy. Kromě statistických údajů o počtech stíhaných a odsouzených pachatelů lze určitý obrázek o situaci získat na základě informací o obětech této trestné činnosti. Z některých dokumentů je z dlouhodobého hlediska patrný vývoj v počtu obětí dle země původu. Zatímco např. v Holandsku je Nigérie a Ruská federace každoročně zemí původu s nejvyšším počtem obětí, ČR byla společně s Polskem a Čínou zmiňována jako jedna z hlavních zdrojových zemí zejména v období před rokem 2005.¹¹

2.1 Oběti obchodování s lidmi

Statistické informace o obětech obchodování s lidmi jsou, společně s údaji o pachatelích, jedním z mála dostupných zdrojů kvantitativních informací o tomto fenoménu. Na druhou stranu je nezbytné uvědomit si, že veškeré kvantitativní údaje zejména na mezinárodní úrovni je nutné brát pouze jako orientační. Jsou poskytovány nejrůznějšími subjekty a organizacemi (orgány činné v trestním řízení, nevládní organizace apod.) a to na základě rozdílných definic či interpretací základních pojmů. Z tohoto důvodu nelze zpravidla údaje pocházející z různých zdrojů srovnávat.

Globální pohled na oběti obchodování v celosvětovém měřítku nabízí např. zpráva OSN.¹² Na základě vyhodnocení dostupných informací zpráva uvádí, že celosvětově v průběhu hodnocených let 1996-2003 byl poměr pohlaví mezi oběťmi obchodu s lidmi následující: 9% muži, 77% ženy, 33% děti (osoby ml. 18 let), 12% chlapci, 48% dívky. Poměr jednotlivých forem obchodu s lidmi byl následující: 87% sexuální vykořisťování, 27% nucená práce. Součet uváděných hodnot nedává 100%, neboť se některé skupiny obětí dle zprávy překrývají.¹³

11 Third Report of the Dutch National Reporter, Bureau NRM, Hague, Stichting Tegen Vrouwenhandel – STV (Dutch Foundation against Trafficking in Women), 2005, str. 56.

12 United Nation, Office on Drugs and Crime: Trafficking in Persons: Global Patterns. [online]. UNODC - Human Trafficking, duben 2006. [cit. 2008-07-07]. str. 33. Dostupné z <http://www.unodc.org/documents/human-trafficking/HT-globalpatterns-en.pdf>.

13 Zpráva OSN dále na str. 37 popisuje metodologii sběru dat pro zprávu v průběhu let 1996 až 2003. Databáze o tocích/cestách („flows“) obchodu s lidmi byla vytvořena v roce 2002 a byly do ní postupně vloženy údaje z otevřených zdrojů z let 1996 – 2003 a to ze 116 zemí a 113 institucí. Metodologie sběru a vyhodnocování dat je detailně popsána na str. 106 a násl. Relativně dlouhé

Obdobné „globální zprávy“ nepovažuji za příliš relevantní, raději se proto zaměřím na dostupné informace z několika zdrojů, které mají vztah přímo k ČR.

Vývoj obchodu s lidmi v ČR, stejně jako v dalších zemích bývalého „východního bloku“, je do určité míry specifický. Bezprostředně po roce 1989 se české ženy a dívky staly významným obchodním artiklem pro celou západní Evropu.¹⁴ Právě díky nárůstu obchodu se ženami původem z východní Evropy začala být přibližně od druhé poloviny 90. let obchodu s lidmi věnována po celé Evropě zvýšená pozornost a s ní spojené personální i finanční prostředky.¹⁵

O tom mají dle mého názoru relativně dobrou vypovídající hodnotu zprávy specializující se např. pouze na určitý region či stát. Zajímavý je přehled o obětech pocházejících z ČR registrovaných nizozemskou Stichting Tegen Vrouwenhandel (dále jen „STV“).¹⁶ Na základě porovnání s dalšími údaji STV lze konstatovat, že v roce

časové období, ze kterého zdroje ve zprávě pocházejí, může být i částečným vysvětlením faktu, proč je ČR uváděna ve čtvrté skupině zemí a to jako země zdrojová, cílová i tranzitní (zpráva člení země do 5 skupin, „vysoký výskyt“ - „high“ je charakteristický pro čtvrtou nejvyšší skupinu z dalších možných „very high, high, medium, low, very low“, str. 18 – 20). Zpráva OSN je v odborných kruzích často kritizována (a kritiku připouští i OSN), neboť např. země, které se vážně zabývají problematikou obchodu s lidmi a pokouší se vést statistiky, vykazují více obětí a tím se dostávají v hodnocení až za ty méně vyspělé země, které žádnými údaji nedisponují. OSN si uvědomuje, že údaje nejsou prozatím srovnatelné, proto ve zprávě, která se připravuje pro rok 2008, již nebudou země řazeny do kategorií.

14 Bureš, R.: Obchod se ženami. Policista [online]. 2000, č. 5 [cit. 2008-07-07]. Nestránkováno. Dostupné z

<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/casopisy/policista/2000/0005/bures.html>.
„V devadesátých letech přicházejí (ženy dovezené do Evropy - pozn. autora) hlavně z východní Evropy, z Ukrajiny, Ruska, Moldávie, Bulharska, ale i z ČR a Slovenska. Podrobné výzkumy se konaly v Rakousku. V roce 1990 bylo v Rakousku 800 registrovaných a 2 800 ilegálních prostitutek. V roce 1995 počet registrovaných prostitutek klesl na 670, zatímco počet ilegálních prostitutek stoupl na 4 300. Podrobný průzkum byl prováděn v období leden 1994 - červen 1995. Bylo zjištěno 751 obětí obchodu se ženami, z nich 48 % bylo z ČR nebo Slovenské republiky, 16 % z Dominikánské republiky. Pokud se týká českých žen, přicházejí podobná čísla i z Francie z roku 1997. Nevládní organizace uvádějí, že z 607 žen, kterým poskytly pomoc, jich 64 % pocházelo z ČR. Také v Nizozemsku v roce 1997 a 1998 zaujímala ČR první místo mezi zeměmi, odkud jsou ženy přiváženy.“

15 V roce 1995 byla např. založena La Strada Česká Republika, o.p.s., což je jediná nevládní nezisková organizace v ČR, která působí výhradně v oblasti řešení problematiky obchodu s lidmi. Česká La Strada je jedním ze zakládajících členů mezinárodní sítě působící v devíti evropských zemích: Nizozemí, Polsku, Bulharsku, Bělorusku, Moldávii, Makedonii, Bosně a Hercegovině a na Ukrajině.

16 Third Report of the Dutch National Reporter, Bureau NRM, Hague, Stichting Tegen Vrouwenhandel – STV (Dutch Foundation against Trafficking in Women), 2005, str. 56 a 57.

1998 byla ČR pro Nizozemí nejčastější zdrojovou zemí. V roce 1998 25 žen a dívek z ČR tvořilo celých 11% všech obětí obchodu s lidmi v Nizozemí (ve srovnání např. s Bulharskem s 20 osobami - 9%, Ruskou federací 12 osobami - 5%, Nigérií 19 osobami - 8% či Nizozemím 13 osobami - 6%). Oproti tomu v roce 2002 pocházelo z ČR jen 6 osob, které tvořily pouhá 2% všech identifikovaných obětí (např. ve srovnání s Bulharskem - 59 osob - 17%, Ruskou federací - 16 osob - 5%, Nigérií - 45 osob - 13% či Nizozemím - 18 osob - 5%). Tento vývoj částečně potvrzuje úspěšnost rozsáhlé preventivně informační kampaně realizované v letech 1999 - 2000 na území ČR.¹⁷ Zároveň je důkazem toho, že jednou z hlavních příčin obchodu s lidmi je chudoba a touha po lepším životě.

Tabulka č. 4

Počet obětí-občanů ČR registrovaných STV v Nizozemí v letech 1998-2002												
ROK	1998		1999		2000		2001		2002		Celkem	
OBĚTI	25	11%	12	4%	14	4%	8	3%	6	2%	65	4%

Zdroj: STV - Stichting Tegen Vrouwenhandel (Dutch Foundation against Trafficking in Women).

I dostupné údaje z Itálie vykazují klesající tendenci. Oběti původem z ČR a ze Slovenské republiky tvoří pouhý zlomek z počtu obětí obchodování s lidmi, které byly v Itálii identifikované a kterým byla poskytnuta některá z forem asistence určená obětem obchodu s lidmi.

Tabulka č. 5

Počet obětí registrovaných dle tzv. čl. 18			
ROK	2001-2002	2003-2004	2004-2005
OBĚTI ČR	2	0	0
OBĚTI SR	3	1	1
CELKEM	80	80	123

Zdroj: Trafficking in human beings: a collection of Italian legislative provisions and regulations, Ugo Righnini, IOM, str. 21, nedatováno.

¹⁷ „V letech 1999 – 2000 proběhla rozsáhlá preventivní kampaň IOM ve spolupráci s La Stradou, Ministerstvem vnitra a Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy. Splněným cílem této kampaně bylo informovat odbornou i laickou veřejnost, včetně zájemců o práci v zahraničí, o možných rizicích a důsledcích spojených s obchodováním s lidmi.“ Národní strategie boje proti obchodování s lidmi (pro období let 2008-2011), Ministerstvo vnitra ČR, Praha, 2008, str. 30.

To, že obchod se ženami nebyl v minulosti na území dnešní ČR považován za závažný kriminální jev, je patrné i z toho, že dle dostupných československých statistik¹⁸ zpracovávaných před rokem 1989 se trestný čin obchodování se ženami vůbec nesledoval v pravidelně vytvářených statistických sestavách. Přestože tedy v československém právním řádu samostatný trestný čin obchodování se ženami existoval již od roku 1950, jednalo se pravděpodobně pouze o formální splnění závazků vyplývajících z mezinárodního práva. Avšak ČR se rychle, hlavně díky silící ekonomice, proměnila v průběhu devadesátých let z původně země zdrojové na významnou zemi cílovou a tranzitní. V posledních letech je ČR zemí cílovou zejména pro oběti obchodu s lidmi z bývalého Sovětského svazu, hlavně Ukrajiny a Běloruska, dále ze zemí bývalé Jugoslávie, ale i Vietnamu a Číny.¹⁹ Po vstupu Bulharska a Rumunska do EU v roce 2007 došlo k nárůstu obětí z Rumunska.²⁰ Většinou se však již nejedná o ženy obchodované za

18 Ročenky kriminality v letech 1985-90, Ministerstvo spravedlnosti ČR, Praha.

19 Tiskové zprávy zveřejňované Útvarem pro odhalování organizovaného zločinu SKPV P ČR v letech 2004, 2005 a 2007 na stránkách www.mvcr.cz, konkrétně zprávy o policejních operacích „TET“. Dostupné z http://aplikace.mvcr.cz/archiv2007/rs_atlantic/policie/prezidium/795112.html [cit. 2007-12-29] a „TUONG“. Dostupné z http://aplikace.mvcr.cz/archiv2007/rs_atlantic/policie/prezidium/795359.html [cit. 2007-12-29].

20 Identifikovat oběti-cizince a navázat s nimi kontakt je velice obtížné, neboť jde zpravidla o organizovanou trestnou činnost páchanou v rámci vlastní komunity a nejen díky jazykové bariéře se oběti se bojí kontaktovat policii. Tyto osoby se na území ČR zpravidla nacházejí nelegálně nebo si myslí a pachatelé jsou utvrzováni v tom, že provozování prostituce či práce na černo jsou v ČR přísnými tresty postihované trestné činy. Také na základě špatných zkušeností s policií a její zkorumpovaností v zemi původu mají velmi malou důvěru k policií a orgánům veřejné správy obecně. Dalším důvodem může být fakt, že pachatelé zpravidla znají celou rodinu oběti v zemi původu a proto oběti mají důvodné obavy o bezpečnost svých nejbližších či strach z vyzrazení skutečnosti, že byly nuceny provozovat prostituci. Takové vyzrazení by mohlo vést k zostuzení a morálnímu zavržení celé rodiny. Z výzkumů vyplývá, že oběti českého původu jsou častěji ochotné spolupracovat s orgány činnými v trestním řízení než je tomu u obětí původem ze zahraničí a to i přes to, že jim není nabízena důležitá výhoda spolupracujících obětí-cizinců, tedy možnost legalizace pobytu díky institutu tzv. dlouhodobého pobytu za účelem ochrany na území na základě ustanovení § 42e zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území ČR a změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „cizinecký zákon“). Např. relevantní instituce v ČR identifikovaly v roce 2007 pouze několik obětí rumunského původu, které však většinou nevstoupily do Programu podpory a ochrany obětí obchodování s lidmi. Naproti tomu rumunská média informovala již na počátku roku 2007 o desítkách až stovkách obětí vykořisťovaných v ČR. Konkrétně v rumunské televizi RTV a v deníku Romania Libera se již v polovině února 2007 objevila série reportáží informujících o skupině přibližně 200 rumunských dělníků pracujících u ukrajinského zaměstnavatele na území ČR za vykořisťujících podmínek.

účelem sexuálního vykořisťování, jak tomu bylo např. kolem roku 2000,²¹ ale o muže, kteří jsou obchodováni za účelem nucené práce. Obdobná situace je i ve vztahu k Bulharsku²². V minulosti se objevily také případy obětí obchodování s lidmi ze Slovenské republiky.²³ Ženy z ČR jsou v posledních letech obchodovány zejména do Francie či Španělska a do Velké Británie.²⁴

Pro lepší představu o obětech obchodování s lidmi v ČR rozdělených dle jejich státního občanství uvádím následující tabulku. Podotýkám, že se jedná pouze o určitou část identifikovaných obětí, tedy o oběti, kterým byly poskytnuty služby v rámci Programu podpory a ochrany obětí obchodování s lidmi (dále jen „Program“, viz příloha č. 1). Je nutné si uvědomit, že se jedná pouze o velmi malou část obětí, tedy o pravděpodobné oběti, které se podařilo identifikovat (P ČR, nevládní organizaci apod.) a vysvobodit z kriminálního prostředí. Tyto oběti následně projevíly zájem o zařazení do Programu a zároveň splňovaly všechny podmínky stanovené pro zařazení a setrvání v Programu. Jednou z takových podmínek je, s určitými, velice omezenými výjimkami, spolupráce s orgány činnými v trestním řízení na odhalení a usvědčení pachatelů trestného činu obchodování s lidmi.²⁵

21 Obchod s rumunskými prostitutkami prý mírně poklesl; ČTK/zpravodajství o zemích ES, o ES a o NATO, Bukurešť, 12. dubna 2007, čas 13:14. „Obchodování s lidmi, jehož oběťmi obvykle bývají ženy a dívky prodávané do zahraničí k prostituci, loni v Rumunsku oproti předchozímu roku mírně pokleslo. Klesající tendence se udržela i po novoročním vstupu země do Evropské unie. Oznámila to dnes agentura AFP s odvoláním na údaje rumunských úřadů. Národní agentura proti obchodování s lidmi loni zaregistrovala 2285 obětí, oproti 2551 v roce 2005. Skoro polovičku postižených tvořily dívky ve věku od 18 do 25 let. Většina obětí, 1451, byla prodána k prostituci. Ale přibývalo případů prodeje lidí na nucené práce (z 541 na 624). Cílovými destinacemi byly hlavně Španělsko (576 prodaných Rumunek), Itálie (466), Německo (281) a Francie (64). Policie loni podezírala z obchodování s lidmi na 1500 lidí, ale za mřížemi skončili necelé tři stovky kuplířů.“

22 Tiskové zprávy zveřejňované Útvarem pro odhalování organizovaného zločinu SKPV P ČR v průběhu roku 2007 na stránkách www.mvcr.cz, konkrétně zpráva z 2. července 2007 týkající se policejní operace s názvem „ENTER“. Dostupné z http://aplikace.mvcr.cz/archiv2007/rs_atlantic/policie/prezidium/79005.htm 1, [cit. 2007-12-29].

23 Evaluační výzkum: Program podpory a ochrany obětí obchodování s lidmi v České republice, Demografické informační centrum o. s., Praha 2006, str. 21.

24 Národní strategie boje proti obchodování s lidmi (pro období let 2008-2011), Ministerstvo vnitra ČR, Praha, 2008, str. 33.

25 Taxativní výčet podmínek je stanoven interními akty řízení MV ČR. Jejich první verze byla schválena již v roce 2005, která však, v návaznosti na aktuální legislativní změny a další, z praxe vyplývající potřeby, byla v roce 2007 nahrazena novými interními předpisy. Aktuálně se jedná se o Pokyn ministra vnitra č. 64/2007 ze dne 26. října 2007, kterým se v rámci národního

Tabulka č. 6

Program - přehled o počtu obětí a jejich státní příslušnosti						
ROK	2003	2004	2005	2006	2007	CELKEM
NÁRODNOST						
ČR	-	2	3	4	5	14
Ukrajina	-	1	6	3	3	13
Vietnam	1	-	3	3	2	9
Bulharsko	-	2	4	-	1	7
Slovensko	-	3	-	1	1	5
Rusko	1	1	-	-	3	5
Rumunsko	-	-	-	3	-	3
Moldavsko	3	-	-	-	-	3
Makedonie	-	-	-	-	2	2
Kyrgyzstán	-	1	-	-	1	2
Litva	-	1	1	-	-	2
CELKEM	5	11	17	14	18	65

Zdroj: Ministerstvo vnitra ČR

Např. v roce 2007 byla většina z 18 osob zařazených do Programu obětmi sexuálního vykořisťování, pouze 8 osob (1 žena a 7 mužů) bylo identifikováno jako oběti obchodování s lidmi za účelem nucené práce. Drtivá většina obětí také spolupracovala s orgány činnými v trestním řízení a v několika případech významným způsobem přispěla k vyšetření pachatelů trestné činnosti obchodování s lidmi a trestné činnosti související.²⁶ Další, dle mého názoru relevantní a v ČR dostupné, jsou statistiky o obětech (tedy dle policejních statistik o objektech napadení) pravidelně zpracovávané P ČR.

Tabulka č. 7

Oběti - objekty napadení				
ROK	CELKEM	MUŽI	ŽENY	OSOBY VE SKUPINÁCH ²⁷
2003	56	1	2	53
2004	72	0	3	69
2005	37	0	10	27

Zdroj: Evidenčně statistický systém kriminality P ČR

koordinčního mechanismu pro oblast podpory a ochrany obětí obchodování s lidmi zřizuje interdisciplinární pracovní skupina, s přílohami (Statut a Jednací řád) a Metodický návod I. náměstka ministra vnitra k fungování Programu podpory a ochrany obětí obchodování s lidmi a jeho institucionálnímu zabezpečení (také ze dne 26. října 2007), oba uveřejněny v částce 99/2007 Věstníku MV ČR, v části I. a II.

26 Informace uvedené odborem prevence kriminality MV ČR, koordináční schůzka dne 18. června 2008.

27 U osob ve skupinách nelze přesně rozlišit počet napadených žen a mužů.

Tabulka č. 8

Oběti - objekty napadení - ve věku 0-18 let			
ROK	MUŽI	ŽENY	SKUPINY
2003	1	0	0
2004	0	0	0
2005	0	1	3

Zdroj: Evidenčně statistický systém kriminality P ČR

Tabulka č. 9

Oběti - objekty napadení - ve věku nad 18 let			
ROK	MUŽI	ŽENY	SKUPINY ²⁸
2003	0	2	7
2004	0	3	9
2005	0	9	4

Zdroj: Evidenčně statistický systém kriminality P ČR

Jak je již na první pohled patrné, počty obětí trestného činu obchodování s lidmi evidované policií se liší od hodnot uváděných v tabulce popisující složení osob zařazených do Programu. Stejně tak se liší od hodnot, které uvádějí nevládní organizace jako počty klientů, kterým poskytly své služby (např. v roce 2005²⁹ a 2006³⁰ La Strada ČR, o. p. s.). Je tomu tak proto, že některé z obětí, které jsou evidovány v policejních statistikách jako objekty napadení, nebyly z různých důvodů zařazeny do Programu (např. neprojevíly

28 U osob ve skupinách nelze přesně rozlišit počet napadených žen a mužů.

29 Výroční zpráva 2005, La Strada ČR, o. p. s., Praha, 2006, str. 14 a 15. „V roce 2005 poskytla organizace komplexní sociální služby a ubytování 31 klientkám a 4 klientům, z toho 5 klientek započalo spolupráci s La Stradou již v roce 2004. Během poskytování komplexních sociálních služeb proběhlo cca 270 kontaktů s klientelou a s relevantními institucemi a organizacemi... La Strada poskytla komplexní sociální služby 10 Češkám a 25 cizincům/-kám. Průměrný věk byl 26 let, přičemž nejmladší klientce bylo 18 let a nejstaršímu klientovi 58 let. Tým sociálních pracovníků se opětovně setkal s klientelou z jihovýchodní Evropy a ze států bývalého SSSR. Přičemž nejpočetnější skupinou cizinců/-ek byli občané/-ky Ukrajiny (14). Dále šlo o klienty/-ky z Bulharska (2), Běloruska (1), Litvy (1) a Kyrgyzstánu (2). Při práci s klientkami z jihovýchodní Asie - Vietnam (2), Mongolsko (2) a Čína (1).“

30 Výroční zpráva 2006, La Strada ČR, o. p. s., Praha, 2006, str. 17 a 18. „V roce 2006 La Strada poskytla komplexní sociální služby a poradenské služby 332 osobám, z toho komplexní sociální služby 21 osobám a poradenské služby 311 osobám... Komplexní sociální služby a ubytování La Strada poskytla 18 ženám a 3 mužům, z toho 14 žen bylo české národnosti a v 7 případech šlo o cizince/-ky. Průměrný věk klientely byl 26 let, přičemž nejmladší klientce bylo 18 let a nejstaršímu klientovi 58 let. Tým sociálních pracovníků se opětovně setkal s klientelou z jihovýchodní Evropy a ze států bývalého SSSR - šlo o občany /-ky Ukrajiny (2) a Rumunska (3). Při práci s klientkami z jihovýchodní Asie - Vietnamu (2).“

o zařazení do Programu zájem, spáchaly úmyslný trestný čin apod.) nebo např. nevyhledaly pomoc ani u některé z neziskových organizací a naopak. Ministerstvo spravedlnosti pak údaje o poškozených, případně o obětech týkající se jednotlivých trestných činů prozatím ve standardních statistických sestavách nevykazuje.

Dalším důvodem toho, proč je k dispozici pouze informace o relativně nízkém počtu obětí, je již výše **zmiňovaná vysoká latence** trestného činu obchodování s lidmi a mravnostní kriminality vůbec.³¹

ČR je v současné době **i zemí tranzitní**. O počtu osob, které byly přes naše území převezeny a následně v některé zemi západní či severní Evropy obchodovány, nejsou dostupné žádné informace. O některých podobnostech obchodu s lidmi s obchodem se zbraněmi či drogami svědčí fakt, že **mezinárodní trasy** obchodníků s drogami jsou v podstatě identické s trasami využívanými pro obchod s lidmi a ilegální migraci (viz příloha č. 2). Osoby z dálného i středního východu a ze zemí bývalého Sovětského svazu jsou nejčastěji ilegálně přepravovány přes Ukrajinu, Slovenskou republiku, ČR nebo Maďarsko do zemí západní Evropy. Naopak osoby zejména z Ukrajiny se na území ČR a přes její území dostávají převážně na turistická či tranzitní víza.³²

2.2 Pachatelé obchodování s lidmi

Další obrázek o situaci v obchodování s lidmi v ČR je možné si učinit skrze **dostupné informace o pachatelích** tohoto trestného činu. V současné době jsou v ČR prakticky dostupné pouze kusé statistické údaje, chybí detailnější studie na toto téma.

Z celkového počtu 4 pravomocně odsouzených osob za trestný čin obchodování s lidmi dle ustanovení § 232a TZ **v roce 2007 se jednalo o jednu ženu a tři muže. Dvě z těchto 4 osob nebyly dosud trestány, žádná z osob nebyla zvláště nebezpečným recidivistou. Žádný z pravomocně odsouzených pachatelů v roce 2007 nebyl mladistvým** (jeden mladistvý pravomocně odsouzený

31 Např. holandský národní reportér odhaduje, že jen přibližně 5% obětí buď informuje o své viktimizaci či je jim jinak věnována pozornost orgány státní správy. Odhaduje se, že zatímco roční počet obětí obchodovaných do Německa je něco mezi 2000 a 20 000 osobami, v roce 2000 bylo registrováno pouze 926 obětí.

32 Konference „Obchod s lidmi v Itálii – případové studie“, prezentace majora G. Battaglia, Praha, 1. srpna 2006.

pachatel-muž byl vykázán ve statistikách Ministerstva spravedlnosti pouze v roce v 2003, v roce 2003 se jeden mladistvý-muž a v roce 2005 jedna mladistvá-žena objevili ve statistikách P ČR mezi osobami vyšetřovanými a stíhanými, v pozdějších statistikách Ministerstva spravedlnosti již nebyli vykázáni). Ze statistik Ministerstva spravedlnosti lze dále získat údaje o věku stíhaných, podezřelých, obviněných a obžalovaných osob. V roce 2007 bylo např. na základě ustanovení § 232a TZ obžalováno celkem 20 osob, z toho nejvíce osob (9) bylo ve věkové skupině od 30 do 39 let. Druhou nejpočetnější skupinu (4) tvořily osoby ve věku 20 až 24 let. Celkem 3 osoby byly starší 50 let. Žádná z těchto osob nebyla ženského pohlaví. Detailnější informace o pravomocně odsouzených pachatelích, např. jejich státní příslušnost, dosažené vzdělání či informace o příbuzenském či obdobném vztahu mezi pachatelem a obětí nejsou ve vztahu k § 232a TZ ve standardních statistických výkazech k dispozici.

Tabulka č. 10

Odsouzené osoby (dle ustanovení § 232a, dříve 246 TZ) rozdělené dle pohlaví			
Rok	Celkem	Muži	Ženy
2003	5	4	1
2004	12	8	4
2005	20	14	6
2006	2	1	1
2007	4	3	1

Zdroj: Ministerstvo spravedlnosti ČR

Informace o státní příslušnosti pachatelů jsou dostupné opět pouze z policejních statistik. Jedná se o počty stíhaných a vyšetřovaných osob pro podezření ze spáchání trestného činu dle ustanovení § 232a TZ (dříve § 246 TZ). Např. v roce **2003** z 19 stíhaných a vyšetřovaných osob byly **celkem 4 osoby cizinci** (2 Ukrajinci, 1 Rumun, 1 Moldavan), v roce **2004 z celkem 30 osob bylo 6 cizinců** (1 Ukrajinec, 2 Vietnamci, 2 Slováci a 1 občan bývalé Jugoslávie). **V roce 2005 z 18 osob bylo 5 cizinců** (3 Ukrajinci, 1 Rakušan, 1 Vietnamec).³³ Z uvedeného přehledu je patrné, že

33 Zpráva o situaci v oblasti veřejného pořádku a vnitřní bezpečnosti na území České republiky v roce 2006 (ve srovnání s rokem 2005), Ministerstvo vnitra ČR, Praha 2007, str. 10 a 11. „Stagnace počtu pachatelů a počtu objasněných trestných činů jsou provázeny mírným zvýšením počtu recidivistů a počtu cizinců. Počet pachatelů cizinců se zvýšil na 7 284 (+ 4, 1%, + 290, jejich podíl na trestně stíhaných osobách v ČR se pohybuje od roku 1993 stále okolo hodnoty 6% (5, 9% v roce 2006). Nejvíce trestně stíhaných cizinců bylo občanů Slovenské republiky

nejčastěji se vyskytující státní příslušnost obětí obchodu s lidmi koresponduje s nejčastěji se vyskytujícími státními příslušnostmi pachatelů cizinců. Toto zjištění podporuje tvrzení, že cizinci bývají nejčastěji obchodováni pachateli stejné státní příslušnosti. Fakt, že se jedná o kriminalitu páchanou v rámci určité, relativně uzavřené komunity opět **zvyšuje latenci obchodování s lidmi**.

V souvislosti s tím, co jsem zmínila v úvodu, tedy že ČR je opakovaně kritizována za nízké počty odsouzených osob a nízké, někdy podmíněné tresty uložené za trestný čin obchodování s lidmi, uvádím následující dvě tabulky. Připomínám, že např. v roce 2007 bylo v ČR (k datu 31. prosince celkem 10 381 130 obyvatel)³⁴ na základě ustanovení § 232a TZ stíháno a vyšetřováno celkem 20 osob (viz tabulka č. 1) a pravomocně odsouzeny celkem 4 osoby.

Tabulka č. 11

Počty podezřelých a odsouzených osob ve srovnání s počtem obyvatel ve vybraných státech			
Stát	Počet obyvatel - rok	Podezřelé osoby	Odsouzené osoby
Japonsko	127.7 mil. - 2006	48 (2004)	nezasláno
Litva	3.4 mil. - 2005	24 (2003)	8 (2003)
Mexiko	106.4 mil. - 2005	20 (2005)	nezasláno
Nizozemí	16.3 mil. - 2005	117 (2003)	106 (2003)
Rumunsko	21.6 mil. - 2006	nesledováno	125 (I.-VI. 2005)
Švýcarsko	7.1 mil. - 2005	nesledováno	7 (2003)
Turecko	71.1 mil. - 2006	360 (2005)	nezasláno
USA	300 mil. - 2006	59 (2004)	43 (2004)
Ukrajina	47.8 mil. - 2005	59 (2003)	11 (2003)

Zdroj: United Nations, Office on Drugs and Crime: Trafficking in Persons: Global Patterns, duben 2006, str. 36, a OSN, United Nations Member States [online]. [cit. 2008-07-07]. dostupné z <http://cyberschoolbus.un.org/infonation/index.asp>

Ve srovnání např. s USA, které mají mnohonásobně vyšší počet obyvatel než ČR, jsou počty pravomocně odsouzených osob v ČR ve stejném roce 2004 (celkem 12 osob, viz tabulka č. 10)

(2 981), následují občané Ukrajiny (1 384), dále občané Vietnamu (659) a Polska (370).“

34 Český statistický úřad. Obyvatelstvo. [online]. [cit. 2008-17-01]. Dostupné z http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/obyvatelstvo_lide.

naprosto uspokojivé. Na druhou stranu dle mého názoru nelze pouze srovnávat kvantitativní údaje, ale je vždy třeba počítat i s tím, že v některých státech může být obchod s lidmi co do rozsahu výskytu této trestné činnosti méně častým typem kriminality. Je také nutné si uvědomit, že vysoká čísla spíše hovoří o schopnosti orgánů činných v trestním řízení odhalovat a stíhat pachatele trestného činu obchodování s lidmi, než že by vyjadřovala, nakolik je tato trestná činnost na území kterého státu rozšířena.

Dále již pouze pro lepší představu uvádím počty zaznamenaných trestných činů obchodu s lidmi ve vybraných zemích.

Tabulka č. 12

Počty zaznamenaných trestných činů obchodu s lidmi ve vybraných zemích		
Vybraný stát	Počet obyvatel - rok	Počet zaznamenaných případů (může zahrnovat i více než jednu osobu)
Bulharsko	7.8 mil. - 2005	43 (2005)
Maďarsko	9.8 mil. - 2005	22 (2004)
Německo	82.5 mil. - 2005	289 (2002)
Itálie	57.2 mil. - 2005	15 (I. 2004 – VI. 2005)
Litva	3.4 mil. - 2005	19 (2002)
Polsko	38.2 mil. - 2006	44 (I. 2004 – VI. 2005)
Velká Británie	60.2 mil. - 2005	15 (IV. 2004 – III. 2005)
Ukrajina	47.8 mil. - 2005	289 (2003)

Zdroj: United Nation, Office on Drugs and Crime: Trafficking in Persons: Global Patterns, duben 2006, str. 36, a OSN, United Nations Member States [online]. [cit. 2008-07-07]. dostupné z <http://cyberschoolbus.un.org/infonation/index.asp>

Počty obyvatel uvádím z důvodu, aby bylo možné alespoň částečně porovnat situaci v ČR a jiných státech, které mají přibližně stejný počet obyvatel. V porovnání např. s údaji z Maďarska (22), Bulharska (43) a ČR (2004 – 13, 2005 – 16, viz tabulka č. 1) vypadá kritika ČR jako částečně oprávněná, neboť vykazované hodnoty jsou nižší. V úvahu je však nutné brát i rozdílné definice jednotlivých stádií trestního řízení a již zmiňované rozdíly v rozsahu výskytu obchodu s lidmi v jednotlivých zemích.

Komplexní obrázek o struktuře pachatelů dle státní příslušnosti nabízí opět již zmiňovaná zpráva OSN.³⁵ Celosvětově

³⁵ United Nation, Office on Drugs and Crime: Trafficking in Persons: Global Patterns. [online]. UNODC - Human Trafficking, duben 2006. [cit. 2008-07-07]. str. 34 a následující, pak str. 68. Dostupné

nejvyšší počet pachatelů pochází z Asie. Ze zemí Společenství nezávislých států pochází 36% pachatelů, ze zemí střední a jihovýchodní Evropy pochází 43%, z východní Evropy pak 41% (členové jednotlivých skupin se opět vzájemně překrývají, proto celkový součet nedává 100%). Pro bližší představu opět uvádím údaje z některých vybraných zemí:

Tabulka č. 13

Struktura pachatelů dle státní příslušnosti		
Vybraný stát/rok	Počet obyvatel - rok	Nejčastěji zastoupené skupiny pachatelů dle národnosti (počet podezřelých osob)
Německo 2002	82.5 mil. - 2005	Německo (325), Turecko (84), Bulharsko (68), Litva (67), Polsko (35)
Řecko 2004	11 mil. - 2005	Řecko (207), Albánie (22), Bulharsko (15), Rusko (10), Egypt (7)
Nizozemí 2003	16.3 mil. - 2005	Nizozemí (64), Rumunsko (24), Bulharsko (21), Turecko (7), Nigérie (5)

Zdroj: údaje v tabulce vztahující se k obchodu s lidmi byly převzaty z United Nation, Office on Drugs and Crime: Trafficking in Persons: Global Patterns, duben 2006, str. 37, údaje o počtech obyvatel převzaty z oficiálních stránek OSN, United Nations Member States [online]. [cit. 2008-07-07]. dostupné z <http://cyberschoolbus.un.org/infonation/index.asp>

Při srovnání s údaji z ČR vyplývá, že nejvyšší počet pachatelů připadá ve sledovaném státě vždy na vlastní občany. Dále, stejně jako v ČR, přední místa ve statistikách zastávají pachatelé původem z Balkánu. Určitým překvapením pro mne je zjištění, že ve skupině prvních 5 nejčastějších státních příslušností pachatelů téměř chybí občané bývalého SSSR, případně osoby původem z Asie. Mezi jednotlivými skupinami pachatelů lze vysledovat určité podobnosti, zejména ve struktuře organizace skupiny. V roce 2002 UNICRI (United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute) dokončil studii týkající se celkem 40 skupin organizovaného zločinu, z nichž se 8 také zabývalo a 2 téměř výhradně zabývaly obchodem s lidmi. Ve zprávě jsou pachatelé rozděleni do dvou základních skupin dle typu struktury organizace:

1) Standardní hierarchie: skupiny byly hierarchicky strukturované, se silnou vnitřní kontrolou a disciplínou. Skupiny se zabývaly nejen obchodem s lidmi, ale i dalším mezinárodním nelegálním obchodem se zbožím jako jsou drogy a střelné zbraně,

z <http://www.unodc.org/documents/human-trafficking/HT-globalpatterns-en.pdf>.

převaděčství a únosy. Většina ze skupin měla jednotnou strukturu vedení a pevnou sociální či etnickou základnu a využívala násilí jako základní prostředek k provádění svých aktivit.

2) Specializovaná („core“ – jádro, střed, jádro činnosti): skupiny, jejichž primární aktivitou bylo obchodování s lidmi. Pro skupiny byla charakteristická konzistentní, početně omezená členská základna tvořící pevné a strukturované členské jádro obklopené volnější sítí společníků. Takové skupiny měly zřídka sociální či etnický základ. Skupiny operovaly přes několik hranic a byly považovány za extrémně nebezpečné.

V obou skupinách měl každý člen specifickou roli v procesu obchodování (nábor, doprava, ochrana, marketing apod.). První typ skupin neměl žádné napojení na legální ekonomiku, zatímco druhý typ prováděl investice do zákonných aktivit. Oba typy skupin měly navázanu velmi dobrou spolupráci s dalšími organizovanými skupinami, jak v zemi aktivního působení, tak v zahraničí. Z osmi popisovaných skupin jich 7 obchodovalo se ženami či se ženami i dětmi za účelem sexuálního vykořisťování. 2 z těchto 7 skupin obchodovaly se ženami a dětmi také za účelem nucené práce.

Strukturu pachatelů trestného činu obchodování s lidmi velice detailně popisuje také studie o pachatelích **v Izraeli dokončená v roce 2007**.³⁶ Jedná se o první, velice podrobnou studii svého druhu v Izraeli a dle mého názoru pravděpodobně jednu z prvních na světě, která se zabývá jednotlivými charakteristikami pachatelů. Studie uvádí, že Izrael přijal definici obchodu s lidmi vycházející z Protokolu s účinností od roku 2006. Zároveň přiznává, že do doby dokončení studie neměly zatím izraelské soudy možnost ji aplikovat. Studie nezkoumá pachatele obchodování s lidmi pouze od roku 2006, ale již od 90. let minulého století, kdy obchodování s lidmi nebylo samostatným trestným činem, nýbrž mohlo být postihováno pouze na základě některých obecnějších ustanovení trestního práva (kuplířství, pašování lidí, omezování svobody, ublížení na zdraví, znásilnění apod.). První definice trestného činu obchodování s lidmi (přesněji řečeno se ženami) nabyla účinnosti v roce 2000, avšak, v souladu s mezinárodními trendy, stejně jako v ČR a dalších zemích, se nevztahovala na jiné formy než sexuální

³⁶ Levenkron, N.: „ANOTHER DELIVERY FROM TASHKENT“ Profile of the Israeli Trafficker, Top-Print Press, 2007.

vykořisťování („prostitution“). Pod definici taktéž nespadlo vnitrostátní obchodování s lidmi.

Co se týká **národnostního složení pachatelů**, dle údajů Tel Aviv's Central Police Unit, která zadržela a podezřívala od dubna 2001 do září 2004 celkem 173 osob, tvořili imigranti z východní Evropy a bývalého SSSR 80% (137 osob) podezřelých osob z obchodu se ženami (Rusko - 23%, Kazachstán 22%, Ukrajina 18%, 3% ze Společenství nezávislých států bez bližší specifikace země). Jednou z možných příčin může být, jak studie uvádí, skutečnost, že během 90. let, v důsledku kolapsu SSSR, proudily do Izraele stovky a tisíce Židů. Vlna imigrace však zahrnovala také jednotlivce s kriminální minulostí a skupiny organizovaného zločinu, které pokračovaly v páchání činnosti i na území Izraele.

Tuto příčinu vidím však pouze jako jednu z mnoha, která se projevila ve spojení s dalšími, výše vyjmenovanými pull a push faktory. Fenomén dominantního zastoupení ruskojazyčného organizovaného zločinu v oblasti obchodu s lidmi se bezesporu vyskytuje i v dalších státech, ČR nevyjímaje. **O tom svědčí i vysoký počet obětí a pachatelů vykazovaný jednotlivými státy.**³⁷

Fakt, že pachatelé pocházejí ze **stejného kulturního i jazykového prostředí jako jejich oběti, významně usnadňuje nábor** samotných obětí. Z izraelské studie vyplývá, že pachatelé byli nejčastěji občané Izraele požívající plných občanských práv a znalí místního práva i kultury, což jim umožnilo vyvinout absolutní kontrolu nad jejich oběťmi a následně dosáhnout maximalizace zisku. V pozdějších stádiích trestního řízení se naopak dovolávali milosti na základě toho, že jsou novými imigranty. Pachatelé se údajně stali pouze z důvodu obtížné situace spojené s jejich imigrací a nepřivyknutí místní kultuře a zvyklostem („acculturation“).

Ze studie lze získat i další informace o pachatelích působících na území Izraele. **Průměrný věk** pachatelů je 40 let. Tato informace koresponduje s výše uvedenými údaji o věkově nepočtenější skupině pachatelů v ČR. Co se týká **pohlaví** pachatelů, 290 pachatelů byli muži (89.5%) a 34 ženy (10.5%). I tento údaj odpovídá realitě ČR, kde ženy tvoří mezi pachateli menšinu. Studie se dále **detajně**

³⁷ The Third Report of the Dutch National Reporter, Bureau NRM, Hague, 2005, str. 105 - 106.

zabývá popisem těchto 34 žen-pachatelek, jejichž případy došly až do stádia projednání před soudem. Ze studie vyplývá, že některé z žen se dříve živily prostitucí a některé z nich byly samy oběťmi obchodu s lidmi. Některé z nich měly děti a v některých případech soud dospěl k závěru, že ženy byly okolnostmi, zejména pod nátlakem partnera, manžela či otce dětí nepřímo donuceny podílet se na trestné činnosti.

Studie uvádí, že je možné na základě analýzy jednotlivých případů rozlišit **tři základní skupiny žen-pachatelek**:

1) Ženy, které dříve samy provozovaly prostituci (19.3%). U těchto žen lze pozorovat některé rysy chování shodné s jednáním obětí jiných závažných trestných činů, u kterých se projevuje **tzv. Stockholmský syndrom**. Pachatel, kterým je žena donucena k provozování prostituce, bývá často jedinou a zároveň nejmocnější osobou v jejím životě. Jeho jednání a chování postupně formuje a přetváří i její osobnost. Přestože je pachatel zdrojem neustálého ponižování, je na něm zároveň zcela závislá. Čím více je izolována od okolního světa, tím více k pachateli inklinuje. Její základní potřeby a míra práv se odvíjejí od jeho vůle: sprcha, jídlo, oblečení, milé slovo... Postupně vznikne specifický vztah a žena se bez možnosti nadhledu na svou vlastní situaci snaží najít na svém „pánovi“ kousek lidskosti a postupně začne vidět svět jeho očima. Proto také ženy – oběti, bývají těmi nejlepšími náboráři i „středním managementem“ nevěstinců.

2) Ženy, které páchaly trestnou činnost se stálými partnery (41.9%). Tyto ženy plnily spíše marginální role v pozadí, např. tlumočení, náborování, dohled nad nevěstincem, hlášení disciplinárních prohřešků v nepřítomnosti partnera apod. Také ne vždy došlo k jejich odsouzení. V některých případech se ale naopak muži snažili dosáhnout zproštění obvinění tvrzením, že byli do činnosti postupně vtaženi ženami, které se samy živily prostitucí a se kterými po určitou dobu žili.

3) Ženy, které páchaly činnost společně s osobami blízkými/dalšími členy rodiny (23.5%). I u těchto žen je nejčastějším počátečním motivem špatná ekonomická situace (nemoc dítěte v kombinaci s rozvodem a nemocí rodičů apod.)

Někdy se osoby ve skupinách vzájemně prolínají, jako např. ženy, které byly minimálně jednou obchodovány, se následně samy staly pachatelkami společně se svým partnerem, který byl také pachatelem (6.4%).

Jen 3 ženy ze sledované skupiny 34 žen (8.8%) byly obchodovány za jiných než výše uvedených podmínek.

Ve studii je popisován také tzv. typ **“middle class”** – střední třída, žena, která v nevěstinci stále ještě provozuje sexuální služby, ale díky své dlouhé praxi („long service“) či protože jí pachatel důvěruje z jiných důvodů, je její status chápán jako vyšší („more senior“) než u jiných žen (výhody spočívají ve vyšším podílu na zisku či povolení opustit nevěstinec sama bez doprovodu). Status v sobě však zahrnuje i určité povinnosti, např. informovat pachatele o porušení pravidel či neposlušnosti, o úmyslu některé z dívek uprchnout, zaučování a zasvěcování nových dívek do pravidel podniku apod.

Jen 3 z 34 pachatele byly narozeny v Izraeli, zatímco ostatní pocházely ze zemí bývalého SSSR. Většina z nich měla kriminální minulost spojenou s prostitucí.

Obdobná struktura národnostního složení organizovaných skupin, tzn. stejná národnost obětí a spolupachatelů jakou mají hlavní organizátoři činnosti, a obdobná hierarchie v sexuálním průmyslu, je popisována i českými autory.³⁸

38 Šídová, L.: Organizace bulharské prostituce v České republice. [online]. migraceonline-e-knihovna, 22. 11. 2004. [cit. 2008-07-06]. Dostupné z <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=1955310>. Článek popisuje prostituci (tedy ne fenomén obchodu s lidmi, i když některé informace nasvědčují tomu, že se jedná o prostituci nedobrovolnou) bulharských dívek a její organizaci v ČR z pohledu street workové pracovnice organizace Rozkoš bez rizika. *„U bulharských klientek naší organizace došlo za několik posledních let k proměně. V letech 1998 - 2001 byly klientky průměrně vzdělanější, domluvíly se česky a chodily pravidelně na kompletní gynekologicko-venerologické vyšetření do poradny v Praze 1. Od této doby se snížily věk a vzdělání klientek. Odhadujeme, že 80 procent z nich jsou dnes ngramotné. V současnosti mají také nižší znalost českého nebo ruského jazyka. Některé z nich ani nemluví bulharsky, ale romsky nebo turecky. V souvislosti s popsávanými proměnami u bulharských klientek je důležité zmínit, že tyto prostitutky mají oproti minulosti ztížený přístup do R-R. Mají zakázáno se kontaktovat s lidmi mimo organizaci. Zlom v návštěvnosti bulharských sexuálních pracovníků, který nastal v roce 2002, je pravděpodobně způsoben změnou hierarchie organizovaného gangu (dříve zkušená prostitutka pravidelně doprovázela na kompletní gynekologicko-venerologické vyšetření ostatní dívky) a zvýšením nedůvěry k institucím a lidem. Tato nedůvěra byla nejspíše způsobena četnými razími a kontrolami Policie ČR. Za kuplířství bylo totiž zavřeno několik „pasáků“ a prostitutek. V současné době pracuje v Praze asi 50 bulharských dívek. Pocházejí z chudých rodin. Často jsou vlastní rodinou tomuto organizovanému gangu prodány. Rodinám jsou pak pravidelně posílány peníze. Nejedná se o vysoké částky, ale pro rodiny doma v Bulharsku je to důležitý zdroj obživy. Dívky jsou většinou z romské nebo turecké menšiny.*

Z izraelské studie dále vyplývá, že **68.4%** všech pachatelů (mužů i žen) bylo **ženatých/vdaných** či žili se stálým partnerem, 20.1% bylo rozvedených, 11.5% bylo svobodných.

41.9% pachatelů bylo otcem jednoho dítěte, 27.9% pachatelů mělo děti dvě, 18.2% pachatelů tři, 10.7% pachatelů čtyři, jeden z pachatelů měl děti šest. V některých případech se děti na trestné činnosti podílely.

Byly také zadokumentovány případy trestné součinnosti, kdy se na páčání trestné činnosti podílelo více členů rodiny (sestřenice, tchyně, bratři, rozvedení manželé apod.).

Někteří z pachatelů neměli žádnou **kriminální minulost/záznam** v trestním rejstříku (47.3%), přibližně čtvrtina z nich měla nějaký záznam v trestním rejstříku (26.7%) a přibližně čtvrtina měla záznam v trestním rejstříku týkající se prostituce či obchodu s lidmi (25.8%).

Studie dále na několika stránkách rozebírá detailně ekonomickou situaci pachatelů a to jak před zahájením páčání trestné činnosti obchodování s lidmi, tak v jejím průběhu a po odhalení a odsouzení pachatelů. Tato informace je dle mého názoru zásadní vzhledem k okolnosti, že jasným primárním motivem páčání trestné činnosti obchodování s lidmi je maximalizace zisku pachatelů.

Oproti mému původnímu očekávání **ne všichni pachatelé dosáhli vysokého zisku tak, aby disponovali rozsáhlým osobním majetkem či byli průměrně finančně zajištěni**. Někteří zisk používali k zajištění základních potřeb vlastní rodiny, někteří zase měli vysoké vedlejší náklady spojené s provozováním nelegální činnosti či se sami stali obětmi jiných organizovaných skupin (výpalné). Vznikla i skupina „zbohatlých“ pachatelů. Většina z pachatelů měla před započítím trestné činnosti „normální“ práci

V Praze pracují bulharské dívky na rozdíl od dívek z bývalého Sovětského svazu většinou „na ulici“ (Perlová ulice, Václavské náměstí, Staroměstské náměstí apod.). V příhraničí převažuje práce v nočních klubech.“ Stejně zajímavý je i článek věnující se ukrajinské prostituci na území České republiky: Šídová, L.: Ukrajinská prostituce v České republice a způsob její organizace. [online]. migraceonline-e-knihovna, prosinec 2004. [cit. 2008-07-06]. Dostupné z http://aa.ecn.cz/img_upload/9e9f2072be82f3d69e3265f41fe9f28e/Ukrajinskaprostitutky.pdf.

(legální práce či práce na černo bez negativní konotace s trestnou činností), někteří z budoucích pachatelů prodělali bankrot či osobní úpadek či nenašli před příjezdem do Izraele stabilní zaměstnání.

Studie zprostředkovává též výpovědi pachatelů, ze kterých jsou patrné druhy i výše nákladů spojených s provozováním nevěstinců. Tyto sumy, jejichž výše je založena jen na výpovědi pachatelů, jsou dle mého názoru uměle navyšovány tak, aby se zisk pachatelů opticky snížil a následně tak dosáhli i nižších trestů.

V průběhu a po skončení trestního řízení pachatelé pravidelně prohlašují, že jsou finančně v „úzkých“ a odůvodňují touto skutečností žádosti o zmírnění odsuzujícího rozsudku.

Údajná špatná finanční situace pachatelů vede často k uložení velice nízké/žádné povinnosti k náhradě škody. Je-li již v lepším případě soudem uložena povinnost k náhradě škody, pak není plněna. Je však nezbytné poznamenat, že tito „chudí“ pachatelé bývají obhajováni renomovanými advokátními kancelářemi a zpravidla nevyužívají možnosti požádat o ustanovení obhájce ex officio.

3. REAKCE MEZINÁRODNÍHO SPOLEČENSTVÍ

3.1 Obecná reflexe v mezinárodní úpravě

Jak jsem již zmínila v úvodu, obchodování s lidmi je celosvětový fenomén a nezná hranic. Naopak, jeho charakteristickým znakem je, že jak pachatelé a oběti, tak koneční „uživatelé služeb“ pocházejí z různých zemí. Jedná se o organizovanou kriminalitu s mezinárodním prvkem, proti které nelze postupovat bez efektivní mezinárodní spolupráce. Tato spolupráce však není možná bez zakotvení určitých právních standardů, které budou sloužit jako základ pro další společný postup. Proto mnoho mezinárodních organizací reagovalo zejména v posledním desetiletí zvýšenou aktivitou v této oblasti.

Z toho, co bylo výše uvedeno, jasně vyplývá, že obchodování s lidmi znamená závažné porušení lidských práv obětí. Zasažena jsou taková základní lidská práva obětí, jako jsou právo na lidskou důstojnost, svobodu pohybu, právo na soukromí a sebeurčení. Jednání odporuje zásadám uvedeným **ve všech významných mezinárodních lidsko-právních dokumentech**. Jedná se zejména o následující dokumenty:

- Všeobecná deklaráce lidských práv (1948), uveřejněna v č. 1/1948 Vybraných deklarácí Valného shromáždění OSN.
- Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (1950), (209/1992 Sb.).

ČR je v důsledku sukcese (nástupce ČSFR, která se stranou úmluvy stala již v roce 1992 jako první stát střední a východní Evropy) smluvní stranou Úmluvy Rady Evropy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva RE“). Ratifikovala rovněž dotatkový Protokol č. 11 k Úmluvě RE, kterým byl s účinností od 1. listopadu 1998 nově organizován Evropský soud pro lidská práva (European Court of Human Rights – EHCR) se sídlem ve Štrasburku. K tomuto mezinárodnímu tribunálu může podat stížnost kdokoli, v jehož neprospěch bylo některé ze základních práv zaručených Úmluvou RE porušeno orgány některé ze smluvních stran, jež se podrobily jurisdikci Evropského soudu pro lidská práva (což učinily všechny členské státy Rady Evropy).³⁹ S tím souvisí i zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, oddíl osmý – Řízení o opatřeních nezbytných k provedení rozhodnutí mezinárodního soudu (§117 až §119b). Poznámku týkající se povinnosti členských států – tedy i ČR – řídit se pravomocnými rozsudky Evropského soudu pro lidská práva ve všech případech, ve kterých jsou stranou, považují za nezbytnou s ohledem na zmínku o rozsudku Siliadin v. Francie, která je uvedena v kapitole č. 7.2.4.

- Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (1966), (120/1976 Sb.).
- Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen (1979), (62/1987 Sb.).
- Úmluva o právech dítěte (1989), (104/1991 Sb.) a 2. Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte proti obchodování s dětmi, dětské prostituci a dětské pornografii (2000), (45/2003 Sb. m. s.).

V tomto výčtu bych mohla pokračovat, ale raději se s jistou mírou nadsázky odvážím konstatovat, že téměř všechny mezinárodní

³⁹ Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T., Kloučková, S., Mandák, V., Půry, F., Repík, B., Růžek, A.: Trestní právo procesní. 4., aktualizované vydání. Praha: Linde Praha, 2006, s. 37.

organizace a instituce již dnes věnují problematice obchodování s lidmi či některému jejímu dílčímu aspektu určitou pozornost. Řada aktivit se v současné době překrývá (zejména se dubluje různá doporučení, manuály, informační materiály, letáky atd.), což do jisté míry odčerpává finanční prostředky, které by bylo možné účelně cíleně vynaložit např. na rozsáhlé a pokračující preventivně informační aktivity či rekvalifikační a specializační kurzy v zemích původu. Z tohoto důvodu se proto raději zaměřím více na výčet aktivit a základních mezinárodních dokumentů specializujících se přímo na problematiku obchodování s lidmi. Z přehledu je zároveň jasně patrný vývoj i to, jak se pozornost a úsilí věnované tématu postupně stupňovaly. Na zprvu dílčí, spíše ojedinělé aktivity, následně navázaly speciální dokumenty, které reflektují problematiku obchodování s lidmi v celé její komplexnosti a které mj. zavádějí i kontrolní a hodnotící mechanismy pro reflexi plnění stanovených úkolů a cílů.

Historicky nejstaršími relevantními mezinárodními dokumenty jsou zejména:

- Mezinárodní úmluva o potlačování obchodu s děvčaty z 18. května 1904 a Mezinárodní úmluva o potlačování obchodu s děvčaty ze 4. května 1910.

Obě výše uvedené úmluvy byly vyhlášeny v rakouském říšském zákoníku z roku 1913 pod č. 26. Vyhláškou ministra zahraničních věcí č. 160/1922 Sb. k nim přistoupila Československá republika v roce 1922. Některou z obou těchto úmluv byly vázány následující státy: Francie, Německo, Dánsko, Španělsko, Velká Británie, Itálie, Nizozemsko, Rusko, Portugalsko, Belgie, Brazílie, Švédsko, Uruguay, Polsko, Bulharsko, Československo, Norsko, anglické kolonie, Holandská a Západní Indie, Švýcarsko a Portugalsko.

- Mezinárodní úmluva o potírání obchodu se ženami a dětmi z 30. září 1921 (123/1924 Sb.).

Počet států, které úmluvu uzavřely, byl již vyšší než u úmluv z roku 1904 a 1910: Republika Československá, Albánie, Německo, Rakousko, Belgie, Brazílie, Říše Britská (s Kanadou, s Commonwealthem Australským, s Uníí Jihoafrickou, s Novým Zélandem a Indií), Chile, Čína, Kolumbie, Costa-Rica, Kuba, Estonsko, Řecko, Maďarsko, Itálie, Japonsko, Lotyšsko, Litva, Norsko, Nizozemí, Persie, Polsko (s Gdaňskem), Portugalsko, Rumunsko, Siam, Švédsko a Švýcarsko. Úmluva byla uzavřena na základě doporučení mezinárodní konference konané v Ženevě pod

patronaci **Společnosti národů**⁴⁰ a řeší i vztah k úmluvám z roku 1904 a 1910.

- Mezinárodní úmluva o potírání obchodu s dospělými ženami z 11. října 1933 (32/1936 Sb.).

Úmluva částečně doplňuje a rozšiřuje úmluvy z let 1904, 1911, 1921. Úmluvou byly vázány následující státy: Afganistan, Bulharsko, Chile, Irán, Norsko, Rumunsko, Súdán, Švédsko a Švýcarsko, Maďarsko (ode dne 12. října 1935), Lotyšsko (od 17. listopadu 1935) a Nizozemí (od 20. listopadu 1935), doplněná Protokolem podepsaným 12. listopadu 1947 v Lake Success - New York.

- Úmluva o potlačování a zrušení obchodu s lidmi a využívání prostitute druhých osob z 2. prosince 1949 (úmluva nebyla nikdy publikována ve Sbírce zákonů).

Za podklad pro vypracování této úmluvy byl vzat návrh Společnosti národů dokončený v roce 1937. Československo k úmluvě přistoupilo 14. března 1958. Protože nikdy nedošlo k její publikaci ve Sbírce zákonů, byla vázanost ČR úmluvou několikrát zpochybňována, zejména v souvislosti se snahou prosadit regulaci prostitute formou zákona. Vládní **návrh zákona o regulaci prostitute** byl společně s návrhem na vypovězení úmluvy předložen Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR (tisky č. 1073 a 1074 Poslanecké sněmovny, volební období 2002-2006), byl však vzat zpět

40 „Předchůdkyní OSN byla **Společnost národů** – organizace koncipovaná v podobných podmínkách v průběhu první světové války a ustavená v roce 1919 v rámci Versailleské smlouvy „na podporu mezinárodní spolupráce a dosažení míru a bezpečnosti“. V rámci Versailleské smlouvy vznikla i Mezinárodní organizace práce (ILO) jako přidružená organizace Společnosti národů. Společnost národů ukončila činnost poté, co se jí nepodařilo zabránit vypuknutí druhé světové války. V roce 1945 se v San Francisku sešli zástupci 50 zemí na Konferenci Spojených národů o mezinárodním uspořádání a vypracovali Chartu OSN. Chartu podepsalo 26. června 1945 celkem 50 zemí. Polsko sice nebylo na konferenci zastoupeno a svůj podpis připojilo později, je ale považováno za jednu z 51 zakládajících členských zemí OSN. **Organizace spojených národů** oficiálně vznikla 24. října 1945, kdy byla Charta ratifikována Čínou, Francií, Sovětským svazem, USA, Velkou Británií a většinou ostatních signatářských zemí OSN. Každoročně se proto 24. říjen slaví jako Den Spojených národů.“ Informace o OSN (část textu): [online]. Oficiální stránky OSN v ČR, [cit. 2008-07-06]. Dostupné z www.osn.cz/system-osn/o-osn/.

v prvním čtení dne 6. března 2006.⁴¹ Návrh zákona byl v rozporu zejména s čl. 1, který zavazuje smluvní státy, „že budou trestat každého, kdo, aby vyhověl chlípnosti někoho jiného, 1) obstará, svádí nebo odvádí za účelem prostituce jinou osobu, a to s jejím souhlasem; 2), využívá prostituce jiné osoby, a to i s jejím souhlasem.“ Dalším problematickým ustanovením byl čl. 2, který zavazuje státy, že budou trestat každého, „kdo: 1) provozuje, spravuje nebo úmyslně financuje nebo se účastní na financování nevěstince; 2) vědomě pronajímá nebo najímá budovu nebo jiné místo nebo jejich část za účelem prostituce druhých osob.“ Článek 3 zavazuje trestat i pokusy trestných činů dle čl. 1 a 2. V článku 6 se smluvní státy zavazují přijmout veškerá „nutná opatření ke změně či zrušení každého platného zákona, nařízení či jiného administrativního postupu, podle něhož osoby provozující prostituci či podezřelé z této činnosti se podrobují speciální registraci, musí speciální průkaz nebo podléhají výjimečnému dozoru nebo ohlašovací povinnosti“.

K vázanosti ČR touto úmluvou se v roce 2007 vyjádřil i Ústavní soud ČR ve svém nálezu ze dne 8. března 2007 (Pl. ÚS 69/07). „Podle čl. 10 Ústavy jsou vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je ČR vázána, součástí právního řádu; stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva. Ačkoli tato mezinárodní smlouva nebyla vyhlášena ve Sbírce zákonů a není tak mezinárodní smlouvou podle čl. 10 Ústavy, která je součástí právního řádu, nelze ji při interpretaci jednoduchého práva s ohledem na čl. 1 odst. 2 Ústavy pominout, a je třeba jednoduché právo, které připouští několikerý výklad, interpretovat způsobem, který je souladný s mezinárodněprávními závazky ČR. Jak shora uvedeno, § 10 zákona o obcích neobsahuje jednoznačné řešení otázky, zda obec může prostituci zakázat vůbec na všech svých veřejných prostranstvích. S mezinárodněprávními závazky ČR vyplývajícími z New Yorkské úmluvy je více slučitelný výklad, podle kterého může obec prostituci zakázat nejen na některých, nýbrž též na všech veřejných prostranstvích. Vymezení prostituce jen do určitých veřejných prostranství v obci je ve své podstatě její regulace, které chce New Yorkská úmluva zabránit.“

41 V době přípravy této práce hl. město Praha zpracovávalo návrh zákona o regulaci prostituce, který v mnoha ohledech vychází z původního návrhu zpracovaného Ministerstvem vnitra ČR.

3.1.1 Organizace spojených národů (UN)

- březen 1999 – UNODC (UN Drugs and Crime Office - Kancelář OSN pro drogy a zločinnost) ve spojení s UNICRI (UN Interregional Crime and Justice Research Institute – pro název se neužívá český ekvivalent) zahájili program nazvaný „Global Programme against Trafficking in Human Beings“ – GPAT.⁴²

Cílem programu je zejména podpora spolupráce jednotlivých států v této oblasti, podpora regionálních projektů, sběr a analýza dat, podpora implementace protokolu OSN (viz níže) apod.

- Úmluva OSN o nadnárodním organizovaném zločinu (UN Convention against Transnational Organized Crime).⁴³

Úmluva OSN, která se taktéž dle místa svého podpisu nazývá „**Palermská úmluva**“, byla schválena Valným shromážděním OSN dne 15. listopadu 2000. Vláda ČR schválila podpis této úmluvy i jejích tři doplňujících protokolů dne 15. listopadu 2000 usnesením č. 1227 ze dne 4. prosince 2000 a úmluva byla následně ČR podepsána dne 12. prosince 2000, dosud však nebylo možné ji ratifikovat. K přístupu k úmluvě a k jejím protokolům se ČR zavázala ve Smlouvě o přistoupení ČR k EU. Ratifikace je ale stále vázána na přijetí právních předpisů, jimiž by byla vyřešena otázka odpovědnosti právnických osob. Zároveň se jedná o dokument, na nějž se vztahuje ustanovení čl. 49 písm. e) ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústavy ČR (dále jen „Ústava“). K ratifikaci je třeba souhlasu obou komor Parlamentu ČR, neboť se týká věci, jejichž úprava je vyhrazena zákonu. Připomínám též **čl. 10 Ústavy** („*Vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je ČR vázána, jsou součástí právního řádu; stanou-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva.*“).

Úmluva OSN je instrumentem mezinárodního práva, který má zásadní význam pro potírání mezinárodního organizovaného zločinu včetně obchodování s lidmi. Předmětem Úmluvy OSN je

⁴² Více například United Nations, Office on Drugs and Crime, Global Programs Update November 2003. [online]. Global Programmes, listopad 2003. [cit. 2008-07-07]. Dostupné z www.unodc.org/pdf/crime/publications/cicp_global_programmes.pdf

⁴³ Česká verze úmluvy je dostupná v: Scheinost, M.: Konvence OSN a další dokumenty k organizovanému zločinu. Praha. Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2001.

podle jejího článku 1 podpora spolupráce za účelem účinnější prevence a boje proti mezinárodnímu organizovanému zločinu. Její zásadní význam spočívá zejména v tom, že definuje pro účely úmluvy v článku 2 písm. a) pojem „skupina organizovaného zločinu“ - strukturovaná skupina tří či více osob existující po určité časové období a jednající ve vzájemné dohodě za účelem spáchání jednoho či více závažných trestných činů či trestných činů stanovených v souladu s touto úmluvou, za účelem získání, přímo či nepřímo, finančního či jiného hmotného prospěchu - **a zároveň** zavazuje všechny členské státy k přijetí v úmluvě vypracovaných opatření, která jsou z hlediska boje proti organizovanému zločinu naprosto zásadní (např. zavedení trestní postížitelnosti legalizace výnosů z trestné činnosti, návrh souboru opatření k boji proti praní špinavých peněz, trestní postížitelnost korupce atd.). Po vzoru definice „skupina organizovaného zločinu“ je obdobná úprava obsažena nejen v právním řádu ČR, ale i dalších států. Dle Šámala⁴⁴ je nutné odlišovat definici „zločinného spolčení“, která je provedena v § 87 odst. 17 TZ – „**Zločinné spolčení** je společenstvím více osob s vnitřní organizační strukturou, s rozdělením funkcí a dělbou činností, které je zaměřeno na soustavné páčání úmyslné trestné činnosti“; dále např. § 163a TZ, kde je zločinné spolčení upraveno jako jedna z forem trestné součinnosti, a „organizovanou skupinu“ dle § 34 písm. ch/do 31. prosince 2004 písm. h/, za kterou se považuje: „sdružení více osob (nejméně tři trestně odpovědných osob), v němž je provedena určitá dělba úkolů mezi jednotlivé členy sdružení a jehož činnost se v důsledku toho vyznačuje plánovitostí a koordinovaností, což zvyšuje pravděpodobnost úspěšného provedení trestného činu, a tím i jeho nebezpečnost pro společnost“.

Úmluva OSN řeší nadnárodní organizovaný zločin jako celek. V jejím článku 26 je zakotvena možnost **doplnění úmluvy jedním či více protokoly**, včetně stanovení povinnosti, že každá strana protokolů bude i stranou úmluvy a že protokoly budou vykládány v souladu s úmluvou. Na úmluvu tak navazují další doprovodné protokoly, přičemž z pohledu obchodování s lidmi je zásadním následující:

- Protokol OSN o prevenci, potlačování a trestání obchodování s lidmi, zvláště se ženami a dětmi („UN Protocol to Prevent,

⁴⁴ Šámal, P., a kol.: Trestní zákon, komentář – díl I, 6. doplněné a přepracované vydání, C. H. Beck, 2004, Praha, str. 680.

Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children“],⁴⁵ viz příloha č. 3.

Protokol nabyl účinnosti dne 25. listopadu 2003 a pokrývá výhradně problematiku obchodování s lidmi. **Účelem** Protokolu je podle **článku 2** prevence a boj s obchodováním s lidmi se zvláštním zřetelem na ženy a děti, ochrana a pomoc obětem s plným ohledem na jejich lidská práva a zahájení spolupráce mezi členskými státy za účelem dosažení všech těchto cílů.

Význam Protokolu spočívá zejména v tom, že článek 3 obsahuje první mezinárodně uznávanou **definici obchodování s lidmi**. Vzhledem k jeho významu zde uvádím text celého článku:

*Článek 3
Vymezení pojmů*

Pro účely tohoto Protokolu:

- (a) „Obchodováním s lidmi“ **se rozumí** najímání, doprava, transfery, ukrývání nebo přijímání osob pod hrozbou nebo **za použití** síly nebo jiných forem nátlaku, únosem, lstí, podvodem, zneužitím pravomoci nebo situace bezbrannosti nebo za použití poskytnutí nebo získání peněz nebo prospěchu k získání souhlasu pro ovládnutí osoby jinou osobou, za účelem vykořisťování. **Vykořisťování zahrnuje minimálně** vykořisťování prostitucí jiných nebo jinými formami sexuálního vykořisťování, nucenou práci nebo službami, otroctvím nebo praktikami podobnými otroctví, nevolnictví nebo odstraňování orgánů.
- (b) **Souhlas oběti** obchodování s lidmi k úmyslnému vykořisťování uvedenému v odstavci (a) tohoto článku, bude neúčinný tam, kde byl použit některý z prostředků uvedených v odstavci (a);
- (c) Najímání, doprava, transfery, ukrývání nebo přijímání **dítěte** pro účely vykořisťování bude považováno za „obchodování s lidmi, i v případě, že nebude zahrnovat žádný z prostředků uvedených v odstavci (a);
- (d) „**Dítětem**“ se rozumí jakákoliv osoba mladší osmnáct let.

45 UN Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children. [online]. 8. 1. 2001. A/RES/55/25. [cit. 2008-07-07]. Annex II., str. 31 a následující. Dostupné z http://www.unodc.org/pdf/crime/a_res_55/res5525e.pdf.

Zároveň považují za důležité připomenout **článek 5**, který zavazuje členské státy k přijetí legislativních a dalších opatření, kterých bude zapotřebí k zavedení trestných činů spočívajících ve skutcích stanovených v článku 3, pokud jsou tyto spáchány **mezinárodně**. Dále zavazuje k přijetí legislativních a dalších opatření, kterých bude zapotřebí k zavedení **trestnosti pokusu, účastenství ve formě spolupachatelství a organizování nebo návodu/řízení** jiných osob k spáchání výše uvedených trestných činů. Z hlediska otázky ne/možnosti ČR ratifikovat úmluvu a Protokol je nezbytné zkoumat, zda český právní řád splňuje i tyto požadavky stanovené Protokolem.

Pokus trestného činu je upraven v § 8 TZ. Pokus trestného činu je pro společnost nebezpečné jednání bezprostředně úmyslně směřující k dokonání trestného činu, za podmínky, že k dokonání činu nedojde. Pokus je trestný jen u úmyslných trestných činů a to dle trestní sazby stanovené za dokonání trestného činu. TZ obsahuje i ustanovení o zániku trestnosti pokusu o spáchání úmyslného trestného činu.

Také úprava **spolupachatelství** je v českém TZ obsažena, a to v § 9, odst. 2 TZ. *„Byl-li trestný čin spáchán společným jednáním dvou nebo více osob, odpovídá každá z nich, jako by trestný čin spáchala sama (spolupachatelé)“*. Postačí, jestliže každý ze spolupachatelů uskuteční svým jednáním alespoň některý ze znaků skutkové podstaty trestného činu, jestliže souhrnem takových jednání je naplněna skutková podstata celá. Tyto dílčí akty však musí úmyslně přímo směřovat ke spáchání konkrétního činu, tedy být součástí jednání přímo směřujícího k porušení či ohrožení zájmu chráněného zákonem. Toto je velice praktické právě z hlediska potřeb naplnění skutkové podstaty trestného činu obchodování s lidmi. U většiny případů zpravidla působí několik spolupachatelů v rámci organizované skupiny, z nichž někteří mají za úkol nábor (např. jednání spočívající ve zjednání, najmutí či zlákáni a dopravení) osob (nezřídka lstí anebo zneužitím omylu, tísně nebo závislosti osoby, násilím či pohrůžkou násilí), jiní přepravu a další samotné vykořisťování (v prostituci či nucené práci apod.). Někdy je oběť díky jednání náboráře již „zpracována“ tak, že donucení k vykonávání prostituce může mít již naprosto subtilní podobu a je jen naznačením nebo tichým připomenutím původní pohrůžky vyslovené např. již náborářem. Přesto náborář i další pachatelé jednají v úmyslu s osobou obchodovat a jsou si vědomi „přesvědčovací metod“ náboráře a jsou tedy spolupachateli obchodování s lidmi.

Spolupachatelství je možné nejen ve stádiu dokonání trestného činu, ale také ve stádiu **přípravy či pokusu**.

Další formou účastenství v užším slova smyslu, která se objevuje v Protokolu i v TZ, je **účastenství ve formě organizování nebo návodu/řízení a pomoci**. Tyto formy účastenství jsou upraveny v § 10 TZ. Účelem této práce není detailněji rozebírat formy účastenství. Za důležité považují pouze připomenout, že účastenství je v TZ založeno na principu akcesority, což znamená, že trestní odpovědnost účastníka závisí na vzniku či zániku trestní odpovědnosti hlavního pachatele. Účastenství na trestném činu je tedy dle § 10 TZ trestné jen tehdy, jestliže se hlavní pachatel o trestný čin alespoň pokusil. Za splnění podmínek § 7 TZ může u zvláště závažných trestných činů přicházet v úvahu i trestnost přípravy účastenství na takovém činu.

Dle mého názoru lze konstatovat, že stávající úprava obsažená v TZ v tomto ohledu plně vyhovuje požadavkům Protokolu. Problém nečiní ani fakt, že účastenství ve stádiu přípravy je trestné jen u zvláště závažných trestných činů (§§ 7 a 41 odst. 2 TZ). Zvláště závažnými trestnými činy jsou dle § 41 odst. 2 TZ „trestné činy uvedené v § 62 a ty úmyslné trestné činy, za něž tento zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně osm let.“ Ve výčtu ustanovení § 62 odst. 1 TZ se objevuje pouze § 232a odst. 2, 3 TZ. Zároveň však výše trestní sazby stanovená v odstavcích 1, 2 ustanovení § 232a TZ (dvě léta až deset let) umožňuje konstatovat, že i trestné činy kvalifikované dle odst. 1, 2 jsou závažnými trestnými činy ve smyslu § 7 TZ a tedy že příprava je trestná.

Jak jsem již uvedla výše, Protokol obsahuje první všeobecně přijímanou definici obchodování s lidmi, která zahrnuje **všechny aspekty tohoto kriminálního jevu**. Z definice vycházejí i další mezinárodní organizace a odvolávají se na ni téměř všechny pozdější mezinárodní dokumenty. Pramení z ní ale částečně i některé aktuální problémy orgánů činných v trestním řízení v ČR, neboť, jak sice zmiňuje důvodová zpráva k novele trestního zákona č. 537/2004 Sb.,⁴⁶ „pojmy *„vykořisťování“ a „sexuální obtěžování“ jsou*

46 K bodu 23 a 24 (§ 232a).

„Nově navrhané ustanovení reaguje na posilování role trestněprávní represe v oblasti boje proti obchodování s lidmi za účelem sexuálního zneužívání, otroctví, nevolnictví, nucené práce v mezinárodním měřítku, k němuž přistoupila

běžně používány v mezinárodních dokumentech a jejich výklad nečiní ani v českém právním řádu problémy“, ale pojmy „nucená práce“, „otrocká práce“ a „další formy vykořisťování“ již tak zavedenými pojmy nejsou. Nadále tedy chybí bližší vodítka pro užívání těchto pojmů. Novelou došlo také k částečnému překrytí skutkových podstat trestných činů obchodování lidmi dle § 232a TZ a trestného činu kuplířství dle ustanovení § 204 TZ. Dalším, a to naprosto novým problémem souvisejícím s obchodem s lidmi je, dle mého názoru nevyřešený vztah § 232a TZ a § 205b TZ, zneužití dítěte k výrobě pornografie. O tom ale více v podkapitole č. 6.4.

Jak jsem již uvedla výše, Úmluva OSN i Protokol jsou z hlediska potřeb potírání obchodování s lidmi zásadními dokumenty. Jejich ratifikaci ČR brání zejména požadavek **zavedení odpovědnosti právnických osob za vyjmenované trestné činy**. Tomuto tématu se budu věnovat více v následující kapitole č. 3.2., pojednávající o odpovědnosti právnických osob v dokumentech týkajících se obchodování s lidmi.

Pouze pro úplnost uvádím, že naprosto aktuální aktivitou OSN v této oblasti je **tzv. Global Initiative to Fight Human Trafficking (UN.GIFT)**, která byla formálně zahájena v dubnu 2007.⁴⁷ Ve dnech 12. – 15. února 2008 se uskutečnila ve Vídni konference zahajující a oficiálně představující tuto novou iniciativu. Sama konference byla jedna z nerozsáhlejších akcí za posledních několik let, které se obchodu s lidmi týkají.

Další, velmi významné aktivity na poli boje proti obchodování s lidmi vyvíjí Rada Evropy (dále jen „RE“), Mezinárodní organizace práce (dále jen „ILO“) a Evropská unie (dále jen „EU“).

i Evropská unie. Tato právní úprava patří do oblasti těch pravidel, jež - bez ohledu na předpokládané zapojení ČR do struktur EU - je nezbytné rutně přijmout, aby byla ČR vnímána jako součást světového demokratického společenství, hájícího společně základní lidská práva. Navrhovaná úprava odpovídá požadavkům rámcového rozhodnutí Rady z 19. července 2002 o potírání obchodování s lidmi (2002/629/JVV). Pojmy "vykořisťování" a "sexuální obtěžování" jsou běžně používány v mezinárodních dokumentech a jejich výklad nečiní ani v českém právním řádu problémy. Ustanovení § 246 obchodování s lidmi za účelem pohlavního styku je současně jako nadbytečné zrušeno.“

47 United Nations, UN.GIFT. [online]. [cit. 2008-07-07]. Dostupné z <http://www.ungift.org>.

3.1.2 Rada Evropy

- 1991 první seminář věnovaný obchodování s lidmi ve Štrasburku.
- 1992-1993 - vznik první expertní skupiny pro boj proti obchodování s lidmi.
- 1996 - vznik Akčního plánu boje proti obchodování s lidmi.
- 2000 - Výbor ministrů přijal Doporučení č. 11 o postupu proti obchodování s lidmi.
- 2001 - Výbor ministrů přijal Doporučení č. 16 o prevenci sexuálního vykořisťování dětí.
- 2002 - dokončena studie o vlivu informačních technologií na obchodování s lidmi.
- 2003 - vytvořen Výbor pro boj proti obchodování s lidmi (Committee on Action against Trafficking in Human Beings - CAHTEH).
- 2005 - **Úmluva o opatřeních proti obchodování s lidmi** (Council of Europe Convention on Action Against Trafficking in Human Beings).

Návrh úmluvy byl vypracován „CAHTEH“ a úmluva byla schválena a otevřena k podpisu na summitu RE dne 3. května 2005 pod číslem 197.⁴⁸ Úmluva již byla podepsána 27 státy (k datu 5. ledna 2008).⁴⁹ Aby vstoupila v platnost byl nezbytný podpis a ratifikace nejméně 10 státy, včetně 8 členských států RE (článek 42). Úmluva byla ratifikována (k datu 5. ledna 2008) Albánií, Rakouskem, Bulharskem, Chorvatskem, Dánskem, Gruzí, Moldávií, Rumunskem, Slovenskem (březen 2007) a Kyprem, tedy deseti požadovanými státy a vstoupila v platnost dne 1. února 2008. ČR

48 Council of Europe Convention on Action Against Trafficking in Human Beings. Council of Europe. [online]. 16. 5. 2005. [cit. 2008-07-07]. Dostupné z http://www.coe.int/T/E/human_rights/trafficking/PDF_Conv_197_Trafficking_E.pdf.

49 Council of Europe Convention on Action Against Trafficking in Human Beings, Council of Europe. [online]. 5. 1. 2008. [cit. 2008-07-07]. Dostupné z <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=197&CM=1&DF=1/5/2008&CL=ENG>.

zatím (k datu 31. října 2008) úmluvu ani nepodepsala ani neratifikovala.

ČR je opakovaně⁵⁰ kritizována za své stanovisko, podle kterého jejímú přistoupení k úmluvě brání především požadavek úmluvy na zavedení odpovědnosti právnických osob za některá jednání, která jsou touto úmluvou definována jako trestné činy.⁵¹ Tomuto tématu se budu věnovat více v kapitole č. 3.2.

Úmluva je významná zejména tím, že její obsah je velice komplexní a některá ustanovení, ve srovnání s jinými úmluvami, relativně inovativní a pokroková. Úmluva se vztahuje na všechny formy obchodu s lidmi, tedy na obchodování s lidmi páchané mezinárodně i vnitrostátně, organizovanými zločineckými skupinami i jednotlivci, na obchod se ženami, dětmi i muži a na všechny účely vykořisťování. Úmluva definuje „oběť obchodování s lidmi“, volá po kriminalizaci jednání spočívajícího ve vědomém využívání služeb obětí obchodu s lidmi, výslovného zakotvení tzv. „*non-punishment provision*“ (článek 26 - ustanovení zaručující beztrestnost obětem za spáchání trestných činů, k jejichž spáchání byla oběť donucena v průběhu procesu, kdy byla obchodována), navrhuje rámcovou úpravu ochrany a pomoci obětem a svědkům, volá po efektivním odhalování a vyšetřování této trestné činnosti, přísných trestech pro pachatele a vyslovuje podporu mezinárodní spolupráci. Jedním z nejvýznamnějších nástrojů je z mého pohledu **vytvoření speciálního monitorovacího mechanismu** (kapitola VII.) složeného ze dvou těles. Na základě článku 36 bude vytvořena skupina expertů na obchod s lidmi „**GRETA**“, technické těleso složené z 10 až 15 nezávislých expertů. Dále byla na základě článku 37 vytvořena tzv. „**Committee of the Parties**“ (politické těleso). Článek 38 pak popisuje monitorovací a evaluační proceduru, přičemž vedoucí roli v této proceduře bude mít GRETA. Evaluační procedura bude rozdělena na cykly, jejichž délku stanoví GRETA (očekává se, že podobně jako u mechanismů jiných úmluv RE bude stanoven cyklus 4 až 5 let, je však možné, že se GRETA rozhodne jinak, zejména s ohledem na počet ratifikací v budoucnu). Článek 38, odst. 2 zavazuje členské státy, aby zodpověděly jakoukoliv žádost GRETA

50 Např. na semináři nazvaném „Seminář k problematice obchodování s lidmi - opatření na ochranu práv obětí“, který byl pořádán ve dnech 19. - 20. dubna 2007 Radou Evropy a nadací Konráda Adenauera v Berlíně.

51 Národní strategie boje proti obchodování s lidmi (pro období let 2008-2011), Ministerstvo vnitra ČR, Praha, 2008, str. 14.

o informace. Na národní úrovni bude ustanovena v každém členském státě tzv. kontaktní osoba. Očekává se, že celá monitorovací procedura bude funkční pravděpodobně od konce roku 2009. Samotná GRETA bude vytvořena, po jmenování všech svých členů, nejpozději 1. února 2009 a sejde se pravděpodobně v první polovině roku 2009. Na prvním zasedání také přijme jednací řád a pravidla pro hodnotící proceduru.⁵²

Jednou z posledních významných konferencí RE na téma obchodu s lidmi byla dle mého názoru konference pořádaná v termínu 10. a 11. prosince 2007 v Londýně pod názvem „Human Beings: Measures to Protect and Promote the Rights of Victims“. Řada příspěvků byla tentokrát věnována problematice obchodu s lidmi za účelem nucené práce, zejména možnosti identifikace těchto obětí, jejich specifickým potřebám (oproti obětem např. sexuálního vykořisťování), genderovým aspektům a tomu, proč vytvořené modely podpory obětí sexuálního vykořisťování nejsou plně funkční i pro oběti nucené práce.⁵³

3.1.3 Mezinárodní organizace práce (ILO) ⁵⁴

- Úmluva o otroctví z roku 1926 (165/1930 Sb.).

52 Mechanismu monitoringu na základě úmluvy byla věnována konference RE: „Procedure for evaluating implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings“, Štrasburk, listopad 2007. Dostupné z <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1208741&Site=DC&BackColorInternet=F5CA75&BackColorIntranet=F5CA75&BackColorLogged=A9BACE>. [cit. 2008-07-07].

53 Council of Europe, Action against Trafficking in Human Beings. [online]. 8. - 9. 11. 2007. Strasbourg. [cit. 2008-07-07]. Dostupné z http://www.coe.int/t/dg2/trafficking/campaign/Docs/GRETACONF/GretaConf_en.asp.

54 „Mezinárodní organizace práce (dále jen „MOP“) má za svůj cíl podporu sociální spravedlnosti a mezinárodně uznávaných lidských a pracovních práv. Byla založena roku 1919 v rámci Versailleského mírového procesu a v roce 1946 byla jako první ze specializovaných mezinárodních organizací přijata do systému OSN. MOP mj. formuluje mezinárodní pracovní standardy (minimální úroveň základních pracovních práv) zejména v oblastech: svoboda odborového sdružování a výkonu odborových práv, kolektivní vyjednávání, odstranění nucené práce, rovnost příležitostí a zacházení atd. Činnost MOP je finančně zabezpečována prostřednictvím příspěvků členských států v rámci schváleného rozpočtu. Sídlem MOP je Ženeva, úředními jazyky jsou angličtina, francouzština, španělština, ruština, němčina, arabština a čínština. Členy MOP je ke dni 14. 7. 2006 179 zemí světa.“ Informace částečně převzata ze stránek Ministerstva práce a sociálních věcí ČR. [online]. [cit. 2008-07-07]. Dostupné z <http://www.mpsv.cz/cs/1006>.

- Úmluva č. 29 z roku 1930 (506/1990 Sb.) o nucené nebo povinné práci, jejíž význam spočívá v tom, že obsahuje jedinou závaznou pozitivní definici nucené práce (viz kapitola č. 7).
- Úmluva č. 105 z roku 1957 (231/1998 Sb.) týkající se odstranění nucené práce.

Přestože se jedná o relativně staré instrumenty mezinárodního práva, drží si stále svůj význam zejména díky definicím nucené práce, otroctví a nevolnictví, které jsou pro strany úmluv závazné. K těmto úmluvám se vrátím později v kapitole č. 7, neboť se na ně ve svých rozsudcích odvolává mj. Evropský soud pro lidská práva.

3.1.4 Evropská Unie (EU)

- 1996 – započata příprava globální a multidisciplinární strategie boje proti obchodování s lidmi.
- 1998 – z iniciativy Rady EU rozšířen mandát EUROPOLu o problematiku obchodování s lidmi (článek 2, odstavec 1 Úmluvy o založení EUROPOLu).
- 1997 - Společná akce Rady EU ze dne 24. února 1997 o potírání obchodování s lidmi a sexuálního vykořisťování dětí (97/154/SVV, celexové č. 497X0154).
- 1997 - Ministerská konference v Haagu přijala tzv. Haagskou ministerskou deklaraci o evropských pravidlech pro efektivní opatření v oblasti prevence a boje proti obchodování se ženami za účelem sexuálního vykořisťování. Deklarace obsahuje řadu doporučení tzv. dobré praxe, např. jmenování národního reportéra a umožnění získání dočasného pobytu obětem obchodování s lidmi.
- květen 1999 - v kapitole VI. Amsterodamské dohody (pro oblast policejní a soudní spolupráce) vyjádřeny explicitně aktivity boje EU proti obchodu s lidmi.
- červenec 2002 - Rámcové rozhodnutí Rady EU ze dne 19. července 2002 o boji proti obchodování s lidmi (2002/629/SVV), (32002F0629), viz příloha č. 4.

Rámcové rozhodnutí explicitně uznává, že: „*Obchodování s lidmi je spojeno se závažným porušováním základních lidských práv a lidské důstojnosti a zahrnuje takové kruté praktiky, jako jsou zneužívání a podvádění zranitelných osob, používání násilí, pohrůžek,*

otroctví spojeného se zadlužením a nátlaku a že rozhodující krok k mezinárodní spolupráci v této oblasti představuje Protokol OSN o prevenci, potírání a trestání obchodu s lidmi, zvláště se ženami a dětmi, kterým se doplňuje Úmluva OSN proti mezinárodní organizované trestné činnosti.⁵⁵ Rámcové rozhodnutí výslovně **v článku 1 definuje obchodování s lidmi. Z velké části přitom vychází z definice OSN, i když definice není úplně totožná;** definice v rámcovém rozhodnutí je užší zejména co do výčtu účelů obchodování - chybí např. forma obchodu s lidmi za účelem odnětí orgánů či tkání.⁵⁶ Na druhou stranu užití slovního spojení „vykořisťování pracovní síly“ je dle mého názoru zdařilejší a výstižnější pro současnou realitu.

V rámcovém rozhodnutí se objevuje i požadavek na zavedení trestnosti návodu, pomoci, účastenství a pokusu (článek 2). **V článku 4 je pak zakotven požadavek na zavedení odpovědnosti právnických osob.** Obsahu a povinností, které z článku 4 vyplývají pro ČR, se budu věnovat detailněji v části věnované odpovědnosti právnických osob v kapitole 3.2.

Z hlediska potřeb obětí je významný též **článek 7, který je nazván „Ochrana a pomoc obětem“.** V odstavci 2 se stanoví, že děti, které jsou oběťmi trestných činů uvedených v článku 1, je třeba považovat za obzvláště zranitelné oběti podle čl. 2 odst. 2, čl. 8 odst.

55 Rámcové rozhodnutí Rady EU ze dne 19. července 2002 o boji proti obchodování s lidmi (2002/629/SVV), (32002F0629), EURLEX. [online]. [cit. 2008-07-07]. Dostupné z <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32002F0629:CS:HTML>

56 Definici OSN považuji za zdařilejší, neboť nabízí možnost pružnější reakce na dosud neznámé, nové formy vykořisťování, ke kterým může docházet v budoucnosti. Článek 3, písm. a) protokolu OSN požaduje, aby státy zakotvily trestnost ovládnutí osoby jinou osobou, za účelem vykořisťování, přičemž vykořisťování má zahrnovat minimálně všechny v definici zmíněné formy ovládnutí osoby jinou osobou za účelem vykořisťování (včetně odstraňování orgánů). Oproti tomu rámcové rozhodnutí ve svém článku 3 hovoří pouze o trestnosti jednání, jehož účelem je vykořisťování pracovní síly nebo služeb této osoby, zahrnujícího přinejmenším nedobrovolnou nebo nucenou práci či služby, otroctví či praktiky podobné otroctví či nevolnictví, nebo za účelem využívání k prostituci nebo jiným formám pohlavního vykořisťování včetně pornografie. Dle mého názoru nelze pod pracovní vykořisťování zahrnout formy týkající se lidských tkání či orgánů. Na druhou stranu bych neváhala pod definici rámcového rozhodnutí zahrnout např. nucené žebření či nucení k trestné činnosti a to i přes to, že některé teorie žebření nepovažují žebření za práci.

4 a čl. 14 odst. 1 rámcového rozhodnutí Rady 2001/220/SVV ze dne 15. března 2001 o postavení obětí v trestním řízení (např. povinnost zacházet se zvláště ohroženými oběťmi zvláštním způsobem co nejvíce odpovídajícím jeho/její situaci, ve veřejném soudním jednání chránit ty nejohroženější před následky jejich výpovědí, povinnost členských států podporovat prostřednictvím svých veřejných služeb nebo financováním dalších subjektů pomoc obětem, zajistit speciální vzdělávání např. policistům a právníkům). **Článek 7, odst. 3** stanoví, že je-li obětí dítě, přijme každý členský stát veškerá možná opatření k zajištění vhodné pomoci pro jeho rodinu.

Dle článku 9 již není napříště použitelná výše zmíněná Společná akce 97/154/SVV v míře, v jaké se týká obchodování s lidmi.

- duben 2004 - Směrnice Rady EU 2004/81/ES týkající se vydávání povolení k pobytu občanům třetích zemí, kteří se stali oběťmi obchodování s lidmi nebo kteří se stali objekty převaděčství a spolupracují s příslušnými orgány, viz příloha č. 5.

Povinnost implementovat směrnici do právních řádů jednotlivých členských států byla stanovena k datu 6. srpna 2006. V rámci směrnice je významným opatřením povinnost členského státu zajistit provedení poučení dotčeného cizince (pravděpodobné oběti obchodování s lidmi). Cizinec má tak ze zákona právo být poučen o právu požádat o povolení k dlouhodobému pobytu za účelem ochrany na území a o podmínkách jeho udělení při zachování 30 denní lhůty na rozmyšlenou, během níž jej nelze vyhostit nebo mu jinak ukončit pobyt na území. V podmínkách ČR byly povinnosti ukládané členským státům provedeny novelou zákona o pobytu cizinců č. 161/2006 Sb., kterou byl v § 42e s účinností od června 2006 zaveden nový pobytový režim, **tzv. povolení k dlouhodobému pobytu za účelem ochrany na území**. Současně byla českým právem zakotvena obdobná možnost i pro tzv. objekty převaděčství (u těchto osob se nepoužívá termín „oběť“). Zakotvení obdobného režimu i pro objekty převaděčství bylo dáno členským státům ke zvážení. Ve směrnici je tím, že byla ohledně objektů převaděčství dána členským státům možnost uvážení, zohledněn fakt, že oběť obchodování s lidmi je obětí trestného činu, zatímco objekt převaděčství se na trestné činnosti podílel.

- 2003 - Evropská komise vytvořila Expertní skupinu proti obchodování s lidmi (Expert Group on Trafficking in Human Beings of the European Commission).

Ve skupině jsou zastoupeni přední experti působící ve státních úřadech členských států EU, výzkumných a vědeckých institucích, orgánech činných v trestním řízení i nevládních organizacích.

„V roce 2004 byla skupinou dokončena **komplexní zpráva o obchodování s lidmi včetně 132 doporučení, která naznačila cesty k posílení boje proti obchodování s lidmi v EU. Doporučení za neustálého zdůrazňování nutnosti lidsko-právního přístupu směřovala do oblasti prevence (nejen v členských státech EU, ale i v zemích zdrojových) a podpory a ochrany obětí obchodování s lidmi, ale také vůči orgánům činným v trestním řízení a navrhovala vytváření nových koordinačních mechanismů. Zpráva se stala jedním z nejdůležitějších podkladů pro přípravu níže uvedeného Akčního plánu EU.**“⁵⁷

- prosinec 2005 – přijat Akční plán EU proti obchodování s lidmi (EU Action Plan on the Best Practices).⁵⁸

3.1.5 Europol

EUROPOL (European Police Office – evropská policejní kancelář, organizační harmonogram EUROPOLu viz příloha č. 6) byl vytvořen na základě tzv. **Úmluvy o založení EUROPOLu (Convention on establishment of a European Police Office - Europol Convention - Official Journal C 316, 27/11/1995 P. 0002 – 0032)**, jejíž základ je v článku K.3 Úmluvy o EU (Article K.3 of the Treaty on European Union). Původně měla kancelář napomáhat výhradně při potírání organizované trestné činnosti v oblasti drog. Následně byl mandát EUROPOLu postupně rozšiřován o další závažnou trestnou činnost.

Rozhodnutí Rady EU ze dne 3. prosince 1998 rozšířilo definici forem trestné činnosti (článek 2, odst. 1), na které se vztahuje mandát EUROPOLu, o trestný čin obchodování s lidmi.⁵⁹ Zároveň je v příloze Úmluvy o EUROPOLu v odkazech, které

⁵⁷ Národní strategie boje proti obchodování s lidmi (pro období let 2008-2011), Ministerstvo vnitra ČR, Praha, 2008, str. 13.

⁵⁸ 2005/C 311/01; v průběhu Rakouského předsednictví v roce 2006 došlo k pokusu plnění úkolů vyhodnotit, na začátku roku 2009 připraví vyhodnocení Komise. Dle dostupných informací má Švédsko v úmyslu v průběhu svého předsednictví v druhé polovině roku 2009 představit navazující dokument, tzv. Action Oriented Paper.

⁵⁹ Official Journal C 26, 30/01/1999 P. 0021.

vykládají obsah pojmů taxativně vyjmenovaných v článku 2, odstavci 1, mezi trestnými činy proti životu výslovně zmíněn i nezákonný obchod s lidskými orgány a tkáněmi. V příloze Úmluvy o EUROPOLu je pro účely činnosti EUROPOLu definován obchod s lidmi. Definice se však vztahuje jen na sexuální vykořisťování, prostituci, dětskou pornografii a sexuální vykořisťování opuštěných dětí, nezahrnuje tedy nucenou práci a jiné formy zejména pracovního vykořisťování („*trafficking in human beings*” means *subjection of a person to the real and illegal way of other persons by using violence or menaces or by abuse of authority or intrigue, especially with a view to the exploitation of prostitution, forms of sexual exploitation and assault of minors or trade in abandoned children. These forms of exploitation also include the production, sale or distribution of child-pornography material*).⁶⁰

Kromě základního mandátu EUROPOLu dle Úmluvy o EUROPOLu vyplývá řada jeho úkolů i z výše zmíněného **Akčního plánu EU proti obchodování s lidmi**. Každoročně také zpracovává a předkládá ke schválení tzv. **OCTA REPORT** (Organized Crime Threats Assessment Report). Zpráva je v utajovaném režimu (EU RESTRICTED), nicméně její veřejné verze jsou každoročně zveřejňovány na stránkách EUROPOLu.⁶¹ OCTA je založena na sběru a vyhodnocování operativních informací a je jednou z hlavních priorit činnosti EUROPOLu. První OCTA byla schválena Radou (jednání ministrů vnitra a bezpečnosti – JHA) na jednání ve dnech 1. - 2. června 2006 (OCTA nahradila tzv. OCR - Organized Crime Report). Nový název měl svědčit o její nové kvalitě, kdy úkolem OCTA již není pouze informovat o organizovaném zločinu na území EU, ale zároveň předkládat analýzu hrozeb do budoucna, tedy stanovovat prioritní oblasti pro postup EU a tím podporovat činnost

60 Dle vyjádření Nicka Garlicka, Europol First Officer, Serious Crimes, Crimes against Persons, THB, však policejní spolupráce a asistence v rámci mandátu EUROPOLu probíhá v rámci definice obchodu s lidmi dle Protokolu.

61 EU Organized Threat Assessment 2007. [online]. EUROPOL, Haag, červen 2007. [cit. 2008-07-07]. Dostupné z [http://www.europol.europa.eu/publications/European_Organised_Crime_Threat_Assessment_\(OCTA\)/OCTA2007.pdf](http://www.europol.europa.eu/publications/European_Organised_Crime_Threat_Assessment_(OCTA)/OCTA2007.pdf). Obdobou OCTA bude i plánovaná ROCTA (Russian OCTA). Další informace o EUROPOLu ke stažení na adrese: www.europol.europa.eu. Jako zdroj informací o obchodování s lidmi může být využita i každoročně zveřejňovaná výroční zpráva o činnosti EUROPOLu (zpráva za rok 2006 v část 2.3. Crimes Against Persons přináší např. relativně detailní informaci o operaci TERRA PROMESSA – nucená práce v Itálii, oběti z Polska, do operace zapojení Carabinieri, polská policie, EUROPOL a EUROJUST).

orgánů činných v trestním řízení v rámci EU. Dle mého názoru, minimálně v oblasti obchodu s lidmi, EUROPOL tento úkol zatím příliš zdárně neplní.

3.1.6 Další mezinárodní organizace a iniciativy

Je třeba zdůraznit, že i další mezinárodní instituce se věnují problematice obchodování s lidmi. **Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE)** se bojem proti obchodování s lidmi zabývá přibližně od roku 1991 (Moskevský dokument - 1991, Charta Evropské bezpečnosti - Istanbul 1999 – obchod s lidmi se stává neoddelitelnou součástí komplexního přístupu k bezpečnosti v Evropě, vytvoření „Task Force“ pro otázky boje proti obchodování s lidmi v rámci Paktu Stability pro Jihovýchodní Evropu - Oslo 1999, Usnesení Ministerské rady č. 1 - Vídeň 2000, Usnesení Stálé rady č. 426 a Rozhodnutí Ministerské rady č. 6 - Bukurešť 2001). Posledním významným dokumentem OBSE na tomto úseku je tzv. Akční plán OBSE boje proti obchodu s lidmi z roku 2003 (OSCE Action Plan to Combat Trafficking in Human Beings), který se mj. odvolává a přebírá definici obchodu s lidmi z Protokolu. Akční plán podpořilo 56 členských zemí OBSE, vč. ČR. Dle mého názoru se jedná o dokument, který neobsahuje např. ve srovnání s úmluvou RE, žádná, nad běžné standardy jdoucí opatření. Na základě tohoto dokumentu byla zřízena funkce tzv. speciálního zástupce OBSE („OSCE Special Representative and Co-ordinator for Combating Trafficking in Human Beings“, do roku 2003 Helga Konrad, od října roku 2006 Eva Biaudet). Helga Konrad iniciovala vznik tzv. **Alliance Against Trafficking in Persons**.⁶² Na základě Rozhodnutí Ministerské rady č. 13 z roku 2005 byla v roce 2007 speciálním zástupcem vypracována již druhá tzv. Annual Report (zahrnuje shrnutí práce speciálního zástupce za období od ledna do října 2007).⁶³

62 Seznam partnerů včetně informace o jejich aktivitách jsou zveřejněny na stránkách: Secretariat - Office of the Special Representative and Co-ordinator for Combating Trafficking in Human Beings, OSCE. [online]. [cit. 2008-07-07]. Dostupné z <http://www.osce.org/cthb/13413.html>.

63 Secretariat - Office of the Special Representative and Co-ordinator for Combating Trafficking in Human Beings, OSCE. [online]. [cit. 2008-07-07]. Dostupné z http://www.osce.org/cthb/item_11_28676.html.

3.2 Odpovědnost právnických osob a obchod s lidmi

Toto krátké odbočení považuji z hlediska problematiky obchodování s lidmi za potřebné, neboť zavedení určité formy odpovědnosti právnických osob, ať již tzv. pravé trestní, nepravé trestní či formou určité změny a zpřehlednění administrativněsprávní odpovědnosti právnických osob, je jedním z instrumentů, které se stále častěji vyskytují mezi stěžejními doporučeními či požadavky obsaženými v dokumentech mezinárodních organizací.

Zavedení trestní odpovědnosti právnických osob je stále považováno právními teoretiky za jednu z nejspornějších otázek. *„Trestní odpovědnost právnických osob je jednou z nejspornějších otázek teorie trestního práva. Zavedení trestní odpovědnosti právnických osob znamená ústup od zásady evropského kontinentálního práva – zásady individuální trestní odpovědnosti. Mnohé ze základních otázek trestní odpovědnosti právnických osob (samotný pojem trestní odpovědnost, podmínky trestní odpovědnosti, zavinění právnických osob aj.) nejsou dostatečně ujasněny ani uspokojivě zodpovězeny, a to ani v zemích, které zavedly do právního řádu pravou trestní odpovědnost právnických osob.“*⁶⁴ O tom, že se jedná o instrument, kterým lze účinně reagovat na nové ekonomické a s tím související společenské, případně politické poměry, tedy zejména na s globalizací související, stále rostoucí vliv nadnárodních korporací, svědčí i skutečnost, že, jak uvádí Jelínek, v současné době je v té či oné podobě trestní odpovědnost právnických osob zavedena v národních právních řádech 24 z 27 členských států EU (zatím posledním státem je s účinností od 1. ledna 2006 Rakousko). Z nečlenských států EU má dále trestní odpovědnost právnických osob zakotveno např. Švýcarsko, Chorvatsko, Norsko, Island či Moldávie (Moldávie tak např. učinila přímo v novém trestním zákoníku s účinností od 1. ledna 2003 v čl. 21). Posledními třemi členskými státy EU, kde zakotvení trestní odpovědnosti právnických osob zcela chybí, jsou ČR, Slovenská republika a Německo. *„Ve všech třech státech lze deliktní odpovědnost právnických osob ve veřejném právu dovodit jako odpovědnost administrativněsprávní, tedy lze ji nalézt v oblasti správního trestání, přičemž německý propracovaný systém správních sankcí plní v podstatě podobnou*

⁶⁴ Jelínek, J.: *Trestní odpovědnost právnických osob*, Linde, Praha, 2007, str. 15.

*funkci jako trestní sankce v zemích, kde je zakotvena trestní odpovědnost právnických osob.*⁶⁵

Původně bylo zvažováno zavedení trestní odpovědnosti v ČR v rámci rekonstrukce TZ, v současném vládním návrhu však o odpovědnosti právnických osob není ani zmínky.⁶⁶ Vláda ČR sice předložila již 21. července 2004 Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.⁶⁷ Ten však byl dne 2. listopadu 2004 v prvním čtení zamítnut. V době přípravy tohoto materiálu je na Ministerstvu vnitra ve spolupráci s Ministerstvem spravedlnosti zpracováván věcný záměr zákona o správním trestání právnických osob za jednání, které je u fyzických osob postihováno jako trestný čin a k jehož stíhání zavazuje mezinárodní smlouva nebo právní předpis Evropských společenství. Věcný záměr zákona nebude zpracován dříve jak do konce roku 2008 a návrh zákona dříve jak do poloviny roku 2009.⁶⁸

Z hlediska problematiky obchodování s lidmi je dle mého názoru klíčová otázka, zda mezinárodní dokumenty v současné době po signatářských státech požadují přímo zavedení trestní odpovědnosti či formulují požadavek alternativně a pro splnění smluvního závazku tak postačí zakotvení určité formy civilní či správní odpovědnosti.⁶⁹ Tyto mezinárodní dokumenty mají rozličnou povahu, závaznost i vynutitelnost závazků a pouze zlomek z nich se věnuje výhradně problematice obchodování s lidmi.

65 Jelínek, J.: *Trestní odpovědnost právnických osob*, Linde Praha, 2007, str. 15.

66 Vládní návrh zákona předložen Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR (Parlament ČR, Poslanecká sněmovna, tisk č. 410 ze dne 25. února 2008). První čtení proběhlo dne 14. 3. 2008 na 28. schůzi. Návrh zákona byl přikázán k projednání výborům (usnesení č. 692). Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna. [online]. [cit. 2008-07-07]. Dostupné z <http://www.psp.cz/eknih/2006ps/stenprot/028schuz/s028107.htm>.

67 Parlament ČR. Poslanecká sněmovna. 2004. IV. Volební období. Tisk 745 - Vládní návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.

68 Viz např. informace v dopise č. j. MV-7805/LG-2008 ze dne 4. února 2008.

69 Jelínek, J.: Op. cit., např. s. 108: *„Mezinárodních dokumentů zaměřených k trestní odpovědnosti právnických osob je dlouhá řada (přibližně čtyři desítky) a jejich počet průběžně roste. Demonstrativní výčet mezinárodních instrumentů nalezneme například v důvodové zprávě a příloze k důvodové zprávě k návrhu zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, předloženém Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR v roce 2004....Od té doby počet těchto dokumentů ještě vzrostl.“*

Na první otázku se váže i druhá otázka, tedy zda v případě, že v dokumentu není požadována trestní odpovědnost, český právní řád již nyní splňuje podmínky zakotvení odpovědnosti právnických osob za určité trestné činy formou správní odpovědnosti.

Ve své práci se zaměřím na tři mezinárodní dokumenty - rámcové rozhodnutí Rady EU ze dne 19. července 2002 o boji proti obchodování s lidmi, Úmluvu Rady Evropy o opatřeních proti obchodování s lidmi a Úmluvu OSN o nadnárodním organizovaném zločinu (z důvodu její závaznosti pro signatáře doprovodných protokolů).

3.2.1 Rámcové rozhodnutí č. 2002/629/SVV

Rámcové rozhodnutí Rady EU ze dne 19. července 2002 o boji proti obchodování s lidmi (2002/629/SVV), (32002F0629), v článcích 4 a 5 požaduje, aby jednotlivé členské státy činily odpovědné za protiprávní jednání právnických osob uvedené v článcích 1 a 2 i samotné právnické osoby, jestliže jednání ve prospěch právnické osoby spáchá jakákoli osoba jednající samostatně nebo jako člen orgánu dotyčné právnické osoby, která v této právnické osobě působí ve vedoucím postavení. Odpovědnost se dále vztahuje i na případy vyvinutí nedostatečného dohledu nebo kontroly ze strany těchto osob. Podle odstavce 3 odpovědnost právnické osoby podle odstavců 1 a 2 nevylučuje trestní stíhání fyzických osob pro spáchání protiprávního jednání uvedeného v článcích 1 a 2, návrh k němu nebo účastenství na něm. Článek 5 ukládá členským státům přijmout nezbytná opatření, aby právnickou osobu odpovědnou podle článku 4 bylo možné postihnout účinnými, přiměřenými a odrazujícími sankcemi, které zahrnují pokuty trestní nebo jiné povahy a mohou zahrnovat i jiné sankce. Rámcové rozhodnutí nabízí demonstrativní výčet takových sankcí, kterými mohou být např. zbavení oprávnění požívat veřejné výhody nebo podpory, dočasný nebo trvalý zákaz provozování obchodních činností, uložení soudního dohledu, zrušení rozhodnutím soudu, dočasné nebo trvalé uzavření provozoven, jichž bylo využito ke spáchání protiprávního jednání.

V tomto případě se jedná o povinnost zavedení „**odpovědnosti právnických osob za jejich deliktní jednání dle článků 1 (trestné činy obchodování s lidmi pro účely vykořisťování pracovní síly nebo pohlavního vykořisťování) a článku 2 (návod, pomoc, účastenství a pokus trestného činu dle článku 1)**“ (liable for an offence referred to in Articles 1 and 2), ne tedy o požadavek na zavedení „*trestní odpovědnosti právnických osob*“. O tom svědčí i terminologie

používaná v textu rámcového rozhodnutí, kdy namísto termínu „trest“ (punishment, penalty) je používán termín „sankce“ (sanctions on legal persons). Přesto ale dle mého názoru, **právní řád ČR v současné době dostatečným způsobem takový postih právnických osob neumožňuje.**

„Rámcová rozhodnutí jsou závazná pro všechny členské státy, **pokud jde o výsledek**, jehož má být na jejich základě dosaženo. Volba formy a prostředků k dosažení cílů je ponechána na orgánech jednotlivých členských států. Každé rámcové rozhodnutí stanoví též lhůtu (v tomto případě byla do 1. srpna 2004), do jejíhož vypršení musí být předepsaného výsledku dosaženo. Komise má obecně velmi omezené možnosti, jak požadovat na členských státech, aby povinnosti vyplývající z rámcového rozhodnutí plnily. Nemůže se totiž obrátit na Evropský soudní dvůr a prosazovat jejich provádění.“⁷⁰ Členské státy však měly povinnost předložit **Komisi nejpozději do 1. srpna 2005 informaci o stavu vnitrostátního práva, na základě které Komise sestavila hodnotící zprávu pro Radu.** Zpráva hodnotila, do jaké míry dosáhly členské státy souladu s tímto rámcovým rozhodnutím. Zpráva je tedy určitým nástrojem daným do rukou Komise, kterým skrze kritiku může na členské státy působit. Dále může Komise ve zprávě vyzvat státy přímo k přijetí nápravy v co nejkratší možné době. **Zpráva Komise Radě a Evropskému Parlamentu založená na článku 10 rámcového rozhodnutí Rady ze dne 19. července 2002 o boji proti obchodování s lidmi ze dne 2. května 2006 (CELEX 52006DC0187) v úvodu představuje kritéria a metody hodnocení.** Při hodnocení stavu implementace článku 4 a 5 rámcového rozhodnutí se objevila následující kritika týkající se také ČR: **„Právní předpisy většiny členských států umožňují trestání právnických osob prostřednictvím trestních nebo administrativních opatření. Pouze právní předpisy ČR, Lotyšska a Slovenské republiky neumožňují, aby právní osoby byly činné odpovědnými za protiprávní jednání.“**⁷¹ Článek 5

70 Jelínek, J.: Trestní odpovědnost právnických osob, Linde, Praha, 2007, str. 26 – 27.

71 Jelínek, J.: Trestní odpovědnost právnických osob, Linde, Praha, 2007, str. 149, pozn. pod čarou č. 209: „Ze závěry obou zpráv je samozřejmě možné polemizovat. Její výpovědní hodnota z velké části také závisí na kvalitě a přesnosti informací získaných Komisí od vnitrostátních orgánů. České správní právo například umožňuje postih právnických osob za protiprávní jednání. Nicméně v obecné rovině nelze než uzavřít, že implementace obsahu rámcových rozhodnutí je záležitostí, které nemohou členské státy nedbat, a v dlouhodobé časové perspektivě nelze požadavky rámcových rozhodnutí ignorovat.“ Polemiku se zprávou lze podpořit i tvrzením Jelínka (např. str. 27),

rámcového rozhodnutí stanoví, že minimální povinnosti, pokud jde o sankce vůči právníkům osobám, je uložení pokut trestněprávní nebo jiné povahy.⁷²

Vzhledem k tomu, že ČR vstoupila do Evropské unie až k 1. květnu 2004, vyvstává otázka, zda je toto rámcové rozhodnutí závazné, případně v jakém časovém horizontu bude pro ČR závazné. „U rámcových rozhodnutí přijatých před vstupem ČR do Evropské unie pochopitelně lhůta pro jejich implementaci uplynula před tím, než ČR do Evropské unie přistoupila, takže zůstává jen obecný závazek implementovat ona již přijatá rámcová rozhodnutí, a z povahy věci vyplývá, že mají být implementována co nejrychleji, resp. bez zbytečného odkladu. Pokud jde o rámcová rozhodnutí přijatá po vstupu ČR do Evropské unie, tedy rámcová rozhodnutí přijatá již za naší účasti, potom je třeba dodržovat lhůtu pro implementaci stanovenou v tom kterém rámcovém rozhodnutí. Jinak řečeno, rámcová rozhodnutí jsou doporučeními, nikoliv ovšem doporučeními nezávaznými... Implementace rámcových rozhodnutí do vnitrostátního práva není sice přímo vynutitelná v řízení před Evropským soudním dvorem, protože jeho jurisdikce je omezena na rozhodování o předběžných otázkách, nicméně lze hovořit o politické vynutitelnosti – vynutitelnost obsahu rámcových rozhodnutí... Ovšem ani nedokonalá či úplná absence transpozice obsahu rámcového rozhodnutí do vnitrostátního práva nezabavuje národní orgány povinnosti interpretovat vnitrostátní ustanovení trestního práva v souladu s takovým rámcovým rozhodnutím. Judikát Evropského soudního dvora číslo C105/03 z 16. 6. 2005 - Mario Pupino, hovoří o nepřímém účinku rámcového rozhodnutí ve smyslu povinnosti soudů členských států vykládat vnitrostátní úpravu v souladu s rámcovým

že Německo, kterému chybí zakotvení trestní odpovědnosti právníků osob, ale má detailně upravenou odpovědnost administrativněprávní, se ve výčtu kritizovaných zemí ve zprávách neobjevuje. Je tedy považováno za členský stát, který splňuje kritéria, aby právníkům osobám mohly být ukládány „účinné, přiměřené a odstrašující sankce“ ve smyslu mezinárodních závazků a doporučení.

72 Report from the Commission to the Council and the European Parliament based on Article 10 of the Council Framework Decision of 19 July 2002 on combating trafficking in human beings. [online]. EURLEX. 5. května 2006. (SEC/2006/525). [cit. 2008-07-07]. Dostupné z <http://eurlex.europa.eu/Notice.do?val=425734:cs&lang=cs&list=425734:cs,&pos=1&page=1&nbl=1&pgs=10&hwords=&checkbox=checkbox&visu=#texte>.

rozhodnutím tak, aby v případě několika možných interpretací soudy použily výklad, který je slučitelný s cíli rámcového rozhodnutí).⁷³

3.2.2 Úmluva o opatřeních proti obchodování s lidmi

Úmluva o opatřeních proti obchodování s lidmi obsahuje ustanovení o odpovědnosti právnických osob v článku 22 (Corporate liability) a článku 23 (Sanctions and Measures).⁷⁴ Po členských státech je v článku 22 požadováno, podobně jako u předchozího dokumentu, aby přijaly všechna **legislativní a jiná opatření, která jsou potřebná k tomu, aby právnické osoby mohly být činěny odpovědnými za trestné činy stanovené úmluvou a spáchané ve prospěch těchto právnických osob relevantními fyzickými osobami.** Požadována je opět možnost postihu právnické osoby i za nedostatečně vyvinutý dohled nebo kontrolu. Dle odstavce 3 je výslovně možná forma **trestní, civilní či správní odpovědnosti právnických osob.** Článek 23 pak upravuje sankce a opatření, které mohou být legislativní či jiné povahy, každopádně však musí zaručovat, že právnické osoby budou dle článku 22 postihovány efektivními, přiměřenými **sankcemi** s dostatečně odrazujícím účinkem (effective, proportionate and dissuasive) a to buď trestní či netrestní povahy, včetně peněžitých sankcí. Odstavec 4 pak požaduje možnost dočasného či trvalého uzavření podniku/firmy/závodu (establishment) a možnost dočasného či trvalého zákazu činnosti, to vše bez dotčení práv vyplývajících z dobré víry třetích osob (without prejudice to the rights of bona fide third parties).

Z textu je patrné, že se opět **nejedná o povinnost členských států upravit odpovědnost právnických osob výhradně cestou zakotvení jejich trestní odpovědnosti.** Toto tvrzení lze podpořit skutečností, že Slovenská republika, která je společně s ČR a Německem jedním ze tří posledních států EU, kterým dle Jelínka

73 Jelínek, J.: Trestní odpovědnost právnických osob, Linde Praha, 2007, str. 143 -146.

74 Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings and its Explanatory Report, Council of Europe. [online]. Varšava, 16. května 2005. [cit. 2008-07-07]. Dostupné z http://www.coe.int/T/E/human_rights/trafficking/PDF_Conv_197_Trafficking_E.pdf.

trestní odpovědnost v národním právním řádu chybí, úmluvu ratifikovala dne 27. března 2007.⁷⁵

3.2.3 Úmluva OSN o nadnárodním organizovaném zločinu

Úmluva OSN obsahuje **ustanovení týkající se odpovědnosti právnických osob v článku 10** (Liability of legal persons).^{76,77}

Úmluva OSN v článku 10, odstavci 1 požaduje, aby každá strana úmluvy přijala v souladu se svými právními principy nezbytná opatření k zavedení odpovědnosti právnických osob **za účast na páčání závažných trestných činů, na nichž se podílí skupina organizovaného zločinu, a dále trestných činů dle článků 5** (účast v organizované skupině), **6** (praní výnosů z trestné činnosti), **8** (korupce) a **23** (bránění/maření výkonu spravedlnosti). Podle odstavce 2 může být odpovědnost právnických osob trestněprávní, civilněprávní nebo správní. Odstavec 4 pak stanoví, aby se na právnické osoby odpovědné v souladu s tímto článkem vztahovaly účinné, přiměřené a odrazující trestní nebo jiné sankce, včetně peněžitých sankcí. S ohledem na požadavek zakotvení odpovědnosti právnických osob i za účast na páčání závažných trestných činů, na kterých se podílí organizovaná skupina, se jedná o relativně rozsáhlou povinnost vyplývající z Úmluvy OSN pro strany úmluvy.

Jak jsem již uvedla výše, Úmluva OSN **v článku 37 (Relation with protocols) umožňuje doplnění úmluvy jedním či více protokoly za podmínek, že každá strana protokolů bude i stranou úmluvy a že protokoly budou vykládány v souladu s úmluvou.** Vzájemný vztah Úmluvy OSN a jejího Protokolu je upraven **v článku 1** [*„ustanovení úmluvy se užijí obdobně i na*

75 Council of Europe Convention on Action Against Trafficking in Human Beings, Council of Europe. [online]. 5. 1. 2008. [cit. 2008-07-07]. Dostupné z <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=197&CM=1&DF=1/5/2008&CL=ENG>

76 UN Convention on Transnational Organized Crime, United Nations. [online]. United Nations 2000. [cit. 2008-07-07]. Dostupné z http://www.unodc.org/pdf/crime/a_res_55/res5525e.pdf.

77 Při práci s textem úmluvy jsem zjistila, že publikace: Konvence OSN a další dokumenty k organizovanému zločinu, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha, 2001, uvádí chybně číslování některých článků úmluvy i protokolu. Např. pod čl. 10 úmluvy jsou uvedena ustanovení o extradici. Proto vycházím z anglického originálu Úmluvy OSN i Protokolu.

protokol, pokud není uvedeno jinak (odst. 2); protokol má být vykládán v souladu s úmluvou odst. (1)⁷⁸. Asi nejvýznamnější z hlediska odpovědnosti právnických osob je však odstavec 3, na základě kterého mají být trestné činy stanovené v článku 5 Protokolu považovány za trestné činy v souladu s úmluvou. Smluvní strany mají tedy povinnost, ve spojení s článkem 10 úmluvy, přijmout veškerá nezbytná opatření k zavedení odpovědnosti právnických osob za jednání, jež mají být postihována dle Protokolu. Jak jsem uvedla výše, článek 10 vyžaduje zavedení odpovědnosti právnických osob pouze pro výslovně taxativně vyjmenovaná jednání (přestože úmluva pokrývá i další trestnou činnost, jako např. praní špinavých peněz) **a za účast na páchání závažných trestných činů, na nichž se podílí skupina organizovaného zločinu**. Článek 2 Úmluvy OSN vykládá pro účely úmluvy některé pojmy: závažný trestný čin (písm. b) – je takové jednání zakládající trestný čin, za který je stanovena trestní sazba trestu odnětí svobody nejméně ve výši (s horní sazbou) čtyř let či přísnější trest; **skupina organizovaného zločinu** (písm. a) – strukturovaná skupina tří či více osob, která existuje po určitou dobu a která jedná ve vzájemné shodě v úmyslu spáchat jeden či více závažných trestných činů či trestných činů stanovených v úmluvě, za účelem získat, přímo i nepřímo, finanční či jiný prospěch; **strukturovaná skupina** (písm. c) – skupina, která není náhodně utvořena za účelem bezprostředního spáchaní trestného činu a která nemusí mít formálně definované role svých členů, kontinuitu svého členství ani vyvinutou strukturu.⁷⁸ **Trestná činnost obchodování s lidmi dle mého názoru výše uvedené požadavky v praxi většinou bezezbytku splňuje a proto se na ni vztahuje i požadavek zavedení trestní odpovědnosti právnických osob.**

Článek 5 Protokolu stanoví, že každá smluvní strana přijme taková legislativní a jiná opatření, která jsou nezbytná k tomu, aby úmyslné obchodování s lidmi definované v článku 3 Protokolu (včetně pokusu a účastenství ve formě spolupachatelství, organizování nebo návodu), bylo posuzováno jako trestný čin.

3.2.4 Návrh možného legislativního řešení

Výše uvedené mezinárodní dokumenty požadují, aby právnické osoby nesly odpovědnost za určité trestné činy a aby jim byly za

⁷⁸ Vlastní překlad L. Myslíková.

spáchání takových činů uloženy účinné, úměrné a odrazující sankce. Dle mého názoru je jedním z nejcitelnějších a nejúčinnějších sankcí právě opatření postihující majetek. Zároveň se domnívám, že současná právní úprava v českém právním řádu neobsahuje ustanovení, která by dostatečný postih umožňovala.

Pominu-li zcela původní, již výše zmíněný samostatný návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim,⁷⁹ je z mého pohledu nejlépe vyhovujícím řešením **následující návrh úpravy odpovědnosti právnických osob za trestné činy.**

*„Podle českého trestního zákona lze právnické osobě uložit jedinou trestněprávní sankci, a to zabrání věci nebo jiné majetkové hodnoty podle § 73 odst. 1 písm. c), d) tr. zák. Přímou se proto nabízí otázka, zda vhodnou úpravou **ustanovení o jednání za jiného** (§ 90 odst. 2 tr. zák.) a vhodnou úpravou ustanovení o **zabrání věci nebo jiné majetkové hodnoty** (§ 73 tr. zák.), případně přijetím právní úpravy, která by umožňovala v širší míře právnické osobě ukládat i jiné trestněprávní sankce, bychom nedospěli k reformnímu systému sankcionování právnických osob. Takový systém by mohl být považován za způsobilý vyhovět mezinárodním závazkům a doporučením požadujícím sankcionování právnických osob za jejich protiprávní jednání. Současná výlučná trestní odpovědnost fyzické osoby by mohla být zachována. **Trestní postih právnických osob by byl veden po druhé koleji trestněprávních sankcí, kterou představují ochranná opatření.**“⁸⁰*

Ochranná opatření jsou jedním z druhů trestněprávních sankcí, přičemž jde o samostatnou kategorii trestněprávních sankcí, které je možné uložit nejen trestně odpovědným osobám, ale také osobám, které nejsou trestně odpovědné (buď pro nepříčetnost nebo pro nedostatek věku).⁸¹

79 Parlament ČR. Poslanecká sněmovna. 2004. IV. volební období. Tisk 745 - Vládní návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.

80 Jelínek, J.: Trestní odpovědnost právnických osob, Linde, Praha, 2007, str. 25.

81 Šámal, P., a kol.: Trestní zákon, komentář - díl I, 6. doplněné a přepracované vydání, C. H. Beck, 2004, Praha, str. 618.

V tomto smyslu byl již v roce 2004, bezprostředně po zamítnutí návrhu zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, vypracován alternativní návrh.⁸²

Kromě otázky, která z forem odpovědnosti právnických osob (civilní, správní, trestní) by byla pro ČR nejvhodnější, je nutné vypořádat se i s otázkou, **na které trestné činy by se tato odpovědnost měla vztahovat.** S ohledem na okolnost, že větší část jednotlivých národních úprav týkající se této problematiky byla přijímána až v posledních přibližně deseti letech, chybí dle mého názoru stále hlubší zkušenosti s fungování těchto úprav. Navíc, ČR má s volným trhem a hospodářskou soutěží velice krátkou zkušenost a řada problémů souvisejících s podnikáním právnických osob, které jsou v západní Evropě a USA známy již několik desítek let, je v ČR známa pouze zprostředkovaně či začíná být identifikována teprve v posledních letech.

„Vzhledem ke zvažovaným možnostem rozsahu kriminalizace právnických osob se v zahraničí nabízí několik možných řešení. Odpovědnost právnických osob za všechny trestné činy uvedené ve zvláštní části trestního zákona, katalog taxativně či demonstrativně vyjmenovaných trestných činů nebo taxativní výčet trestných činů, jejichž vymezení bude provedeno výhradně na základě závazků a doporučení vyplývajících z mezinárodního práva. Z pohledu

82 „Do zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, obecné části, hlavy šesté - ochranná opatření, se navrhuje následující doplnění:

Odsuzuje-li soud obžalovaného za zvlášť závažný trestný čin nebo trestný čin, k jehož stíhání ČR zavazuje vyhlášená mezinárodní smlouva, kterou je ČR vázána anebo zvláštní právní předpis, nebo zastavuje-li trestní stíhání obviněného za takový trestný čin podle § 223, nebo zastavuje-li podmíněně trestní stíhání či schvaluje-li narovnání podle § 223a, nebo zprošťuje-li obžalovaného obžaloby podle § 226 psím. d), a jde-li o trestný čin, který obviněný spáchal v souvislosti s činností právnické osoby, a to jejím jménem či v jejím zájmu, v postavení - statutárního orgánu nebo člena statutárního orgánu, - toho, kdo je oprávněn činit jménem právnické osoby nebo v jejím zastoupení právní úkony, nebo - toho, kdo v rámci této právnické osoby vykonává řídicí či kontrolní činnost, může soud uložit, že se majetek náležející této právnické osobě nebo jeho část zabírá, jestliže

a) jej bylo užito k spáchání trestného činu,

b) byl k spáchání trestného činu určen,

c) byl získán trestným činem nebo jako odměnu za něj, nebo

d) byl byt jen zčásti nabyt za majetek uvedený pod písmenem c), pokud hodnota majetku uvedeného pod písmenem c) není ve vztahu k hodnotě nabytého majetku zanedbatelná.

Soud může namísto zabránění majetku nebo jeho části právnické osobě uložit zaplacení peněžité částky odpovídající hodnotě majetku, který by měl být zabrán.

obchodu s lidmi považují za důležité zmínit např. finskou úpravu, která mezi taxativně vypočtené trestné činy v trestním zákoně zařadila výslovně i trestné činy kuplířství, obchodování s lidmi a obchodování s lidmi s přitěžujícími okolnostmi.⁸³ Osobně bych se **přikláběla k zavedení taxativního, relativně úzkého katalogu trestných činů, na které by se odpovědnost právnických osob vztahovala.** Základem pro sestavení katalogu by mohly být právě závazky a doporučení vyplývající z instrumentů mezinárodního práva (včetně postihu závažných trestných činů, na nichž se podílí skupina organizovaného zločinu dle Úmluvy OSN). Poté, co by se celá koncepce trestní odpovědnosti právnických osob osvědčila, a to jak z hmotně právního, tak procesního hlediska, byly by získány určité praktické zkušenosti a bylo by potvrzeno, že nedochází k přílišnému zahlcení orgánů činných v trestním řízení či zneužívání institutu v konkurenčním boji, bylo by možné výčet trestných činů postupně rozšiřovat. **Obchod s lidmi by rozhodně neměl v prvotním katalogu trestných činů chybět.**

4. ZAJÍMAVÉ ZAHRANIČNÍ ÚPRAVY

Tuto část jsem se rozhodla zařadit proto, že dle mého názoru není možné zcela uchopit právní úpravu vztahující se k obchodování s lidmi v rámci pojednání o jednom izolovaném ustanovení TZ. Na níže uvedených příkladech bych chtěla demonstrovat, jak je problematika obchodování s lidmi, zejména obchodování s lidmi za účelem nucené práce, provázána s oblastí pracovního práva, regulací a efektivností kontroly trhu práce, agenturním zaměstnáváním apod.

4.1 USA

Zatímco zákaz nucené práce se prolíná celou historií USA již přibližně od poloviny 19. století, samotná úprava obchodování s lidmi vznikla až na přelomu našeho tisíciletí.

Co se týká otroctví a nevolnictví, již v roce 1865 byl přijat **13. dodatek americké ústavy**, na základě kterého pak Nejvyšší

83 Jelínek, J.: Trestní odpovědnost právnických osob, Linde, Praha, 2007, str. 49.

soud vydával řadu svých názorů a stanovisek interpretujících, že dodatek jde dále, než za pouhé prohlášení nezákonnosti otroctví (chápaného jako forma vlastnictví). Dalším významným zákonem v této oblasti byl v roce 1874 schválený tzv. „**Padrone Statute**“. V roce 1910 Kongres přijal tzv. „**Mann Act**“, který ve snaze potlačit prostituci ukládal přísné tresty obchodníkům s lidmi působícím v rámci teritoria USA.⁸⁴

4.1.1 Zákon na ochranu obětí obchodování s lidmi a násilí

Za celosvětově jednu z prvních komplexních úprav o síle zákona lze považovat „**Zákon na ochranu obětí obchodování s lidmi a násilí**“, který byl přijat v USA v roce 2000 („Victims of Trafficking and Violence Protection Act of 2000“).⁸⁵ Zákon je rozdělen na tři základní části - divize („Trafficking Victims Protection Act of 2000, Violence Against Women Act of 2000, Miscellaneous Provisions“). V návaznosti na zákon z roku 2000, jsou od roku 2002 přijímány též příslušné směrnice pro rozsudky („US Guidelines for Sentencing“). V roce 2003 byl zákon z roku 2000 dále doplněn zákonem tzv. „**Trafficking Victims Reauthorization Act of 2003**“.⁸⁶

Zákon obsahuje definici obchodu s lidmi, povinnost předkládat každoroční zprávu o stavu obchodování s lidmi ve světě (tzv. TIP Report), ustanovení o ochraně a asistenci obětem, zakotvení možnosti pomoci cizím státům vč. finanční pomoci tak, aby splňovaly požadované standardy, možnost zavést sankční akce proti státům, které dlouhodobě nesplňují standardy, a ustanovení na posílení stíhání a trestání pachatelů.

Zákonem se zavádí speciální **mechanismus hodnocení snahy o přijetí účinných opatření** na potírání obchodu s lidmi (tzv. minimální standardy). Od roku 2000 proto každoročně sestavuje

⁸⁴ Free the Slaves, Washington, D.C. & Human Rights Center, University of California, Berkeley: Hidden slaves - forced labour in the United States. [online]. září 2004. [cit. 2008-07-07]. Dostupné z http://www.hrcberkeley.org/download/hidden_slaves_report.pdf.

⁸⁵ Victims of Trafficking and Violence Protection Act of 2000. [online]. US Department of State. [cit. 2008-07-07]. <http://www.state.gov/g/tip/rls/61124.htm>.

⁸⁶ ILO: A Global Alliance against Forced Labour, Global Report, Ženeva, 2005, str. 22.

a v červnu následujícího roku zveřejňuje americký „Úřad pro monitoring a potírání obchodu s lidmi“ zprávu o stavu obchodování s lidmi v jednotlivých státech světa za předchozí rok (tzv. TIP report). Hodnocené státy jsou ve zprávě rozděleny do tří skupin („tier 1-3“). Zároveň jsou pro inspiraci uveřejňovány i vybrané příklady dobré praxe. ČR je pravidelně hodnocena velice pozitivně („tier 1“), v některých letech se některá z českých opatření objevila i v části popisující tzv. dobrou praxi (např. zřízení speciálního oddělení na potírání obchodu s lidmi za účelem nucené práce v roce 2005 v rámci Útvaru pro odhalování organizovaného zločinu ÚSKPV PČR - dále jen „ÚOOZ“ se objevilo v příkladech dobré praxe v TIP report z roku 2006).

„Pouze v letech 2002 a 2006 ČR klesla ze skupiny jedna do skupiny dva. Předmětem kritiky byly zejména nízké, často podmíněné tresty ukládané pachatelům a dále opakovaná medializace údajných případů nucené práce v rámci komunity dělnic z KLDK v roce 2005. Zpráva z roku 2007 vyzněla pro ČR již mnohem příznivěji a ČR se opět ocitla společně s dalšími 28 státy světa ve skupině jedna.“⁸⁷

Velice zajímavá je zákonem **zakotvená definice obchodování s lidmi vč. bližších vodítek pro použití stěžejních termínů** „přinucení“, „dlužní otroctví/vázaný dluh“ („debt bondage“) či „nedobrovolné nevolnictví“ („involuntary servitude“).

Po vzoru USA obdobnou samostatnou zákonnou úpravu přijaly i některé evropské státy, např. **Rumunsko**.⁸⁸ Rumunsko také zřídilo národní agenturu specializující se na potírání obchodu s osobami.^{89, 90}

V ČR obdobnou speciální zákonnou úpravu požaduje i jedna z nejvýznamnějších nevládních organizací, které působí v ČR

87 Národní strategie boje proti obchodování s lidmi (pro období let 2008-2011), Ministerstvo vnitra ČR, Praha, 2008, str. 14 - 15.

88 Komplexní relevantní legislativa je k dispozici na stránkách: National Agency against Trafficking in Persons. [online]. [cit. 2008-07-07]. Dostupné z <http://anitp.mira.gov.ro/en/?zone=legislatie>.

89 Informace o agentuře jsou k dispozici na stránkách: National Agency against Trafficking in Persons. [online]. [cit. 2008-07-07]. Dostupné z <http://anitp.mira.gov.ro/en/?zone=structura>.

90 Je ustálenou praxí, že zejména staré členské státy EU používají termín trafficking in human beings, oproti tomu USA a další státy, které byly ve snaze o potlačení obchodu s lidmi ze strany USA výrazně podporovány, používají termín trafficking in persons.

v oblasti pomoci obětem obchodování s lidmi – La Strada Česká republika, o. p. s.⁹¹ „*Problematika obchodování s lidmi se dotýká mnoha právních oblastí včetně trestního, správního a občanského práva, práva sociálního zabezpečení a dalších oblastí. Přijetí zvláštního zákona by umožnilo přistupovat k této problematice komplexně a upravit ji přehledně, což by mělo pozitivní dopad zejména na obchodované osoby, které by se dokázaly lépe a samostatně orientovat v příslušné právní úpravě a tím lépe a aktivněji uplatňovat a chránit svoje práva. Existence takového zákona by rovněž přispěla k plošnému zjednodušení a zefektivnění práce profesionálů, kteří se danou problematikou zabývají.*“ S uvedenými argumenty souhlasím, na druhou stranu se domnívám, že speciální zákon by se neměl vztahovat pouze na problematiku obchodování s lidmi, ale např. na problematiku pomoci obětem závažných či násilných trestných činů obecně. Oblast podpory poškozeného a obětí trestného činu je dle mého názoru v ČR stále ještě nedostatečná. Dalším důvodem, proč si myslím, že ČR samostatný zákon na potírání obchodu s lidmi nepotřebuje, je fakt, že rozsah této trestné činnosti, přes její vysokou latenci, nepovažuji v ČR za tak značný, aby odůvodňoval speciální legislativní úpravu. Navíc, dle mého názoru, není taková speciální úprava, která by vyčlenila trestný čin obchodování s lidmi a veškerou související právní úpravu z TZ, cizineckého a dalších zákonů, vhodná zejména s ohledem na existenci komplexní úpravy trestných činů v připravované rekonstrukci TZ. Navíc, takový návrh má již tradičně v ČR mnoho odpůrců (např. v případě diskuse o samostatném protiteroristickém zákonu). Nicméně, a tomuto tématu se budu věnovat více v kapitole č. 7 o nucené práci, považuji stávající definici obchodu s lidmi za příliš obecnou, z čehož plynou mnohé problémy v aplikační praxi. Zároveň, a to už jsem zmínila výše, by si obecně jak poškození, tak oběti trestných činů zasloužili posílení svého postavení a vyšší míru ochrany v rámci trestního řízení.

4.1.2 Úprava sňatkových agentur

Nejnovějším počinem americké vlády, který nepřímo souvisí se zkoumanou problematikou obchodování s lidmi, bylo přijetí tzv.

91 La Strada Česká republika, o. p. s.: Doporučení vládě České republiky týkající se problematiky obchodování s lidmi z pohledu nevládní neziskové organizace La Strada Česká republika, o. p. s., Praha, 2004, str. 8, bod 9.

zákona o sňatkových agenturách (nazývaný „**International Marriage Broker Regulation Act**“, podepsán prezidentem Georgem W. Bushem dne 5. ledna 2006).⁹² Zákon s účinností od února 2006 uložil významná omezení a povinnosti v reakci na nárůst fenoménu nazvaného „mail-order bride agencies“ (nevěsty objednávané přes internet pro klienty původem z USA). Nový zákon reagoval na uveřejněné případy násilí páchaného na „nevěstách“. Nejotřesnějším případem, který vyprovokoval reakci amerických zákonodárců, byl pravděpodobně případ vraždy spáchaný v roce 2000. Obětí se stala dívka ve věku 20 let jménem Anastasia King původem z Kyrgyzstánu, která byla zavražděna svým násilnickým manželem blízko Seattlu poté, co manželovi vyhrožovala podáním žádosti o rozvod.

Zákon se vztahuje na všechny svatební agentury, které provozují svou činnost pro klienty pocházející z USA bez ohledu na to, kde agentura má sídlo. Američtí klienti musejí doložit při podání žádosti o speciální „sňatková“ víza vydávaná na základě imigračního zákona svou bezúhonnost ve vztahu k v zákoně specifikovaným trestným činům (sexuálně motivovaným či násilným deliktům jako např. úkladná vražda, vražda, zabití, sexuální zneužívání dětí, znásilnění, nedobrovolné nevolnictví, únos, domácí násilí, stalking, dating violence, násilí páchané na starších osobách atd. a delikty ve vztahu k manželství, např. bigamie, incest, omezování osobní svobody apod.). Byla **vytvořena databáze žádostí o víza pro tyto účely a databáze klientů**, kteří podali souběžně více žádostí o tato víza. Secretary of Homeland Security bude informovat obě strany (budoucího ženicha i nevěstu) o další, v budoucnosti či minulosti souběžně podané žádosti. Zasílané informace mohou působit preventivně. Zároveň se docílí určité kontroly tak, aby do USA nebyly nevědomky pozvány dvě a více „nevěst“ pro jednoho klienta, které se následně ocitnou „na ulici“ (často je služba agentury zpoplatněna, někdy náklady hradí budoucí manželé společně, někdy jen jedna ze stran). Dívky často v domnění, že se po svatbě již do země původu nevrátí, prodají veškerý majetek, mají-li nějaký, aby mohly uhradit např. náklady za cestu do USA. Klient v USA má zároveň povinnost nechat přeložit určité dokumenty do rodného jazyka každé

92 Jedná se o součást zákona, který má být citován jako „Violence Against Women and Department of Justice Reauthorization Act of 2005“, Title VIII - Protection of Battered and Trafficked Immigrants, Subtitle D-International Marriage Broker Regulation, Sec. 831 - 834.

potenciální nevěsty před tím, než jim je zprostředkován první kontakt. Majitelům agentur hrozí za porušení zákona trest až do pěti let odnětí svobody a pokuta až \$20 000.

Pro šíření informací o právech zaručených tímto a dalšími zákony je v zákoně stanoveno, že bude **zpracována příslušná informační brožura, která bude následně přeložena do celé řady jazyků** (např. ruština, španělština, vietnamština, čínština, thajština, korejština, polština, japonština, arabština atd. s povinností revize výběru jazyků každé dva roky dle počtu žádostí v konkrétních státech o příslušná víza, celkem vždy minimálně 14 jazykových mutací brožur).

Uvádí se, že přibližně 6 000 Američanů nalezne ročně nevěstu přes internet v zahraničí a že přibližně 100 000 až 150 000 žen v současné době uveřejňuje svůj inzerát hledaje ženicha v zahraničí přes sňatkové agentury (nejvíce z Ruska a dalších zemí bývalého SSSR, jihovýchodní Evropy a Asie). V posledních letech se činnost obdobných agentur údajně rozmáhá i v ČR. Zákon si klade za cíl omezit možnost navázání komunikace mezi potenciálně nebezpečnými muži a budoucími nevěstami. Tím se má minimalizovat riziko, neboť nevěsta, která přijede do nové země za budoucím manželem, patří k potenciálně vysoce rizikové skupině žen, které mohou být následně sexuálně či pracovní vykořisťovány či na nich mohou být páčány jiné formy násilí.⁹³

4.2 Velká Británie

Dalším, z hlediska obchodování s lidmi zajímavým zákonem, je britský „**Gangmasters (Licensing) Act of 2004**“ z června 2004 (viz příloha č. 7). Velká Británie tímto zákonem vytvořila ustanovení upravující udílení licencí pro aktivity zahrnující nabízení/zprostředkování („supply“) či využívání dělníků/manuálních pracovníků („workers“) v zemědělství, při sbírání divoké fauny a flory („gathering of wild creatures and wild plants“). Zákon byl mj. přijat jako reakce na případ tragické smrti asi 23 nelegálních pracovníků z Číny v únoru 2004 zabývajících se sběrem korýšů⁹⁴ a následných zjištění a doporučení parlamentní

93 Swanson, B.: Law to protect mail-order brides, The Prague Post, Praha, 15. února 2006 (volný překlad L. Myslíková).

94 Této tragédii věnovala velkou pozornost i významná média ve Velké Británii (např. The Guardian: Tides kill 19 cockle pickers. [online]. 6. 2. 2004. [cit.

komise v tom směru, že registrační systém by byl efektivní⁹⁵ také při výlovu ryb na rybích farmách („harvesting of fish from fish farms“) a při určitých souvisejících postupech a balení. Zákon je dle mého názoru zajímavý tím, že, oproti jiným obecným národním zákonným úpravám zprostředkování práce, reaguje přímo na situaci v určitých odvětvích manuální práce, v rámci kterých se stávají objekty závažného vykořisťování nejčastěji pracovní migranti.

Zákonem **vyjmenované oblasti** jsou v odborných kruzích považovány, z pohledu nucené práce a vykořisťování pracovních migrantů, za ty nejrizikovější. Zákon zavádí proces udílení licencí a zakládá široké pravomoci kontrolních orgánů, definuje zprostředkovatele detailním popisem jeho činnosti („gangmaster“) a zavádí řadu nových deliktů. Dle mého názoru je v tomto ohledu velice zajímavé ustanovení článku 12, odstavce 2 zavádějící **trestnost vědomého držení falešných či pozměněných dokumentů či dokumentů jiné osoby** v úmyslu způsobit, aby se taková osoba domnívala, že zprostředkovatel jedná v souladu se zákonem, ačkoliv se dopouští deliktů definovaných v článku 6 tohoto zákona (např. jednání zprostředkovatele bez licence). Právě zadržování dokumentů zaměstnavatelem či zprostředkovatelem práce, například pod příslibem zajištění legalizace pobytu při prodloužení pobytového a pracovního povolení cizince, bývá jedním z častých prostředků nátlaku nebo vydírání a vede k omezení svobodného pohybu osob. Cizinci mají strach pohybovat se mimo místo ubytování či práce bez osobních dokladů a viz, tento strach je navíc přizívován zaměstnavatelem, historkami o policejní brutalitě, otrěsných podmínkách ve vězeních v zemi, vysokých trestech za nelegální pobyt a práci na černo na území, podmínkách deportace apod. V některých situacích pak strach může být tím, co osobu drží v pracovních a ubytovacích podmínkách odporujících lidské důstojnosti, tedy tím momentem, proč strpí fyzické tresty, psychické týrání, nadávky, kumulující se uměle navyšované pokuty apod. V některých případech tak může být zadržováním dokladů

2008-07-07].

Dostupné z <http://www.guardian.co.uk/world/2004/feb/06/china.uk> či BBC: Tides kills 19 cockle pickers. [online]. 6. 2. 2004. [cit. 2008-07-07]. Dostupné z <http://news.bbc.co.uk/1/hi/england/lancashire/3464203.stm>.

⁹⁵ House of Commons Environment, Food and Rural Affairs Committee: Gangmasters, Fourteenth Report on Session 2002-2003, London, The Stationary Office, Sep. 2003).

naplněn znak „lsti“, „zneužití omylu, tísně nebo závislosti“. V takových případech, a to se v mé práci objeví ještě mnohokrát, je vždy nutné zvažovat **míru informovanosti konkrétní osoby**, tedy okolnost, zda nízká míra informovanosti mohla způsobit, že osoba uvěřila výhrůžkám a díky tomu byla ochromena její schopnost jednat svobodně (svobodná volba kdykoliv odejít, typ a délka pracovního výkonu, výše odměny za práci apod.).

4.3 Francie

Krátce bych také zmínila trestněprávní úpravu **Francie** (viz příloha č. 8).

V březnu 2003 ve Francii nabyla účinnosti **definice obchodu s lidmi**⁹⁶ (Kapitola V, Trestné činy proti lidské důstojnosti, Sekce 1 bis, O obchodu s lidmi, článek 225-4-1), která vychází z Protokolu. Definice jde však dále než požaduje Protokol a výslovně zahrnuje pod obchod s lidmi i nakládání s osobou „*za účelem umožnit vykonávání kuplířství, násilí, sexuálního zneužívání, vykořisťování žebrotou, pracovními podmínkami nebo ubytovacími podmínkami, které jsou v rozporu s její důstojností, nebo za účelem donutit zmíněnou osobu vykonat jakýkoliv trestný čin*“. Kromě ustanovení o obchodu s lidmi obsahuje francouzský trestní zákoník i další relevantní ustanovení. Přestože francouzský trestní zákoník jako takový neupravuje definici nucené práce, existují v něm dvě ustanovení, která lze principiálně na jednání spadající pod pojem nucené práce aplikovat. Jedná se o ustanovení **o trestnosti „využívání služby osoby zranitelné či ve stavu bezmoci/tísně, jestliže jsou tyto stavy zřejmé či známé pachateli, a to bez odměny či za odměnu zjevně neodpovídající důležitosti vykonané práce“** (Kapitola V, Trestné činy proti lidské důstojnosti, Sekce 3, Pracovní a ubytovací podmínky, jenž jsou v rozporu se zachováním lidské důstojnosti, článek 225-13). Dále je trestné „*podrobit osobu, jejíž zranitelnost nebo stav bezmoci/tísně jsou zřejmé nebo známé pachateli činu, pracovním či ubytovacím podmínkám, které jsou*

96 International Labour Organization: International Day for the Remembrance of the Slave Trade and its Abolition Invisible prisoners: The trafficking and exploitation of Chinese immigrants in France. [online]. 18. 8. 2005. [cit. 2008]. Dostupné z http://www.ilo.org/global/About_the_ILO/Media_and_public_information/Press_releases/lang--en/WCMS_075503/index.htm.

neslučitelné se zachováním lidské důstojnosti“ (tamtéž článek 225-14).

4.4 „Klientský systém“ a úprava v Itálii

Detailně propracovaný systém vykořisťování migrantů, pro který je v ČR zejména ve vztahu k ukrajinskému organizovanému zločinu užíván termín „klientský systém“⁹⁷, je popisován i experty v Itálii. Na obdobném principu totiž fungují i jiné skupiny organizovaného zločinu, též založené hlavně na národnostním či etnickém principu. V Itálii je systém označován „caporalle“ – kaprálství a původně byl označením velmi obdobných vykořisťujících praktik zejména nigerijských organizovaných zločineckých skupin. Nyní je pojem v Itálii používán obecně pro nelegální systém zprostředkování práce za vysokou provizi, obdobně jako označení „klientský systém“ v ČR.⁹⁸ V USA se již od 19. století používá pro obdobné vykořisťující praktiky spojené původně výhradně s komunitou mladých italských migrantů slovní spojení „padrone system“. V reakci na tyto praktiky byl již v roce 1874 kongresem přijat výše zmíněný tzv. Padrone Statute (Padrone – italsky kmostr, systém, kdy „padrone“ vzal děti od jejich chudých rodin v Itálii a přivezl je na své náklady do velkých amerických měst. Zde byli chlapi nuceni k žebrání či pracovat jako pouliční prodejci či umělci).⁹⁹

V této souvislosti bych ráda poznamenala, že Itálie navrhla a částečně již také schválila řadu dílčích zákonných či podzákonných norem, které mají za úkol eliminovat možnost práce na černo a klientského systému. Zajímavým opatřením je například **tzv. index přiměřenosti** („indice congruità“) – institut zaváděný pilotně v sektoru zemědělství a stavebnictví. Vyhláškou je stanoven tzv. index přiměřenosti lidské práce, tedy že např. pro obhospodařování zemědělské plochy o určité rozloze je třeba tolik a tolik zaměstnanců. V případě, že kontrola odhalí nižší počet pracovníků (zaměstnanců

97 Pilotní výzkum prostředí obchodu s lidmi na území České republiky, Mezinárodní organizace pro migraci (IOM), Praha, 2005. Jedním z obecných závěrů, které lze na základě výzkumu učinit, je skutečnost, že klientský systém je ve své podstatě výhodný pro všechny jeho aktéry (ilegálně zaměstnané cizince, „klienta“ i finálního odběratele práce).

98 Konference „Obchod s lidmi v Itálii – případové studie“, prezentace majora G. Battaglia, Carabinieri Headquarters Roma, Praha, 1. srpna 2006.

99 Carreon, R.: Forced Labour Casebook, Special Action Programme To Combat Forced Labour, ILO, Ženeva, srpen 2007, str. 16 – 17. Koncept materiálu.

i osob zajištěných prostřednictvím agentury práce) než stanoví vyhláška, podnikatel je povinen tuto situaci odůvodnit a prokázat, jaké speciální metody použil, že se mu podařilo snížit počet potřebných pracovníků pod předpokládaný minimální počet. Takové přenesení důkazního břemene v případě podezření na porušení předpisů má v Itálii již dlouholetou tradici.

Jako relativně nenáročné, ale účinné opatření shledávám zavedení povinnosti pracovníků na všech stavbách, na kterých působí více než 20 osob, **nosit viditelně visačku s fotografií**, číslem a datem uzavření pracovní smlouvy. Majitel stavby se pak nemůže zříkat odpovědností vůči osobám, které pro něj de facto vykonávají pracovní činnost, poukázáním na skutečnost, že není s osobou v žádném pracovněprávním vztahu. Časté praxi agentur práce, které dodávají velkým stavebním firmám dělníky, aniž by vlastní firmy za ně nesly odpovědnost, italské zákonodárství čelí mj. zavedením **společné odpovědnosti agentury a majitele stavby za výplatu mzdy dělníkům**. V případě, že agentura dělníkovi mzdu neuhradí, může zaměstnanec agentury uplatnit svůj nárok vůči majiteli stavby, pro kterou de facto pracoval. Obdobných ustanovení je postupně zaváděna celá řada.

Mohlo by se zdát, že oblast práce na černo s oblastí obchodu s lidmi nesouvisí. Ale opak je pravdou. Díky nízké kontrole a možnosti zaměstnávat osoby na černo, je vytvořen i určitý prostor pro nejkritičtější formy pracovního vykořisťování, které již v některých případech hraničí s nevolnictvím a dalšími závažnými formami vykořisťování.¹⁰⁰

Jedním ze zásadních nedostatků při pokusech o řešení situace v obchodování s lidmi (v ČR i zahraničí) je dle mého názoru neexistující provázanost jednotlivých opatření např. v oblasti správního a trestního práva. Mám na mysli to, že trestní sankce by měla být tím posledním nástrojem v okamžiku, kdy veškerá předchozí opatření zklamala. Nejprve je nutné chránit zvláště zranitelné osoby speciálními opatřeními, např. speciálními

100 Konference na téma Obchod s lidmi za účelem nucené práce a klientský systém v Itálii, Dr. Paolo Onelli, Presidenza del Governo, /dříve vedoucí legislativní sekce Ministerstva práce/, plukovník Dr. Luciano Annicchiarico – velitel speciálního útvaru Carabinieri pro ochranu práce /Raggruppamento Carabinieri Tutela del Lavoro/, major Giuseppe Battaglia, hlavní velitelství Carabinieri, sekce pro mezinárodní vztahy a spolupráci, 26. - 27. dubna 2007, Praha, Hotel Pyramida.

povinnostmi ukládanými zaměstnavatelům cizinců, a až v případě závažných porušení by měla nastoupit sankce trestní.

Je nutné přiznat, že ČR se v posledních letech již pokouší zavést určité prvky liberalizace pracovního trhu tak, aby bylo možné např. klientský systém eliminovat. Jedním z příkladů dobré praxe může být společný pilotní projekt Ministerstva vnitra a Ministerstva práce a sociálních věcí, v rámci kterého byla vytvořena agentura práce provozovaná Charitou ČR na Ukrajině jako konkurence klientskému systému (konkrétně Lvov, Užhorod a Charkov) či připravovaný projekt „zelené karty“.

4.5 Slovensko

Poslední zahraniční úpravou, kterou bych chtěla zmínit, je definice obchodu s lidmi **v novém slovenském trestním zákoně č. 300/2005 Z. z.**¹⁰¹

Zákon v hlavě druhé, trestné činy proti svobodě a lidské důstojnosti, v díle prvním trestné činy proti svobodě, obsahuje v § 179 definici obchodu s lidmi (viz příloha č. 9). Ve srovnání se současnou českou **platnou právní úpravou v TZ je slovenská** definice širší. Pominu-li skutečnost, že se definice obchodování s lidmi vztahuje i na odebrání orgánů, tkání či buněk, což je částečně zahrnuto i v definici obchodování s lidmi v návrhu rekodifikace českého TZ (viz příloha č. 10, § 140, odst.1, písm. b - „k odběru tkáně nebo orgánu z jeho těla“),¹⁰² je slovenská definice širší ve výčtu prostředků, které lze považovat za prostředky, jak osobu **donutit** strpět vykořisťující praktiky – „*podvodným jednáním, lstí, omezováním osobní svobody, násilím, pohrůžkou násilí, hrozby jiné závažné újmy nebo jinými formami donucení, přijetí anebo poskytnutím peněžitého plnění či jiných výhod k dosažení souhlasu osoby, na kterou je jiná osoba odkázaná, anebo zneužitím postavení anebo zneužitím bezbrannosti anebo jinak zranitelného postavení*“ (oproti českému „*kdo jiného za použití násilí, pohrůžky násilí nebo lstí anebo zneužitím jeho omylu, tísně nebo závislosti*“). Zejména slovní spojení „*zneužitím bezbrannosti anebo jinak zranitelného postavení*“ považují za rozšiřující oproti českému slovnímu spojení „*tísně nebo závislosti*“. Dle mého názoru je možné pod termín „**jinak zranitelné**

101 Zákon č. 300/2005 Z.z., z 20. května 2005, Trestný zákon, v znení ďalších predpisov č. 650/2005 Z.z., č. 692/2006 Z.z. a č. 218/2007 Z. z.

102 Srovnej též minimální požadavek vycházející z definice OSN, který požaduje trestnost pouze ve vztahu k odnětí orgánů, viz příloha č. 2.

postavení“ subsumovat i v praxi velmi časté situace, kdy je oběť nucena odpracovat si značně vysoký dluh, díky specifickému postavení cizince na trhu práce¹⁰³ nemá možnost získat jiné pracovní místo a proto je díky své bezbrannosti de facto bez možnosti svobodné volby, zda opustit práci odváděnou za otrockých či obdobných podmínek či nedobrovolnou „práci“ v sexuálním průmyslu. To, že je definice rozšířena i o ustanovení týkající se nucené práce a výslovně zahrnuje nucenou práci či nucené služby, otroctví anebo praktiky podobné otroctví a nevolnictví, nepovažují ve srovnání s českým „k otroctví nebo nevolnictví, nebo k nuceným pracím nebo k jiným formám vykořisťování“ za podstatný rozdíl. Dle mého názoru bude u české i slovenské definice velmi záležet na aplikační praxi jednotlivých soudů při posuzování toho, co lze zahrnout pod pojmy „zneužitím bezbrannosti anebo jinak zranitelného postavení“, „tísňe nebo závislosti, „praktiky podobné otroctví a nevolnictví“ a „jiné formy vykořisťování“.

Za povšimnutí také stojí to, že slovenská úprava jde ve výčtu forem obchodu s lidmi nad požadavek definice obchodu s lidmi, který je obsažen v čl. 3 Protokolu. Vztahuje se na „prostituci a jiné formy sexuálního vykořisťování včetně pornografie, nucenou práci či službu, otroctví a praktiky podobné otroctví, nevolnictví, odebrání orgánů, tkání či buněk anebo jiné formy vykořisťování“. Navíc oproti požadavkům Protokolu explicitně zmiňuje i pornografii, tkáně a buňky a ve srovnání s Protokolem umožňuje extenzivní aplikaci i díky výrazu „jiné formy sexuálního vykořisťování“. To, že je pornografie výslovně zahrnuta v definici, je pravděpodobně důsledek transpozice Rámcového rozhodnutí Rady ze dne 19. července 2002 o boji proti obchodování s lidmi (2002/629/SVV).

Dle komentáře¹⁰⁴ je čin dokonáný okamžikem spáchání primárního trestného činu anebo okamžikem zlákáni, přepravení, přechovávání, odevzdání anebo převzetí osoby za účelem, který demonstrativně vymezuje objektivní stránka trestného činu. Z jejího opisného obsahu vyplývá, že chrání různé objekty, které jsou v jiných případech chráněny samostatně. Tento netradiční postup zákonodárce vyplývá z uvedených mezinárodních dokumentů,

103 Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, zejména § 30.

104 Samaš, O.; Stüffel, H.; Toman, P.: Trestný zákon, Stručný komentár, IURA EDITION, Bratislava, 2006, str. 363. Volný překlad L. Myslíková.

protože do pojmu obchodování s lidmi patří jen účel, záměr pachatele vykořisťovat osoby uvedeným způsobem.

O rozdílném posuzování nebezpečnosti obchodování s lidmi na Slovensku a v ČR svědčí fakt, že trestní sazby odnětí svobody, které je možné za jednání **definované v § 179 uložit, jsou obecně vyšší než v ČR** - v prvním odstavci 4 - 10 let, stejně tak v případě, že poškozeným je osoba mladší 18 let - souhlas není relevantní, ve třetím odstavci 7 - 12 let, ve čtvrtém odstavci 12 - 20 let anebo trest doživotí (např. způsobí - li pachatel těžkou újmu na zdraví či smrt), v pátém odstavci 20 - 25 let (např. způsobí - li pachatel těžkou újmu na zdraví či smrt více osobám). V ČR je maximální trestní sazba v případě obchodování s lidmi např. za způsobení těžké újmy na zdraví, smrti nebo jiného zvlášť závažného následku 8 - 15 let odnětí svobody. **Na druhou stranu je nutné konstatovat, že nový slovenský trestní zákon obecně velmi zpřísnil trestní sazby** (např. § 145 vražda, základní sazba činí 15 - 20 let, ve druhém odstavci pak 20 - 25 let anebo doživotí, ve třetím odstavci 25 let anebo doživotí; to je ve srovnání s trestním zákonem č. 140/1961 Zb., ve znění pozdějších předpisů, dle stavu platnému k datu 31. ledna 2001, kdy základní trestní sazba za vraždu činila 10 - 15 let odnětí svobody, ve druhém odstavci pak 12 - 15 let anebo výjimečný trest, jasně patrné zpřísnění).

Pro úplnost představy o úpravě ve slovenském trestním zákoně uvádím další, s obchodem s lidmi dle mého názoru přímo související ustanovení (viz příloha č. 9). V § 180 je upraveno **obchodování s dětmi za účelem adopce, v § 181 pak obchodování s dětmi spočívající ve svěřeni dítěte za odměnu do moci jiného za účelem jeho využívání k dětské práci nebo za jiným účelem se základní trestní sazbou odnětí svobody na 4 až 10 let. Jiným účelem může být dle mého názoru např. prostituce. Pojmovým znakem tohoto trestného činu je **svěření dítěte** za v zákoně uvedeným účelem a to za odměnu (finanční či jinou) do moci jiného. Využíváním dětské práce se pak rozumí využívání dětské práce v rozporu se zákoníkem práce (zákon č. 311/2001 Z. z., ve znění pozdějších předpisů, zejména §§ 171, 176).¹⁰⁵**

105 Samaš, O.; Stiffel, H.; Toman, P.: Trestný zákon, Stručný komentár, IURA EDITION, Bratislava, 2006, str. 367.

§ 367 definuje trestný čin **kuplířství** (viz příloha č. 9), které spočívá ve zjednání, přiměnění, svedení, získání či nabízení jiného k vykonávání prostituce anebo v kořistění z prostituce vykonávané jiným anebo umožnění vykonávání prostituce. Definici opět považuji za přesněji formulovanou, než jak je tomu v ČR. Výslovně umožňuje postih osob, které se dopustí pouhého „nabízení jiného či umožnění vykonávání prostituce“, a to aniž by bylo nutné zároveň prokazovat kořistění z prostituce. Domnívám se, že by bylo možné toto ustanovení aplikovat např. na hotelové recepční, kteří vědomě prostituční činnost v hotelu umožní, aniž by bylo nutné obtížně prokazovat jejich kořistění z prostituce. Pouze na okraj uvádím, že prostituce sama o sobě není na Slovensku trestná, pokud by však konkrétní osoba vzbuzovala veřejné pohoršení, mohlo by být jednání kvalifikováno jako přestupek dle § 47 odst. 1 písm. c) zákona o priestupkoch (zákon č. 372/1990 Zb., ve znění pozdějších předpisů).¹⁰⁶

Na závěr jen upozorním, že platný slovenský trestní zákon, na rozdíl od českého, má již zakotvenu i samostatnou **definici prostituce**. Ta je obsažena v § 132 odstavci 1 (viz příloha č. 9). Prostitucí se na Slovensku rozumí „*uspokojování sexuálních služeb jiného souloží, jiným způsobem pohlavního styku anebo jiným obdobným sexuálním stykem za odměnu.*“

Dále slovenský trestní zákon obsahuje v § 159 trestný čin „**neoprávněné odebrání orgánů, tkání a buněk a nezákonnou sterilizaci**“ (neoprávněné odebrání ze živé osoby, neoprávněné dovážení – „*zadovážanie*“) a § 160 **posmrtné nezákonné dovážení orgánů, tkání a buněk pro sebe či jiného**. § 161 pak definuje trestný čin „**neoprávněný experiment na člověku a klonování lidské bytosti**“ (viz příloha č. 9).

4.6 EU a návrh zavedení sankcí pro zaměstnavatele

O tom, že problematika potírání obchodování s lidmi má přesah i do dalších odvětví práva, např. problematika obchodování s lidmi za účelem nucené práce do práva pracovního, svědčí i pozornost expertů, která je věnována **návrhu nařízení, které přináší sankce uplatnitelné proti zaměstnavatelům, kteří**

106 Samaš, O.; Stiffel, H.; Toman, P.: Trestný zákon, Stručný komentár, IURA EDITION, Bratislava, 2006, str. 739.

zaměstnávají státní příslušníky třetích zemí pobývající na území nelegálně.¹⁰⁷ Nařízení vidím jako jednu z možností, jak postihovat praktiky zaměstnavatelů, kteří svou poptávkou vytvářejí jeden ze základních pull faktorů a přímo tak podporují vytváření nelegálně pobývajících a pracujících skupin migrantů na území EU. Tyto skupiny osob jsou zároveň díky svému nelegálnímu postavení a nemožnosti prosazovat svá základní práva vysoce rizikovou skupinou z hlediska obchodování s lidmi a to jak za účelem nucené práce, tak za účelem sexuálního vykořisťování.

Sama represe ale nestačí. Vzhledem k vysoké poptávce pracovního trhu EU po levné manuální práci se domnívám, že je nezbytné přehodnotit protektivní politiku českého pracovního trhu a zavést možnost zaměstnavatelů rychle a pružně reagovat na aktuální situaci tím, že bez zbytečných průtahů budou moci získat pracovní sílu i v nečlenských státech EU. Tímto směrem se částečně vydává např. návrh tzv. zelených karet.¹⁰⁸ Úprava navrhaná v zelených kartách a související dobrá praxe a zkušenosti dalších členských států EU jsou velmi zajímavé, nicméně s tématem této práce souvisejí pouze nepřímo a proto se jim více ve své práci nebudu věnovat.

Porovnání jednotlivých právních úprav obchodování s lidmi a souvisejících předpisů např. v rámci EU bych mohla věnovat celou samostatnou práci. Zajímavým zdrojem, který by bylo možné pro takovou komparaci využít, jsou dvě publikace EUROPOLu z roku 2005.¹⁰⁹ Samotné srovnání však nepovažuji za příliš přínosné, neboť jak již bylo řečeno výše, národní úpravy

107 Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council providing for sanctions against employers of illegally staying third-country nationals, verze ze 6. února 2008, 2007/0094 (COD).

108 Jedná se o návrh, který předložili společně ministr průmyslu a obchodu, místopředseda vlády a ministr práce a sociálních věcí a ministr vnitra k projednání vládě ČR. Návrh má zjednodušit podmínky pro zaměstnávání kvalifikovaných zahraničních pracovníků. V této souvislosti jsou navrhovány zejména změny zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů. Návrh byl schválen na jednání vlády ČR dne 22. října 2007. Více informací na internetových stránkách Ministerstva práce a sociálních věcí ČR: Tisková informace ze dne 18. 10. 2007, Materiály MPSV předkládané na jednání vlády ČR 22. října 2007. [online]. [cit. 2008-07-07]. Dostupné z <http://www.mpsv.cz/files/clanky/4734/22102007.pdf>.

109 Comparison of the relevant legislation on the Trafficking in Human Beings (Penalties and aggravating circumstances), EUROPOL, Haag, 2005. Legislation on Trafficking in Human Beings, EUROPOL, Haag, 2005.

řady států světa vycházejí z Protokolu. V rámci regionu EU je pak přiblížení národních úprav ještě silnější a to díky již výše zmíněnému Rámcovému rozhodnutí Rady ze dne 19. července 2002 o boji proti obchodování s lidmi (2002/629/SVV). Naopak, velmi zajímavou se mi jeví srovnání interpretace a aplikační praxe ve vztahu k relevantním ustanovením. Tomuto tématu proto věnuji samostatnou kapitolu.

5. VÝVOJ ČESKÉ TRESTNĚPŘÁVNÍ ÚPRAVY

Při porovnání vývoje trestněprávní úpravy obchodu s lidmi platné na území dnešní ČR s vývojem příslušné mezinárodní úpravy je naprosto zřejmé, že níže uvedené právní předpisy zpravidla reagovaly na výše uvedené mezinárodní úmluvy o potírání obchodu s lidmi, resp. se ženami, a to bez ohledu na to, zda aktuální situace v této oblasti na našem území vyžadovala či nevyžadovala přijetí speciálního ustanovení.

Z níže provedeného přehledu vývoje právní úpravy je také jasně patrné, jak se její rozsah rozšiřoval. Nejprve se trestnost jednání vztahovala pouze na obchod se ženami a dívkami za účelem pohlavního styku, poté na obchod se ženami za účelem jakéhokoliv sexuálního vykořisťování, poté na obchod se ženami, muži i dětmi, a nakonec i na obchod s lidmi za dalšími účely, jako je např. obchod s lidmi za účelem nucené či otrocké práce, odebrání orgánů či tkání a další formy vykořisťování. Z přehledu je také patrný posun a rozšíření definice ve smyslu opuštění nezbytnosti prvku přeshraničního obchodu s lidmi a postupná tendence ke zpřísnování trestních sazeb.

První reflexi mezinárodních snah na poli boje proti obchodování s lidmi v československém právním řádu nalezneme již v prvorepublikovém trestním právu.¹¹⁰ První relevantní úpravou o síle zákona zakotvující trestnost obchodu se ženami byl **Zákon o vystěhovalectví č. 71/1922 Sb.**, který kromě materie vztahující se výhradně k vystěhovalectví, upravoval v § 35 též obchod se ženami (viz příloha č. 10).

¹¹⁰ Pro zpracování historického přehledu využita publikace: Trávníčková, I.: Obchodování se ženami z pohledu České republiky, IKSP, Praha, 2004.

Ustanovení rozlišovalo různou míru závažnosti jednání, neboť jednání v odstavci 1 bylo pouhým přečinem, zatímco jednání v odstavci 2 bylo posuzováno již jako zločin. V odstavci 1 bylo stanoveno, že ten, kdo najme či dopraví osobu ženského pohlaví do ciziny, aby jí bylo **užito k chlípným účelům**, dopustí se přečinu. Takové jednání, včetně pokusu bylo možné postihnout trestem vězení od 6 měsíců do 3 let. Ve druhém odstavci bylo stanoveno trestným stejné jednání za účelem užití ženy **ke smilstvu po živnostensku**. Zároveň již zákon trestal i **vyvolání omylu či úmyslné utvrzování v omylu o charakteru jejího zaměstnání**, a to jako zločin s možností trestu žaláře až do výše 5ti let. Těžkým žalářem až do výše devíti let měl být potrestán viník, který se jednání dopustil **na osobě pohlavně bezúhonné**, dopustil-li se jednání opakovaně či činy páchal po živnostensku.

Podle odstavce 4 bylo možné potrestat tuhým vězením od 6ti měsíců až do 3 let osobu, která se s někým **spojí k provozování obchodu se ženami**. Takové jednání bylo opět pouhým přečinem.

Ve všech výše uvedených případech obchodu se ženami bylo možné zároveň v případě uložení trestu na svobodě uložit i peněžitý trest až do výše 100 000 Kč.

Trestní postih se vztahoval i na cizince, který se provinil obchodem se ženami v cizině, pokud nebyl vydán do zahraničí.

Zavedením trestnosti obchodu se ženami byly splněny závazky tehdejšího Československa plynoucí z výše zmíněných mezinárodních úmluv o potírání obchodu se ženami z roku 1910 a z roku 1921 (viz kapitola č. 3).

Zajímavé jsou též argumenty použité pro odůvodnění nutnosti přijetí této úpravy, které jsou uvedeny v důvodové zprávě k vládnímu návrhu zákona o vystěhovalectví: *„Vystěhovačci ženského pohlaví jsou zvláště nebezpečně ohrožováni mezinárodním obchodem se ženami, jehož nebezpečí neleží ani tak v podkopávání mravnosti, jako v ohrožování svobody jeho obětí. Oběť nezná zpravidla řeči země, nezná státního zřízení, její příbuzní a přátelé jsou vzdáleni, nemá peněžních prostředků a cítí se jako příslušnice jiného státu méně chráněna. K tomu přistupuje okolnost, že ve státech, kam obchod se ženami nejvíce směřuje, není veřejná moc dostatečně silnou, aby*

chránila svobodu před vykořisťováním a potlačováním.¹¹¹ Z uvedeného textu je patrné, že za přibližně sto let se důvody ochrany obětí obchodu s lidmi příliš nezměnily.

Ustanovení § 35 zákona o vystěhovalectví bylo nahrazeno až § 243 prvního poválečného **restního zákona č. 86/1950 Sb.** (viz příloha č. 10). Bylo to poprvé, kdy český restní zákon zakotvil jako samostatný restný čin jednání spočívající v obchodu se ženami. Zároveň se definice restného činu velice přiblížila podobě, která byla účinná až do roku 2002. Pro porovnání v příloze č. 10 uvádím též ustanovení § 243a vztahující se ke kuplířství. Restného činu se dopustil ten, „**kdo do ciziny zláká, najme nebo dopraví ženu v úmyslu, aby jí tam bylo užito k pohlavnímu styku s někým jiným**“. Při naplnění znaků základní skutkové podstaty dle odstavce 1, bylo možné pachateli uložit rest odnětí svobody od 1 roku do 5 let. Na základě kvalifikované skutkové podstaty v druhém odstavci bylo možné uložit rest odnětí svobody od 5 do 10 let. Za povšimnutí stojí skutečnost, že **zákon chránil pouze ženy původem z ČSR před obchodováním do zahraničí**, nikoliv cizí občanky, které mohly být eventuálně obchodovány na území či v rámci území tehdejší ČSR.

Vzájemné překrývání skutkových podstat obchodu se ženami a kuplířství nepřipadalo v úvahu, protože pro naplnění skutkové podstaty obchodování se ženami bylo nezbytné „nakládat“ se ženou přeshraničně.

Další změna, která se týkala restného činu obchodování se ženami, nastala v důsledku nabytí účinnosti **restního zákona č. 140/1961 Sb.** dne 1. ledna 1962. Základní skutková podstata restného činu obsažená § 246 **obchodování se ženami byla shodná** se zněním § 243 obchod se ženami podle předchozího zákona č. 86/1950 Sb. (viz příloha č. 10). Dílčí změny byly provedeny pouze v jeho kvalifikované skutkové podstatě. Za povšimnutí však dle mého názoru stojí skutečnost, že § 246 ve srovnání s předchozím § 243 **zmínil restní sazby u kvalifikované skutkové podstaty rest odnětí svobody 3 až 8 let**). Ustanovení opět chránilo pouze ženy a to jen před obchodováním směrem do zahraničí.

111 Trávníčková, I.: Obchodování se ženami z pohledu České republiky, IKSP, Praha, 2004, str. 53.

Další a to dle mého názoru významnou změnu ustanovení § 246 trestního zákona přinesla **novela č. 134/2002 Sb.**, s účinností od 1. července 2002. Význam této novely spočíval v tom, že český trestní zákon poprvé připustil, že obchod s lidmi je trestným činem, jehož objektem mohou být nejen osoby ženského pohlaví, ale i muži. Ve shodě s novelou byl změněn i název trestného činu **na obchodování s lidmi za účelem pohlavního styku** (viz příloha č. 10).

Důvodová zpráva k tomuto ustanovení uvádí:¹¹²

„Trestný čin obchodování se ženami se upravuje tak, aby se vztahoval na obchodování s lidmi za účelem pohlavního styku, a to bez ohledu na, zda jde o dítě, ženu nebo muže. Tím se zajišťuje i z hlediska trestněprávní ochrany rovnost pohlaví, jak je vyžadována čl. 1 a 3 Listiny základních práv a svobod. Vzhledem k tomu, že v souvislosti s touto v poslední době se rozšiřující trestnou činností dochází i k zvláště závažným následkům, zavádí se zároveň i přísnější postih v závislosti na takových okolnostech podmiňujících použití vyšší trestní sazby. Toto ustanovení při obchodování s dětmi bude speciální ve vztahu k trestnému činu obchodování s dětmi podle § 216a.“

Důvodová zpráva zároveň explicitně zmiňuje i zvýšení trestní sazby odnětí svobody kvalifikovaných skutkových podstat z důvodu zvláště závažných následků, které jsou nezřídka kdy touto trestnou činností způsobeny.

6. AKTUÁLNÍ ÚPRAVA A KRITICKÉ MOMENTY

6.1 Aktuální definice dle ustanovení § 232a TZ

V této kapitole bych chtěla navázat na kapitolu předchozí, ve které byl zmapován vývoj trestněprávní úpravy obchodování s lidmi na území dnešní ČR až do nabytí účinnosti novely TZ z roku 2002.

V říjnu roku 2004 nabyla účinnosti prozatím poslední novela TZ týkající obchodování s lidmi (č. 537/2004 Sb.). Ta s účinností od 22. října 2004 zařadila do TZ nové **ustanovení § 232a obchodování**

¹¹² Důvodová zpráva ze dne 14. června 2001 k návrhu zákona, kterým se mění trestní zákon, PSP tisk č. 972/0, ASPI: LIT23855CZ.

s lidmi (viz příloha č. 10), které nahradilo novelou zrušený § 246 TZ obchodování s lidmi za účelem pohlavního styku.

Důvod přijetí novely TZ nalezneme v důvodové zprávě,¹¹³ k bodu 23 a 24 (§ 232a):

„Nově navrhané ustanovení reaguje na posilování role trestněprávní represe v oblasti boje proti obchodování s lidmi za účelem sexuálního zneužívání, otroctví, nevolnictví, nucené práce v mezinárodním měřítku, k němuž přistoupila i Evropská unie. Tato právní úprava patří do oblasti těch pravidel, jež - bez ohledu na předpokládané zapojení ČR do struktur EU - je nezbytně nutné přijmout, aby byla ČR vnímána jako součást světového demokratického společenství, hájícího společně základní lidská práva.

Navrhaná úprava odpovídá požadavkům rámcového rozhodnutí Rady z 19. července 2002 o potírání obchodování s lidmi (2002/629/JVV). Pojmy "vykořisťování" a "sexuální obtěžování" jsou běžně používány v mezinárodních dokumentech a jejich výklad nečiní ani v českém právním řádu problémy.

Ustanovení § 246 obchodování s lidmi za účelem pohlavního styku je současně jako nadbytečné zrušeno.“

„Novela podstatně rozšířila původní úpravu zrušeného § 246 TZ. Učinila tak v souladu s Úmluvou OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu a jejím dodatkovým Protokolem o prevenci, potlačování a trestání obchodování s lidmi, zejména se ženami a dětmi (dále jen „Protokol“). Zároveň byl pozměněn i stávající § 216a obchodování s dětmi, ze kterého bylo vypuštěno obchodování s dětmi za účelem využívání dětské práce, neboť tato skutková podstata je nově obsažena v uvedeném § 232a odst. 1.

Význam této nové úpravy lze spatřovat zejména ve třech aspektech:

- oproti úpravě provedené v § 246, podle které bylo trestné jen obchodování s lidmi za účelem pohlavního styku, jde ustanovení § 232a mnohem dále, a prohlašuje za trestné,*

¹¹³ ASPI: LIT24493CZ, důvodová zpráva k návrhu zákona, kterým se mění trestní zákon, ze dne 13. 11. 2003, psp tisk č. 514/0.

v případě splnění všech podmínek stanovených v zákoně, obchodování s lidmi za účelem pohlavního styku, jiných forem sexuálního vykořisťování, otroctví, nevolnictví, nucené práce a jiných forem vykořisťování,

- *nově zavedená skutková podstata důsledně rozlišuje obchodování s osobami mladšími 18 let (dětmi), které je prohlášeno za trestné v každém případě, a to i když nebylo použito prostředků k dosažení cíle vyjmenovaných v odst. 2 (násilí, pohrůžky násilí nebo lsti atd.), a obchodování s osobami staršími 18 let, u nichž je vázána možnost trestního postihu pachatele na podmínku použití násilí, pohrůžky násilí nebo lsti atd., tedy na podmínku vyvinutí určité formy nátlaku či existence jiných okolností, které zabrání této osobě svobodně se rozhodovat; zakotvení těchto zvláštních podmínek mající vliv na svobodné rozhodování člověka a tím i na udělení jeho souhlasu k určitému jednání vychází z všeobecně uznávané teorie projevu vůle - svolení, které musí být dáno svobodně, dobrovolně a vážně, nesmí být vyvolané lstí a nesmí být dáno v tísní a za nápadně nevýhodných podmínek,*
- *třetí významnou změnou je pak zrušení podmínky obchodování osoby přes státní hranice a zavedení trestnosti obchodování s lidmi prováděného i vnitrostátně.¹¹⁴*

Naproti tomu pro orgány činné v trestním řízení vzniká obtížnější situace, protože i u případů s mezinárodním prvkem obchodování s lidmi (kromě osob mladších 18ti let) musejí prokazovat použití určité formy donucení, násilí či zneužití omylu, tísně, apod. Podle zrušeného ustanovení § 246 TZ však stačilo, že bylo prokázáno sjednání úplatného sexu přes hranice bez ohledu na to, zda se tak dělo dobrovolně či ne. K tomu např. rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 26. května 1995, spisová značka 1Tz 6/95.¹¹⁵

114 Národní strategie boje proti obchodování s lidmi (pro období let 2005 - 2007), Ministerstvo vnitra ČR, Praha, 2005, str. 15 - 16.

115 „Jednání pachatele, který najme ženu do ciziny s úmyslem, aby tam provozovala prostituci, nebo ji do ciziny za tímto účelem zláká, popř. dopraví, naplňuje znaky trestného činu obchodování se ženami podle § 246 odst. 1, 2 písm. c) tr. zák., a to i za předpokladu, že žena přitom jedná dobrovolně, se znalostí všech okolností tohoto jednání pachatele. Trestný čin obchodování se ženami podle § 246 odst. 1, 2 písm. c) tr. zák. je ve vztahu k trestnému činu kuplířství podle § 204 odst. 1 tr. zák. trestným činem speciálním a jeho

Z hlediska struktury zvláštní části TZ není bez zajímavosti, že § 232a TZ byl na rozdíl od zrušeného § 246 TZ přeřazen **z oddílu druhého** („trestné činy proti lidské důstojnosti“), **osmé hlavy** („trestné činy proti svobodě a lidské důstojnosti“), **do oddílu prvního „trestné činy proti svobodě“**.

„Zároveň je nutné připomenout, že se kvalifikované skutkové podstaty trestného činu obchodu s lidmi podle § 232a odst. 3 a 4 TZ objevily ve výčtu trestných činů uvedených v § 62 odst. 1 TZ, mezi zvláštními případy podmíněného propuštění. Byl-li tedy pachatel odsouzen pro trestný čin dle § 232a odst. 3 a 4 TZ, může být podmíněně propuštěn až po výkonu dvou třetin uloženého trestu odnětí svobody.

Na uvedený výčet v § 62 TZ odkazuje i § 41 odst. 2 TZ. Podle tohoto ustanovení patří trestné činy posuzované podle § 232a odst. 3 a 4 TZ mezi tzv. zvlášť závažné trestné činy. Tato nová kvalifikace je významná z hlediska řady dalších ustanovení, jako např. § 7 TZ příprava k trestnému činu (tedy trestná je i příprava tohoto trestného činu) nebo § 41 odst. 1 TZ zvlášť nebezpečný recidivista. Jde však i o změnu důležitou z hlediska procesního postupu např. podle trestního řádu § 71 (délka vazby), § 71a, § 88 (odposlech a záznam telekomunikačního provozu), § 158 odst. 5 (výzva k podání vysvětlení), § 158e (použití agenta) atd.¹¹⁶

Pojednání o aktuální české trestněprávní úpravě vztahující se k obchodování s lidskými bytostmi v širším smyslu by nebylo úplné, kdybych nezmínila i **další související ustanovení TZ**. Jedná se zejména o trestné činy **obchodování s dětmi dle § 216a TZ a trestné činy dle ustanovení § 209a TZ nedovolené nakládání s tkáněmi a orgány a § 209b TZ nedovolené nakládání s lidským embryem a genomem**. Dalšími významnými ustanoveními jsou dvě naprosto nová ustanovení **TZ a to §§ 205a, 205b**, které zakotvují

jednočinný souběh s tímto trestným činem je proto vyloučen. O stejný vztah jde i v případě, kdy je skutek naplňující znaky těchto trestných činů spáchán členem organizované skupiny, popř. na ženě mladší než osmnáct let (konkurence skutkových podstat ustanovení § 246 odst. 1, 2 písm. a), c) tr. zák. a ustanovení § 204 odst. 1, 3 písm. b) tr. zák., resp. ustanovení § 246 odst. 1 písm. b), c) tr. zák. a ustanovení § 204 odst. 1, 3 písm. c) tr. zák. J.“ Sbíрка soudních rozhodnutí a stanovisek, Nejvyšší soud ČR, číslo 10, ročník 1995, str. 415, pod publikačním číslem 57/1995.

¹¹⁶ Národní strategie boje proti obchodování s lidmi (pro období let 2005-2007), Ministerstvo vnitra ČR, Praha, 2005, str. 16.

s účinností od 1. prosince 2007 dvě samostatné skutkové podstaty „**přechovávání dětské pornografie**“ a „**zneužití dítěte k výrobě pornografie**“. Vzhledem k významu a blízkému vztahu k obchodování s lidmi jsem se těmto ustanovením rozhodla věnovat samostatné podkapitoly 6.2. – 6.4. V rámci širší kategorie mravnostních trestných činů¹¹⁷ by bylo možné detailněji rozpracovat např. i vztah k dalším, nepřímo souvisejícím trestným činům, např. **§ 205 TZ šíření pornografie, § 217 TZ ohrožování výchovy mládeže a trestný čin svádění k pohlavnímu styku podle § 217a TZ**. Těmito skutkovými podstatami se však s ohledem na úzce specifické zaměření této práce pouze na obchod s lidmi nebudu dále detailněji zabývat.

6.2 Obchodování s dětmi

Poprvé se trestný čin obchodování s dětmi objevil v českém TZ díky zákonu č. **557/1991 Sb.**, kterým se mění a doplňuje TZ. Ten

¹¹⁷ TZ se zvláštní kategorií „mravnostních trestných činů“ nepracuje. Naproti tomu je termín užíván v Evidenčně statistickém systému kriminality P ČR (např. Zpráva o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území České republiky v roce 2007 (ve srovnání s rokem 2006), MV ČR, Praha, 2008, uvádí na str. 33 v souvislosti s termínem mravnostní kriminalita trestné činy znásilnění (§ 241 TZ) a kuplířství (§ 204 TZ) a dále dvě samostatné kategorie „pohlavní zneužívání ostatní“ a „pohlavní zneužívání v závislosti“. Dále v tzv. Tabulkové a grafické části na str. 2 přímo vyjmenovává trestné činy, které podřazuje v Evidenčně statistickém systému kriminality P ČR v rámci takticko statistické klasifikace (TSK) pod mravnostní trestné činy. Jedná se o následující trestné činy dle ustanovení TZ: § 241 znásilnění, § 242 odst. 2 a § 243 pohlavní zneužívání v závislosti, § 242 pohlavní zneužívání ostatní, § 242 odst. 2 a § 243 komerční forma sexuálního zneužívání v závislosti, § 242 odst. 1, 3, 4 komerční forma sexuálního zneužívání ostatní, § 202 ostatní pohlavní úchytky, § 205 ohrožování mravnosti, § 226 ohrožování pohlavní nemoci, §§ 221, 222 ublížení na zdraví pohlavní nemocí, §§ 223, 224 ublížení na zdraví pohlavní nemocí z nedbalosti, § 204 kuplířství, § 245 soulož mezi příbuznými, § 232a obchodování s lidmi za účelem pohlavního styku, § 210 ostatní mravnostní trestné činy. Obecně lze říci, že „za mravnostní kriminalitu se označuje skupina trestných činů, jejichž typickým obsahem je protiprávní zasahování do sféry svobodného rozhodování o pohlavním styku, mravního a tělesného vývoje. Namísto tohoto pojmu je také užíváno označení „mravnostní trestná činnost“, „sexuální kriminalita“ nebo „sexuální trestná činnost.“ (Chmelík, J. a kol.: Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita, Praha, Portál, 2003, s. 16). Podle závazného pokynu policejního prezidenta č. 62 ze dne 2. května 2006, kterým se upravuje činnost příslušníků Policie České republiky na úseku boje proti obchodování s lidmi a mravnostní kriminality, odhalují, prověřují, operativně rozpracovávají, vyšetřují a pachatele trestných činů obchodování s lidmi a mravnostních trestných činů zjišťují pověření příslušníci policie – specialisté, tzv. mravnostníci. To vzhledem k rozšíření skutkové podstaty trestného činu obchodování s lidmi i na další formy vykořisťování než jen sexuální vykořisťování může dle mého názoru způsobovat určité obtíže.

zavedl s účinností od 1. ledna 1992 mj. i nový **§ 216a TZ obchodování s dětmi** (viz příloha č. 11). Důvodová zpráva¹¹⁸ uvádí, že „pod č. 104/1990 Sb. byla vyhlášena Úmluva o právech dítěte, která ČSFR zavazuje přijmout příslušná opatření k ochraně dětí, zabránit jejich únosům a obchodování s nimi. Proto se upravuje trestní sazba § 216 odst. 1 a současně se namísto o osobě mladší než patnáct let hovoří o „dítěti“. Nově se zavádí skutková podstata obchodování s dětmi, která je reakcí na případy, zjištěné v praxi orgánů činných v trestním řízení, totiž že emigranti zejména z balkánských zemí za úplatu prodávají své děti k adopci.“ Text důvodové zprávy k návrhu novely TZ jsem zde považovala za nutné uvést proto, že je z něj naprosto jasně patrné, jak tehdejší ČSFR musela reagovat na realitu obchodování s lidskými bytostmi, se kterou se orgány činné v trestním řízení začaly setkávat až po roce 1989. O tom, že se stále jedná o vcelku ojedinělé případy, svědčí i pozdější zprávy o činnosti Nejvyššího státního zastupitelství.¹¹⁹

Trestný čin obchodování s dětmi postihoval jednání osoby, která za odměnu svěřila dítě do moci jiného za účelem adopce, využívání dětské práce nebo pro jiný účel. V důsledku zrušení § 246 TZ a přijetí nové definice skutkové podstaty trestného činu obchodování s lidmi v roce 2004 v **§ 232a TZ**, bylo třeba **nově**

118 Důvodová zpráva ke sněmovnímu tisku FS ČSFR č. 1002/1991 k dispozici na stránkách: Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna. [online]. FS ČSFR 1990-1992, tisk 1002, část č. 2. [cit. 2008-07-07]. Dostupné z www.psp.cz/eknih/1990fs/tisky/t1002_02.html.

119 Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2006 (textová část), Brno, 18. června 2007, 7 NZN 601/2007, str. 27. „OSZ v Chebu z této oblasti signalizuje také výjimečný případ evidovaný pod sp. zn. 3 ZT 172/2006, kde je vykonáván dozor v trestní věci vedené proti 3 obviněným, jež jsou stíháni pro skutek právně kvalifikovaný jako příprava trestného činu obchodování s dětmi podle § 7 odst. 1 k § 216a odst. 1, 2 písm. b) tr. zák. spočívající v tom, že od února 2006 v Chebu, Londýně a Praze postupně jednali s britskými státními příslušníky, kterým nabídli nezletilé dítě nar. 13. 9. 2005 k adopci do Velké Británie za odměnu ve výši 100 000,- eur s tím, že zajistí potřebné doklady k legalizaci pobytu dítěte, když jeden z obviněných ukázal britským občanům fotografii a rodný list nezletilé dívky, které obdržel od spoluobviněného, jež byl současně otcem dítěte a převzal následně zálohu ve výši 60 000,- euro.“ O tom, že není jednoduché prokázat trestný čin obchodování s dětmi, svědčí dle mého názoru i fakt, že okresní soud v tomto případě u tří pachatelů rozhodl, že se jednalo pouze o pokus či napomáhání ke spáchání trestného činu podvodu dle § 250 TZ, což v červnu 2008 potvrdil i odvolací krajský soud. Petr Ježek: Soud rozdal za „prodej“ dítěte do Anglie mírnější tresty. [online]. MF Dnes, 16. 6. 2008. [cit. 2008-07-07]. Dostupné z http://zpravy.idnes.cz/soud-rozdal-za-prodej-ditete-do-anglie-mirnejsi-tresty-p1r-/krimi.asp?c=A080616_184256_krimi_jba.

upravit i definici trestného činu obchodování s dětmi v **§ 216a TZ** (viz příloha č. 11).

V důvodové zprávě k novele TZ č. 537/2004 Sb., se k bodu č. 22 (§ 216a) uvádí následující: „Tato úprava je nutná, aby se ustanovení § 216a nepřekrývalo s novým ustanovením § 232a. Dojde tím i k náležitému vyjádření rozdílu v postihu předání dítěte k adopci na rozdíl od obchodování s dítětem za účelem sexuálního zneužívání, k otroctví nebo nevolnictví, k nuceným pracím nebo jiným formám vykořisťování.“¹²⁰

„Ustanovení o obchodování s dětmi bylo do trestního zákona vloženo ke splnění závazku plynoucího z článku 35 Úmluvy o právech dítěte uzavřené dne 20. listopadu 1989 v New Yorku (vyhláška č. 104/1991 Sb.), který stanoví, že státy, jež jsou smluvní stranou úmluvy, přijímají všechna nezbytná vnitrostátní, dvoustranná i mnohostranná opatření k zabránění únosu dětí a obchodování s nimi za jakýmkoliv účelem a v jakékoliv podobě.“¹²¹

„Novelou TZ č. 537/2004 Sb. proto došlo k částečné změně textu a bylo vypuštěno původní znění § 216a hovořící o obchodování s dětmi pro jiný účel než je „adopce, využívání dětské práce nebo jiný podobný účel“, protože jinak by se trestný čin obchodování s dětmi překrýval s nově zavedeným trestným činem obchodování s lidmi.“¹²²

Vzhledem k tomu, že nový § 232a TZ se již vztahoval i na osoby mladší 18ti let, kterým navíc zajišťoval větší míru ochrany, bylo nutné ustanovení § 216a TZ změnit tak, aby se napříště vztahovalo pouze na „adopce nebo jiný podobný účel“ a aby tak bylo zabráněno překrývání § 216a TZ s § 232a TZ. Z morálního hlediska bylo dle mého názoru spravedlivé legislativně vyjádřit rozdíl ve společenské nebezpečnosti i v postihu pachatele při předání dítěte k adopci či jinému obdobnému účelu a obchodování s dítětem za účelem sexuálního zneužívání, nucené práce či jiných forem vykořisťování.

Domnívám se, že otázka výkladu termínu **adopce** nečinní problémy, neboť je legislativně definován § 63 až § 77 zákona

120 ASPI: LIT24493CZ, důvodová zpráva k návrhu zákona, kterým se mění trestní zákon, ze dne 13. 11. 2003, psp tisk č. 514/03.

121 Šámal, P., a kol.: Trestní zákon, komentář – díl I, 6. doplněné a přepracované vydání, C.H.Beck, 2004, Praha, str. 1279, bod. 1.

122 Šámal, P., a kol.: Trestní zákon, komentář – díl I, 6. doplněné a přepracované vydání, C.H.Beck, 2004, Praha, str. 1279, bod. 4.

č. 94/1963 o rodině, ve znění pozdějších předpisů. Oproti tomu může být výklad termínu „jiný obdobný účel“ provázen určitými obtížemi. Podle Šámala¹²³ „jiným obdobným účelem je svěření dítěte za odměnu do moci jiného za účelem jeho výchovy a výživy, aniž toto jednání směřuje k adopci, např. do „pěstounské péče“ nebo jiné obdobné péče nahrazující původní rodinnou nebo jinou výchovu, a to nejen v ČR, ale i v cizině (může jít o péči rodinného typu, ale i o péči kmenovou, popř. v rámci jiné komunity apod., neboť zákon ji blíže nespecifikuje). Přitom musí jít o účel podobný adopci (arg. slovo „podobný“). Pokud by však dítě bylo vydáno za účelem jeho užití k pohlavnímu styku nebo jiným formám sexuálního obtěžování nebo zneužívání, k otroctví nebo nevolnictví nebo k nuceným pracím nebo k jiným formám vykořisťování, šlo by o trestný čin obchodování s lidmi podle § 232a odst. 1, příp. i odst. 3, 4.“

Ráda bych poukázala na jeden problematický moment, který vyplynul z praxe posledních několika let. Naplnění skutkové podstaty trestného činu obchodování s dětmi vyžaduje jednání, které je charakterizováno jako „svěření do moci jiného“. Proto se domnívám, že není pravděpodobně možné na základě § 216a TZ trestně postihovat níže popsané jednání, prostřednictvím kterého se někteří cizinci snaží získat pobytové oprávnění na území ČR.¹²⁴

Vzhledem k tomu, že v popsaných případech nebyly děti fyzicky předány do moci „otce“, nelze, dle mého názoru, na případy účelových uznávání otcovství cizince k občanům ČR aplikovat ustanovení § 216a TZ.

123 Šámal, P., a kol.: Trestní zákon, komentář – díl I, 6. doplněné a přepracované vydání, C.H.Beck, 2004, Praha, str. 1279, bod. 5.

124 K tomu se vyjádřilo i Nejvyšší státní zastupitelství v Brně svým dopisem ze dne 14. května 2007, SL 727/2007. O vyjádření bylo požádáno ÚOOZ SKPV P ČR, expoziturou Ostrava, a to v souvislosti s prováděním prověřování trestné činnosti nedovolené překročení státní hranice dle ustanovení § 171a TZ a účast na zločinném spolčení dle ustanovení § 163a TZ. Jednalo se o případy migrace vietnamských občanů z území Polska na území ČR. Bylo zjištěno, že některé osoby, které se na území ČR dostaly ilegálně, získaly po krátké době nelegálního pobytu legální pobyt na území ČR a to z důvodu sloučení rodiny. K legalizaci pobytu na území ČR a volnému pohybu po EU cizinci využívali sňatek s občankou ČR nebo zapsání do rodného listu dítěte (účelová manželství, účelové určení otcovství). Ve svém vyjádření se Nejvyšší státní zastupitelství zabývá vztahem mezi § 232a a § 216a TZ a opakovaně zdůrazňuje nutnost přítomnosti prvku jednání v úmyslu svěřit dítě do moci jiného.

Naproti tomu se domnívám, že by bylo možné v závislosti na okolnostech **aplikovat ustanovení § 171d TZ napomáhání k neoprávněnému pobytu na území republiky**. Jde o takové jednání, kterým osoba v úmyslu získat neoprávněný majetkový nebo jiný prospěch pomáhá jinému k neoprávněnému pobytu na území republiky. Jedná se však o naprosto nové ustanovení TZ, které nabylo účinnosti až v červenci 2007 a prozatím tedy chybí zkušenosti z aplikační praxe.¹²⁵

Obchodování s dětmi bude řešeno **obdobně i v připravovaném novém TZ**.¹²⁶ Dle návrhu se skutková podstata trestného činu dle **§ 167 svěření dítěte do moci jiného** bude vztahovat opět pouze na jednání spočívající ve svěření dítěte do moci jiného za účelem adopce nebo jiným obdobným účelem.

Více je k návrhu **§ 167 TZ uvedeno v důvodové zprávě**:¹²⁷
„Vzhledem k obecnému vymezení skutkové podstaty obchodování s lidmi tak, že se vztahuje i na obchodování s dětmi za některým účelem vymezeným v § 166 odst. 1, byla skutková podstata obchodování s dětmi zúžena jen na svěření dítěte do moci jiného (§ 167) za účelem adopce nebo za jiným obdobným účelem (např. k pěstounské péči), neboť tato skutková podstata je privilegovanou skutkovou podstatou k ustanovení § 166, které zajišťuje podstatně přísnější postih obchodování s dětmi pro některý z účelů uvedených v odstavci 1 písm. a) až e). Tomu pak odpovídá i podstatně nižší sazba trestu odnětí svobody, včetně příslušných zvláště přitěžujících okolností, v kterých je postihováno především spáchání členem organizované skupiny, popř. působící ve více státech, způsobení těžké újmy na zdraví nebo smrti a také úmysl získat značný prospěch nebo prospěch velkého rozsahu.“

125 Soud poprvé potrestal fiktivní svatbu s cizincem, Právo, 12. března 2008. „České soudy vůbec poprvé v novodobé historii vynesly odsuzující rozsudek (z textu není jasné, zda je rozsudek pravomocný – pozn. autora) v případě fiktivního sňatku. Tříměsíční podmínkou s roční zkušební dobou potrestal soud loni v listopadu pětadvacetiletou Češku z Plzně, která si za odměnu 1000 liber (asi 35 000 korun) vzala za manžela Pákistánec jen proto, aby získal v ČR trvalý pobyt... Tento zatím zcela ojedinělý případ se podařil vyřešit plzeňské cizinecké policii.“

126 Dle verze vládního návrhu zákona, který byl předložen Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR (Parlament ČR, Poslanecká sněmovna, tisk č. 410 ze dne 25. února 2008). První čtení proběhlo dne 14. 3. 2008 na 28. schůzi. Návrh zákona přikázán k projednání výborům (usnesení č. 692).

127 Tamtéž, str. 252 – 253.

Výše popsaný problém fingovaného uznávání otcovství k dítěti za účelem nabytí výhodnějšího postavení pro získání pobytového oprávnění na území ČR tedy rekonstrukce neřeší. K dispozici je pouze nové znění **cizineckého zákona**, např. § 46a, odst. 2, písm. j), zrušení platnosti povolení k dlouhodobému pobytu za účelem společného soužití rodiny v případech, že policie zjistí, že se cizinec dopustil **obcházení zákona s cílem získat povolení k pobytu, zejména pokud účelově uzavřel manželství nebo jeho účelově prohlášeným souhlasem bylo určeno otcovství**. Dále je obdobná úprava nově zakotvena např. v §§ 77, odst. 1, písm. a, § 87e, odst. 1, písm. c, 87k, odst. 1, písm. c, atd. **cizineckého zákona**. Uvedená ustanovení však řeší pouze pobytové záležitosti, respektive umožňují neudělení či následně odejmutí příslušného pobytového institutu v případě, že se jednalo z hlediska „rodiče“ o účelové jednání. Z mého pohledu se jedná o vysoce společensky nebezpečné jednání, neboť, i když nedojde k fyzickému předání dítěte, v případě, že např. matka dítěte závažně onemocní či zemře, může být dítě následně svěřeno do péče otci, kterého ani nezná. Jak jsem se již zmínila v předchozím odstavci, takovýto způsob legalizace pobytu volí v současné době např. občané Vietnamu, kteří po získání legálního pobytu s „novou rodinou“ nežijí. V situaci, kdy se podaří otce dítěte vypátrat a dítě mu bude svěřeno, je možné si představit, že situace zakládá řadu rizikových faktorů, včetně těch, které mohou být příčinou obchodování s dětmi za některým ze známých účelů (nucená práce, orgány, sexuální vykořisťování atd.).

6.3 Obchod s lidskými orgány a tkáněmi

Jak jsem se zmínila již v kapitole č. 3, většina trestněprávních definic obchodování s lidmi vychází více či méně z Protokolu. Toto východisko je zmiňováno i v souvislosti s přijetím novely TZ č. 537/2004 Sb. Porovnáme-li definici obchodování s lidmi v Protokolu, pak je z výše uvedeného přehledu patrné, že **§ 232a TZ Protokol v současné chvíli téměř kopíruje. Jediné, co do této chvíle chybí, je explicitní zahrnutí obchodu s lidmi za účelem odnětí lidských orgánů (čl. 3 písm. a) Protokolu**,¹²⁸ (viz příloha č. 3).

128 Nicméně, aktuální právní úprava platná v ČR je v tomto ohledu plně v souladu s požadavky vyplývajícími z Rámcového rozhodnutí Rady ze dne 19. července 2002 o boji proti obchodování s lidmi (2002/629/SVV).

V platném TZ je v Protokolu definovanému jednání, které spočívá v obchodování s lidmi za účelem odnětí a nakládání s orgány, pravděpodobně **nejbližším ustanovením § 209a TZ** nedovolené nakládání s tkáněmi a orgány.¹²⁹ Tento trestný čin byl do českého právního řádu zařazen zákonem č. 285/2002 Sb., o darování, odběrech a transplantacích tkání a orgánů a o změně některých zákonů, (dále jen „transplantační zákon“) s účinností od 1. září 2002.

V důvodové zprávě k transplantačnímu zákonu je k § 31 uvedeno, že ustanovení má „postihovat pouze nedovolený odběr tkáně nebo orgánu z těla zemřelého nebo nedovolené nakládání s již odebranými tkáněmi nebo orgány. Nová skutková podstata by neměla postihovat případy protiprávního odnětí tkáně nebo orgánu živé osobě, neboť tyto případy trestní zákon již upravuje širokou škálou ustanovení v závislosti na formě zavinění a způsobeném následku (od útisku, kde škodlivý následek na zdraví absentuje, přes „lehké“ ublížení na zdraví, úmyslné způsobení těžké újmy na zdraví až po vraždu). Případná zvláštní právní úprava, která by postihovala všechny možné důsledky odběru tkáně nebo orgánu na svobodu rozhodování, život nebo zdraví poškozeného včetně možných forem zavinění, by byla duplicitní, nadbytečná a nepřehledná.“¹³⁰

Ustanovení § 209a TZ má v sobě obsaženy **dvě základní skutkové podstaty** – dva typy jednání (odběr a nakládání), která jsou trestná pouze v případě, že pachatel jedná v rozporu se zvláštním právním předpisem. Tímto předpisem je transplantační zákon. Transplantační zákon zároveň vymezuje některé další pojmy používané TZ, jako je např. pojem tkáň, orgán, odběr. Upravuje také metody zjišťování smrti ve zdravotnictví.

¹²⁹ V době přípravy této práce došlo k částečné změně § 209b TZ. Dne 16. července 2008 byl schválen zákon č. 296/2008 Sb., o zajištění jakosti a bezpečnosti lidských tkání a buněk určených k použití u člověka a o změně souvisejících zákonů (zákon o lidských tkáních a buňkách), kterým se částečně mění též ustanovení § 209b TZ. Po nabytí účinnosti ustanovení dne 18. října 2008 se ustanovení bude vztahovat nejen na tkáň a orgány, ale v souladu s novým názvem § 209b TZ „nedovolené nakládání s buňkami, tkáněmi a orgány“ i na buňky.

¹³⁰ ASPI, LIT19175Cz, Důvodová zpráva k návrhu transplantačního zákona, ze dne 12. 9. 2001. PSP tisk č. 1053.

Pouze pro úplnost ještě uvádím jedno úzce související ustanovení, kterým je **§ 209b TZ, nedovolené nakládání s lidským embryem a lidským genomem**. Toto ustanovení bylo do TZ zařazeno novelou provedenou zákonem č. 227/2006 Sb., o výzkumu na lidských embryonálních kmenových buňkách a souvisejících činnostech a o změně některých souvisejících zákonů, s účinností od 1. června 2006. V ustanovení § 209b TZ je obsaženo **šest základních skutkových podstat**. Za povšimnutí stojí fakt, že některá jednání **nejsou zakázána absolutně**, nýbrž musí být prováděna v souladu se zvláštním předpisem (zákon č. 227/2006 Sb.). Naproti tomu některá jiná jednání jsou považována za natolik nebezpečná či společensky neakceptovatelná, že jsou **zakázána kategoricky a bez výjimky** (např. písm. d) – přenesení vytvořeného lidského embrya do dělohy jiného živočišného druhu).

S ohledem na výše uvedené se domnívám, že v **českém právním řádu zatím neexistuje, tak jak požaduje Protokol, speciální ustanovení, které by přímo postihovalo obchod s lidmi za účelem odebrání či nakládání s orgány**. Protokol ve svém článku 3 v definici obchodu s lidmi užívá pouze termín „orgány“; nevyžaduje tedy zakotvení trestnosti obchodu s lidmi za účelem nelegálního odnětí a nakládání s tkáněmi, a už vůbec nezmiňuje problematiku lidských embryí a genomů. Na druhou stranu považuji za nutné připomenout, že Protokol v článku 3 požaduje po členských státech zakotvení **tzv. minimální definice** obchodu s lidmi. Širší iniciativě členských států tedy nestojí nic v cestě.

Jak již bylo řečeno, zejména v případech obchodu s lidmi za účelem odnětí orgánů a tkání, lze takové jednání již nyní postihnout dle jiných, obecněji formulovaných ustanovení TZ. V závislosti na okolnostech konkrétního případu, resp. na způsobeném následku či škodě, by mohla přicházet v úvahu některá z ustanovení hlavy sedmé zvláštní části TZ, např. §§ 221, 222 ublížení na zdraví, případně § 219 vražda. **Nicméně se domnívám, že, obsahuje-li již český právní řád speciální ustanovení, které označuje za trestné nakládání s lidmi a využívání lidských bytostí jako lukrativního zboží, měla by být definice trestného činu komplexní a zahrnovat všechny myslitelné formy této trestné činnosti.**

Jak jsem již zmínila výše, je aktuálně připravován nový trestní zákoník. Trestný čin obchodování s lidmi je upraven v **§ 140 a již**

explicitně zahrnuje i obchodování s lidmi za účelem „odběru tkáně nebo orgánu z těla“.¹³¹ Navrhované ustanovení řeší jak dílčí překrývání skutkových podstat ustanovení § 232a a § 204 TZ, tak již zahrnuje obchodování s lidmi za účelem odběru tkáně nebo orgánu. Navrhované ustanovení § 140 přejímá většinu znění § 232a TZ a provádí pouze dílčí změny.

Okruh trestného jednání rozšiřuje oproti § 232a o jednání spočívající ve „svedení“ (ačkoliv není zcela jasný rozdíl v jednání spočívajícím ve „zlákání“ a „svedení“) a nově uvádí i další formy vykořisťování, kterými jsou i výroba pornografického díla, odběr tkáně nebo orgánu z těla obětí a služba v ozbrojených silách.

§ 140 se objevuje i **ve výčtu návrhu tzv. zvlášť závažných zločinů provedeném v § 86 odst. 3, ve spojení s ustanovením § 14, odst. 3** (§ 14 odst. 3 zřejmě chybně odkazuje na výčet § 86, odst. 2).¹³² Do výčtu jsou však zahrnuty pouze § 140 odst. 4 a 5. I přes ustanovení § 14 odst. 3, podle kterého jsou za zvlášť závažný zločin považovány všechny ty úmyslné trestné činy, za něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně osm let, je dle mého názoru třeba **podtrhnout** v připravované rekodifikaci **závažnost trestného činu obchodování s lidmi jako celku**. Navíc, jak sama důvodová zpráva uvádí, ustanovení § 166 odst. 1 chrání děti jakožto osoby bezbrannější, kterým hrozí větší nebezpečí. Dle mého názoru **není proto důvod neuvést ve výčtu ustanovení § 86 odst. 3 ustanovení § 140 jako celek**.

6.4 Nová ustanovení TZ týkající se dětské pornografie

Jak jsem již uvedla výše, domnívám se, že dalšími významnými, s problematikou obchodu s lidmi úzce souvisejícími ustanoveními, jsou dvě nová ustanovení TZ, a to §§ 205a, 205b TZ, které zavedly s účinností od 1. prosince 2007 dvě samostatné skutkové podstaty „přechovávání dětské pornografie“ a „zneužití dítěte k výrobě pornografie“.

¹³¹ Dle verze vládního návrhu zákona, který byl předložen Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR (Parlament ČR, Poslanecká sněmovna, tisk č. 410 ze dne 25. února 2008), str. 63 – 64.

¹³² Dle verze vládního návrhu zákona, který byl předložen Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR (Parlament ČR, Poslanecká sněmovna, tisk č. 410 ze dne 25. února 2008), str. 36. První čtení proběhlo dne 14. 3. 2008 na 28. schůzi.

Důvodová zpráva¹³³ k zákonu č. 271/2007 Sb., kterým se mění trestní zákon, zmiňuje mj. to, že v srpnu 2008 byl vládním usnesením č. 949 schválen „**Národní plán boje proti komerčnímu sexuálnímu zneužívání dětí na období 2006 – 2008**“, který mimo jiné zasazuje problematiku dětské pornografie do širšího kontextu komerčního sexuálního zneužívání dětí (dále jen „KSZD“). Dále se v důvodové zprávě uvádí, že mezinárodně platná definice KSZD byla přijata na 1. světovém kongresu OSN proti KSZD, který se konal ve Stockholmu v srpnu 1996. Na kongrese byly mj. identifikovány tři formy KSZD: 1) dětská prostituce, 2) obchodování s dětmi, 3) dětská pornografie. Důvodová zpráva též popisuje situaci v ČR, zejména otázku šíření materiálů po internetu, a analyzuje možnosti mezinárodní spolupráce orgánů činných v trestním řízení v této oblasti. Část c) důvodové zprávy nazvaná „trestnost dětské pornografie“ obsahuje dle mého názoru výtečné shrnutí informací o celé problematice v ČR:

„K zavedení trestnosti výroby, nakládání, šíření a držení dětské pornografie zavazuje ČR celá řada mezinárodních instrumentů jako např. Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte týkající se prodeje dětí, dětské prostituce a dětské pornografie (protokol byl za ČR sice podepsán, avšak dosud nedošlo k jeho ratifikaci), Rámcové rozhodnutí Rady Evropské unie č. 2004/68/SVV ze dne 22. prosince 2003, o boji proti pohlavnímu vykořisťování dětí a dětské pornografii, (v čl. 3 odst. 1 nařizuje členským státům přijmout opatření proti nakládání s dětskou pornografií, včetně jejího držení) apod.

Současná platná úprava dětské pornografie v českém trestním zákoně (z. č. 140/1961 Sb. v platném znění, § 205, ohrožování mravnosti) označuje za trestný čin, pokud někdo uvádí do oběhu, rozšiřuje, činí veřejně přístupnými, vyrábí, dováží, prováží nebo vyváží, anebo za tím účelem přechovává pornografická díla písemná, nosiče zvuku nebo obrazu, zobrazení nebo jiné předměty ohrožující mravnost, která zobrazují dítě. Zákon stanoví trest odnětí svobody až na jeden rok nebo peněžitý trest nebo propadnutí věci.

Na rozdíl od mnoha okolních států není dosud v ČR trestné držení pornografických děl pro vlastní potřebu (pokud tím nedochází k podílnictví na výrobě, šíření apod.). Návrh na jeho zavedení byl

133 ASPI, LIT29803CZ, Důvodová zpráva k zákonu, kterým se mění trestní zákon, PSP 114/0 ze dne 14. prosince 2006.

promítnut do návrhu nového trestního zákona, který byl Poslaneckou sněmovnou Parlamentu ČR dne 21. března 2005 zamítnut. Výše uvedený návrh rovněž obsahoval rozšíření restrikce i na zobrazení osob starších 18 let, pokud jako děti vypadají. V celém legislativním procesu nebyly k této části návrhu (§ 165) nakonec nepřijatého zákona podstatnější připomínky a navrhaná úprava také nebyla důvodem nepřijetí.“

Důvodová zpráva dále uvádí, že cílem návrhu je zavedení trestnosti „i pouhého držení dětské pornografie, protože současná právní úprava obsažená v § 205 trestního zákona, ohrožování mravnosti, trestnost tohoto jednání neobsahuje. S ohledem na různou míru společenské nebezpečnosti je pak vhodné oddělit jednání spočívající v přechovávání dětské pornografie pro sebe od její výroby a šíření. Konečně pak je velmi vysoká společenská nebezpečnost dětské pornografie (i v porovnání s ostatními výše uvedenými formami) promítnuta do návrhu na razantní zvýšení trestů.“

Jak dále důvodová zpráva uvádí, došlo **k upravení názvu původního § 205 TZ** tak, aby byl výstižnější vzhledem k pozměněnému obsahu ustanovení (z původního názvu „ohrožování mravnosti“ na „šíření pornografie“). Dále byla vytvořena dvě nová ustanovení (§§ 205a, 205b), která nově postihují **přechovávání dětské pornografie a zneužití dítěte k výrobě dětské pornografie**.

Souhlasím naprosto s důvodovou zprávou, tedy že díky přijetí trestnosti držení dětské pornografie se ČR bude moci plně zapojit do stíhání pachatelů této trestné činnosti.¹³⁴ Na druhou stranu však musím konstatovat, že zejména ustanovení § 205b TZ zneužití dětské pornografie, může způsobit určité problémy v aplikační praxi a to právě v souvislosti s ustanovením § 232a TZ. Detailněji se nastíněnému problému budu věnovat v závěru následující podkapitoly.

134 *EUROPOL rozběhl dosud největší akci proti dětské pornografii, ČTK, Bratislava, 14. čeruna 2005. „Do této rozsáhlé policejní operace pod názvem „ICEBRAKER“, do které byly zapojeny orgány činné v trestním řízení z celkem 13 zemí Evropy, včetně sousedních zemí jako je Polsko, Slovensko, Maďarsko či Rakousko, se Česká republika nezapojila.“*

6.5 Aktuální problémy aplikační praxe

6.5.1 Otázka časové působnosti

Jedním z nejpalcivějších problémů, který zajisté patří do této kapitoly zabývající se aktuální právní úpravou trestného činu obchodování s lidmi, je problém, který nastal v aplikační praxi téměř bezprostředně po nabytí účinnosti § 232a TZ. Konkrétně se jedná o otázku časové působnosti TZ.

Jak již bylo řečeno výše, skutkové podstaty trestného činu obchodování s lidmi dle ustanovení § 246 TZ a § 232a TZ se liší: jedním ze znaků skutkové podstaty trestného činu dle ustanovení § 246 TZ **bylo jednání přeshraniční. Oproti tomu § 232a TZ již přeshraniční prvek nevyžaduje. Vyžaduje však, na rozdíl od § 246 TZ u osob starších 18 let prokázání použití určité formy donucení či zneužití tísně nebo závislosti.**

K tomu se mj. vyjádřil několikrát i Nejvyšší soud. Následující odůvodnění usnesení považuji z hlediska zkoumané materie za natolik zásadní, že jsem se rozhodla věnovat mu zde relativně rozsáhlý prostor a to i přes to, že se jedná o situaci, která v aplikační praxi ustanovení § 232a TZ již pravděpodobně nenastane.

Jedná se např. o usnesení Nejvyššího soudu ČR, spisová značka 8Tdo 1573/2005 ze dne 8. února 2006.¹³⁵

Obvinění se dle skutkových zjištění soudu prvního stupně mj. dopustili trestného činu kvalifikovaného dle § 246 odst. 1, 2 písm. a), c) TZ tím, že nejméně od počátku roku 1997 do října 1998 v ČR a jiných státech Evropy provozovali zprostředkovatelskou agenturu S. (po organizační stránce zajišťovali pobyty žen v podnicích, vybírali provize od jejich majitelů atd., přičemž ženy, kterým zajišťovali pobyty v zahraničí, rozlišovali podle toho, zda jsou či nejsou ochotny poskytovat sexuální služby, a v závislosti na této okolnosti jim zajišťovali pobyty v zahraničních podnicích, ve kterých byly sexuální služby poskytovány, ale současně do těchto podniků posílali i ženy, o nichž pouze předpokládali, že by tyto služby mohly poskytovat...). Někteří z obviněných napadli rozsudek soudu prvního stupně odvoláními směřujícími proti výrokům o vině a na ně navazujícím

¹³⁵ Systém ASPI, JUD96857CZ, stav k 30. červnu 2008.

výrokům o trestech. Odvolání byla usnesením Krajského soudu v Ostravě ze dne 17. 2. 2005, sp. zn. 6 To 625/2004, jako nedůvodná podle § 256 tr. ř. zamítnuta. Proti usnesení odvolacího soudu podali obvinění prostřednictvím svých obhájců v zákonné lhůtě dovolání, která shodně zaměřili proti výroku o vině.

„Státní zástupce Nejvyššího státního zastupitelství ve vyjádření k dovoláním obviněných **označil námitku některých obviněných směřující proti právnímu posouzení skutku jako trestného činu obchodování se ženami podle § 246 tr. zák. za důvodnou, neboť toto ustanovení bylo v době rozhodování odvolacího soudu zák. č. 537/2004 Sb. zrušeno a odvolací soud se nevypořádal důsledně s otázkou časové působnosti trestních zákonů.** Zevrubně rozvedl důvody, pro které se skutkové podstaty trestných činů obchodování se ženami podle § 246 odst. 1 tr. zák. a obchodování s lidmi § 232a odst. 2 tr. zák. v platném znění zcela nekryjí. Skutek, jak je vymezen ve výroku o vině rozsudku soudu prvního stupně, **neobsahuje skutkové okolnosti odpovídající použití násilí, pohrůžky násilí nebo lsti anebo zneužití omylu, tísně nebo závislosti, a nelze ho proto podřadit pod skutkovou podstatu trestného činu podle § 232a odst. 2 písm. a) tr. zák. pro nedostatek formálních znaků uvedené skutkové podstaty.** Upozornil, že aplikace ustanovení § 232a tr. zák. je v posuzované trestní věci ostatně vyloučena již z toho důvodu, že trestní sazby § 232a tr. zák. v základních a kvalifikovaných skutkových podstatách jsou pro pachatele **výrazně přísnější** nežli tomu bylo v základních i kvalifikovaných skutkových podstatách trestného činu podle § 246 tr. zák. To však podle něj **neodůvodňuje závěr, že by souzený skutek byl beztrestný** a odkázal na skutkovou podstatu **trestného činu kuplířství** podle § 204 odst. 1 tr. zák., jehož znakům skutkové okolnosti popsané v tzv. skutkových větách odpovídají.“

Dále Nejvyšší soud konstatoval, „že skutek obviněných byl spáchán v období nejméně od počátku roku 1997 do října 1998 a **do rozhodování odvolacího soudu, tj. do dne 17. 2. 2005, došlo k opakovaným změnám trestního zákona v ustanovení, které bylo pro právní posouzení skutku relevantní.** Podle § 16 odst. 1 tr. zák. se trestnost činu posuzuje podle zákona účinného v době, kdy byl čin spáchán; podle pozdějšího zákona se posuzuje jen tehdy, jestliže to je pro pachatele příznivější. Dojde-li ke změně hmotně právní úpravy v průběhu trestního stíhání, musí na tuto změnu při respektování ustanovení § 16 odst. 1 tr. zák. o působnosti trestních zákonů **reagovat ten orgán činný v trestním řízení, před kterým se v daný okamžik změny zákona řízení vede.** V obecné rovině není vyloučeno, že skutek bude nadále posuzován podle novelou

zrušeného ustanovení trestního zákona v případě, že tento skutek je i nadále trestným činem a dřívější právní úprava byla pro pachatele příznivější. Jinými slovy, čin musí naplňovat znaky jak **některého ustanovení zákona účinného v době jeho spáchání, tak některého ustanovení zákona pozdějšího, přičemž rozhodující není pojmenování trestného činu, ale materiální obsah jednání pachatele.** Stejně tak při zachování totožnosti skutku může být jednání posouzeno i podle nového ustanovení trestního zákona, je-li to pro pachatele příznivější, byť toto ustanovení zákon před novelizací vůbec neobsahoval (obsahoval však jiné, pro pachatele nepřítznivější, pod něž bylo možné jeho čin podřadit).“

Nejvyšší soud porovnal dále trestní sazby trestu odnětí svobody stanoveného pro t. č. dle § 246 odst. 1, 2 TZ obchodování se ženami a § 246 odst. 1, 2 TZ obchodování s lidmi za účelem pohlavního styku a dospěl k názoru, že **protože pozdější ustanovení „není příznivější“** (aniž by bylo třeba zabývat se rozšířením této skutkové podstaty o odst. 3, či další alternativy podmiňující použití vyšší trestní sazby podle odst. 2 § 246 tr. zák., poněvadž to nebylo pro právní kvalifikaci konkrétního jednání relevantní), **posoudil soud prvního stupně čin obviněných z pohledu § 16 odst. 1 tr. zák. správně jako trestný čin obchodování se ženami** podle § 246 odst. 1, resp. § 246 odst. 1, 2 písm. a), c) tr. zák. Ustanovení § 246 tr. zák. bylo s účinností od 22.10. 2004 zrušeno zákonem č. 537/2004 Sb. A v době rozhodování odvolacího soudu měl tento soud zkoumat, **zda skutek popsany ve výroku o vině vykazuje zákonné znaky některého z trestných činů, jež je uveden v nové právní úpravě, a která z právních úprav je pro pachatele příznivější.** V nové právní úpravě zakotvená skutková podstata trestného činu obchodování s lidmi podle § 232a tr. zák. se od předchozích skutkových podstat trestných činů obchodování se ženami či obchodování s lidmi za účelem pohlavního styku významně liší... **Skutkové podstaty trestných činů podle § 246 odst. 1 tr. zák. a § 232a odst. 2 tr. zák. se evidentně nekryjí.** Obě sice postihují jednání pachatele, který jiného - v tomto případě ženu - zlákal, najal nebo dopravil, aby ji bylo užito k pohlavnímu styku. Ustanovení § 246 odst. 1 tr. zák. dále vyžadovalo, aby se tak stalo "do ciziny". Naproti tomu ustanovení § 232a odst. 2 písm. a) tr. zák. vyžaduje, aby k tomuto zlákáni, najmutí či dopravení bylo užito násilí, pohrůžky násilí nebo lsti, anebo aby bylo zneužito jeho omylu, tísně nebo závislosti. Znak "do ciziny" je z hlediska současné právní úpravy irelevantní. Skutek tak, jak je vymezen ve výroku o vině rozsudku soudu prvního stupně, **neobsahuje skutkové okolnosti odpovídající použití násilí, pohrůžky násilí nebo lsti anebo zneužití omylu, tísně nebo závislosti, a nelze ho proto podřadit pod skutkovou podstatu**

restného činu podle § 232a odst. 2 písm. a) tr. zák. pro nedostatek formálních znaků uvedené skutkové podstaty. Nad rámec řečeného a pro úplnost je třeba dodat, že z hlediska ustanovení § 16 odst. 1 tr. zák. je **aplikace ustanovení § 232a tr. zák. v posuzované trestní věci ostatně vyloučena již z toho důvodu, že trestní sazby § 232a tr. zák. v základních a kvalifikovaných skutkových podstatách jsou pro pachatele výrazně přísnější nežli tomu bylo v základních i kvalifikovaných skutkových podstatách restného činu podle § 246 tr. zák.**

Jednání obviněných však nelze po datu 21. 10. 2004 kvalifikovat ani jako trestný čin obchodování se ženami podle § 246 tr. zák. (či obchodování s lidmi za účelem pohlavního styku), neboť současná právní úprava již neobsahuje speciální skutkovou podstatu, která by přísněji postihovala zlákární, najmutí atd. ženy k pohlavnímu styku v případě, že se tak stane "do ciziny" (či "z ciziny"), a je tedy v tomto směru pro obviněné příznivější.

Nelze proto souhlasit se závěry odvolacího soudu, uzavřel-li, že čin obviněných nese též znaky restného činu obchodování s lidmi podle § 232a tr. zák., který je však přísněji trestný než trestný čin obchodování se ženami podle § 246 tr. zák., jímž byli uznáni vinnými rozsudkem soudu prvního stupně. Je zřejmé, že odvolací soud soustředil svoji pozornost povšechně jen k objektu a subjektivní stránce trestných činů, aniž by se zevrubně zabýval srovnáním a významem jednotlivých znaků skutkové podstaty zejména restného činu obchodování s lidmi podle § 232a tr. zák.

Tím však nemá být řečeno, že jednání obviněných by bylo bezrestné. Ustanovení § 246 odst. 1, 2 písm. a), c) tr. zák. ve znění platném do 30. 6. 2002 bylo **speciálním k ustanovení § 204 odst. 1 tr. zák., resp. § 204 odst. 1, 3 písm. b) tr. zák.,** a bude proto na odvolacím soudu, aby zvážil, zda a v jakém rozsahu lze skutkovou podstatu restného činu kuplířství podle § 204 tr. zák. užít na čin obviněných. To předpokládá nejen upozornění na změnu právní kvalifikace (té se jim ostatně dostává již tímto rozhodnutím), ale zejména je třeba jim dát možnost (stejně jako obžalobě) se k této změně vyjádřit...Trestný čin kuplířství podle § 204 tr. zák. nebyl novelou trestního zákona účinnou od 22. 10. 2004 dotčen. **Objektem obou trestných činů (obchodování se ženami i kuplířství) byly morální zásady a svoboda rozhodování v pohlavní oblasti.** K naplnění základní skutkové podstaty restného činu kuplířství podle § 204 odst. 1 tr. zák. postačuje pouhé zjednání jiného k prostituci nebo kořistění z ní, přičemž "zjednáním" se rozumí uzavření smlouvy či dohody (i konkludentní), jejímž obsahem je provozování prostituce.

Musí zde tedy být projev vůle obou stran, a to jak kuplíře či kuplířky, tak i osoby provozující prostituci. Nezáleží na tom, zda taková osoba s prostitucí začíná, nebo ji už v minulosti provozovala.

Znakům skutkových podstat trestného činu kuplířství podle § 204 odst. 1, event. § 204 odst. 1, 3 písm. b) tr. zák., skutkové okolnosti popsané v tzv. skutkových větách výroku o vině rozsudku soudu prvního stupně nasvědčují. Použití této skutkové podstaty není na překážku ani sazba trestu odnětí svobody, neboť ta je v základní i kvalifikované skutkové podstatě mírnější než u trestného činu obchodování se ženami podle § 246 tr. zák. ve znění platném do 30. 6. 2002.“

Shrnutí:

Plně souhlasím s odůvodněním usnesení Nejvyššího soudu, který konstatoval, že v daném případě bylo nutné se nejprve důsledně vypořádat s **časovou působností trestních zákonů**. Při řešení vzájemného vztahu §§ 246, 232a TZ nebylo možné aplikovat § 232a TZ ze dvou důvodů. Prvním byl rozpor s ustanovením § 16 odst. 1 TZ, neboť **trestní sazby** základních i kvalifikovaných skutkových podstat trestného činu podle § 232a TZ jsou mnohem přísnější než jak tomu bylo u § 246 TZ. Druhým důvodem byl fakt, že skutková zjištění sice naplňovala znaky trestného činu dle § 246 TZ, ale vzhledem k odlišným **formálním znakům skutkové podstaty** trestného činu dle ustanovení § 232a TZ, již nebylo možné stejný skutek podřadit pod ustanovení § 232a TZ. Přestože zároveň **nebylo možné případ kvalifikovat dle zrušeného a tedy neexistujícího § 246 TZ, nezůstalo jednání pachatelů beztrestným. Skutkové okolnosti v tomto případě totiž naplňovaly znaky jak zákona účinného v době jeho spáchání (§ 246 TZ), tak ustanovení zákona pozdějšího (§ 204 TZ).** V takové situaci není rozhodující pojmenování trestného činu, ale materiální obsah jednání pachatele, tedy to, zda jednání pachatelů popsané ve skutkových větách odpovídá znakům konkrétní skutkové podstaty.

O tom, že vzájemným vztahem §§ 232a, 246, 204 TZ se soudy v ČR musely v minulosti zabývat častěji, svědčí i obdobná

argumentace použita v odůvodnění usnesení Nejvyššího soudu ČR, spisová značka 5Tdo 589/2007, ze dne 27. června 2007.¹³⁶

„Navíc Nejvyšší soud nesdílí přesvědčení obviněného o porušení uvedeného zákazu (zákaz reformationis in peius - poznámka autora). V posuzované věci je totiž zřejmé, že odvolací soud rozhodoval jen na podkladě odvolání obviněného A. E., přičemž v žádném případě nerozhodl v jeho neprospěch, tj. v rozporu s ustanovením § 259 odst. 4 tr. řádu, jak namítá obviněný ve svém dovolání. Jak vyplývá z obsahu napadeného rozsudku, odvolací soud **neuznal obviněného vinným závažnějším trestným činem** (tj. trestným činem s možností uložení přísnějšího trestu, více trestnými činy, větším rozsahem trestné činnosti apod.), **než jak rozhodl soud prvního stupně, neuložil mu přísnější trest a ani v jiném směru nezhoršil postavení obviněného** (např. co do rozhodnutí o způsobu výkonu trestu odnětí svobody). **Naopak, odvolací soud zmírnil právní kvalifikaci skutku obviněného, který byl původně posouzen jako přísněji trestný čin obchodování se ženami podle § 246 odst. 1, 2 písm. b) tr. zák. ve znění účinném do 30. 6. 2002, a uznal obviněného vinným mírnějším trestným činem kuplířství podle § 204 odst. 1 tr. zák., který je pro obviněného v projednávané věci příznivější.**

136 „Z podnětu odvolání obviněného A. E. a obviněných B. T. a F. T. Krajský soud v Plzni rozsudkem ze dne 14. 7. 2006, sp. zn. 8 To 35/2006, podle § 258 odst. 1 písm. b), d) tr. řádu zrušil rozsudek Okresního soudu v Sokolově ze dne 9. 11. 2005, sp. zn. 4 T 103/2000. Podle § 259 odst. 3 tr. řádu Krajský soud v Plzni nově rozhodl tak, že uznal obviněného A. E. vinným trestným činem kuplířství podle § 204 odst. 1 tr. zák. za použití § 88 odst. 1 tr. zák. Tohoto trestného činu se obviněný A. E. podle skutkové věty obsažené ve výroku o vině v rozsudku odvolacího soudu dopustil tím, že v přesně nezjištěné době od listopadu roku 1995 do počátku roku 1998 převážně v bydlišti obviněného B. T. a v H., zčásti sám a zčásti prostřednictvím obviněného B. T. a v případě poškozené H. V. prostřednictvím další osoby uzavřel s poškozenými, tehdy nezletilou L. O., jejíž věk znal a ve vztahu k níž došlo k tomuto protiprávnímu jednání v listopadu roku 1995, dále s M. S., s A. K., s P. K., a s H. V., ústní dohody o jejich účasti na tzv. párty pořádaných obviněným A. E. v H. Při těchto párty měly poškozené jako tzv. hostesky poskytovat návštěvníkům uvedených setkání pohlavní styk či sexuální praktiky spočívající v tzv. pissingu a kaviáru za úplatu, přičemž poškozená M. S. se účastnila nejméně tří párty a měla pohlavní styk nejméně se dvěma muži, poškozená A. K. se účastnila nejméně dvou párty, poškozená P. K. se účastnila jedné párty, v jejímž průběhu měla nejméně jeden pohlavní styk, poškozená H. V. se účastnila nejméně pěti takových párty, při nichž měla nejméně tři pohlavní styky, a poškozenou L. O. si nikdo z účastníků jediné párty, které se poškozená zúčastnila, nevybral. Obviněný A. E. přitom osobně přivezl automobily do místa konání uvedených párty ve dvou případech poškozenou M. S., v jednom případě P. K. a ve třech případech H. V.“ Systém ASPI, JUD101376CZ, stav k 30. červnu 2008.

Pokud jde o změnu právní kvalifikace, kterou v trestní věci obviněného A. E. učinil soud druhého stupně, Nejvyšší soud poznamenává, že **trestní řád vyžaduje zachovat určitý postup soudu jen v případě použití přísnější právní kvalifikace** [§ 225 odst. 2, § 259 odst. 5 písm. b) tr. řádu], přičemž odvolací soud, jak již Nejvyšší soud výše konstatoval, uznal obviněného vinným mírnějším trestným činem (podle § 204 odst. 1 tr. zák.), než jakým ho uznal vinným soud prvního stupně [podle § 246 odst. 1, 2 písm. b) tr. zák. ve znění účinném do 30. 6. 2002]. Proto obviněný nemohl být v žádném směru zkrácen na svých právech.“

V další části odůvodnění usnesení připomněl Nejvyšší soud nejen novelu TZ č. 134/2000 Sb., ale i novelu č. 537/2004 Sb., a porovnal jednotlivé skutkové podstaty a příslušné trestní sazby trestného činu obchodování se ženami podle § 246 TZ (ve znění účinném do 30. 6. 2002), trestného činu obchodování s lidmi za účelem pohlavního styku dle § 246 TZ (ve znění účinném do 21. 10. 2004) a trestného činu obchodování s lidmi dle aktuálního znění § 232a TZ.

„Nejvyšší soud však pro úplnost dodává, že užití ustanovení § 232a tr. zák. nepřicházelo v posuzované věci v úvahu již jen z toho důvodu, že horní hranice trestní sazby podle citovaného ustanovení v základních a kvalifikovaných skutkových podstatách jsou pro pachatele přísnější než v základních i kvalifikovaných skutkových podstatách trestného činu podle § 246 tr. zák. (ve znění účinném do 30. 6. 2002), tj. podle zákona účinného v době spáchání předmětného skutku.“

„Zde je vhodné poznamenat, že skutek spáchaný obviněným A. E. by za jiných okolností, tedy pokud by nebyly splněny podmínky pro užití ustanovení § 16 odst. 1 tr. zák., mohl být posouzen jako trestný čin obchodování s lidmi podle § 232a odst. 1, 2, 3 písm. a) tr. zák. Skutek popsáný ve výroku o vině v rozsudku soudu prvního stupně totiž obsahuje takové skutkové okolnosti, které odpovídají formálním znakům citovaného trestného činu [v případě mladistvé poškozené L. O. jde o ustanovení § 232a odst. 1, 3 písm. a) tr. zák., v případě ostatních poškozených by se jinak uplatnilo ustanovení § 232a odst. 2, 3 písm. a) tr. zák., neboť obviněný zneužil tíživých sociálních poměrů těchto poškozených (tísňě)]. Jak již Nejvyšší soud poznamenal shora, právní kvalifikace jednání obviněného A. E. podle § 232a tr. zák. však nebyla pro něho příznivější, a proto soudy nižších stupňů postupovaly správně, pokud ji s poukazem na ustanovení § 16 odst. 1 tr. zák. vyloučily. Posuzovaný skutek

obviněného A. E. však podle Nejvyššího soudu nelze po datu 21. 10. 2004 kvalifikovat ani jako trestný čin obchodování se ženami podle § 246 tr. zák. (či obchodování s lidmi za účelem pohlavního styku), jak k tomu ve svém rozsudku dospěl soud prvního stupně, neboť současná právní úprava již neobsahuje speciální skutkovou podstatu, která by přísněji postihovala zlákáni, najmutí apod. ženy k pohlavnímu styku v případě, když se tak stane "do ciziny" (či "z ciziny").

V tomto směru tedy soud prvního stupně pochybil, pokud posoudil jednání obviněného podle citovaného ustanovení trestního zákona ve znění před novelou provedenou zákonem č. 134/2002 Sb. Zmíněné pochybení napravil až odvolací soud, který po úpravě skutkové věty a při respektování zákazu reformationis in peius (viz § 259 odst. 4 tr. řádu) kvalifikoval skutek obviněného jako trestný čin kuplířství podle § 204 odst. 1 tr. zák. K tomu Nejvyšší soud uvádí, že popis skutku uvedený ve výroku o vině v napadeném rozsudku odvolacího soudu zcela odpovídá zákonným znakům trestného činu kuplířství podle § 204 odst. 1 tr. zák.

Shrnutí:

Nejvyšší soud obdobně jako v předchozím případě porovnal zejména trestní sazby jednotlivých ustanovení skutkových podstat a konstatoval, že je nutné skutkové okolnosti případu podřadit pod skutkovou podstatu trestného činu dle ustanovení § 204 TZ kuplířství, **tedy příznivější trestněprávní kvalifikaci skutku.** Souhlasím však také s názorem Nejvyššího soudu, že výše popsany „skutek by za jiných okolností, tedy pokud by nebyly splněny podmínky pro užití ustanovení § 16 odst. 1 tr. zák., mohl být posouzen jako trestný čin obchodování s lidmi podle § 232a odst. 1, 2, 3 písm. a) tr. zák., neboť výrok o vině obsahuje takové okolnosti, které odpovídají formálním znakům citovaného trestného činu.“

Výše uvedený příklad dle mého názoru zároveň jasně ilustruje, jak se v čase **měnilo posuzování toho, jaké jednání je natolik nebezpečné, aby spadalo pod skutkovou podstatu trestného činu obchodování se ženami/lidmi.** Jestliže v minulosti „postačilo“ organizovat prostituci přeshraničně, aby se jednalo o činnost kvalifikovanou jako obchod s lidmi, v současné době je tato činnost považována za společensky méně nebezpečnou (o čemž svědčí nižší trestní sazba trestného činu kuplířství). Za společensky vysoce nebezpečné je však považováno jednání spočívající v donucení osoby např. k prostituci a to bez ohledu na to, zda mezinárodně či v rámci teritoria jednoho státu.

Posledním významným momentem výše uvedeného rozhodnutí je fakt, že se soud, byť nepřímo, vyjádřil v souvislosti s ustanovením § 232a TZ **k výkladu pojmu „zneužití tísně“ tím, že konstatoval, že obviněný „zneužil tíživých sociálních poměrů poškozených (tísně)“.**

Dalším obdobným, a to dokonce mediálně známým případem, kde bylo původně zahájeno trestní stíhání na základě ustanovení § 246 TZ a následně došlo z důvodu novelizace TZ k překvalifikování jednání obviněných na trestný čin dle ustanovení § 204 TZ kuplířství, bylo **trestní stíhání osob působících v rámci tzv. modelingové agentury ELI Bohemia.**¹³⁷

Poslední rozhodnutí, které bych zde ráda uvedla, je rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, spisová značka 4Tz 112/2005, ze dne 13. 9. 2005.¹³⁸ Rozhodnutí se týká nezákonného postupu Vrchního soudu v Praze: *„Čin pachatele spáchaný před účinností zákona č. 537/2004 Sb. (tj. před 22. 10. 2004), který vykazuje zákonné znaky skutkové podstaty trestného činu obchodování s lidmi za účelem pohlavního styku podle § 246 tr. zák. (v tehdy platném a účinném znění), po účinnosti citovaného zákona nelze s ohledem na ustanovení § 16 odst. 1 tr. zák. posoudit jako trestný čin obchodování s lidmi podle § 232a tr. zák., byť by naplňoval všechny jeho zákonné znaky, neboť tato právní kvalifikace není pro pachatele příznivější. V takovém případě lze skutek kvalifikovat jako trestný čin obchodování s lidmi za účelem pohlavního styku podle § 246 tr. zák. ve znění účinném v době spáchání činu. Skutkové podstaty obou těchto trestných činů však nejsou zcela shodné, a proto v případě, když skutek nevykazuje všechny zákonné znaky skutkové podstaty trestného činu obchodování s lidmi podle § 232a tr. zák. ve znění účinném od 22. 10. 2004, nelze jej posoudit ani jako trestný čin obchodování s lidmi za účelem pohlavního styku podle § 246 tr. zák. ve znění účinném v době jeho spáchání, ale v úvahu přichází jeho posouzení jako trestného činu kuplířství podle § 204 tr. zák.“*

137 Myslíková, L., Vavřda, A.: Obchodování s lidmi, či kuplířství?, Kriminologický sborník, 1/2006, str. 20 - 22.

138 Sběrka soudních rozhodnutí a stanovisek, Nejvyšší soud ČR, číslo 4, ročník 2006, str. 292.

Shrnutí:

Opět se tedy jedná o argumentaci Nejvyššího soudu, která je ve shodě s předchozími uvedenými případy.

Jak jsem uvedla již v úvodu této kapitoly, je otázka aplikace §§ 246, 232a a 204 TZ ve vztahu k § 16 odst. 1 TZ pravděpodobně již překonanou záležitostí a to zejména s ohledem na ustanovení § 67 TZ o promlčení trestního stíhání. Z teoretického hlediska se vzhledem k délce promlčecí doby 5ti let v případech kvalifikovaných dle § 246 odst. 1, 2 TZ, a 12ti let v případě kvalifikace dle ustanovení § 246, odst. 3, TZ **stále ještě tato otázka vyskytnout může**¹³⁹ (základní trestní sazba za trestný čin obchodování s lidmi za účelem pohlavního styku podle § 246 odst. 1 TZ - ve znění účinném do 21. 10. 2004 - byla jeden rok až pět let odnětí svobody, v odst. 2 pak pět až osm let, v odst. 3 pět až dvanáct let; na paměti je nutné mít i možnost zvýšení horních hranic trestní sazby jak v případě zvláště nebezpečného recidivisty dle ustanovení §§ 41, 42 TZ, tak v případě trestného činu spáchaného ve prospěch zločinného spolčení dle §§ 43, 44 TZ). **Nelze pomíjet ani možnost stavění a přerušení běhu promlčecí lhůty trestního stíhání dle ustanovení § 67 odst. 2, 3, 4 TZ.** S ohledem na skutečnost, že se v rámci této trestné činnosti často objevuje mezinárodní prvek, je např. možnost, že se pachatel bude zdržovat v cizině (§ 67 odst. 2 písm. b) TZ) vysoce pravděpodobnou. V takovém případě se ztotožňuji s názorem Šámala,¹⁴⁰ že není rozhodné, zda jde o pobyt oprávněný či neoprávněný.

Aby se soud musel zabývat vztahem §§ 246, 232a TZ, pak by navíc bylo nutné, aby **pachatel trestný čin spáchal, tj. dokonal, příp. dokončil** do doby nabytí účinnosti novely č. 134/2002 Sb., dne 1. července 2002, nebo do nabytí účinnosti novely č. 537/2004 Sb., dne 22. října 2004. Na základě ustanovení § 67, odst. 1 písmene b) TZ zaniká trestnost činu uplynutím promlčecí doby dvanácti let, činí-li horní hranice trestní sazby odnětí svobody nejméně deset let.

139 Zvažovány jsou trestní sazby § 246 TZ dle stavu účinného od 1. července 2002 neboť dle stavu účinného do 30. června 2002 by byla promlčecí doba u kvalifikovaných skutkových podstat pouhých 5 let.

140 Šámala, P., a kol.: Trestní zákon, komentář – díl I, 6. doplněné a přepracované vydání, C. H. Beck, 2004, Praha, str. 597.

V případě, že horní hranice trestní sazby je nejméně tři roky, zaniká trestnost činu uplynutím promlčecí doby pěti let.

Jak jsem již zmínila, nepovažuji takové případy v praxi za příliš reálné. Navíc, vzhledem k relativně početné judikatuře na toto téma, by již tato otázka dle mého názoru neměla činit problémy.

Další, s počítáním běhu promlčecí lhůty, resp. s počátkem běhu promlčecí lhůty související otázkou, je otázka, zda obchodování s lidmi posuzovat jako **pokračování v páchání trestné činnosti či trvajících trestných činů**. Dle mého názoru bude vždy záležet na okolnostech konkrétního případu. Vzhledem k tomu, že pachatel např. za využití tísně či bezbrannosti omezí svobodu rozhodování osoby a následně ji vykořisťuje v nucené prostituci, přikláněla bych se k posuzování případů obchodování s lidmi stejně jako k omezování či zbavení osobní svobody (§§ 231, 232 TZ), tedy k tomu, že se jedná o případy **trvajících trestných činů**. Na druhou stranu však musím připustit i možnost, že se v závislosti na **okolnostech případu, může jednat o pokračování v trestném činu** (stejně jako např. u případů sexuálního zneužívání stejně poškozené dle ustanovení § 242 TZ), avšak pouze za podmínek, že budou splněny všechny požadavky stanovené v ustanovení § 89 odst. 3 TZ. Za dobu spáchání trestného činu jak u trestných činů trvajících, tak u pokračování v trestném činu, je považována doba, kdy **byl trestný čin dokončen** (u trvajících trestných činů v okamžiku odstranění protiprávního stavu, u pokračování v trestném činu v okamžiku provedení posledního útoku). **Takový trestný čin bude posuzován dle ustanovení TZ účinného v době ukončení trestného činu a to i v případě, že se jedná o zákon pro pachatele méně příznivější.**

Tyto úvahy jsem do své práce zařadila z toho důvodu, že se čistě teoreticky stále ještě může objevit případ, kdy docházelo jak k **páchání trestné činnosti** obchodování s lidmi dle ustanovení § 246 TZ, tak po nabytí účinnosti § 232a TZ (v případě, že by jednání naplňovalo skutkové podstaty obou trestných činů, např. přeshraniční obchodování s lidmi za použití násilí či zneužití tísně). V takovém případě by nebylo možné posuzovat jednání výhradně dle ustanovení §§ 246, 204 TZ jak tomu bylo ve výše uvedených příkladech, ale jednalo by se o trvajících trestných činů, případně o pokračování v páchání trestného činu (§ 16, odst. 1 TZ, § 89, odst. 3 TZ).

V této souvislosti bych ráda uvedla případ zmiňovaný zprávou o činnosti Nejvyššího státního zastupitelství za rok 2006.¹⁴¹

*„Jedná se o trestní věc z obvodu **KSZ v Hradci Králové:***

Trestní věc obv. J. Č. (sp. zn. 1 KZV 39/2005), na kterého byla podána obžaloba pro trestné činy znásilnění dle § 241 odst. 1, 2, 3 písm. a) tr. zák., pohlavního zneužívání § 242 odst. 1 tr. zák., kuplířství podle § 204 odst. 1, 3 písm. c) tr. zák., nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů dle § 187 odst. 1, 2 písm. b), odst. 3 písm. b) tr. zák. jako zvlášť nebezpečného recidivistu dle § 41 odst. 1 tr. zák., svádění k pohlavnímu styku dle § 217a odst. 1, 2 písm. a, b) tr. zák., ohrožování mravnosti dle § 205 odst. 1 písm. a) tr. zák. a dle § 205 odst. 2 písm. a) tr. zákona a ohrožování výchovy mládeže dle § 217 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. a, b) tr. zák.

*Rozsáhlá trestná činnost obviněného spočívala v tom, že v období **od roku 2002 do zadržení v září roku 2005**, ve svém bytě v Hradci Králové konal různé pohlavní styky **s dívkami mladšími 18 let, ale i mladšími 15 let**, za které jim poskytoval jako odměnu drobné finanční částky (kredit do mobilního telefonu) a zejména konopí seté - marihuanu, s dívkami natáčel pohlavní styky na video či je zachycoval fotograficky, dívkám mladším 18 let zpřístupňoval videonahrávky a fotografie pornografického obsahu, šesti dívkám **nabídl a posléze zajistil uskutečnění pohlavního styku za úplatu s jinou osobou.***

Krajský soud v Hradci Králové s výjimkou jednoho skutku kuplířství uznal obžalovaného vinným zcela shodně s obžalobou a uložil mu úhrnný trest odnětí svobody v trvání 12 roků se zařazením do věznice se zvýšenou ostrahou. V současné době se věc nachází ve stadiu odvolacího řízení společně s odvoláním obžalovaného.“

Shrnutí:

Ve výše uvedeném případě, jenž se odehrával až do září roku 2005, tedy v době téměř roční účinnosti nové definice obchodování s lidmi dle ustanovení § 232a TZ, mám za to (i když připouštím, že mi nejsou známy detailní okolnosti případu), že věc měla být posouzena nikoliv jako trestný čin kuplířství dle ustanovení

¹⁴¹ Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2006 (textová část), Brno, 2007, 7 NZN 601/2007, str. 24-25.

§ 204 TZ, nýbrž jako trestný čin obchodování s lidmi dle ustanovení § 232a odst. 1, písm. a) TZ, tedy obchodování s osobou mladší 18 let. Touto kauzou se zároveň dostávám k tématu následující podkapitoly, tedy k problému částečného překrývání skutkových podstat trestných činů §§ 204, 232a TZ.

6.5.2 Překrývání skutkových podstat

Dalším, dle mého názoru mnohem závažnějším a stále aktuálním aplikačním problémem, je částečné **překrývání skutkových podstat trestných činů kuplířství a obchodování s lidmi dle §§ 204, 232a TZ**, ke kterému došlo po nabytí účinnosti novely trestního zákona č. 537/2004 Sb., dne 22. října 2004. S těmito obtížemi se potýká nejen Policie ČR, ale i státní zastupitelství a soudy.¹⁴²

První aplikační problémy spojené se vzájemným vztahem §§ 204 a 232a TZ byly zaznamenány již v roce 2004.¹⁴³ Byly však řešeny v souvislosti s časovou působností trestních zákonů tak, jak jsem uvedla v předešlé kapitole.

V roce 2005 problémy přetrvávaly.¹⁴⁴ Zpráva např. znovu připomíná výše zmíněné rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, spisová značka 4 Tz 112/2005.

Z hlediska otázky překrývání skutkových podstat §§ 232a, 204 TZ považuji za významnou informaci KSZ v Ústí nad Labem uveřejněnou ve zprávě za rok 2005.¹⁴⁵

*„Ve sledovaném období zaznamenalo rovněž KSZ v Ústí nad Labem **problémy spojené s překrýváním skutkových podstat trestných činů kuplířství a obchodování s lidmi. Jelikož se jedná o trestné činy rozdílné závažnosti, rozhodovalo toto státní zastupitelství opakovaně problémy se stanovením věcné příslušnosti státního zástupce k výkonu dozoru nad přípravným řízením, resp. s určením, o který ze dvou shora uvedených trestných***

142 Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2005, (textová část), 7 NZN 603/2006, Brno 2006, str. 28 a následující.

143 Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2004, (textová část), 7 NZN 602/2005, Brno 2005, str. 140, 26 a 27.

144 Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2005, (textová část), 7 NZN 603/2006, Brno 2006, str. 28 a následující.

145 Tamtéž, str. 30.

činů se jedná. Byť se znaky obou trestných činů překrývají, je považován trestný čin obchodování s lidmi podle § 232a odst. 1 písm. a) nebo odst. 2 písm. a), odst. 3 písm. d) tr. zák. za speciální ustanovení vůči trestnému činu kuplířství podle § 204 odst. 1 tr. zák., což vylučuje jednočinný souběh; v praxi tato skutečnost činí nemalé kvalifikační problémy.

Tento nedostatek je **do budoucna žádoucí legislativně odstranit**. Byť KSZ v Ústí nad Labem řešilo danou problematiku toliko ve stadiu před zahájením trestního stíhání, považuje za nutné na tyto obtíže upozornit.¹⁴⁶

Dále KSZ v Ústí nad Labem zmiňuje pro názornost dva případy. Vzhledem k tomu, že u prvního z případů došlo usnesením policejního orgánu dle tehdejšího ustanovení § 159 odst. 1 TR k odložení věci, rozhodla jsem se uvést pouze druhý z případů.¹⁴⁶

„Ve druhém případě jde o věc vedenou pod sp. zn. 2 KZN 684/2005 a skutkový děj spočívá v tom, že v listopadu 2004 slíbily neznámé osoby státní příslušníci Ukrajiny Oxaně M. zprostředkování zaměstnání jakožto pokojské na území ČR. Po zcela dobrovolném přjezdu do penzionu v okrese Chomutov bylo jmenované sděleno, že bude vykonávat služby spojené s prostitucí, čemuž se **bez jakéhokoli dalšího násilí ze strany třetích osob podvolila**. I přesto, že v počáteční fázi prověřování byl skutek kvalifikován jako trestný čin dle § 232a odst. 2 písm. a), odst. 3 písm. d) tr. zák., byla následně provedena změna právního posouzení na trestný čin kuplířství dle § 204 tr. zák., a jako taková byla věc postoupena z důvodu věcné příslušnosti místně příslušnému OSZ v Chomutově.“

KSZ v Hradci Králové ve vztahu k uvedené problematice uvádí, že „po zavedení § 232a tr. zák. novelou trestního zákona č. 537/2004 Sb. s účinností od 22. 10. 2004 **byla zjištěna tendence policejního orgánu jednání dosud kvalifikované jako trestný čin kuplířství podle § 204 tr. zák. posuzovat podle přísnějšího ustanovení § 232a tr. zák.**

Šlo konkrétně o jednání pachatelů, kteří najímali ženy mladší 18 let na poskytování sexuálních služeb za úplatu v nočním podniku či pronajatých bytech, v čemž policejní orgán spatřoval podezření

146 Tamtéž, str. 30 a následující.

z trestného činu obchodování s lidmi dle § 232a odst. 1 písm. a), odst. 3 písm. d) tr. zák.

KSZ v Hradci Králové v uvedeném jednání shledalo podezření z trestného činu kuplířství dle § 204 odst. 1, 3 písm. c) tr. zák., pro který bylo počátkem roku 2006 také zahájeno trestní stíhání. Skutečností je, že skutkové podstaty trestného činu kuplířství dle § 204 odst. 1, 3 písm. c) tr. zák. a trestného činu obchodování s lidmi dle § 232a odst. 1 písm. a), odst. 3 písm. d) tr. zák. **upravují obdobné jednání pachatelů, a ani výklad těchto ustanovení v novém komentáři k trestnímu zákonu neposkytuje dostatečný návod, která ustanovení aplikovat,** byť v případě trestného činu kuplířství dle § 204 odst. 1, 3 písm. c) tr. zák. je dána věcná příslušnost k doзору na straně státního zástupce okresního státního zastupitelství, kdežto podezření z trestného činu dle § 232a odst. 1, písm. a), odst. 3 písm. d) tr. zák. zakládá v prvním stupni příslušnost krajského soudu, a tedy státního zástupce krajského státního zastupitelství k doзору nad vyšetřováním.

Při řešení tohoto konkrétního případu (na KSZ v Hradci Králové vedeném pod sp. zn. KZN 783/2005) se vycházelo ze skutečnosti, že § 232a tr. zák. (obchodování s lidmi) upravuje jednání pachatele, který přiměje, zjedná, najme, zláká, dopraví, ukryje, zadržuje nebo vydá osobu mladší 18 let, aby jí bylo užito k pohlavnímu styku nebo k jiným formám sexuálního obtěžování nebo zneužívání, a spáchá takový čin v úmyslu, aby jiného bylo užito k prostituci. **Výkladem tohoto ustanovení byl učiněn závěr, že pachatel musí s jinou osobou určitým způsobem nakládat (obchodovat), aby jí bylo užito někým jiným k pohlavnímu styku, resp. k prostituci. Na druhé straně kuplíř ve smyslu § 204 tr. zák. přímo jiného zjedná, přiměje nebo svede k provozování prostituce nebo kořistí z prostituce provozované jiným.“**

Shrnutí:

Byť mi nejsou známy bližší okolnosti ani jednoho ze dvou výše uvedených případů, musím konstatovat, že mám jisté námitky k oběma uvedeným právním kvalifikacím. U prvního případu považuji způsob, jak se státní zástupce vypořádal se všemi prvky definice obchodování s lidmi za nedostatečný. Mám za to, že naprosto opomenul zkoumat přítomnost dalších okolností a spokojil se s pouhým konstatováním, že nedošlo k jakémukoliv násilí ze strany třetích osob a proto se nejedná o obchodování s lidmi. Z popisu skutku však nepřímo vyplývá, že se pachatelé mohli dopustit podvodu či lsti, když ženě přislíbili jinou práci, než jakou měla

skutečně vykonávat. Zároveň je zde i další možnost, tedy že se žena díky okolnostem (cizinka atd.) ocitla po příjezdu do ČR v tísní, které pachatelé následně zneužili k přinucení k provozování prostituce. O tom, že by se prokazováním těchto dalších okolností statní zástupce zabýval, se však zpráva nezmiňuje.

Ve druhém případě se opět jedná o nejasnosti spojené s překrýváním skutkových podstat ustanovení §§ 204, 232a TZ, kdy, přestože poškozené byly mladší 18ti let a nebylo tedy nezbytné prokázat prvek donucení, nebyl případ státním zástupcem kvalifikován dle ustanovení § 232a, odst. 1 písmeno a) TZ, ale dle ustanovení § 204 odst. 1, 3 písm. c) TZ.

Rozhodně nesouhlasím s výkladem státního zástupce, podle kterého v případě obchodování s lidmi „pachatel musí s jinou osobou určitým způsobem nakládat (obchodovat), aby jí bylo užito nějakým jiným k pohlavnímu styku, resp. k prostituci. Na druhé straně kuplíř ve smyslu § 204 tr. zák. přímo jiného zjedná, přiměje nebo svede k provozování prostituce nebo kořistí z prostituce provozované jiným.“

Dále zpráva uvádí v souvislosti s ustanovením § 232a TZ některé další trestní věci, které však dle mého názoru vypovídají spíše o **modu operandi** jednotlivých pachatelů či skupin pachatelů, než aby byly významné z hlediska zde zkoumané materie.

KSZ v Brně uvedlo pro účely zprávy příklad o mnoho zajímavější:¹⁴⁷

„V obvodu působnosti **KSZ v Brně** nebyl zaznamenán výskyt trestného činu obchodování s lidmi dle ustanovení § 232a tr. zák. Pouze u tohoto krajského státního zastupitelství je vedeno trestní stíhání v jedné trestní věci vůči třem spolupachatelům. Dva z nich provozují noční erotické kluby ve Znojmě, třetí spolupachatelkou je prostitutka, která získávala dívky mladší 18 let k provozování prostituce v těchto nočních klubech.

I KSZ v Brně potvrzuje, že vzhledem k pojetí trestného činu kuplířství podle § 204 tr. zák. je **problematické rozlišit kvalifikované skutkové podstaty obou trestných činů, neboť jednání obviněných lze podřadit i pod § 204 odst. 1, odst. 3**

147 Tamtéž, str. 32.

písm. c) tr. zák. V tomto směru by bylo na místě iniciovat změnu jednotlivých skutkových podstat. Na základě poznatků z této trestní věci je zřejmé, že provozování prostituce v nočních klubech na území ČR je dlouhodobě neřešený problém, jenž vyžaduje vlastní iniciativu policejních orgánů, která se neobejde bez operativně pátracích prostředků, přičemž jde o časově náročný způsob šetření. Vzhledem k tomu, že řada prostitutek jsou cizinky, je časově i důkazně náročné také samotné vyšetřování, zvláště když jsou výslechy svědků často prováděny cestou právní pomoci.“

Poslední dvě zprávy věnovaly otázce aplikace §§ 232a, 204 TZ pouze okrajovou pozornost. Ve zprávě za rok 2006¹⁴⁸ je učiněna pouze krátká zmínka o přetrvávajících aplikačních problémech těchto dvou skutkových podstat tak, jak již byly zmiňovány v uplynulých zprávách. Ve zprávě za rok 2007¹⁴⁹ se objevila pouze informace popisující rozsah a očekávaný vývoj trestné činnosti kvalifikované dle ustanovení §§ 232a, 204 TZ.

Shrnutí:

Zmiňované aplikační obtíže související s překrýváním skutkových podstat částí ustanovená §§ 232a, 204 TZ nastaly po 22. říjnu 2004, kdy nabyl účinnosti nový § 232a TZ. Vypuštěním mezinárodního prvku v definici obchodování s lidmi

148 Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2006 (textová část), Brno, 26. června 2007, 7 NZN 601/2007, str. 25.

149 Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2007 (textová část), Brno, 2007, 7 NZN 601/2008, Brno, 9. května 2008, str. 15 a 16. „Trestný čin kuplířství (§ 204 tr. zák.) zaznamenal výrazný pokles u stíhaných (o 45,6%) i obžalovaných osob (o 47,1%). Jde o markantní pokles i z hlediska dlouhodobé časové řady (u stíhaných osob dokonce pod úroveň roku 1992), je ovšem otázkou, zda jde o tendenci trvalou, vzhledem ke známé problematice obchodování s lidmi, nelegální migraci a působení organizovaných skupin v této sféře kriminality. Nejvíce stíhaných i obžalovaných osob (vždy počtem shodně v obou kategoriích) vykazaly kraje Severočeský (17), a Jihočeský (16), pak Západočeský (14). MSZ Praha vykazalo 13 stíhaných a 12 obžalovaných osob. Žádný tento trestný čin nebyl zaznamenán ve Středočeském kraji, ve Východočeském kraji byla pro něj stíhána i obžalována jen 1 osoba. Naopak trestný čin obchodování s lidmi (§ 232a tr. zák.) chránící obdobné zájmy, vykázal relativně značný nárůst (shodně 42,9% u stíhaných i obžalovaných osob), v absolutních počtech jde však o nízké hodnoty (stíháno i obžalováno celkem 20 osob v ČR), nicméně tento trestný čin byl zaveden do úpravy teprve nedávno (s účinností od 22.10.2004) a prognózovat jeho vývoj by bylo proto předčasné. Mělo by však u něj platit totéž, co u trestného činu kuplířství, čili lze do budoucna spíše očekávat jeho nárůst. Nejvíce (6 stíhaných i obžalovaných osob) vykázal Severočeský kraj, pak hlavní město Praha (po 5) a Východočeský kraj (po 4 osobách).“

došlo k tomu, že se částečně překrývají §§ 204 a 232a TZ a to jak v případě osob mladších 18ti let, tak u osob starších 18 let.

Obtíže dále narůstají i ve vztahu k trestnímu řízení a to díky rozdílné závažnosti obou trestných činů. Jedná se např. o nasazování operativně pátracích prostředků (zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů, zejména § 88 odposlech a záznam telekomunikačního provozu, § 158e použití agenta. Vzhledem k vysoké latenci mravnostních trestných činů je tak v případě právní kvalifikace dle ustanovení § 204 TZ významně omezena možnost získávat důkazní prostředky např. formou odposlechů). Další obtíže nastávají při určování věcné příslušnosti státního zástupce k výkonu dozoru nad přípravným řízením.

Rozhodně **nesouhlasím s výše uvedeným názorem státního zástupce** v Hradci Králové, že *„pachatel musí (v případě obchodování s lidmi) s jinou osobou určitým způsobem nakládat (obchodovat), aby jí bylo užito někým jiným k pohlavnímu styku, resp. k prostituci. Na druhé straně kuplíř ve smyslu § 204 tr. zák. přímo jiného zjedná, přiměje nebo svede k provozování prostituce nebo kořistí z prostituce provozované jiným.“* Domnívám se, že zde státní zástupce vytvořil pouze jakousi umělou konstrukci ve snaze najít řešení problému. Pro tuto konstrukci však nelze nalézt dostatečnou oporu v zákoně.

Dle mého názoru by určitým řešením bylo připustit, že v průběhu legislativního procesu došlo k chybě, jejímž výsledkem je existence dvou shodných definic trestného jednání v rámci platného TZ. V takovém případě je nutné při aplikaci těchto ustanovení použít tzv. kolizních pravidel. Pro aplikaci ustanovení § 232a TZ ve sporných případech dle mého názoru hovoří dvě zásady: **„lex posterior derogat priori“** a **„lex specialis derogat generali“**.

Dle mého názoru je ustanovení § 232a TZ vůči § 204 TZ ustanovením pozdějším a speciálním. Proto při aplikaci těch částí definice § 232a TZ, která se s ustanovením § 204 TZ překrývají, je nutné dát ustanovení § 232a TZ přednost.

Na druhou stranu je nutné přiznat, že též **argument „in dubio pro reo“** je zásadou obdobné síly. Nejedná se ale o kolizní pravidlo, nýbrž o zásadu používanou v případě pochybnosti o vině obžalovaného. Zásada, že pochybnost prospívá obviněnému, se vztahuje pouze na pochyby, které vznikly v průběhu trestního řízení a trvají i po provedení a zhodnocení všech dostupných důkazů, tedy

pouze v případě pochybností o skutkových, nikoliv právních otázkách. V tomto případě se však jedná o otázku právní a platí tedy zásada „*iura novit curia*“, tedy že soud zná právo a má rozhodnout, které ustanovení zákona má být aplikováno.

V rámci obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování je v současné době v ČR již dostatečné množství pravomocně rozhodnutých věcí, a proto si myslím, že by bylo možné iniciovat vydání sjednocujícího stanoviska k rozhodovací činnosti soudů u Nejvyššího soudu (např. formou podnětu dle § 12 odst. 4 zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství ve znění pozdějších předpisů).

V oblasti obchodu s lidmi za účelem nucené práce a jiného vykořisťování obdobný problém ve vztahu k trestnému činu kuplířství nevzniká.

Na závěr zmíním poslední z aplikačních problémů, které však zatím existují spíše v teoretické rovině. Kurcitému **překrývání skutkových podstat by mohlo docházet též mezi ustanovením § 232a, odst. 1, písm. a) TZ a novým § 205b TZ zneužití dítěte k výrobě pornografie** („*Kdo přiměje, zjedná, najme, zláká, svede nebo zneužije dítě k výrobě pornografického díla nebo kořistí...*“). V budoucnosti bude opět záležet na interpretaci, tedy zda by teoreticky bylo možné pod jiné formy „sexuálního obtěžování či zneužívání“ v rámci definice § 232a, odst. 1, 2 písm. a) TZ subsumovat i výrobu pornografie jako jinou formu pohlavního vykořisťování.¹⁵⁰ Takový výklad je v zahraniční praxi naprosto běžný. Na druhou stranu, vzhledem k existenci ustanovení § 205b TZ se domnívám, že v případě kolize dvou ustanovení TZ by zřejmě zvítězily dvě výše zmíněné zásady *lex posterior* a *lex specialis* a bylo by tedy použito ustanovení § 205b TZ. V tomto ohledu proto obtíže pravděpodobně nastávat nebudou.

Naopak, závažné problémy mohou nastat po přijetí nového trestního zákoníku,¹⁵¹ neboť ten obsahuje jak samostatný trestný čin

150 Pro názor, že výroba pornografie spadala pod definici § 232a TZ minimálně do nabytí účinnosti § 205b TZ svědčí skutečnost, že ustanovením § 232a TZ mělo být do českého právního řádu transponováno Rámcové rozhodnutí Rady ze dne 19. července 2002 o boji proti obchodování s lidmi (2002/629/SVV).

151 Vládní návrh zákona předložen Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR (Parlament ČR, Poslanecká sněmovna, tisk č. 410 ze dne 25. února 2008). První čtení proběhlo dne 14. 3. 2008 na 28. schůzi. Návrh zákona byl přikázán

obchodování s lidmi s explicitním zakotvením trestnosti obchodu s lidmi za účelem výroby pornografického díla (návrh § 140, odst. 1, 2, písm. a)), tak ustanovení o zneužití dítěte k výrobě pornografie (návrh § 164, viz příloha č. 10). Vzhledem k tomu, že trestní zákoník bude přijat jako celek, nebude možné využít argumentu „lex posterior derogat priori“. Zároveň aplikace pravidla „lex specialis derogat generali“ bude v tomto případě problematictější.

Další problematickou oblastí, kterou neřeší ani aktuální znění § 232a TZ, ani navrhovaný § 140 nového trestního zákoníku, je bližší definice toho, co je „nucená práce a jiné formy vykořisťování“. Vzhledem k tomu, že se jedná o problematiku rozsáhlou a relativně komplikovanou, tomuto tématu bude věnována celá následující kapitola.

7. NUCENÁ PRÁCE

7.1 Definice nucené práce

Jak již bylo řečeno výše, od roku 2004 mezi jiné formy obchodování s lidmi v ČR patří také otroctví nebo nevolnictví a nucená práce nebo jiné formy vykořisťování. V TZ jsou tedy používány již **relativně zastaralé termíny a obzvláště formy nazývané „otroctví a nevolnictví“** se patrně budou v praxi uplatňovat velmi zřídka. Domnívám se, že o to důležitější je věnovat se obsahu pojmů „**nucená práce**“ a „**jiné formy vykořisťování**“. Sám výčet účelů obchodování s lidmi, tedy i obchodování s lidmi za účelem nucené práce a jiných forem vykořisťování, kopíruje jak text Protokolu, tak Rámcového rozhodnutí Rady ze dne 19. července 2002 o boji proti obchodování s lidmi (2002/629/SVV).

V aplikační praxi, a to nejen v ČR, ale i v dalších státech světa, pojem „obchod s lidmi za účelem nucené práce“ činní nemalé potíže. V některém ze stádií trestního řízení zpravidla vyvstane otázka, zda skutečně byly naplněny všechny znaky skutkové podstaty. K tomu, aby se osoba (žena, muž, ne dítě) stala obětí tohoto trestného činu v ČR, je nezbytné, aby pachatel či pachatelé za použití násilí,

k projednání výborům (usnesení č. 692). Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna. [online]. [cit. 2008-07-07]. Dostupné z <http://www.psp.cz/eknih/2006ps/stenprot/028schuz/s028107.htm>.

pohrůžky násili nebo lsti anebo zneužitím omylu, tísně nebo závislosti, ji/jeho přiměli, zjednali, najali, zlákali, dopravili, ukryli, zadržovali nebo vydali k otroctví, nevolnictví, nuceným pracím nebo jiným formám vykořisťování.

První z problémů se objeví při interpretaci toho, co je v případech obchodování s lidmi považováno za **tíseň nebo závislost osoby** (v zahraničí se používá koncept tzv. speciální zranitelnosti - „vulnerability“).

Další problémy jsou pak spojeny s hledáním a prokazováním nutné **míry intenzity donucení či zneužití nevýhodného postavení oběti**.

Třetím, hlavním a vše zastřešujícím problémem je **definice nucené práce**, tedy toho, co ještě nelze považovat za jednání, které je v rozporu s lidskou důstojností (případně právem na svobodu) a naplňuje znaky např. pouhého správního deliktu, a jednání, které již lze za nucenou práci považovat.

Základním a to zřejmě celosvětovým problémem je chybějící **blíže definice toho, co je otroctví, nevolnictví či nucená práce**. Některé z dosud platných definic a zákazů pocházejí např. již z 19. století (13. dodatek ústavy USA), jiné jsou staré více než půl století (Úmluva ILO č. 29 z roku 1930, Úmluva ILO č. 105 z roku 1957). Novodobí otroci již zpravidla nejsou drženi v železných okovech, metody donucení jsou kombinací psychického a fyzického nátlaku. Proto v případech snahy o aplikaci některých starších předpisů na novodobé případy nucené práce čelí orgány činné v trestním řízení určitým obtížím.

Níže nabízím přehled **ustanovení, která jsou používána jako základní vodítka pro interpretaci stěžejních pojmů**. Zároveň představím i způsob jejich aplikace na některých klíčových příkladech soudních rozhodnutí. Vždy půjde pouze o rozhodnutí zahraničních soudů, neboť v ČR prozatím nedošlo k pravomocnému soudnímu rozhodnutí případu obchodu s lidmi za účelem nucené práce.

V závěru této kapitoly se zamyslím nad tím, zda by nebylo vhodné stávající úpravu v ČR obsaženou v TZ rozšířit či zpřesnit a pokusím se též nabídnout určitá nová řešení.

Nejprve však krátce popíši aktuální situaci v oblasti nucené práce v ČR.

Jedním z prvních výzkumů zaměřených na oblast obchodu s lidmi za jinými účely než je sexuální vykořisťování, byl **výzkum IOM Praha** pod názvem „**Pilotní výzkum prostředí obchodu s lidmi na území ČR**“¹⁵² v období prosinec 2004 – únor 2005. Výzkum popisuje mj. historii a základní principy organizovaného zločinu s kořeny v zemích bývalého Sovětského svazu a vznik a vývoj tzv. „**klientského**“ **systemu v ČR**. Nabízí též analýzu kasuistik pracovního vykořisťování cizinců na území ČR zejména v rámci nelegálního zaměstnávání cizinců v souvislosti s problematikou obchodování s lidmi, a to zejména v oblasti nucené práce. Druhý výzkum byl proveden agenturou **Intermundia, o.p.s.**, v období únor až duben 2005.¹⁵³ Jednou z posledních prací byl výzkum **La Strady, o. p. s. nazvaný „Obchod s lidmi a vykořisťující či nucená práce v ČR“**. O výzkumu byla uveřejněna tisková zpráva.¹⁵⁴

*„Z výzkumu dále vyplynulo, že motivace k odjezdu ze země původu/hledání práce v zahraničí byla u dotazovaných cizinců vždy ekonomická, někdy kombinovaná i s politickými důvody. Na území ČR byla také zaznamenána přítomnost dozorovaných dílen – tzv. sweatshopů, které podle informací z výzkumu jsou lokalizovány hlavně do vietnamské komunity. V rámci výzkumu nebylo také možné důsledně oddělit nucenou práci v prostituci a v jiných sektorech, neboť nucená práce v obou oblastech se mnohdy kombinuje v průběhu jedné osoby jako po sobě následující zkušenosti anebo jako současné dvojí vykořisťování. V rámci výzkumu byly také zjišťovány **sektory**, ve kterých jsou cizinci nejčastěji **vykořisťováni**, státní příslušnost vykořisťovaných osob a nejčastěji se vyskytující formy **donucení**. Z výzkumu vyplynulo, že nejčastěji byli cizinci zaměstnáváni ve stavebnictví, zemědělství (včetně lesnictví) a v oblasti služeb. Přitom bylo zaznamenáno také **gendrové rozdělení pracovních sektorů** - ženy pracovaly zejména v zemědělství, textilním průmyslu, úklidových pracích a pracích v domácnosti a muži pracovali nejčastěji v lesnictví a stavebnictví. Jak muži, tak ženy stejně pracovali v bistroch a restauracích a v oblasti prodeje (hlavně ve vietnamské a čínské*

152 Černík, J., Hulíková, T., Křištof, R., Vintr, V.: Pilotní výzkum prostředí obchodu s lidmi na území ČR. IOM, Praha 2005.

153 Topinka, D.: Výzkum obchodu s lidmi především za účelem nucené práce. Intermundia, Havířov 2005.

154 Tisková zpráva La Strada o realizaci diskuse odborníků a kulatého stolu na téma „Obchod s lidmi a zneužívání za účelem nucené práce v České republice“, [online]. La Strada, o. p. s., 4. května 2006, [cit. 2008-07-07]. Dostupné z www.strada.cz/download/tiskove-zpravy/tzroundtable.rtf.

komunitě). Jako nejvýznamnější oblasti původu osob vykořisťovaných v práci v ČR byly identifikovány bývalý SSSR (hlavně Ukrajina) a Asie (hlavně Vietnam). Dále se vyskytují: Moldavsko, Bělorusko, Kazachstán, Mongolsko, Čína, méně často Gruzie a Čečensko.“

Již výše jsem uvedla, že pojmy „otroctví a nevolnictví“ nebudou v praxi pravděpodobně příliš využívány. Avšak vzhledem k tomu, že jsou nedílnou součástí definice obchodu s lidmi v českém TZ, nemohu je nechat zcela bez povšimnutí.

7.1.1 Definice otroctví

Jednu z nejstarších mezinárodních definic otroctví nalezneme v **Úmluvě o otroctví** (Úmluva byla vyhlášena Společností národů v Ženevě dne **25. 9. 1926**, ČSR ji ratifikovala dne 10. října 1930, vyhlášena pod č. 165/1930 Sb. Protokol pozměňující Úmluvu o otroctví byl schválen rezolucí Valného shromáždění 794 (VIII) dne 23. října 1953 a vstoupil v platnost dne 7. prosince 1953. ČR k tomuto protokolu nepřistoupila).¹⁵⁵ **Článek 1, odstavec 1 úmluvy obsahuje definici otroctví: „Otroctví jest stav nebo poměr osoby, nad níž se vykonávají některé nebo všechny složky práva vlastnického.“**

Řada pozdějších lidsko-právních instrumentů většinou obsahuje již jen zákaz otroctví (případně nevolnictví) a nucené práce, přičemž otroctví samy nedefinují (viz příloha č. 12).

7.1.2 Definice nevolnictví

Jediná definice nevolnictví, kterou se mi po velkém úsilí podařilo nalézt, je definice obsažená v Dodatkovém protokolu OSN (k Úmluvě o zákazu otroctví z roku 1926) o zákazu otroctví, obchodu s otroky a institucí a praktik podobných otroctví, v článku 1, písmenu b).¹⁵⁶ Tato definice zní: „**Nevolnictví je takový stav či**

155 Text úmluvy zveřejněn na stránkách: Český helsinský výbor. [online]. Czech Helsinki Committee - Český helsinský výbor. [cit. 2008-07-07]. Dostupné z <http://www.helcom.cz/view.php?cisloclanku=2003060609>.

156 „Serfdom, that is to say, the condition or status of tenant who is by law, custom or agreement bound to lince and labour on land belonging to another person and to render some determinate service to such other person, whether for reward or not, and is not free to change his status. UN Supplementary Convention on Abolition of Slavery, the Slave Trade and Institutions

postavení pachtýře/nevolníka, který je na základě zákona, zvyklostí či dohody vázaný „to lice“ (slovo nelze najít v žádném dostupném anglicko-českém slovníku) a pracovat na půdě náležící jiné osobě a poskytovat určité stanovené služby této osobě, buď za odměnu či bez odměny, a nemůže svobodnou volbou své postavení změnit.“¹⁵⁷

Pro zajímavost uvádím, že zákaz nevolnictví je obsažen, spolu s dalšími souvisejícími zákazy, i v **13. dodatku ústavy USA**: „Ani otroctví ani nevolnictví, s výjimkou trestů za trestné činy tam, kde strana byla řádně odsouzena, nebude existovat v USA ani žádném jiném místě podléhající jurisdikci USA.“ Ke 13. dodatku ústavy USA se vztahuje též několik judikátů. První soudní interpretace tohoto ustanovení, kterou se mi podařilo nalézt, pochází z *Tyler v. Heidorn*, 46 Barb. 439, 458 (Albany General Term, 1866). Soud konstatoval následující: „Termín nedobrovolné nevolnictví je v podstatě synonymem pro otroctví, ačkoliv možná může být považován za nepatrně širší, a jakoby všeobjímající každou složku zahrnutou v pojmu otroctví. Ačkoliv není nazýváno otroctvím, dává nevolnictví jedné osobě kontrolu a vlastnictví nad nedobrovolnou či nucenou prací jiného proti jeho vůli či souhlasu.“¹⁵⁸

7.1.3 Nucená práce

Termín nucená práce se v českém právním řádu objevuje na několika místech. Zákaz nucené práce je zároveň obsažen v některých mezinárodních úmluvách,¹⁵⁹ kterými je ČR vázána

and Practices similar to Slavery of 1956. [online]. Článek 1b. [cit. 22. 7. 2008]. Dostupné z <http://www.unhchr.ch/html/menu3/B/30.htm>.

157 Vlastní překlad L. Myslíková.

158 Vlastní volný překlad L. Myslíková: Carreon, R.: Forced labour Casebook, Special Action Programme to Combat Forced Labour, srpen 2007, Ženeva, DRAFT, str. 21 – 22.

159 Některé instrumenty přejímají z úmluvy č. 29 negativní výčet toho, co není považováno za nucenou práci (např. Charta základních práv Evropské unie, zveřejněná 7. prosince 2000 na zasedání Evropské Unie v Nice, Evropský parlament, Rada Evropské unie (tzn. vlády všech členských států) a Evropská komise v prosinci 2000 v Nice slavnostně vyhlásily Chartu základních práv a svobod Evropské unie. Snaha učinit Chartu právně závaznou vedla k začlenění jejího textu do druhé části Smlouvy o Ústavě pro Evropu (text smlouvy zveřejněn na: European Parliament. The Charter of Fundamental Rights of the European Union. [online]. 21. 2. 2001. [cit. 2008-07-07]. Dostupné z http://www.europarl.europa.eu/charter/default_en.htm). V článku 5 obsahuje zákaz otroctví nebo nevolnictví, nucených prací a obchodu s lidmi; dále Všeobecná deklarace lidských práv, vyhlášena 10. prosince 1948 Valným shromážděním OSN, v článku 4 obsahuje zákaz všech forem otroctví nebo

a které jsou dle ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava ČR, ve znění pozdějších předpisů, čl. 10, součástí právního řádu ČR; v případě rozporu se zákonem má taková úmluva přednost.

Většina základních mezinárodních úmluv týkajících se této problematiky je součástí právního řádu ČR, jedněmi z nejvýznamnějších, ze kterých ostatní právní instrumenty vycházejí, jsou pak úmluvy Mezinárodní organizace práce (dále jen „ILO“). Z tohoto důvodu je nutné termín nucená práce interpretovat v souladu s definicí obsaženou v **Úmluvě ILO č. 29 o nucené nebo povinné práci, 1930**¹⁶⁰ (dále jen „úmluva č. 29“), v článku 2, odstavci 1:

„Pro účely této úmluvy bude výraz "nucená nebo povinná práce" označovat každou práci nebo službu, která se na kterékoli osobě vymáhá pod pohrůzkou jakéhokoli trestu a ke které se řečená osoba nenabídl dobrovolně.“ Tato definice je dle mého názoru jedinou stávající pozitivní definicí termínu „nucená práce“, která je pro ČR závazná.

Negativní výčet toho, co nelze pod výraz nucená práce na základě úmluvy č. 29 zahrnout, je proveden **v článku 2, odstavci 2** (nucenou prací či službou není např. práce ani služba vymáhaná na základě zákonů o povinné vojenské službě, práce ani služba, která tvoří součást obvyklých občanských povinností občanů, práce ani služba, která se na kterékoli osobě vymáhá v důsledku odsouzení soudním rozhodnutím, práce ani služba vymáhaná v případech mimořádných okolností, menší obecní služby). Obdobně formulovaný negativní výčet je obsažen i v některých dalších, již zmiňovaných lidsko-právních mezinárodních úmluvách pozdějšího data.

Další relevantní úmluvou ILO, je **Úmluva č. 105 o odstranění nucené práce, 1957** (dále jen „úmluva č. 105“).¹⁶¹

nevolnictví a obchodu s otroky; Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod vyhlášená pod č. 209/1992 Sb., v článku 4 obsahuje zákaz otroctví a nucené práce. Dalším z významných dokumentů je Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, 120/1976 Sb., který v článku 8 obsahuje velmi podobná ustanovení (viz příloha č. 13).

¹⁶⁰ Ratifikace Československem byla zapsána dne 30. října 1957, ČR ratifikovala úmluvu dne 15. března 1993 s účinností od 1. ledna 1993, vyhlášena byla pod č. 506/1990 Sb.

¹⁶¹ Úmluva vstoupila v platnost dne 17. ledna 1959 v souladu s článkem 4 odst. 2 Úmluvy. Ratifikace ČR byla zapsána 6. srpna 1996, vyhlášena byla pod č. 231/1998 Sb.

V článku 1 se každý stát zavazuje, že potlačí a nebude využívat nucenou nebo povinnou práci v ustanovení přesně specifikovaných situacích (např. jak prostředku politického nátlaku nebo politické výchovy nebo jako trestu za zaujímání nebo vyjadřování politických názorů, jako trest za účast na stávkách atd.). V článku 2 se každý členský stát zavazuje, „že přijme účinná opatření, aby zajistil okamžité a úplné odstranění nucené nebo povinné práce, jak je stanoveno v článku 1 této Úmluvy“. Úmluva tedy, ač je z lidsko-právního pohledu velmi přínosná, nemá pro účely této práce valný význam, neboť žádnou vlastní bližší definici pojmů neobsahuje.

Aby byl výčet úmluv ILO týkající se nucené práce kompletní, je třeba zmínit i **Úmluvu č. 182 o zákazu a okamžitých opatřeních k odstranění nejhorších forem dětské práce**, která byla přijata v Ženevě v roce 1999 a pro ČR vstoupila v platnost dne 19. června 2002 (č. 90/2002 Sb. m. s.). Pro implementaci této úmluvy byl schválen usnesením vlády ze dne 11. června 2003 č. 578 „Program pro implementaci opatření k odstranění nejhorších forem dětské práce“.¹⁶² Úmluva definuje nejhorší formy dětské práce v článku 3

162Program pro implementaci opatření k odstranění všech nejhorších forem dětské práce. [online]. MPSV. [cit. 2008-07-07], červen 2003. Dostupné z <http://www.mpsv.cz/files/clanky/1008/program.pdf>.

V tzv. analytické části programu je uvedeno: „Ad a) všechny formy otroctví a praktik podobných otroctví, jako je prodej a obchodování s dětmi, poddanství pro dluhy a nevolnictví a nucená nebo povinná práce, včetně nuceného a povinného najímání dětí do ozbrojených konfliktů: Právní zhodnocení. Všechny zmíněné aktivity jsou v současnosti postihovány jako trestná činnost. Jedná se především o trestné činy omezování osobní svobody (§ 231 zákona č. 140/1961 Sb., trestního zákona) a zbavení osobní svobody (§ 232 trestního zákona), event. únosu (§ 216 trestního zákona), útisku (§ 237 trestního zákona) či vydírání (§ 235 trestního zákona), resp. obchodování s dětmi (§ 216a trestního zákona), (str. 3)...Do této kategorie lze také zařadit žebráctví dětí vyskytující se převážně ve větších městech. Ve většině případů se jedná o cizí státní příslušníky pocházející z východní Evropy a postsovětských zemí, kteří na území ČR pobývají převážně nelegálně a provozují tuto činnost organizovaně. Jedná se negativní sociální jev, který postrádá prvky pracovní činnosti. Přestože se nejedná o jednu z nejhorších forem dětské práce, žebrání vykazuje určité prvky nucené činnosti, a proto by jí měla být přikládána větší pozornost. Žebrání jako takové není projevem pracovní činnosti, není proto možné tuto oblast řešit právní úpravou, nicméně tato problematika by měla být řešena zejména v rámci působnosti územních celků na základě přestupkového nebo trestního zákona (str. 4)... Ad c) užívání, získávání nebo nabízení dětí k nezákonným činnostem, zejména k výrobě a obchodování s drogami: Právní zhodnocení. Na osoby, navádějící jiného ke spáchání trestného činu, resp. řídící spáchání trestného činu (tzv. účastníky), se podle § 10 trestního zákona v zásadě hledí stejně jako na pachatele konkrétního trestného činu. Pro postihnutí těchto činností v souvislosti s dětmi, event. drogami lze dále využít např. trestný čin šíření toxikomanie (§ 188a trestního zákona), resp. ohrožování mravní výchovy mládeže (§ 217 trestního zákona), (str. 5)... Zneužívání dětí při práci (ukládání

(mj. i všechny formy otroctví a praktik podobných otroctví, jako je prodej a obchodování s dětmi, poddanství pro dluhy a nevolnictví a nucená nebo povinná práce, včetně nuceného a povinného najímání dětí do ozbrojených konfliktů; užívání, získávání nebo nabízení dětí k prostituci, k výrobě pornografie nebo pro pornografická představení; užívání, získávání nebo nabízení dětí k nezákonným činnostem, zejména k výrobě a obchodování s drogami).

Jak již bylo řečeno výše, zákaz nucené práce se v českém právním řádu objevuje na několika místech. Právním předpisem o nejvyšší síle je **ústavní zákon č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku ČR, ve znění pozdějších předpisů**. Její článek 9 v odstavci 1 obsahuje zákaz nucené práce: „*Nikdo nesmí být podroben nuceným pracím nebo službám.*“, na který navazuje **negativním výčtem** toho, co nelze považovat za nucenou práci. Při sestavování tohoto katalogu se zákonodárce pravděpodobně nechal inspirovat právě některými výše zmíněnými mezinárodními dokumenty. Základní problémy aplikační praxe však pramení z toho, že český právní řád **neobsahuje pozitivní vymezení toho, co je nucená práce**.

Dalším relevantním ustanovením je pak již mnohokrát zmiňované ustanovení **§ 232a TZ**, který obsahuje definici trestného činu obchodování s lidmi mj. za účelem nucené práce a jiných forem vykořisťování.

Dle mého názoru by mohla být vedena diskuse o tom, **zda chybějící pozitivní definice nucené práce jako samostatného trestného činu není v přímém rozporu se závazkem vyplývajícím z článku 25 úmluvy č. 29, který zní: „Nezákonné vymáhání nucené nebo povinné práce bude podléhat trestu jako trestný čin a každý členský stát ratifikující tuto úmluvu bude povinen**

fyzických prací nepřiměřených věku a fyzickému a psychickému stupni vývoje dítěte) je postihováno zákonem č. 200/1990 Sb., o přestupcích v ustanovení § 28 odst. 1 písm. g), ve kterém se uvádí, že osoba, která zneužívá nezletilé dítě k fyzickým pracím nepřiměřeným jeho věku a stupni jeho tělesného a rozumového vývoje, spáchá přestupek, za jeho spáchání je možné uložit pokutu a. do výše 10 000 Kč.“ (str. 6-7). Dne 27. 6. 2008 byla vládě ČR předložena „Zpráva o plnění Programu pro implementaci opatření k odstranění nejhorších forem dětské práce v období let 2005 až 2007“. Program pro odstranění nejhorších forem dětské práce. [online]. MPSV, 1. 7. 2008. [cit. 2008-07-07]. Dostupné z <http://www.mpsv.cz/cs/5515>.

presvědčit se, že tresty uložené zákonem jsou skutečně účinné a že jsou důsledně ukládány.“ Zároveň, přestože je nucená práce definována v úmluvě č. 29, chybějící bližší definice termínu „nucená práce a jiné formy vykořisťování“ v českém trestním právu dle mého názoru způsobuje řadu komplikací v aplikační praxi orgánů činných v trestním řízení při vyšetřování a stíhání trestného činu obchodování s lidmi. V této souvislosti v závěru této kapitoly poukážu na to, že nedostatečně definovaný termín nucené práce a nevolnictví ve vnitrostátním právu byl kritizován i v rozsudku Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „Soud“) „Siliadin proti Francii“ ze dne 26. července 2005 ve Štrasburku.

Na základě článku 22 Ústavy ILO¹⁶³ předkládá vláda ČR v pravidelných intervalech **zprávu o opatřeních, jež byla učiněna k provedení úmluvy**. Zprávy se ve dvouletých periodách (před nabytím účinnosti § 232a TZ v říjnu 2004) věnovaly při vyhodnocení plnění závazků vyplývajících z čl. 25 (trestání vymáhání nucené nebo povinné práce) pozornost **následujícím trestným činům**:¹⁶⁴ *„Nezákonné vymáhání nucené nebo povinné práce je postihováno ustanovením § 237 Trestního zákona, který stanoví, že kdo jiného nutí, zneužívá jeho tísně nebo závislosti, aby něco konal, opominul nebo trpěl, bude potrestán odnětím svobody až na šest měsíců. V letech 1998 – 2001 bylo za tento trestný čin pravomocně odsouzeno celkem 41 pachatelů. V případě těžšího jednání, kdy je osoba nucena něco konat, opominout nebo trpět násilím, pod pohrůzkou násilí nebo pohrůzkou jiné těžké újmy, půjde o trestný čin vydírání podle § 235 trestního zákona. V letech 1998 – 2001 bylo za tento trestný čin pravomocně odsouzeno celkem 4287 pachatelů, v těchto případech se však zpravidla nejednalo o dlouhodobé*

163 Anglická verze ústavy je k dispozici na stránkách: International Labour Organization, Constitution. [online]. [cit. 2008-07-07]. Dostupné z <http://www.ilo.org/ilolex/english/constq.htm>. Čl. 22 nazvaný výroční zprávy o ratifikovaných úmluvách, stanoví, že každý členský stát souhlasí, že bude zpracovávat výroční zprávy pro Mezinárodní organizaci práce o opatřeních, jež byly učiněny k provedení opatření úmluvy, již je členský stát stranou. Takové zprávy mají být činěny takovou formou a mají obsahovat takové náležitosti, které stanoví řídicí orgán (tj. Správní rada. Tyto zprávy se vypracovávají v termínech a formě stanovených Správní radou, zpravidla ve dvou či pětiletých intervalech. – poznámka autora).

164 Např. Zpráva za období od 30. září 2000 do 31. srpna 2002, kterou vláda ČR podává podle článku 22 Ústavy Mezinárodní organizace práce o opatřeních, jež byla učiněna k provedení Úmluvy č. 29 o nucené práci, 1930. Zpráva zaslána zpracovateli elektronicky odborem evropské a mezinárodní spolupráce MPSV, odd. mezinárodní spolupráce.

vyucování práce poškozeného. Trestní zákon dále obsahuje několik ustanovení postihujících zvláštní trestné činy vojenské. Zejména se jedná o **“Porušování služebních povinností”** (§ 288a), zahrnující mj. případy zneužití podřízených k mimoslužebním úkonům se sazbou odnětí svobody až na dvě léta, a **“Porušování práv a chráněných zájmů vojáků”** (§§ 279a, 279b) postihující případy, kdy jsou vojáci nuceni k osobním úsluhám či omezování ve svých právech.¹⁶⁵

Obdobně je tomu i ve zprávě za následující období s tím, že do informace ve zprávě za období od 31. srpna 2004 do 31. srpna 2006 je již zahrnuta i zmínka o ustanovení § 232a TZ.^{166, 167}

Ale zpět k aplikaci stávajících norem, zejména k oné pozitivní části definice nucené práce dle úmluvy č. 29. Jelikož obdobné problémy s interpretací tohoto téměř 100 let starého ustanovení nemá pouze ČR, Mezinárodní organizace práce, respektive její **Výbor expertů, definici detailněji rozpracoval a vytvořil pomocné identifikátory**, které poskytují pomoc při interpretaci definice nucené práce v úmluvě č. 29.¹⁶⁸

Termín nucená práce zahrnuje aktivity, které jsou závažnější než pouhé nerespektování pracovněprávních předpisů a podmínek práce. Např. porušení zákonem stanovené povinnosti dodržovat ustanovení týkající se minimální mzdy nezakládá ještě porušení ustanovení o nucené práci, avšak jednání, jehož účelem je zabránit pracovníkovi opustit pracovní místo, bude obvykle pod rámeček nucené práce spadat. Dle Výboru expertů k tomu, aby šlo o nucenou práci, musí být splněny následující podmínky:

1) jednání se musí vztahovat na práci či službu (jak ale bylo poznamenáno Výborem expertů, vymáhání práce či služby může být

165 Zpráva za období od 30. září 2000 do 31. srpna 2002, kterou vláda ČR podává podle článku 22 Ústavy Mezinárodní organizace práce o opatřeních, jež byla učiněna k provedení Úmluvy č. 29 o nucené práci, 1930, str. 5 – 6. Zpráva zaslána zpracovateli elektronicky odborem evropské a mezinárodní spolupráce MPSV, odd. mezinárodní spolupráce.

166 Zpráva za období od 31. srpna 2004 do 31. srpna 2006, kterou vláda ČR podává podle článku 22 Ústavy Mezinárodní organizace práce o opatřeních, jež byla učiněna k provedení Úmluvy č. 29 o nucené práci, 1930, str. 2-3. Zpráva zaslána zpracovateli elektronicky odborem evropské a mezinárodní spolupráce MPSV, odd. mezinárodní spolupráce.

167 Zpráva za období 2006-2008 nebyla v době zpracování tohoto materiálu (k datu 21. července 2008) k dispozici.

¹⁶⁸ ILO: A Global Alliance against Forced Labour, Global Report, Ženeva, 2005, str. 15. Volný překlad L. Myslíkové.

odlišováno od případů, ve kterých je povinnost ukládána na základě absolvování vzdělávání či výcviku),

2) vymáhanou pod hrozbou jakéhokoliv trestu,

3) musí být splněna podmínka nedobrovolnosti.

Ad 1) Upřesnění toho, co je práce či služba nečinivá problémy. V tomto ohledu považují za důležité např. rozhodnutí Soudu Van der Mussele v Belgie.

Ad 2) Část definice, kterou se Výbor expertů zabýval detailně, se týká slovního spojení „**pod hrozbou jakéhokoliv trestu**“. Následujících šest prvků či situací typických pro nucenou práci se zpravidla objevuje v různých kombinacích:

- **Fyzické či sexuální násilí:** nucená práce je na pracovnicích často vynucována pod hrozbou či za použití fyzického či sexuálního násilí.
- **Omezení pohybu pracovníka:** obvyklým prostředkem, kterým je práce na pracovníkovi vynucována, je omezení svobody pohybu.
- **Dlužní otroctví:**¹⁶⁹ nastává, když se osoba stává zajištěním dluhu. Jedná se o situaci, která leží na hranici mezi nucenou prací a otroctvím. Jedinec pracuje částečně či výhradně jen pro to, aby se vyplatil z dluhů, které mu vznikly. Ve většině případů

¹⁶⁹ Dlužní otroctví je definováno v Dodatkovém protokolu OSN (k úmluvě o zákazu otroctví z roku 1926) o zákazu otroctví, obchodu s otroky a institucí a praktik podobných otroctví (UN Supplementary Convention on Abolition of Slavery, the Slave Trade and Institutions and Practices similar to Slavery of 1956 – article 1 – „*Debt bondage, that is to say, the status or condition arising from a pledge by a debtor of his personal services or of those of a person under his control as security for a debt, if the value of those services as reasonably assessed is not applied towards the liquidation of the debt or the length and nature of those services are not respectively limited and defined.*“) - stav nebo podmínky založené na závazku dlužníka poskytnout své služby anebo služby osoby, nad níž vyvíjí kontrolu, jako jistění dluhu, to vše za předpokladu, že hodnota těchto služeb stanovená na základě přiměřeného ohodnocení se neuplatňuje k umoření dluhu anebo že délka a povaha těchto služeb není omezena a stanovena. UN Supplementary Convention on Abolition of Slavery, the Slave Trade and Institutions and Practices similar to Slavery of 1956. [online]. [cit. 2008-07-07]. Dostupné z <http://www1.umn.edu/humanrts/instree/f3scas.htm>.

dluh přetrvává, neboť na jedné straně jsou práce či služba podhodnoceny a na straně druhé zaměstnavatel poskytuje stravu či ubytování za neúměrně navýšené ceny. Dluhy mohou vzniknout také během procesu nábory či dopravy a v konečném důsledku ovlivňují míru svobody zaměstnaneckého poměru a pracovního vztahu.

- **Zadržování platu či nevyplácení mzdy vůbec:** pracovníci se nacházejí v situacích, kdy pracují v očekávání vyplacení mzdy, ale zaměstnavatel buď nemá v úmyslu za práci osobám zaplatit vůbec, nebo má v úmyslu neoprávněně zadržovat podstatné části mzdy.
- **Zadržování pasů a osobních dokladů:** není neobvyklé, obzvláště v případech pracovníků - imigrantů, že zaměstnavatel odebere pracovníkům pasy či jiné osobní dokumenty, a to obvykle pod záminkou, že zařídí nezbytné imigrační náležitosti. Následně je odmítá pracovníkovi pod různými záminkami vrátit.
- **Hrozba udáním/vydáním příslušným orgánům:** jedná se o hrozbu aplikovatelnou primárně na ilegálně pracující imigranty. Přesto se taková situace může v závislosti na okolnostech vztahovat i na vlastní státní příslušníky (viz U. S. v. Kozminski).

Ad 3) Výbor se zabýval také studiem a vytvořením vodítek toho, co se rozumí pod pojmem „dobrovolná nabídka“ („voluntary offer“).

Souhlas nemůže být nahlížen jako dobrovolný, jestliže byl získán některým z prostředků tak, jak je jejich výčet učiněn Protokolem. V každém případě je vždy nutné intenzitu donucení, podvodu či lsti a zneužití tísně posuzovat v závislosti na konkrétní situaci konkrétního jedince. Současně není možné však činit zaměstnavatele zodpovědného za všechny vnější donucení či nepřímý nátlak vyskytující se v praxi. Podle důvodové zprávy k Protokolu, článku 3, byla situace zranitelnosti či bezbrannosti definována jako situace, kdy osoba nemá jinou skutečnou a přijatelnou možnost než se podrobit zneužívání. **V neposlední řadě je tedy nutné posuzovat, nakolik se jednalo o informovaný souhlas a zda nedostatek informací nebyl klíčovým pro obavy v situacích, které by pro běžného občana ČR nebyly nikterak stresující.**

Ze zkušenosti z praxe vyplývá, že některé či kombinaci některých z výše uvedených prvků donucení nalezneme i v ČR.¹⁷⁰

7.1.4 Vztah pojmů „nucená práce“ a „obchodování s lidmi“

V některých případech bývá nejasný vztah mezi definicí nucené práce a obchodu s lidmi.

Jisté vodítko nabízí opět ILO, která **nucenou práci** např. pro statistické účely rozděluje na následující podskupiny:¹⁷¹

1) Nucená práce uložená státem:

Práce vynucovaná armádou, povinná účast na veřejných pracích a nucená práce ve věznicích. Tato práce zahrnuje nejen pracovní tábory, ale i práce ukládané v moderních polosoukromých či plně soukromých věznicích. Z praktických důvodů je do této kategorie zahrnována i práce ukládaná nejrůznějšími skupinami rebelů.

2) Nucená práce uložená v soukromém sektoru:

2a) Za účelem sexuálního vykořisťování:

170 Tisková zpráva La Strada o realizaci diskuse odborníků a kulatého stolu na téma „Obchod s lidmi a zneužívání za účelem nucené práce v České republice“, [online]. La Strada, o. p. s., 4. května 2006, [cit. 2008-07-07]. Dostupné z www.strada.cz/download/tiskove-zpravy/tzroundtable.rtf. Tisková zpráva mj. informovala o výzkumu, který se zabýval též formami donucení vyskytujícími se v případech vykořisťování v nucené práci a jejich posuzováním dle indikátorů ILO. Z výzkumu vyplynulo, že „vykořisťovatelé téměř univerzálně zneužívali tísně či závislosti osob. Nejčastěji však používali zadržování mzdy a dokladů jako formy nátlaku. V mnoha případech vykořisťování bylo zjištěno také násilí a vyhrožování, zejména vyhrožování udáním úřadům, či omezování svobody. Nejméně se La Strada setkala s jevem dlužního otroctví. Kromě forem donucení, byla v rámci výzkumu také identifikována existence jisté poslušnosti v užívání různých metod donucení či výskyt některých forem donucení v souvislosti s konkrétními sektory práce. Vedle sofistikovanějších metod nátlaku, se násilí vyskytlo především v případech nucené prostituce. K omezování svobody pak docházelo především v prostituci, dozorovaných dílnách a domácnostech. Zatímco v rámci prostituce byly omezování svobody a násilí nejčastější, v jiných sektorech docházelo častěji k zadržování mzdy a dokladů či vyhrožování udáním úřadům.“

171 ILO: A Global Alliance against Forced Labour, Global Report, Ženeva, 2005, str. 11. Volný překlad L. Myslíková.

Ženy a muži, kteří nedobrovolně vstoupí do prostituce či jiných forem sexuálního vykořisťování, nebo ti, kteří dobrovolně vstoupí, ale již nemohou dobrovolně odejít. Skupina zahrnuje také všechny děti vykořisťované v rámci komerčních sexuálních aktivit.

2b) Za účelem ekonomického vykořisťování:

Všechna nucená práce, která je vymáhaná soukromými „zprostředkovateli“ jiného druhu než komerční sexuální vykořisťování. Zahrnuje mj. dlužní otroctví, nucené domácí práce, nucenou práci v zemědělství a odlehlých zemědělských oblastech.

ILO mj. uvádí,¹⁷² že celosvětově je **přibližně jen 20% nucené práce vynucováno státem a ozbrojenými silami**. Zbytek (80%) je vynucován soukromníky, kteří využívají zranitelnosti a bezbrannosti osob. Nucené komerční **sexuální vykořisťování představuje 11%** všech případů, zatímco převažující většinu případů – **64%** - **tvoří případy ekonomického vykořisťování, zbývajících 25% není možné jasně identifikovat**. Výše uvedené procentní vyjádření poměru zastoupení jednotlivých forem nucené práce se však úplně netýká ekonomicky rozvinutých zemí a zemí výhradně či převážně tranzitních. V obou typech zemí převažuje komerční sexuální vykořisťování (46%, resp. 55%), zatímco státem uložená nucená práce je téměř nulová v tranzitních zemích a nižší než 5% ve vyspělých zemích. Téměř 32% nucené práce ve vyspělých zemích se týká ekonomického vykořisťování a dalších ekonomických, nesexuálních účelů vykořisťování. Přibližně 25% není možné identifikovat blíže či se jedná o případy smíšené. Odhaduje se, že okolo 20% celosvětové nucené práce se děje v důsledku obchodování s lidmi, a minimálně celá ¼ nucené práce v soukromém sektoru.

Dle mého názoru je sporné, zda souhlasit s definicí vztahu nucené práce a obchodu s lidmi dle výše představeného konceptu ILO. V rámci úpravy českého práva hmotného v TZ, ve kterém není samostatný trestný čin nucené práce definován, je nucená práce zmiňována pouze v definici trestného činu dle ustanovení § 232a TZ obchodování s lidmi. Mám proto za to, že **nucená práce je na území ČR de jure pouze jednou z forem obchodování s lidmi a to vedle vykořisťování formou**

172 ILO: A Global Alliance against Forced Labour, Global Report, Ženeva, 2005, str. 11 až 14.

„pohlavního styku nebo jiných forem sexuálního obtěžování nebo zneužívání, otroctví, nevolnictví a jiných forem vykořisťování“. V tomto ohledu je dle mého názoru termín „nucená práce uložená v soukromém sektoru“, tak jak je definován a užit ILO ve výše uvedeném diagramu, v českých podmínkách do určité míry **synonymem pro termín obchodování s lidmi**. Koncept „nucené práce uložené v soukromém sektoru“ používaný ILO se tedy s konceptem „obchodování s lidmi“ užívaným českým právním řádem překrývá, neboť právě jakékoliv komisivní jednání (spočívající v „přiměření, zjednání, najmutí, zlákáání, dopravení, ukrytí, zadržování nebo vydání“) a nakládání s jinou osobou za určitých okolností (použití násilí, pohrůžky násilí nebo lstí anebo zneužitím jeho omylu, tísně nebo závislosti), jestliže má za cíl zneužití či vykořisťování takové osoby, by bylo možné dle českého právního řádu pravděpodobně kvalifikovat jako obchodování s lidmi.

Ke vztahu nucené práce a obchodování s lidmi se vyjadřovala i tzv. expert group.¹⁷³

„Prvek donucování znamená, že abychom mohli hovořit o obchodování s lidmi, musí zde být takový výsledek, který představuje nucenou práci nebo služby včetně nucených sexuálních služeb, otroctví nebo praktiky podobné otroctví. Pro většinu forem nucených prací, otroctví nebo praktik podobných otroctví uvedených v Protokolu není tento dodatečný znak definice nezbytný. Základní charakteristikou otroctví je, že „zbavuje osoby jejich svobody pohybu a schopnosti rozhodovat sama o sobě, jakož i mnoha dalších základních svobod“.

„To znamená, že otroctví, praktiky otroctví podobné a nucená práce v sobě vždy již obsahují prvek nepřítomnosti souhlasu - povahou jejich podmínek je to, že jedinec k nim nemohl dát souhlas. Avšak prvek donucení ve vlastní definici je užitečný v tom, že zdůrazňuje výsledek v podobě nucených prací či otroctví, a tak je odlišuje od nepříjemných škodlivých a vykořisťujících pracovních podmínek. Zvláště ve vztahu k účelu „vykořisťování prostitucí jiných nebo jiné formy sexuálního vykořisťování“ je znak donucování v rámci definice zvláště užitečný, protože naznačuje, že právě podmínka donucení vede k tomu, že daná

173 Evropská komise, DG JHA: Zpráva Expertní skupiny o obchodování s lidmi, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha, 2005, str. 72 a násl.

situace spadá do rámce Protokolu o obchodování, a že nejde jenom o samotnou práci či službu, kterými se rozumí vykořisťování prostitucí jiných nebo jiné formy sexuálního vykořisťování za použití kteréhokoli z donucovacích prostředků uvedených v článku 3 (a) Protokolu. **Toto samo o sobě však neřeší otázku, kde z pohledu trestněprávního leží hranice mezi extrémně špatnými pracovními podmínkami, které je možno řešit podle pracovního práva, a podmínkami, které se kvalifikují jako „vykořisťování“ ve smyslu definice obchodování, a které spadají do oblasti trestněprávní.**“

7.2 Významná soudní rozhodnutí

V následující části zmíním některá významná soudní rozhodnutí. Bude se jednat jak o „prosté“ případy nucené práce, tak o případy obchodu s lidmi za účelem nucené práce rozhodované zejména soudy v USA. Tyto judikáty jsem zvolila proto, že je na nich jasně patrný vývoj v chápání takových pojmů, jako např. „nucená práce“, „zvláštní zranitelnost či bezbrannost obětí“ a „donucení“. Dle mého názoru pro účely této práce není na škodu, že se definice obchodu s lidmi, případně nucené práce v USA a ČR neshodují. Uvedené judikáty mají sloužit jako demonstrace tendencí interpretace jednotlivých částí definice, zejména v těch částech, které vycházejí z Protokolu. Cílem následujících stránek je tedy přiblížení toho, co je pod nucenou prací a obchodem s lidmi chápáno v novodobé právní praxi jednotlivých států, tedy toho, co bylo pravděpodobně cílem všech již zmiňovaných mezinárodních dokumentů.

7.2.1 U.S. v. Kozminski¹⁷⁴

Prvním z judikátů, který zde chci prezentovat, je rozhodnutí Nejvyššího soudu USA citované jako „**U.S. v. Kozminski, 487 U. S. 931, 108 S. Ct. 2751, U. S. Mich.**“.¹⁷⁵

174 U.S. v. Kozminski, 487 U. S. 931, 108 S. Ct. 2751, U. S. Mich. [online]. [cit. 7. 7. 2008]. Dostupné z <http://supreme.justia.com/us/487/931/case.html>.

175 Pravomocné rozhodnutí pochází již z roku 1988. Skutkový děj případu byl následující. V roce 1983 byli nalezeni dva mentálně retardovaní muži, kteří pracovali na farmě produkující mléko. Byli ve špatném zdravotním stavu a žili a pracovali ve značně nevyhovujících a nedůstojných podmínkách, relativně izolováni od zbytku společnosti. Provozovatelé farmy Ike Kozminski, jeho žena Margarethe a jejich syn John byli obviněni za porušení ustanovení článku 18 U. S. C., § 241, tedy za spolčení za účelem útisku, týrání, ublížení na zdraví, vyhrožování nebo zstrašování dvou výše zmíněných mužů za účelem, aby tito nemohli volně požívat svého federálně uznávaného práva zakazujícího

Obžalovaní byli odsouzeni soudem prvního stupně za porušení § 241 za účast na zločinném spolčení založeném za účelem bránění dvěma mentálně retardovaným mužům ve využívání jejich práva nebýt podroben nedobrovolnému nevolnictví (článek 13 Ústavy), a za porušení článku 18 U.S.C., § 1584, který zakazuje vědomé držení osob v nedobrovolném nevolnictví. Při přeličení soud mj. instruoval porotu, že podle obou výše uvedených ustanovení zákona „nedobrovolné nevolnictví“ může zahrnovat fyzické týrání a eventuálně i hrozbu ústavní léčbou uplatněnou vůči jednomu z mužů v úmyslu, aby tito konali, co jim bylo zaměstnavateli nařízeno. Dále soud instruoval porotu, že na základě obou ustanovení zákona může nedobrovolné nevolnictví **zahrnovat situace, kdy je přítomen jakýkoliv prvek donucení dostatečného druhu a stupně, aby jakákoliv jiná osoba, které se nachází ve stejné životní situaci jako údajné oběti, uvěřila, že nemá reálné prostředky ani jinou skutečnou možnost než zůstat ve službách zaměstnavatele.**

Soud dále dal porotě vodítko pro to, v čem spočívá nedobrovolné nevolnictví. „Nedobrovolně“ znamená „činěno proti vlastní vůli či bez možnosti svobodné volby“ a „donucení“ znamená „nepodléhající ovládnání vlastní vůli“, „nevolnictví“ pak znamená

nedobrovolné otroctví/nevolnictví („involuntary servitude“). Oběti, Robert Fulmer a Louis Molitoris, dosahovali inteligence IQ 67 a 60 (ačkoliv se jednalo o šedesátníky, mentální úroveň odpovídala věku 8 až 10 let). Margarethe Kozminski sebrala pana Fulmera jednoho večera, když šel po ulici, a odvezla ho, aby pracoval na farmě. V tu dobu byl zaměstnán na jiné farmě, ale paní Kozminski jednoduše zanechala zprávu jeho předchozímu zaměstnavateli, že odešel pracovat jinam. Druhý muž, pan Molitoris, žil „na ulici“ v Ann Argot v Michiganu, než ho na počátku 70. let Ike Kozminski přivezl, aby pracoval na jeho farmě v Chelsea. Pan Molitoris kdysi strávil několik let ve státní psychiatrické léčebně. Oba muži pracovali na Kozminského farmě sedm dní v týdnu, často sedmáct hodin denně, nejprve za mzdu \$15 týdně, později nedostávali mzdu žádnou. Když muži špatně odvedli práci, Kozminští je vystavovali fyzickému i verbálnímu týrání. Zároveň dali pokyn dalším svým zaměstnancům, aby tak činili též. Kozminští oběma mužům nařídili, aby neopouštěli farmu, a při několika příležitostech, kdy tak učinili, je jejich zaměstnavatelé přivedli zpět a znemožnili jim další útěk. Jednou John Kozminski vyhrožoval Molitorisovi detencí v ústavu. Kozminští oba muže špatně živili, neposkytovali jim adekvátní ubytování, oděv ani lékařskou péči. Dále oběma mužům nařídili, aby nemluvili s ostatními a bránili jim v kontaktu s příbuznými. Zároveň Kozminští bránili příbuzným obou mužů, sousedům, pomocným dělníkům i návštěvám v kontaktu s oběma muži. Muži opakovaně žádali některé osoby, aby jim pomohly z farmy utéct. Nakonec jeden honák najatý Kozminskými kontaktoval místní úředníky a informoval je o podmínkách, v jakých muži žijí. Následně úředníci pomohli oběma mužům farmu opustit a ubytovali je v pečovatelském domě.

„takové podmínky, ve kterých osoba postrádá svobodu zejména v tom směru, aby mohla ovlivnit směr vlastního konání či života“, zatímco „otroctví“ znamená „být zcela podroben svému pánovi“.

Bylo rozhodnuto, že oběti neměly žádný rozumný a přiměřený prostředek k úniku a žádnou jinou možnost volby než zůstat ve službě u svého „zaměstnavatele“. Porota prohlásila pachatele vinnými a soud vynesl odsuzující rozsudky. Odvolací soud však rozsudek přezkoumal a nařídil nové jednání. Rozhodnutí odůvodnil tím, že interpretace definice nedobrovolného nevolnictví použitá soudem prvního stupně byla příliš **široká v tom ohledu, že zahrnovala jakékoliv obecné psychické donucení**.

Následně soud konstatoval, že nedobrovolné nevolnictví existuje jen v případech, kdy „pán“ podrobuje „otroka“:

- 1) hrozbě či aktuální fyzické síle,
- 2) hrozbě či aktuálně uloženému donucení/trestu založeném na státní moci,
- 3) podvodu či lsti v případech, kde se jedná o dítě, imigranta či mentálně nezpůsobilou osobu.

V případě Kozminski bylo tedy rozhodnuto, že „donucení k práci či službě“ lze interpretovat pouze jako **donucení fyzickou silou či zákonnými prostředky státní moci** (např. hrozba deportací).

Případ Kozminski jsem zvolila nejen proto, že se v jeho průběhu musel soud vypořádat s takovými pojmy jako nevolnictví či nedobrovolnost, ale že téměř na 15 let tzv. Kozminski test ovlivnil v případech nucené práce interpretaci pojmů „nepřípustné formy a intenzita donucení“. Zároveň je případ zajímavým tím, že se oběťmi nucené práce stali občané USA, nikoliv cizinci, jak je tomu u všech dalších případů uvedených v mé práci.

7.2.2 U.S. v. Alzanki

Dalším, dle mého názoru významným případem, je U.S. v. Alzanki,¹⁷⁶ 54 F. 3d 994, C.A.1 (Mass.), 1995, United States Court of

¹⁷⁶ Skutkový děj případu byl následující. Na konci války v Perském zálivu byla Vasantha Katudeniye Gedara (dále jen „Gedara“), občanka Sri Lanky,

Appeals, First Circuit. Obžalovaný byl odsouzen soudem prvního stupně za zločinné spolčení za účelem držení pomocnice v domácnosti v nedobrovolném nevolnictví (článek 18 U.S.C., § 241) a za držení pomocnice v domácnosti v nedobrovolném nevolnictví (článek 18 U.S.C., § 1584). Obžalovaný se odvolal a odvolací soud rozhodl, že:

1) instrukce dané porotě nezanechaly žádné pochybnosti o tom, že psychický nátlak sám o sobě nepostačuje jako prvek přinucení či hrozby nezbytný pro definici nedobrovolného nevolnictví,

2) v dalších několika bodech zmínil soud okolnosti, které nejsou z hlediska této práce významné a odkazují na předchozí rozhodovací praxi soudů,

3) jako poslední bod zdůraznil, že důkazy o represivním chování a běžné praxi vůči cizinkám, pomocnicím v domácnosti v Kuvajtu jsou přípustné.

zaměstnána odvolatelem Talal Alzanki a jeho rodinou po krátký čas jako pomocnice v domácnosti v jejich rezidenci v Kuvajtu. Rodina Alzanki bránila Gedaře opustit rezidenci tím, že zadržovala její pas a varovala ji, že v případě jejího zadržení kuvajtskou policií mimo rezidenci Alzanki bude policií uvězněna a fyzicky týrána. Dále bylo Gedaře sděleno, že již brzy bude poslána do USA, kde bude pracovat pro odvolatele Talal Alzanki a jeho ženu Abake za mzdu \$250. V zápětí po jejím přiletu do odvolatelova bytu v Quincy v Massachusetts v srpnu 1992, jí byl opět odvolatelem zabaven pas a bylo jí řečeno, aby neopouštěla byt bez doprovodu. Neměla dovoleno používat telefon či e-mail, mluvit s kýmkoliv jiným než s rodinou Alzanki, dokonce ani vycházet na balkon či dívat se z oken. Odvolatel Gedaře sdělil, že americká policie, stejně jako sousedé, zastřelí každého cizince, který se pohybuje venku bez dokladů a doprovodu. Během 4 měsíců, po které pobývala Gedara v bytě, byla dvakrát fyzicky insultována. Rodina Alzanki neodpustitelně riskovala Gedařino zdraví, když jí nutila pracovat 15 hodin denně na těžkých a opakujících se úkolech. Byla např. povinna uklízet byt pravidelně leptavými a škodlivými chemikáliemi bez použití respiračních pomůcek a její žádosti o gumové rukavice byly odmítnuty. Později, když díky škodlivým výparům z chemikálií Gedara omdlela, upadla a poranila si žebra, odmítl jí Alzanki zajistit lékařské ošetření. Taktéž byla odmítnuta její žádost o dentistické ošetření zaníceného zubu. V neposlední řadě Alzanki, ačkoliv byli sami velice majetní, odpirali Gedaře adekvátní stravu, což vyústilo v závažné příznaky podvýživy, včetně vydutí oblasti břicha, ohromné ztráty vlasů a zastavení menstruačního cyklu. Měla pouze dva domácí oděvy a bylo jí dovoleno sedět a spát jen na podlaze. Téměř každodenně jí bylo vyhrožováno deportací, smrtí či závažnými zraněními, jestliže neuposlechne příkazů. V mnoha případech jí bylo vyhrožováno deportací do Kuvajtu s tím, že jí úřady v Kuvajtu nedovolí vrátit se zpět na Srí Lanku. Jindy jí bylo vyhrožováno, že jí pan Alzanki zašije ústa jehlou a nití a hodí ji do oceánu. Poté, co si postěžovala zdravotní sestře, která přišla do bytu pečovat o momentálně nemocné dítě Alzanki, Gedara uprchla z bytu a oznámila své otřesné zážitky na policii. Odvolatel poté podal na policii stížnost a požadoval, aby mu Gedara byla navracena, protože mu „patří“ a „má na ni smlouvu“.

V instrukcích porotě soud opět zdůraznil, že Alzanki nemohou být shledáni vinnými, jestliže k donucení použili pouze prostředků psychického nátlaku a tzv. psychologické hry („mind games“). Takové důkazy by byly pro vinu nedostatečné. Musí být dokázáno, že pan Alzanki použil či vyhrožoval Gedare fyzickým či legálním trestem, tak jak je stanoveno v tzv. Kozminského testu.

Alzanki v odvolání namítal, že nebylo použito dostatečného nátlaku, a to jak fyzického či hrozby fyzické újmy, tak hrozby legální újmy, aby mohl být nátlak shledán dostatečným k tomu, že Gedara, jako přiměřeně rozumný a uvážlivý člověk uvěřila, že nemá jinou volbu. Zdůrazňoval, že v závislosti na předchozím rozsudku U.S. v. Kozminski „legální přinucení“ znamená hrozbu použití řízení na základě zákona, zákona či zákonné instituce k vyžadování služby či práce.

Odvolací soud potvrdil rozsudek soudu prvního stupně. Opřel se zejména o posouzení speciální zranitelnosti a bezbrannosti Gedary spolu s důkazy o hrozbách a výhrůžkách rodiny Alzanki. Ty, jak bylo prokázáno, zahrnovaly varování, že americká policie Gedaru zastřelí, jestliže opustí byt. Třebaže by taková výhrůžka pravděpodobně nepřesvědčila průměrného dospělého Američana, v tomto případě musela být zohledněna speciální bezbrannost a zranitelnost oběti, obdobně jako ve výše uvedeném případě Kozminski (hrozba legálním prostředkem – ústavní léčbou). Cizinci obeznámenému s kuvajtskými zvyky a praktikami uplatňovanými vůči pomocnicím v domácnosti, které nejsou občany Kuvajtu, se hrozba deportace z USA do Kuvajtu za těchto okolností mohla věrohodně rovnat např. hrozbě uvěznění. Ačkoliv tyto okolnosti odvolatel zpochybňoval předloženými svědeckými výpověďmi, měla porota možnost rozhodnout, zda se skutečně jednalo o dostatečně účinné hrozby (účinnými hrozbami jsou takové, kterým oběť věří, že mohou být uskutečněny). Porota shledala nade vší pochybnost, že Gedara uvěřila uskutečnitelnosti odvolatelových hrozeb deportací a díky své zkušenosti z předchozího zaměstnání v Kuvajtu se stala obzvláště zranitelnou vůči výhrůžkám Alzanki. Co se týká hrozeb fyzickým trestem, s ohledem na okolnost, že pan Alzanki se choval násilně ke své ženě a Gedara o takovém jednání věděla, jsou výhrůžky tohoto typu také dostatečně závažné. Porota shledala, že už samotná hrozba

deportací byla srovnatelná s hrozbou uvěznění (ve smyslu požadované hrozby trestu založeného na státní moci).

Rozsudek oblastního soudu („distrikt court“) byl odvolacím soudem potvrzen.¹⁷⁷

Rozsudek Alzankí byl dle mého názoru významný v době svého vynesení tím, že mimo jiné interpretoval pojmy jako speciální zranitelnost obětí a to zejména s ohledem na kulturní odlišnosti a speciální životní zkušenosti migrantů. Zároveň byl soud limitován tzv. Kozminského testem.

7.2.3 U.S. v. King¹⁷⁸

U.S. v. King, 840 F.2d 1276, C.A.6 (Mich.), 1988, United States Court of Appeals, Six Circuit.¹⁷⁹

V tomto případě byl obžalovaný odsouzen oblastním soudem za účast na zločinném spolčení za účelem popření práva dítěte nebýt

177 Využit materiál - vlastní volný překlad: Carreon, R.: Forced labour Casebook, Special Action Programme to Combat Forced Labour, srpen 2007, Ženeva, DRAFT, str. 98 - 104.

178 U. S. v. King. United States Court of Appeals for the Sixth Circuit. [online]. 840 F.2d 1276. ze dne 4. 3. 1988. [cit. 2008-07-07]. Dostupné z <http://www.althaw.org/v1/cases/497041>.

179 Ve zkratce opět nejprve uvedu skutkový děj případu. Jednalo se o sektu „House of Juda“, která začala nejprve působit v ghettu Chicaga pod vedením obžalovaného Williama A. Lewise, známého jako „Prorok“. Věřil v doslovný výklad Starého zákona a v to, že je zástupcem Božím na zemi. Účast ve hnutí byla dle jeho učení nezbytnou podmínkou spasení a vykoupení. Dále věřil, že nečlenové jsou hříšníci a nehodní, cesta ke spasení vyžaduje učení a rozlišování dobra a zla/ďábla, jak je řečeno ve Starém zákoně a učeno Prorokem a dále že tělesný trest je zákonným a nezbytným prostředkem trestu pro ty, kteří porušují pravidla „House of Juda“. Jakmile se hnutí rozrostlo, Prorok vytvořil tábor v odlehle zemědělské oblasti přibližně 20 mil od Alleganu. Tábor se skládal přibližně ze 100 lidí, kteří žili asi ve 30 karavanech, a dále ze dvou domů obydlených Prorokem a další obžalovanou, paní Muriel Kingovou, známou též jako „Prorokyně“. Na začátku byla dle svědectví atmosféra tábora přátelská a hřejivá. Kolem roku 1981 se však život v táboře začal měnit. Prorok dospěl k názoru, že členové kultu upadají a porušují pravidla tábora i biblické příkazy. Jako důsledek nastolil bičování jako trest. V březnu 1982 připravil Prorok dokument, který musel být podepsán každým dospělým členem tábora a ve kterém všichni souhlasili s akceptováním trestů za hříchy proti Bohu a to i pro své děti. Pravidelně vykonávané tresty spočívaly v pokutách, pracovních úkolech a kopání hlubokých děr. Od roku 1982 tresty zahrnovaly bičování. Strach se pomalu začal vtírat do komunity. V důsledku obzvláště kruté série bití za to, že řádně nepracoval, zemřel John Yarbough, 12 let starý syn jedné z členek komunity.

podroben nedobrovolnému nevolnictví a za vědomé a úmyslné držení jistého chlapce v nedobrovolném nevolnictví, čímž obžalovaný porušil federální zákon doplňující 13. dodatek Ústavy. Obžalovaný se proti rozsudku odvolal, odvolací soud rozhodnutí soudu prvního stupně potvrdil.

Oblastní soud konstatoval, že krutost, frekvence a rozsah bití samy o sobě soudu postačují, aby učinil závěr o specifickém úmyslu obžalovaných podrobit si vůli chlapců, tj. o úmyslu obžalovaných učinit chlapce neschopné ovlivnit běh událostí jinak, než jak jej nařídil Prorok a ostatní obžalovaní. Navíc, Prorok nejen že krutě trestal chlapce, ale zároveň bil veřejně i jejich rodiče, učitele a ostatní dospělé. Tím chtěl v dětech vzbudit pocit, že není pochyb o tom, že se nemohou obracet o pomoc tam, kam se děti za normálních okolností se žádostí o pomoc obrazejí...což jasně svědčí o úmyslu přesvědčit děti, že nemají jinou možnost než vykonávat práci vyžadovanou na nich Prorokem. Lze konstatovat, že jednání obžalovaných jasně spadá pod standardy vytvořené v případě Kozminski (tzv. test Kozminski – prokázání hrozby či použití fyzické síly plus že poškozený věří, že nemá jinou možnost, než práci vykonat/vykonávat).

Důkazy jasně ukazují, že obžalovaní opakovaně používali a hrozili fyzickou silou, aby děti přinutili vykonat práci. Děti zároveň věřily, že nemají žádnou jinou schůdnou alternativu, než práci vykonat. Navíc chování obžalovaných daleko přesahovalo běžné každodenní aktivity náboženských sekt či komunit a jejich příkazů. Těž rozsah práce šel daleko nad běžné a oprávněné služby či práce, kterými se plní každodenní povinnosti v rámci života v komunitě. Provedené důkazy též prokázaly, že právě jen chování obviněných, nikoliv omezení daná dětem specifickými příkazy rodičů jakožto rodičovskými autoritami či závislost na rodičích a strach opustit domov, způsobily, že John Yarbough věřil, že nemá žádnou jinou reálnou alternativu než sloužit obžalovaným.

Vytržením dětí z veřejného školského systému Prorok bezohledně přerušil společenské vazby chlapců s okolním světem a zcela eliminoval jejich kontakt s vnějšími autoritami. Předvídatelným a naprosto cíleným důsledkem takového jednání bylo posílení nadřazeného postavení obžalovaných vůči dětem. Obžalovaní si museli být vědomi toho, že jejich požadavky nebude možné odmítnout díky „stálé přítomnosti hrozby silou“ v životech dětí.

Konečně fakt, že tři z obžalovaných, kteří vykonávali každodenní kontrolu nad chlapci a výkonem jejich práce, u sebe nosili střelné zbraně, je sám o sobě jistou formou donucením či hrozby i přes to, že takové nošení zbraní samo o sobě nemusí být nelegální.

Obžalovaní namítali, že to, že se rodiče dětí rozhodli žít dle pravidel komunity a jejich děti měly žít společně s nimi, ospravedlňuje jednání obžalovaných v tom směru, že rodiče skrze obžalované vykonávali svá rodičovská práva, vč. práva udržovat kázeň a vychovávat děti. S tímto argumentem soud nesouhlasil. **Dítě není majetkem, proto ani souhlas rodičů s předáním či prodáním dítěte a jeho využíváním či vykořisťováním např. v prostituci výše uvedené jednání neospravedlňuje.**

7.2.4 Věc Siliadin proti Francii¹⁸⁰

„Dne 26. července 2005 vyhlásil předseda senátu 2. sekce Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „Soud“) v Paláci lidských práv ve Štrasburku rozsudek ve věci Siliadin proti Francii.“¹⁸¹

180 Přehled rozsudků Evropského soudu pro lidská práva, 5/2005, str. 254, Sagit, Ostrava.

181 Skutkový děj případu byl následující. Stěžovatelka, Siliadin (nar. 1978), ze státu Togo, přicestovala ve věku 15ti let do Francie, Paříže, s paní D., která je francouzskou státní občankou původně z Toga. Siliadin měla při sobě pas s turistickým vízem. Bylo dohodnuto, že Siliadin bude pracovat u paní D., dokud nesplatí letenku. Paní D. přislíbila, a že se postará o legalizaci pobytu paní Siliadin a zapíše ji do školy. Ve skutečnosti se stěžovatelka stala neplacenou služkou manželů D., byl jí zabaven pas, nedostávala s výjimkou dvou či tří případů žádnou mzdu, měla neomezenou pracovní dobu 7 dní v týdnu. Se souhlasem vlastního otce se starala o celou domácnost a děti v rodině. Neměla žádné soukromí a spala společně s dětmi na zemi v dětském pokoji. Výjimečně mohla jít na nedělní mši a mezi její povinnosti patřilo i doprovázení dětí do školy a ze školy a z kroužků. V prosinci roku 1995 utekla, poté ale poslechla svého strýce a vrátila se zpět do domácnosti paní D. Bylo jí přislíbeno, že se podmínky změní, ale nestalo se tak. V červnu 1998 Siliadin uprchla a následně byla díky intervenci Výboru proti otroctví učiněna v domácnosti paní D. policejní razií. Manželé D. byli souzeni za trestný čin, jehož skutková podstata spočívá v tom, že „využili zranitelnosti a závislosti třetí osoby k tomu, aby jim zdarma poskytovala služby, vystavili ji pracovním a životním podmínkám, které odporovaly lidské důstojnosti, a najali si na práci cizince bez pracovního povolení“. Konkrétně se jednalo o trestné činy zakotvené v čl. 225 odst. 13 a 14 francouzského trestního zákoníku. Prvoinstanční soud v Paříži vynesl dne 10. června 1998 svůj rozsudek, „ve kterém došel k závěru, že zranitelnost stěžovatelky a její závislost na panu a paní D. byla prokázána tím, že stěžovatelka se na území Francie nacházela bez prostředků, bez přátel a bez rodiny, navíc nelegálně, o čemž věděla, a proto se bála zátčení, přičemž manželé

D. ji v tomto strachu udržovali a slibovali ji legalizaci její situace. Pokud jde o odměnu za práci, soud konstatoval, že dívka zůstala u manželů D. několik let, nebyla členem jejich rodiny, nebylo možné ji zařadit ani do kategorie rodinné pomocnice ze zahraničí (kterou je třeba ohlásit a poskytnout jí čas na zdokonalení se v příslušném jazyku), že se celý den starala o domácnost, nechodila do školy a neučila se žádnému řemeslu, a že pokud by u manželů D. nepracovala, títo by si vzhledem k počtu dětí museli na výpomoc najmout třetí osobu. Skutková podstata trestného činu, který spočívá ve využívání zranitelné a závislé osoby k neplaceným službám, byla tedy naplněna. Dále bylo prokázáno, že manželé D. zaměstnávali cizince bez pracovního povolení. Co se týká pracovních podmínek a ubytování stěžovatelky, tvrzení stran se různila. Bylo sice zjištěno, že nebyla respektována právní úprava pracovní doby a doby odpočinku a že stěžovatelka neměla žádné soukromí, to však podle soudu nestačilo k tomu, aby bylo možné říci, že její pracovní a životní podmínky odporovaly lidské důstojnosti; uvedený trestný čin tedy nebyl spáchán. Vzhledem ke společenské nebezpečnosti jejich jednání byl manželům D. uložen trest dvanácti měsíců odnětí svobody (z nich sedm nepodmíněně), pokuta 100 000 francouzských franků a povinnost nahradit stěžovatelce škodu ve stejné výši, kromě toho byli na dobu tří let zbaveni svých občanských práv. Na základě odvolání manželů D. o věci dále rozhodoval odvolací soud v Paříži, který vynesl konečný dne 19. října 2000. Odvolací soud konstatoval, že lze považovat za prokázané, že Siliadin nedostávala dostatečnou odměnu. Dle soudu však nebylo možné učinit závěr o bezmocnosti a zranitelnosti Siliadin, neboť měla dobrou znalost francouzštiny a cestování po Paříži a i reálnou možnost byt paní D. opustit (kroužky dětí, škola, mše, nákupy). Siliadin mohla také telefonovat z budky svému strýci a také se setkala se svým otcem. Ani jednoho údajně nepožádala o pomoc, nestěžovala si a ani nežádala o finanční podporu. Paní B. údajně také dávala stranou peníze určené na výplatu paní Siliadin a vytvářela jí tak údajně jakési „hnízdo“ - věno. Odvolací soud proto učinil závěr, že „není sporu o nedostatečné výši odměny, kterou stěžovatelka za svou práci dostávala, na druhé straně však nebylo prokázáno, že by byla podrobena životním či pracovním podmínkám odporujícím lidské důstojnosti. Nepodařilo se prokázat ani její zranitelnost či vztah závislosti, neboť navzdory svému mládí se stěžovatelka mohla volně pohybovat, kontaktovat svou rodinu a vzdálit se z bydlíště manželů D.“ D. byli proto zproštěni obžaloby. Stěžovatelka napadla rozsudek dovoláním. Kasační soud ve věci rozhodl a vrátil jí zčásti pro nedostatečné odůvodnění, z části rozporuplnost závěrů a z části pro nedostatečně zjištěný skutkový stav. Věc byla poté předložena odvolacímu soudu ve Versailles, který vynesl rozsudek dne 15. května 2003. „Soud se v prvé řadě ztotožnil se závěrem prvostupňového soudu, který uznal manžele D. vinnými z toho, že využili stavu zranitelnosti a závislosti jiné osoby k tomu, aby jim poskytovala neplacené služby. Poznamenal mimo jiné, že nebyla prokázána existence finanční částky, kterou by paní D. pro dívku stříádala, a že až při jednání před soudem první instance předali obvinění stěžovatelce částku 50 000 franků. Pokud však jde o trestný čin spočívající v tom, že stěžovatelka byla vystavena pracovním a životním podmínkám odporujícím lidské důstojnosti, jeho skutková podstata nebyla podle odvolacího soudu naplněna. V této souvislosti soud vyzdvihl, že povinnost starat se po celý den o domácnost a o děti nelze hodnotit jako práci, která je v rozporu s lidskou důstojností, neboť takový je úděl mnoha matek; kromě toho nebylo prokázáno, že by byla stěžovatelka terčem ponižování či urážek. Dále bylo konstatováno, že dívka sice neměla místo pro své soukromí, na druhé straně ale bydlela ve stejném pokoji jako děti manželů D., jenž byl čistý a v pořádku. Soud proto rozhodl následovně: „Pan D., jehož intelektuální schopnosti mu umožňovaly plně si uvědomit nezákonnost svého jednání, ale který bezpochyby podlehl své zbabělosti, a paní D. způsobila stěžovatelce – bez ohledu na částky, které jí přísluší jako plat za vykonanou práci, a na sumu

Domnívám se, že není prostor k popisu celého průběhu řízení. Proto bych zmínila pouze, dle mého názoru, stěžejní části rozhodnutí Soudu.

*„Stěžovatelka nepopírá, že byla v její prospěch přijata jistá opatření. Zdůrazňuje však, že vnitrostátní orgány nikdy - ať už výslovně, nebo alespoň v podstatě - neuznaly, že stát porušil svou pozitivní povinnost vyplývající z čl. 4 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod;¹⁸² (dále jen „Úmluva“), tím, že jí nezajistil konkrétní a účinnou ochranu proti praktikám, které toto ustanovení zakazuje a jimž byla vystavena. Manželům D. byla ve skutečnosti uložena pouze občanskoprávní povinnost odškodnění. Podle stěžovatelky byla **tehdejší ustanovení trestního zákoníku příliš otevřená a vyhýbavá, a nesplňovala proto evropská a mezinárodní kritéria pro definici nevolnictví a nucených nebo povinných prací.**“*

Stěžovatelka namítala mj. porušení čl. 4 Úmluvy. Dovolím si ocitovat některé, z mého pohledu stěžejní části týkající se aplikace čl. 4 Úmluvy.

„Soud dále připomíná, že čl. 4 zakotvuje jednu ze základních hodnot demokratických společností. První odstavec tohoto článku nestanoví žádná omezení, čímž se liší od většiny dalších normativních ustanovení Úmluvy a Protokolů č. 1 a 4; podle čl. 15 odst. 2 pak nelze od uvedeného závazku odstoupit, a to ani v případě války nebo jakéhokoliv jiného veřejného ohrožení státní existence.

***Za těchto okolností má Soud za to, že je v souladu se současnými normami a tendencemi v této oblasti a namísto se domnívat, že pozitivní povinnosti, které státu plynou z čl. 4 Úmluvy, přikazují kvalifikovat každé jednání udržující jinou osobu v podobné situaci jako trestný čin a účinně je trestat.** Soud musí nyní rozhodnout, zda lze na stěžovatelčinu situaci aplikovat čl. 4 Úmluvy. Není přitom sporné, že pracovala u manželů D.*

50 000 franků vyplacenou jako část odměny - značné psychické trauma, za které jí přísluší částka 15 245 EUR určená prvostupňovým soudem.“ Dne 3. 10. 2003 bylo na stěžovatelčinu žádost vydáno rozhodnutí, kterým byla vypočtena částka (asi 33 000 EUR), která jí příslušela z titulu odměny za vykonanou práci. Stěžovatelka se proto obrátila dne 17. 4. 2001 na Evropský soud pro lidská práva.

182 Úmluva uveřejněna v čísle 41/1992 Sb., str. 1073, sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí číslo 209/1992 Sb.

po několik let, a to nikoliv z vlastní vůle. Bylo také prokázáno, že za vykonanou práci od nich nedostávala žádnou odměnu.“

„Zbývá tedy určit, zda v projednávaném případě šlo o „nucené či povinné“ práce. Tento pojem evokuje fyzický nebo morální nátlak. Musí se jednat o práci „vykonávanou pod hrozbou nějakého trestu“ a navíc proti vůli dotčené osoby, která se k ní neuvolila dobrovolně (viz výše cit. Van der Mussele proti Belgii). **Soud poznamenává, že v daném případě sice stěžovatelce nehrozil žádný trest, vzhledem k závažnosti pocítované hrozby však byla její situace podobná.** Jako mladá dívka se totiž ocitla v cizí zemi, bez řádného povolení k pobytu na území Francie, a obávala se proto zatčení. Manželé D. v ní tento strach živili a udržovali v ní naději, že se postarají o vyřešení této otázky. Soud se tedy domnívá, že první podmínka byla splněna, tím spíše, že šlo o nezletilou osobu. Pokud jde o otázku, zda stěžovatelka pracovala dobrovolně, ze zjištěného skutkového stavu jasně vyplývá, že tomu tak nebylo. Je naopak nadmíru zřejmé, že neměla možnost volby. Soud má proto za to, že stěžovatelka byla podrobena přinejmenším nuceným pracím ve smyslu čl. 4 Úmluvy, navíc v nezletilém věku. **Zbývá proto posoudit, zda byla stěžovatelka držena ve stavu nevolnictví či otroctví.** Přitom je nutné mít na paměti zvláštní charakter Úmluvy a skutečnost, že tato je žijícím nástrojem, který musí být vykládán ve světle současných životních podmínek, a že rostoucí nároky na ochranu lidských práv a základních svobod nevyhnutelně vedou k větší přísnosti při hodnocení zásahů do základních hodnot demokratických společností. Soud vyzdvihuje, že podle Úmluvy týkající se otroctví z roku 1927 je ve stavu či postavení otroka jedinec, vůči kterému jsou vykonávány atributy vlastnického práva. Podotýká, že tato definice odpovídá klasickému pojetí otroctví, které se uplatňovalo po staletí. Přestože stěžovatelka evidentně neměla žádnou možnost rozhodování, ze spisu **nevyplyvá, že by byla držena v otroctví jako takovém**, tj. že by vůči ní manželé D. skutečně vykonávali vlastnické právo a učinili z ní pouhý „předmět“.

„Pojem „nevolnictví“ pak zakazuje „zvláště závažnou formu popření svobody“. Kromě „povinnosti poskytnout druhému jisté služby“ zahrnuje navíc „povinnost pro nevolníka žít u dotčené osoby a nemožnost změnit své postavení“. Pro posouzení námítky na poli tohoto odstavce čl. 4 vycházela Komise zejména z Úmluvy o zrušení otroctví. Z existující judikatury tedy vyplývá, že „nevolnictví“ ve smyslu Úmluvy znamená povinnost - dát - pod nátlakem - k dispozici své služby a že je třeba jej dát do souvislosti s pojmem „otroctví“. Podle Dodatkové úmluvy týkající se zrušení otroctví, obchodu s otroky a praktik obdobných otroctví musejí všechny

státy přijmout veškerá proveditelná opatření nezbytná k úplnému zrušení takových praktik, jako je „předání dítěte či adolescenta mladšího osmnácti let, rodiči či zákonným zástupcem, třetí osobě, za peníze či zdarma, za účelem jeho využívání či poskytování práce“.

„Podle stěžovatelky jí ustanovení francouzského trestního práva nezaručila účinnou ochranu proti popsané situaci ani potrestání pachatelů. Vláda naopak tvrdí, že příslušné normy trestního zákoníku umožňují bojovat proti pracovnímu využívání osob ve smyslu čl. 4 Úmluvy.“

„Soud zdůrazňuje, že otroctví a nevolnictví nejsou jako takové zakázány francouzským trestním právem. Ustanovení trestního zákoníku, na která poukazuje vláda, se netýkají přímo práv zaručených čl. 4 Úmluvy, ale vztahují se velmi restriktivně pouze na pracovní využívání a vystavení osoby pracovním a životním podmínkám odporujícím lidské důstojnosti. Je tedy namístě rozhodnout, zda tyto články v projednávaném případě umožnily efektivní potrestání jednání, jemuž byla stěžovatelka podrobena.“

„V takové věci jde o základní hodnoty a podstatné aspekty soukromého života a účinnou – v této oblasti nezbytnou – prevencí může zajistit pouze trestněprávní legislativa, která obvykle tyto otázky řeší.“

„Za těchto okolností se Soud domnívá, že uvedená trestněprávní ustanovení nezajistila tehdy nezletilé stěžovatelce konkrétní a účinnou ochranu proti jednání, jehož byla obětí. Později sice došlo ke změně příslušné legislativy, ta však neměla vliv na stěžovatelčinu situaci.“

„Soud již ve své judikatuře při výkladu čl. 4 Úmluvy zohlednil úmluvy Mezinárodní organizace práce, které jsou závazné pro většinu členských států Rady Evropy včetně Francie, a zejména Úmluvu o nucených pracích z roku 1930 (viz Van der Mussele proti Belgii, 1983). Došel tak k závěru, že mezi odst. 3 čl. 4 Evropské úmluvy a odst. 2 čl. 2 Úmluvy č. 29 existuje jasná analogie, která není dílem náhody. Odst. 1 posledně jmenovaného článku přitom upřesňuje, že pro účely tohoto ustanovení se za „nucené či povinné práce“ považuje „každá práce či služba vyžadovaná pod hrozbou nějakého trestu a kterou jedinec nevykonává ze své vlastní vůle“.

S názory Soudu se ztotožňují. Na závěr bych ráda doplnila, že z informace uveřejněné ILO¹⁸³ vyplývá, že francouzský trestní zákon nezná pojem „nucená práce“ jako takový, ale obsahuje dvě ustanovení, která lze na případy nucené práce v závislosti na okolnostech aplikovat. Jedná se o ustanovení, která jsou namířena proti jednání spočívajícímu v neexistující či nepřiměřeně nízké odměně za práci, která je poskytována osobám v nevýhodném/zranitelném postavení či závislým osobám a která trestají podrobení zranitelné či závislé osoby pracovním či životním podmínkám, které jsou neslučitelné s lidskou důstojností. Dle ILO v letech 1994 a 2003 došlo pouze ke 114 pravomocným odsouzením za tyto dva trestné činy (Articles 225-13 and 225-14). Ve vztahu k obchodu s otroky, došlo k částečné nápravě v souvislosti s podpisem a ratifikací Protokolu, kdy s účinností od března 2003 byl do francouzského trestního zákona zakotven článek 225-4-1. Proto se domnívám se, že v případě, kdy by se případ Siliadin odehrál až po nabytí účinnosti tohoto ustanovení, rozhodnutí Soudu by bylo pro Francii příznivější.

Kromě výše citované argumentace Soudu týkající se takových pojmů jako jsou „otroctví, nevolnictví, práce vykonávaná pod hrozbou nějakého trestu, proti vůli osoby, která se k práci nevolila dobrovolně“ považují za přinejmenším stejně významné některé argumenty Soudu, kterými odkazuje na další mezinárodní smlouvy a vodítka pro jejich interpretaci. Z mého pohledu se zdá být zásadním zejména odkaz na Úmluvu č. 29 o nucené a povinné práci.

7.2.5 Van der Mussele proti Belgii¹⁸⁴

Za další důležitý rozsudek Soudu považují již výše zmiňovaný případ Van der Mussele proti Belgii; Štrasburk, 23. listopadu 1983 (CASE OF VAN DER MUSSELE v. BELGIUM, Application no. 8919/80).

183 Stránky Mezinárodní organizace práce, [cit. 2008-07-02], Dostupné z http://www.ilo.org/global/About_the_ILO/Media_and_public_information/Press_releases/lang-en/WCMS_075503/index.htm.

184 databáze Evropského soudu pro lidská práva, [cit. 2008-31-07]. Dostupné z <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=VAN%20%7C%20DER%20%7C%20MUSSELE&sessionId=12202470&skin=hudoc-en>.

Stěžovatelem byl občan Belgie narozený v roce 1952. Po absolvování povinné právní praxe jako advokátní koncipient byl v roce 1979 zapsán do seznamu advokátů vedeném belgickou advokátní komorou. V průběhu právní praxe mu byla jako advokátnímu koncipientovi několikrát uložena povinnost bezplatně zastupovat obviněné. Uložení takové povinnosti je v souladu s belgickou legislativou i tradiční praxí belgické advokátní komory. Po vyčerpání všech vnitrostátních opravných prostředků se stěžovatel, pan Van der Mussele, obrátil na Soud.¹⁸⁵ Ve své stížnosti mj. napadl údajné porušení článku 4 Úmluvy, ke kterému mělo dojít tím, že byl ze strany státu nucen vykonávat nucenou či povinnou práci – bezplatně zastupovat klienta. Belgická vláda naproti tomu tvrdila, že se nejedná o porušení výše uvedeného článku, nýbrž že povinnost byla stěžovateli uložena jako součást „běžných občanských povinností“ v souladu s článkem 4, odst. 3, písm. d).

Komise i Belgie poukazovaly na to, že článek 4 Úmluvy sice blíže nedefinuje „nucenou či povinnou práci“, nicméně je patrné, že se autoři Úmluvy nechali ve velké míře inspirovat

185 Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod byla vypracována v rámci Rady Evropy. K podpisu byla otevřena v Římě dne 4. listopadu 1950 a v platnost vstoupila v září 1953. Kromě zakotvení souboru občanských a politických práv a svobod vytvořila Úmluva systém kontroly dodržování závazků, které na sebe převzaly její smluvní strany. Touto úlohou byly pověřeny tři orgány: Evropská komise pro lidská práva (zřízená v roce 1954), Evropský soud pro lidská práva (vytvořený roku 1959) a Výbor ministrů Rady Evropy, složený z ministrů zahraničních věcí členských států či jejich zástupců. Stížnosti nejprve předběžně posuzovala Komise, která rozhodovala o jejich přijatelnosti. Pokud byla stížnost prohlášena za přijatelnou, Komise byla stranám k dispozici za účelem dosažení smírného urovnání. V případě, že ke smíru nedošlo, vypracovala Komise zprávu, ve které shrnula skutkový stav a vyjádřila svůj názor na opodstatněnost stížnosti. Zpráva byla poté postoupena Výboru ministrů. Pokud příslušný stát uznal pravomoc Soudu, Komise a kterákoliv zainteresovaná smluvní strana měly možnost předložit stížnost Soudu, a to ve lhůtě tři měsíců od odeslání zprávy Výboru ministrů. Rozhodnutí Soudu o stížnosti bylo konečné a závazné. Po vstupu Úmluvy v platnost bylo přijato třináct dodatkových protokolů. V důsledku trvalého nárůstu počtu stížností byl Protokol č. 11 reorganizován kontrolní mechanismus. Jeho cílem bylo zjednodušit existující strukturu vytvořením nového stálého Soudu, a tak zkrátit délku řízení a posílit soudní charakter systému ochrany práv. Za tím účelem se pravomoc Soudu stala obligatorní a bylo zrušeno právo Výboru ministrů rozhodovat o stížnostech. Ke dni 1. listopadu 1998, kdy vstoupil v platnost Protokol č. 11, byly bývalý Soud a Komise (tj. orgány, které nezasedaly permanentně) nahrazeny jediným stálým Soudem. Komise však po přechodnou dobu jednoho roku (do 31. října 1999) pokračovala v přezkoumávání stížností prohlášených za přijatelné před 1. listopadem 1998.

Databáze Evropského soudu pro lidská práva, [cit. 2008-31-07]. Dostupné z <http://cmiskp.echr.coe.int/howtoapplythirdand-en>.

zejména úmluvou č. 29 o nucené a povinné práci. Soud nicméně nikdy nebude přihlížet k této úmluvě ILO – která je mimochodem závazná pro téměř všechny státy Rady Evropy vč. Belgie. Ve skutečnosti je zde až zarážející podobnost mezi článkem 4, odst. 3 Úmluvy a článkem 2, odst. 2 Úmluvy č. 29, která nemůže být jen náhodná. Článek 2 odst. 1 Úmluvy č. 29 stanoví, že termín „nucená či povinná práce“ označuje **„každou práci nebo službu, která se na kterékoli osobě vymáhá pod pohrůzkou jakéhokoli trestu a ke které se řečená osoba nenabídl dobrovolně“**. Tato definice může poskytnout výchozí bod pro interpretaci článku 4 Úmluvy, avšak nesmí být ztracen náhled na specifické rysy Úmluvy a fakt, že se jedná o živoucí instrument, který musí být čten ve „světle pojetí aktuálně převažujících v demokratických státech“.

Žádná ze stran nezpochybňovala, že se na službu poskytovanou panem Van der Mussele vztahuje termín „práce“ dle článku 4 Úmluvy. Je sice pravdou, že anglické slovo „labour“ je často užíváno v užším smyslu pouze pro manuální práci, ale zároveň také souvisí s obecným významem francouzského slova „travail“, které by mělo být použito i v tomto kontextu. Pro tento výklad svědčí i aktivity ILO, které nejsou omezeny pouze na sféru manuální práce.

Zůstává ale nejistým, zda v tomto případě šlo o „nucenou či povinnou práci“. První z přídavných jmen evokuje přímé fyzické donucení či psychický nátlak, tedy složku, která nade vši pochybnost v tomto případě chyběla. V souvislosti s druhým přídavným jménem „povinná“, nelze odkazovat bez dalšího na jakékoli zákonné donucení či povinnost. Například práce vykonávaná ke splnění závazku, který je předmětem svobodně uzavřené smlouvy, nemůže být nahlížena jako plnění, které spadá do rozsahu ustanovení článku 4 Úmluvy. Muselo by se jednat o práci **„vymáhanou na základě hrozby jakéhokoliv trestu“ ale zároveň vykonávanou proti vůli dotčené osoby, což je taková práce, „která nebyla osobou nabídnuta dobrovolně“**.

Definice článku 1, odst. 2 úmluvy č. 29 vede Soud k tomu, že nejprve musí přezkoumat, zda v případě existovaly podmínky **„pod hrozbou jakéhokoliv trestu“**. Kdyby Van der Mussele odmítl bez řádného důvodu bezplatně zastupovat obviněné, takové jeho odmítnutí by nebylo bývalo postížitelné sankcí trestního povahy. Na druhou stranu by však riskoval, že bude příslušnými belgickými autoritami (Council of Ordre) vyškrtnut ze seznamu advokátních koncipientů či že bude následně zamítnuta jeho žádost o zapsání do seznamu advokátů. Takové vyhlídky jsou dostatečně odrazující, aby

byly způsobilé naplnit pojem „pod hrozbou jakéhokoliv trestu“ a to i s ohledem na slovo „any“ – „jakéhokoliv“ užitě v definici.

Dále musí být rozhodnuto, zda se stěžovatel k výkonu příslušné práce „nabídl dobrovolně“. Dle většinového názoru Komise, stěžovatel nejprve souhlasil se situací, na kterou si později stěžoval, což ho stěží opravňuje k následným námitkám či stížnostem. Tvrzení Komise se opírala o následující úvahu: před zahájením své profese učiní budoucí advokát „určité zhodnocení v budoucnosti očekávaného“ a zváží klady a záporny tak, že porovná „výhody“ profese s „nevýhodami“, které s sebou profese přináší. V tomto případě byly nevýhody budoucím advokátem „naprosto předvídatelné“, vzhledem k tomu, že tato povinnost bezplatného zastupování je limitována jak co do kvantity (počtem přibližně 14 případů ročně), tak co do délky (po dobu trvání právní praxe koncipienta). Byl si také vědom souvisejících výhod: nezávislosti, kterou bude požívat během plnění svých povinností, příležitosti obeznámit se s řízením a praxí u soudu a s možností získat „platící“ klientelu. Jeden z charakteristických znaků povinné práce v tomto případě tedy naprosto chyběl a to bylo dostatečné pro odůvodnění závěru, že se nejednalo o porušení článku 4 Úmluvy.

Tento názor Komise, který byl mj. podpořen i belgickou vládou, správně odráží jedno z hledisek; nicméně Soud mu nemůže přikládat rozhodující váhu. Pan Van der Mussele si nade vše pochybnost zvolil profesi advokáta, která je v Belgii svobodným povoláním, s plným vědomím toho, že na základě pravidel a v souladu s dlouhotrvající praxí, bude v jistých případech povinen poskytovat svoje služby bezplatně a bez nároku na náhradu nákladů. Ačkoliv musel přistoupit na tyto požadavky, ať chtěl či nechtěl, aby se mohl stát advokátem, jeho souhlas byl determinován běžnými podmínkami výkonu profese v relevantní době. Taktéž nelze přehlédnout, že to, s čím souhlasil, byl právní systém obecného charakteru. Nicméně ani stěžovatelův prvotní souhlas neopravňuje bez dalšího zkoumání závěr, že povinnost spočívající na něm ve vztahu k bezplatné právní pomoci nezakládá „povinnou práci“ ve smyslu článku 4 Úmluvy. V úvahu musí být brány i další okolnosti.

V souladu s předchozí rozhodovací praxí Komise vyjádřila názor, že k tomu, aby se jednalo o „nucenou či povinnou práci“ dle ustanovení článku 4 Úmluvy, musejí být současně splněny dvě podmínky: **nejenže musí být práce na osobě vymáhána proti její vůli, ale zároveň povinnost takovou práci vykonávat musí být nespravedlivá a nad běžnou míru zatěžující nebo její výkon musí zakládat neodůvodnitelné útrapy**; jinými slovy musí být zbytečně

stresující či obtěžující. Poté, co Komise prozkoumala záležitost také z pohledu výše uvedených úvah, dospěla k většinovému názoru, že druhá z podmínek nebyla splněna o nic víc, než ta první.

Je nutné brát ohled na všechny okolnosti případu ve světle základních cílů stanovených článkem 4 Úmluvy pro rozhodnutí, zda služby požadované po panu Van der Mussele spadají pod ustanovení o zákazu povinné práce. Může tomu tak být v případě, kdy služba je požadována, aby bylo dosaženo přístupu k určité profesi a kdy služba ukládá břemeno, které je nepřiměřené či neúměrné vzhledem k výhodám spojeným s budoucím výkonem profese. Pak taková služba nemůže být nahlížena jako služba, která byla akceptována předem. Toto může být aplikováno např. na služby, které nejsou spojeny s profesí, o kterou jde v tomto případě. Při zkoumání okolností, na které stěžovatel poukazuje, je nutné si uvědomit, že případ sice obsahuje řadu typických charakteristik, ty ale nijak nevybočují z obecných standardů.

Požadovaná služba nijak nevybočovala z rozsahu běžných aktivit advokáta; nelišila se od obvyklé práce člena advokátní komory ani svou povahou ani omezeními ve smyslu svobodného výkonu ve vztahu ke konkrétnímu případu.

Za druhé: ve výhodách spojených s profesí byl nalezen reciproční a kompenzační faktor, včetně exklusivního práva na slyšení a zastupování, které požívají advokáti v Belgii stejně jako v řadě dalších států.

Navíc služba, o kterou se zde jedná, přispěla ke stěžovatelově profesní přípravě stejným způsobem jako u případů, které vedl na základě pokynů platících klientů či advokáta, u kterého působil jako koncipient. Služba mu dala příležitost rozšířit své zkušenosti a zvýšit své profesní renomé. V tomto ohledu jistý stupeň osobního prospěchu šel ruku v ruce s obecným zájmem, o který při uložení povinnosti šlo především. Zároveň je taková služba v souladu s principem „solidarity“ a nemůže být proto nahlížena jako neodůvodněná. Jedná o povinnost obdobnou „běžným občanským povinnostem“ jak je zmiňována v článku 4, odst. 3 písm. d).

Konečně, uložené břemeno nebylo nepřiměřené, což je mimo jiné podloženo i vlastním svědectvím stěžovatele, že vzhledem k rozsahu služby zbývalo stěžovateli stále dost času pro výkon placené činnosti.

Z výše uvedených důvodů Soud jednomyslně rozhodl, že nedošlo k porušení článku 4, ať již samostatně či ve spojení s článkem 14 Úmluvy.^{186,187}

Z dvou výše uvedených příkladů judikatury Soudu je dle mého názoru jasně patrné, jak je v zahraničních právních úpravách velmi úzká a zároveň propustná hranice mezi obchodováním s lidmi a nucenou prací, nevolnictvím apod. Řadu argumentů, které Soud použil v případech nucené práce ve vztahu k nedobrovolnosti, lze zajisté využít i v případech obchodování s lidmi. Domnívám se, že uvedené případy jsou zároveň potvrzením mého výše uvedeného tvrzení, tedy toho, že současné chápání termínu nucená práce zejména v realitě právní kultury zemí EU není nadřazeno pojmu obchodování s lidmi, ale může být naopak jednou z forem či účelů obchodování s lidmi.

7.3 Úvahy z hlediska de lege ferenda

V předchozích částech své práce jsem se zaměřovala na trestnou činnost obchodování s lidmi hlavně z hlediska úvah de lege lata, tedy z pohledu platné právní úpravy včetně problémů a kritických momentů, které s sebou tato úprava přináší v aplikační praxi.

V této části bych se v krátkosti zaměřila na úvahy de lege ferenda, tedy na to, co by v oblasti obchodování s lidmi mělo či mohlo být upraveno.

První dílčí oblastí možných změn by mohla být sama definice obchodování s lidmi v rámci TZ. Mám na mysli ty problematické části stávajícího ustanovení § 232a TZ, které nejsou řešeny ani v návrhu nového trestního zákoníku. Ve vztahu k pojmům „otročtví, nevolnictví a nucená práce“ mám za to, že zpřesnění definice není nezbytně nutné. Jak mj. vyplývá z výše uvedené judikatury Soudu, lze využít jako podpůrného vodítka k interpretaci termínu „nucená a povinná práce“ jednu ze základních

¹⁸⁶ Stěžovatel namítal též údajné porušení článku 14 Úmluvy ve spojení s článkem 4, tedy že se zároveň jednalo o diskriminační jednání.

¹⁸⁷ Pouze pro pořádek uvádím, že zajímavým je i separátní/nesouhlasné stanovisko tří soudců, které se týká porušení článku 1 dodatkového protokolu č. 1 k Úmluvě – ochrana majetku.

úmluv ILO (Úmluvu č. 29), a to přestože Soud zdůraznil, že nemůže Úmluvu č. 29 použít přímo. Zároveň je jasné, že i další části definice obchodování s lidmi způsobují v aplikační praxi značné obtíže (např. koncept tísně a závislosti jedná-li se o oběti cizince). Přesto se domnívám, že pro aplikaci ustanovení § 232a TZ obchodování s lidmi za účelem nucené práce lze získat řadu vodítek právě z výše uvedených rozsudků Soudu či identifikátorů vypracovaných Výborem expertů ILO, a proto by v budoucnu ve vztahu k těmto pojmům nemusely vnikat zásadní problémy. Daleko větší riziko a prostor pro nejasnosti a rozdílný výklad v aplikační praxi spatřuji při užívání termínu „jiné formy vykořisťování“. Zároveň se domnívám, že „jiné formy vykořisťování“ se v praxi, hlavně s ohledem na pracovní migrační realitu cizinců v ČR, budou vyskytovat stále častěji.

Proto jsem toho názoru, že určité zpřesnění v tomto směru by přispělo k vyšší právní jistotě a zároveň ochraně těch nejzranitelnějších osob. Jedním z možných řešení by bylo zpřesnění trestněprávní definice obchodování s lidmi, které by bylo dle mého názoru možné zapracovat do TZ na dvou místech. První možností je ustanovení § 89 TZ, kde by v rámci tzv. výkladových pravidel mohlo dojít k rozšíření stávajícího znění o další odstavec (dle verze účinné k 3. srpnu 2008 odst. 20). Ten by nabízel demonstrativní výčet toho, co lze zahrnovat pod pojem „jiné formy vykořisťování“. Druhou možností je pak rozšíření stávajícího znění § 232a TZ o další odstavec (5) či zavedení nového samostatného § 232b (obdobně jako je tomu např. v případě § 216b TZ společná ustanovení).

Rozhodnutí o konkrétním umístění bližší definice „jiných forem vykořisťování“ považuji za otázku legislativně-technického charakteru, která není dle mého názoru tou nejpodstatnější. Diskuse by dle mého názoru měla být vedena o vlastním obsahu takového ustanovení.

Určitou inspiraci je možné hledat v některých zahraničních úpravách, např. v již zmiňovaném francouzském trestním zákoně.

„Jinou formou vykořisťování je takové úmyslné jednání, které spočívá v požadování, získávání nebo vymáhání výkonu bezplatné práce nebo služby nebo v případech, kdy je výše odměny za takovou práci nebo službu ve zřejmém nepoměru k důležitosti nebo prospěchu plynoucímu z práce vymáhané na jiné osobě za zneužití její specifické zranitelnosti či situace závislosti. Takové jednání může zahrnovat zejména podrobení osoby pracovním nebo životním podmínkám neslučitelným s lidskou důstojností, odejmutí osobních dokladů,

hrozbu závažné újmy nebo trestu.“ Pod pojem vykořisťování by bylo možné zahrnout nejen vykořisťování pracovní, ale i nucené žebrační, nucení k trestné činnosti, podomnímu prodeji apod., v případech, kdy je zisk, který má osoba z činnosti vykonávané jinou osobou v rozporu s dobrými mravy nepřiměřený či jinak nad míru zatěžující nebo osobu poškozující či ohrožující. Ve výčtu možných forem vykořisťování bych se přikláněla jednoznačně **k demonstrativnímu výčtu**, neboť v budoucnosti lze očekávat výskyt nových způsobů vykořisťování lidských bytostí. Demonstrativním výčtem by bylo možné blíže specifikovat dosud známé a v praxi nejčastější formy obchodování s lidmi, ale zároveň nechat otevřené možnosti i pro další neočekávané situace.

S ohledem na velmi nízký počet dosud zahájených trestních stíhání trestného činu obchodování s lidmi za účelem jiným než sexuální vykořisťování, nelze prozatím úvahy *de lege ferenda* opřít o hlubší poznatky z aplikační praxe. **Proto bude nutné nejprve vyčkat na první pravomocné rozsudky a následně situaci analyzovat a případně navrhnout příslušné legislativní změny.**

Druhou oblastí, do které by mohly směřovat návrhy případných legislativních změn, jsou **dílčí náměty, které jdou nad rámec definice trestného činu obchodování s lidmi.** V zahraničí jsou známy např. speciálním zákonem zřízené fondy určené na asistenční služby a náhradu škody obětem obchodování s lidmi či obligatorní trest propadnutí majetku nebo jeho části – v některých státech tvoří právě tyto finanční prostředky základní zdroj pro speciální kompenzační fondy. Taková ustanovení mohou být roztroušena v několika dílčích zákonech či mohou být součástí komplexního zákona, který upravuje problematiku obchodování s lidmi jako celku, a to včetně pobytových záležitostí a finančních prostředků určených na preventivní aktivity.

8. ZÁVĚR

Ve své práci se věnuji několika úhlům pohledu na problematiku obchodování s lidmi. Byť je trestný čin obchodování s lidmi v českém právním řádu definován v jediném ustanovení TZ, historický vývoj tohoto ustanovení až do jeho současné podoby včetně reflexe nejrůznějších mezinárodních iniciativ a příslušné judikatury poskytují dostatek materiálu pro zamyšlení.

Byť se při pohledu na statistiky o počtech stíhaných, obžalovaných a odsouzených osob či počtech obětí obchodování

s lidmi může zdát, že se jedná o velmi malou výseč kriminality páchané na území ČR, domnívám se, že závažnost situace v rámci fenoménu obchodování s lidmi je mnohem vyšší. Ve své práci jsem proto věnovala velkou pozornost skutečnostem a okolnostem, díky kterým je obchod s lidmi vysoce latentní trestnou činností. Znovu připomínám, že i přes tuto vysokou latentci obchodu s lidmi mezinárodní studie uvádějí, že se celosvětově jedná o druhou nejvýnosnější trestnou činnost. Některé prameny také uvádějí, že zisky jsou následně využívány pro nákupy zbraní v rámci válečných konfliktů, podporu terorismu i dalších aktivit organizovaného zločinu.

O závažnosti obchodu s lidmi i o nezbytnosti společné mezinárodní reakce na tento fenomén svědčí pozornost řady mezinárodních organizací, které věnují potírání obchodu s lidmi a pomoci obětem značné úsilí i nemalé finanční prostředky. Ve své práci jsem se proto pokusila zmapovat zásadní mezinárodní dokumenty, které určitým způsobem v konkrétním čase reflektovaly a reflektují vývoj tohoto fenoménu již téměř sto let.

Na druhou stranu jsem se ve své práci snažila poukázat na fakt, že samotný koncept trestného činu obchodování s lidmi není zcela bez problémů. Dle názorů některých odborníků je hlavním důvodem to, že byl při svém vzniku značně ovlivněn konceptem angloamerického práva a dodatečně „napasován na tradiční trestné činy kontinentálního právního systému“. V českém právním řádu, stejně jako v řadě zahraničních prvních úprav, není vždy bezproblémově dořešen vztah aktuální definice obchodování s lidmi vycházející z Protokolu vůči dalším, řekněme tradičním skutkovým podstatám, jako jsou kuplířství či trestný čin nucené práce. Na druhou stranu musím připustit, že ani vztah k ustanovením, která byla do našeho TZ implementována až po nabytí účinnosti § 232a TZ, není zcela bez komplikací. O problémech svědčí i judikatura, které jsem ve své práci úmyslně vymezila relativně rozsáhlý prostor.

Ve své práci se snažím reflektovat i zkušenost a dobrou praxi vybraných evropských států a USA. V závěru své práce se věnuji naprosto nové problematice nucené práce a pracovního vykořisťování, mezinárodní úpravou počínaje a návrhy de lege ferenda konče.

Přes vše, co jsem ve své práci uvedla, musím připustit, že stávající, obecná definice v rámci ustanovení § 232a TZ dává dle mého názoru dostatečný prostor pro výkladovou praxi soudů. Domnívám se, že se jedná o nesmírně důležitý aspekt, neboť

vývoj forem obchodování s lidmi prošel za posledních přibližně 50 let značně dynamickým vývojem a proto lze oprávněně očekávat obdobný vývoj i v budoucnu. Z tohoto důvodu, přes veškeré v mé práci uvedené návrhy na možné legislativní změny, bych se v tuto chvíli přimlouvala pouze za určité zpřesnění a odstranění duplicit v definicích vybraných trestných činů.

9. PŘÍLOHY

Příloha č. 1:

Metodický návod prvního náměstka ministra vnitra ze dne 26. října 2007 k fungování Programu podpory a ochrany obětí obchodování s lidmi a jeho institucionálnímu zabezpečení – vybraná ustanovení.

Čl. 1

V návaznosti na část V. písm. a) bod 1 pokynu ministra vnitra č. 64/2007, kterým se v rámci národního koordinačního mechanismu pro oblast podpory a ochrany obětí obchodování s lidmi zřizuje interdisciplinární pracovní skupina, se tímto metodickým návodem stanoví principy fungování Programu podpory a ochrany obětí (dále jen „Program“) následovně.

Čl. 2

Cílem Programu je

- a) poskytnout obětem obchodování s lidmi včetně dětí těchto obětí podporu, zabezpečit ochranu jejich lidských práv a důstojnosti,
- b) motivovat oběti obchodování s lidmi k podávání svědeckých výpovědí, které usnadní orgánům činným v trestním řízení odhalování, stíhání, usvědčování a potrestání pachatelů trestných činů souvisejících s obchodováním s lidmi,
- c) zprostředkovat návrat občanů České republiky - obětí obchodování s lidmi zpět do České republiky a informovat tyto osoby o možnosti účasti na Programu (program dobrovolných návratů).

Čl. 3

Za oběti obchodování s lidmi jsou považováni

- a) cizinci, kteří důvodně prohlásí, že se na území České republiky stali oběťmi obchodování s lidmi nebo byli za tímto účelem na území České republiky dopraveni,
- b) občané České republiky, kteří důvodně prohlásí, že se na území České republiky nebo v zahraničí stali oběťmi obchodování s lidmi.

Čl. 6

Podmínky zařazení do Programu jsou

- a) dobrovolnost a zájem projevený na základě vyplněného a podepsaného vstupního prohlášení,
- b) přerušeni kontaktů se zločineckým prostředím,
- c) souhlas s ubytováním v azylovém bytě nestátní neziskové organizace minimálně po dobu krizové intervence.

Čl. 7

Program se z hlediska pobytového režimu obětí - cizinců skládá z následujících tří fází

1. fáze – krizová intervence/doba na rozmyšlenou

- prvních 60 dní je věnováno základní krizové intervenci a psychosociální pomoci,
- do 60 dní se oběti musí rozhodnout, zda budou spolupracovat s orgány činnými v trestním řízení (tzv. doba na rozmyšlenou),

výjimka: oběti se speciálními potřebami (např. mentálně retardované osoby či osoby s psychickými problémy) mohou vstoupit do Programu a setrvat v něm bez podmínky spolupráce s orgány činnými v trestním řízení, podkladem pro udělení takovéto výjimky je lékařské potvrzení o zdravotním stavu oběti a o zařazení/vyřazení takové oběti do/z Programu rozhoduje národní koordinátor,¹⁸⁸⁾

-v případě nerozhodnutých obětí s nelegálním pobytem může příslušný organizační článek policie služby cizinecké a pohraniční policie při vstupu do Programu, na základě podnětu Ministerstva vnitra a stanoviska nestátní neziskové organizace, vystavit cizinci výjezdní příkaz.¹⁸⁹⁾ Platnost takového výjezdního příkazu se stanoví zpravidla na dobu 60 dnů,

-v případě obětí, které se rozhodly pro spolupráci s orgány činnými v trestním řízení, policie ověřuje, zda oběť splňuje podmínky pro udělení víza za účelem strpění pobytu na území¹⁹⁰⁾ či povolení k dlouhodobému pobytu za účelem ochrany na území,¹⁹¹⁾

- nespolupracujícím obětem je po uplynutí 60 dnů od vstupu do Programu nabídnut program dobrovolného návratu do země původu,

- odmítnou-li oběti dobrovolný návrat,¹⁹²⁾ následuje po vypršení platnosti výjezdního příkazu realizace výkonu případného vykonatelného rozhodnutí o správním vyhoštění;¹⁹³⁾

2. fáze – sociální začleňování

- spolupracující oběti mohou během 60 denní krizové intervence nebo bezprostředně po jejím ukončení podat

a) na Ministerstvu vnitra žádost o dlouhodobý pobyt za účelem ochrany¹⁹⁴⁾ nebo

b) u příslušného organizačního článku policie služby cizinecké a pohraniční policie žádost o vízum k pobytu nad 90 dnů za účelem strpění pobytu na území,¹⁹⁵⁾

- na základě pravomocného odsouzení pachatele, po ukončení trestního řízení nebo není-li další účast obětí na trestním řízení nezbytná, je obětem nabídnut dobrovolný návrat do země původu;¹⁹⁶⁾

3. fáze – trvalý pobyt z důvodů hodných zvláštního zřetele

¹⁸⁸⁾ V tomto případě je podána žádost o udělení víza k pobytu nad 90 dnů za účelem strpění pobytu na území podle § 33 odst. 1 písm. a) zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o pobytu cizinců“).

¹⁸⁹⁾ § 50 zákona o pobytu cizinců.

¹⁹⁰⁾ § 33 odst. 1 písm. b) zákona o pobytu cizinců (účinnost od 1.9.2006).

¹⁹¹⁾ § 42e zákona o pobytu cizinců.

¹⁹²⁾ Dobrovolný návrat je možné realizovat na žádost oběti kdykoliv.

¹⁹³⁾ § 118 zákona o pobytu cizinců.

¹⁹⁴⁾ § 42e zákona o pobytu cizinců.

¹⁹⁵⁾ § 33 odst. 1 písm. b) zákona o pobytu cizinců.

¹⁹⁶⁾ Oběť si může zažádat o trvalý pobyt z důvodů hodných zvláštního zřetele - § 66 odst. 1 písm. b) zákona o pobytu cizinců.

příslušný organizační článek policie služby cizinecké a pohraniční policie může obětem udělit trvalý pobyt z důvodů hodných zvláštního zřetele.¹⁹⁷⁾

Čl. 8

Nabídka obětem zahrnuje zejména

- a) okamžité vysvobození z kriminálního prostředí,
- b) úpravu pobytu na území České republiky pro cizinky/cizince včetně jejich dětí,
- c) 60 denní krizovou intervenci,
- d) azylové ubytování,
- e) zajištění základních potřeb, ochranu a podporu v péči a výchově jejich dětí,
- f) zdravotní péči,
- g) finanční podporu,
- h) doprovodnou sociální práci,
- i) psychosociální poradenství,
- j) psychoterapeutické služby,
- k) právní poradenství,
- l) tlumočení,
- m) rekvalifikační kurzy,
- n) podporu při hledání uplatnění na trhu práce,
- o) dlouhodobé sociální začleňování,
- p) možnost zařazení do programu ochrany svědka,¹⁹⁸⁾
- q) pomoc při dobrovolném návratu do země původu a zprostředkování následné sociální pomoci,
- r) možnost získání trvalého pobytu z důvodů hodných zvláštního zřetele.¹⁹⁹⁾

¹⁹⁷⁾ § 66 odst. 1 písm. b) zákona o pobytu cizinců.

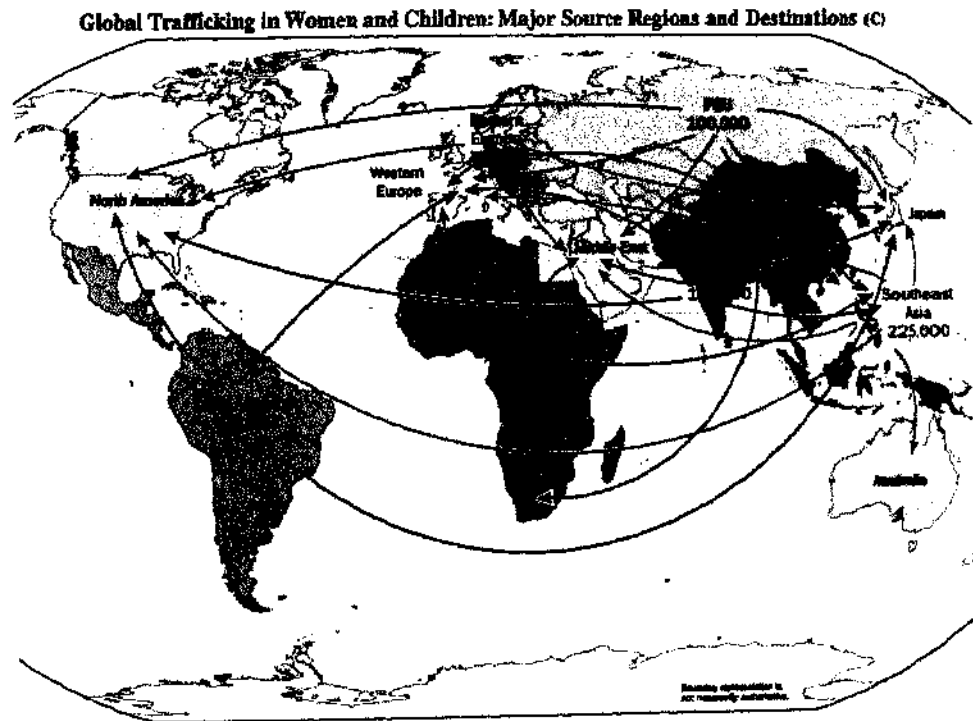
¹⁹⁸⁾ Zákon č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením a o změně zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁹⁹⁾ § 66 odst. 1 písm. b) zákona o pobytu cizinců.

Příloha č. 2:

Mapa tras obchodu s lidmi ve světě.

Hlavní trasy obchodu s lidmi (ženami a dětmi) a odhadované počty obětí obchodovaných z daných zdrojových oblastí ročně. Zdroj: prezentace majora G. Batagglia, HQ Carabinieri, Praha, 1. a 2. srpna 2006.

Příloha č. 3:

UN Protocol to prevent, suppress and punish trafficking in persons, especially in women and children, supplementing the United Nations Convention against transnational organized crime. The United Nations 2000 - vybraná ustanovení.

I. General provisions

Article 1

*Relation with the United Nations Convention
against Transnational Organized Crime*

1. This Protocol supplements the United Nations Convention against Transnational Organized Crime. It shall be interpreted together with the Convention.

2. The provisions of the Convention shall apply, *mutatis mutandis*, to this Protocol unless otherwise provided herein.

3. The offences established in accordance with article 5 of this Protocol shall be regarded as offences established in accordance with the Convention.

Article 2

Statement of purpose

The purposes of this Protocol are:

(a) To prevent and combat trafficking in persons, paying particular attention to women and children;

(b) To protect and assist the victims of such trafficking, with full respect for their human rights; and

(c) To promote cooperation among States Parties in order to meet those objectives.

Article 3

Use of terms

For the purposes of this Protocol:

(a) „Trafficking in persons“ shall mean the recruitment, transportation, transfer, harbouring or receipt of persons, by means of the threat or use of force or other forms of coercion, of abduction, of fraud, of deception, of the abuse of power or of a position of vulnerability or of the giving or receiving of payments or benefits to achieve the consent of a person having control over another person, for the purpose of exploitation. Exploitation shall include, at a minimum, the exploitation of the prostitution of others or other forms of sexual exploitation, forced labour or services, slavery or practices similar to slavery, servitude or the removal of organs;

(b)The consent of a victim of trafficking in persons to the intended exploitation set forth in subparagraph (a) of this article shall be irrelevant where any of the means set forth in subparagraph (a) have been used;

(c)The recruitment, transportation, transfer, harbouring or receipt of a child for the purpose of exploitation shall be considered „trafficking in persons“ even if this does not involve any of the means set forth in subparagraph (a) of this article;

(d)„Child“ shall mean any person under eighteen years of age.

Article 4

Scope of application

This Protocol shall apply, except as otherwise stated herein, to the prevention, investigation and prosecution of the offences established in accordance with article 5 of this Protocol, where those offences are transnational in nature and involve an organized criminal group, as well as to the protection of victims of such offences.

Article 5

Criminalization

1.Each State Party shall adopt such legislative and other measures as may be necessary to establish as criminal offences the conduct set forth in article 3 of this Protocol, when committed intentionally.

2.Each State Party shall also adopt such legislative and other measures as may be necessary to establish as criminal offences:

(a)Subject to the basic concepts of its legal system, attempting to commit an offence established in accordance with paragraph 1 of this article;

(b)Participating as an accomplice in an offence established in accordance with paragraph 1 of this article; and

(c)Organizing or directing other persons to commit an offence established in accordance with paragraph 1 of this article.

II. Protection of victims of trafficking in persons

Article 6

Assistance to and protection of victims of trafficking in persons

1.In appropriate cases and to the extent possible under its domestic law, each State Party shall protect the privacy and identity of victims of trafficking in persons, including, inter alia, by making legal proceedings relating to such trafficking confidential.

2.Each State Party shall ensure that its domestic legal or administrative system contains measures that provide to victims of trafficking in persons, in appropriate cases:

(a) Information on relevant court and administrative proceedings;

(b) Assistance to enable their views and concerns to be presented and considered at appropriate stages of criminal proceedings against offenders, in a manner not prejudicial to the rights of the defence.

3. Each State Party shall consider implementing measures to provide for the physical, psychological and social recovery of victims of trafficking in persons, including, in appropriate cases, in cooperation with non-governmental organizations, other relevant organizations and other elements of civil society, and, in particular, the provision of:

(a) Appropriate housing;

(b) Counselling and information, in particular as regards their legal rights, in a language that the victims of trafficking in persons can understand;

(c) Medical, psychological and material assistance; and

(d) Employment, educational and training opportunities.

4. Each State Party shall take into account, in applying the provisions of this article, the age, gender and special needs of victims of trafficking in persons, in particular the special needs of children, including appropriate housing, education and care.

5. Each State Party shall endeavour to provide for the physical safety of victims of trafficking in persons while they are within its territory.

6. Each State Party shall ensure that its domestic legal system contains measures that offer victims of trafficking in persons the possibility of obtaining compensation for damage suffered.

Article 7

Status of victims of trafficking in persons in receiving States

1. In addition to taking measures pursuant to article 6 of this Protocol, each State Party shall consider adopting legislative or other appropriate measures that permit victims of trafficking in persons to remain in its territory, temporarily or permanently, in appropriate cases.

2. In implementing the provision contained in paragraph 1 of this article, each State Party shall give appropriate consideration to humanitarian and compassionate factors.

Article 8

Repatriation of victims of trafficking in persons

1. The State Party of which a victim of trafficking in persons is a national or in which the person had the right of permanent residence at the time of entry into the territory of the receiving State Party shall facilitate and accept, with due regard for the safety of that person, the return of that person without undue or unreasonable delay.

2. When a State Party returns a victim of trafficking in persons to a State Party of which that person is a national or in which he or she had, at the time of entry into the territory of the receiving State Party, the right of permanent residence, such return shall be with due regard for the safety of that person and for the status of any legal proceedings related to the fact that the person is a victim of trafficking and shall preferably be voluntary.

3. At the request of a receiving State Party, a requested State Party shall, without undue or unreasonable delay, verify whether a person who is a victim of trafficking in persons is its national or had the right of permanent residence in its territory at the time of entry into the territory of the receiving State Party.

4. In order to facilitate the return of a victim of trafficking in persons who is without proper documentation, the State Party of which that person is a national or in which he or she had the right of permanent residence at the time of entry into the territory of the receiving State Party shall agree to issue, at the request of the receiving State Party, such travel documents or other authorization as may be necessary to enable the person to travel to and re-enter its territory.

5. This article shall be without prejudice to any right afforded to victims of trafficking in persons by any domestic law of the receiving State Party.

6. This article shall be without prejudice to any applicable bilateral or multilateral agreement or arrangement that governs, in whole or in part, the return of victims of trafficking in persons.

Příloha č. 4:

Rámcové rozhodnutí Rady ze dne 19. července 2002 o boji proti obchodování s lidmi (2002/629/SVV) - vybraná ustanovení.

Článek 1

Trestné činy obchodování s lidmi pro účely vykořisťování pracovní síly nebo pohlavního vykořisťování

1. Každý členský stát přijme opatření nezbytná k zajištění trestnosti těchto jednání:

najímání, přeprava, předání, přechovávání nebo následné přijetí osoby, včetně výměny nebo předání kontroly nad touto osobou, pokud

a) je při něm použito nátlaku, síly nebo pohrůžek včetně únosu nebo

b) je při něm využito omylu nebo podvodu nebo

c) je při něm zneužito moci nebo zranitelného postavení, takže osoba nemá jinou skutečnou a přijatelnou možnost než podvolit se danému zneužívání, nebo

d) při něm dochází k poskytování či přijímání finančních prostředků nebo výhod k získání souhlasu osoby, která má kontrolu nad jinou osobou,

za účelem vykořisťování pracovní síly nebo služeb této osoby, zahrnujícího přinejmenším nedobrovolnou nebo nucenou práci či služby, otroctví či praktiky podobné otroctví či nevolnictví, nebo

za účelem využívání k prostituci nebo jiným formám pohlavního vykořisťování včetně pornografie.

2. Souhlas oběti obchodování s lidmi se zneužíváním, ať už zamýšleným či skutečným, je nepodstatný, pokud bylo použito kteréhokoli z prostředků uvedených v odstavci 1.

3. Pokud se jednání uvedené v odstavci 1 týká dítěte, je postihováno jako obchodování s lidmi i tehdy, nebylo-li použito prostředků uvedených v odstavci 1.

4. Pro účely tohoto rámcového rozhodnutí se za "dítě" považuje osoba mladší 18 let.

Článek 2

Návod, pomoc, účastenství a pokus

Každý členský stát přijme opatření nezbytná k zajištění trestnosti návodu a pomoci, účastenství a pokusu o spáchání protiprávních jednání uvedených v odstavci 1.

Článek 3

Sankce

1. Každý členský stát přijme opatření nezbytná k zajištění toho, aby protiprávní jednání uvedená v člancích 1 a 2 podléhaly účinným, přiměřeným a odrazujícím trestním sankcím, které mohou vést k vydání.

2. Každý členský stát přijme opatření nezbytná k zajištění toho, aby protiprávní jednání vymezená v článku 1 byla postihována trestem odnětí svobody, jehož horní hranice činí nejméně osm let, pokud k nim došlo za jedné z těchto okolností:

a) trestným činem došlo úmyslně nebo v důsledku hrubé nedbalosti k ohrožení života oběti;

b) trestný čin byl spáchán na oběti, která byla obzvláště zranitelná. Za obzvláště zranitelnou oběť se považuje přinejmenším taková oběť, která podle vnitrostátního práva nedosáhla věku pohlavní dospělosti, a byl-li trestný čin spáchán za účelem využívání jiných osob k prostituci nebo k jiným formám pohlavního vykořisťování včetně pornografie;

c) trestný čin byl spáchán za užití hrubého násilí nebo jím byla oběť způsobena obzvláště závažná újma;

d) trestný čin byl spáchán v rámci činnosti zločinného spolčení, jak je vymezena ve společné akci 98/733/SVV, bez ohledu na výši trestu tam uvedenou.

Článek 4

Odpovědnost právnických osob

1. Každý členský stát přijme nezbytná opatření, aby zajistil, že právnické osoby lze činit odpovědnými za protiprávní jednání uvedená v člancích 1 a 2, která v jejich prospěch spáchá jakákoliv osoba jednající samostatně nebo jako člen orgánu dotyčné právnické osoby, která v této právnické osobě působí ve vedoucím postavení na základě

a) oprávnění zastupovat tuto právnickou osobu,

b) pravomoci přijímat rozhodnutí jménem této právnické osoby,

c) pravomoci vykonávat kontrolu v rámci této právnické osoby.

2. Kromě případů stanovených v odstavci 1 přijme každý členský stát opatření nezbytná k zajištění odpovědnosti právnických osob v případech, kdy nedostatek dohledu nebo kontroly ze strany osoby uvedené v odstavci 1 umožnil spáchání protiprávního jednání uvedeného v člancích 1 a 2 ve prospěch právnické osoby osobou jí podřízenou.

3. Odpovědnost právnické osoby podle odstavců 1 a 2 nevyklučuje trestní stíhání fyzických osob pro spáchání protiprávního jednání uvedeného v člancích 1 a 2, návod k němu nebo účastenství na něm.

4. Pro účely tohoto rámcového rozhodnutí se za právnickou osobu považuje každý subjekt mající toto postavení podle platných vnitrostátních předpisů, s výjimkou států nebo jiných veřejnoprávních korporací při výkonu veřejné moci a mezinárodních organizací veřejného práva.

Článek 5

Sankce ukládané právnickým osobám

Každý členský stát přijme nezbytná opatření, aby právnickou osobu odpovědnou podle článku 4 bylo možné postihnout účinnými, přiměřenými a odrazujícími sankcemi, které zahrnují pokuty trestní nebo jiné povahy a mohou zahrnovat i jiné sankce, například

- a) zbavení oprávnění pobírat veřejné výhody nebo podpory,
- b) dočasný nebo trvalý zákaz provozování obchodních činností,
- c) uložení soudního dohledu,
- d) zrušení rozhodnutím soudu,
- e) dočasné nebo trvalé uzavření provozoven, jichž bylo využito ke spáchání protiprávního jednání.

Článek 6

Příslušnost a trestní stíhání

1. Každý členský stát přijme opatření nezbytná k zavedení své příslušnosti ve vztahu k protiprávním jednáním uvedeným v článcích 1 a 2 a spáchaným

- a) zcela nebo zčásti na jeho území,
- b) některým z jeho státních příslušníků nebo
- c) ve prospěch právnické osoby usazené na jeho území.

2. Členský stát může rozhodnout, že nebude uplatňovat nebo bude uplatňovat pouze ve zvláštních případech nebo za zvláštních okolností pravidlo o příslušnosti stanovené v odst. 1 písm. b) a písm. c).

3. Členský stát, který podle svých právních předpisů nevydává své státní příslušníky, přijme opatření nezbytná k zavedení své příslušnosti a k případnému trestnímu stíhání ve vztahu k protiprávním jednáním uvedeným v článcích 1 a 2, jestliže byly spáchány jeho státními příslušníky mimo jeho území.

4. Členské státy vyrozumí generální sekretariát Rady a Komisi o svém rozhodnutí použít odstavec 2, a případně uvedou zvláštní okolnosti nebo podmínky, za kterých své rozhodnutí použije.

Článek 7

Ochrana obětí a pomoc obětem

1. Členské státy zajistí, aby vyšetřování ani stíhání trestných činů, na které se vztahuje toto rámcové rozhodnutí, nezáviselo na výpovědi ani trestním oznámení vzneseném osobou, na níž byl

trestný čin spáchán, a to přinejmenším v případech, na které se vztahuje čl. 6 odst. 1 písmeno a).

2. Děti, které jsou oběťmi trestných činů uvedených v článku 1, je třeba považovat za obzvláště zranitelné oběti podle čl. 2 odst. 2, čl. 8 odst. 4 a čl. 14 odst. 1 rámcového rozhodnutí Rady 2001/220/SVV ze dne 15. března 2001 o postavení obětí v trestním řízení [13].

3. Je-li obětí dítě, přijme každý členský stát veškerá možná opatření k zajištění vhodné pomoci pro jeho rodinu. Každý členský stát zejména v případech, kdy je to vhodné a možné, uplatní ve vztahu k příslušné rodině článek 4 rámcového rozhodnutí 2001/220/SVV.

Příloha č. 5:

Směrnice Rady 2004/81/ES ze dne 29. dubna 2004 o povolení k pobytu pro státní příslušníky třetích zemí, kteří jsou obětmi obchodování s lidmi nebo obdrželi pomoc k nedovolenému přistěhovalectví a kteří spolupracují s příslušnými orgány - vybraná ustanovení.

Článek 1

Účel

Účelem této směrnice je definovat podmínky pro vydávání časově omezeného povolení k pobytu, souvisejícího s délkou příslušného vnitrostátního řízení, státním příslušníkům třetích zemí, kteří spolupracují v boji proti obchodování s lidmi nebo proti napomáhání k nedovolenému přistěhovalectví.

Článek 2

Definice

Pro účely této směrnice se rozumí:

- a) "státním příslušníkem třetí země" osoba, která není občanem Unie ve smyslu čl. 17 odst. 1 Smlouvy;
- b) "napomáháním k nedovolenému přistěhovalectví" činy uvedené v člancích 1 a 2 směrnice 2002/90/ES;
- c) "obchodováním s lidmi" činy uvedené v člancích 1, 2 a 3 rámcového rozhodnutí 2002/629/SVV;
- f) "nezletilými osobami bez doprovodu" státní příslušníci třetích zemí mladší 18 let, kteří vstoupili na území členského státu bez doprovodu dospělé osoby, jež je za ně odpovědná podle právních předpisů nebo zvyklostí, a to dokud je taková osoba skutečně nepřevzme do své péče, nebo nezletilé osoby, které jsou po jejich vstupu na území členského státu ponechány bez doprovodu.

Článek 3

Oblast působnosti

1. Členské státy použijí tuto směrnici na státní příslušníky třetích zemí, kteří jsou nebo byli obětmi trestného činu týkajícího se obchodování s lidmi, i když vstoupili na území členských států bez povolení.
 2. Členské státy mohou použít tuto směrnici na státní příslušníky třetích zemí, kteří obdrželi pomoc k nedovolenému přistěhovalectví.
 3. Tato směrnice se vztahuje na dotyčné státní příslušníky třetích zemí, kteří dosáhli zletilosti stanovené právem dotyčného členského státu.
- Odchylně se členské státy mohou rozhodnout používat tuto směrnici pro nezletilé osoby za podmínek stanovených svým vnitrostátním právem.

ŘÍZENÍ O VYDÁVÁNÍ POVOLENÍ K POBYTU

Článek 5

Článek 6

Lhůta na rozmyšlenou

1. Členské státy zajistí, aby dotyčným státním příslušníkům třetích zemí byla poskytnuta lhůta na rozmyšlenou, která jim umožní zotavit se a uniknout vlivu pachatelů uvedených trestných činů, aby tak mohli při svém rozhodování, zda mají s příslušnými orgány spolupracovat, lépe vycházet ze skutečného stavu věci.

Doba trvání a začátek lhůty uvedené v prvním pododstavci se určuje podle vnitrostátního práva.

2. Ve lhůtě na rozmyšlenou a během doby čekání na rozhodnutí příslušných orgánů mají dotyční státní příslušníci třetích zemí přístup k zacházení uvedenému v článku 7 a nelze vykonat žádný příkaz k jejich vyhoštění.

3. Lhůta na rozmyšlenou nezakládá právo na pobyt podle této směrnice.

4. Členský stát může lhůtu na rozmyšlenou kdykoli ukončit, pokud příslušné orgány zjistí, že dotyčná osoba aktivně, dobrovolně a z vlastního podnětu obnovila styk s pachateli trestných činů uvedených v čl. 2 písm. b) a c), nebo z důvodů týkajících se veřejného pořádku a bezpečnosti státu.

Článek 8

Vydání a prodloužení platnosti povolení k pobytu

1. Po uplynutí lhůty na rozmyšlenou nebo dříve, mají-li příslušné orgány za to, že dotyčný státní příslušník třetí země již splnil podmínku stanovenou v písmenu b), členský stát posoudí

a) zda je účelné prodloužit jeho pobyt na území členského státu pro účely vyšetřování nebo soudní řízení a

b) zda projevil jasný úmysl spolupracovat a

c) zda ukončil veškeré styky s osobami podezřelými z činů, které lze kvalifikovat jako trestné činy uvedené v čl. 2 písm. b a c).

2. Pro vydání povolení k pobytu, aniž jsou dotčeny důvody týkající se veřejného pořádku a ochrany bezpečnosti státu, se vyžaduje splnění podmínek uvedených v odstavci 1.

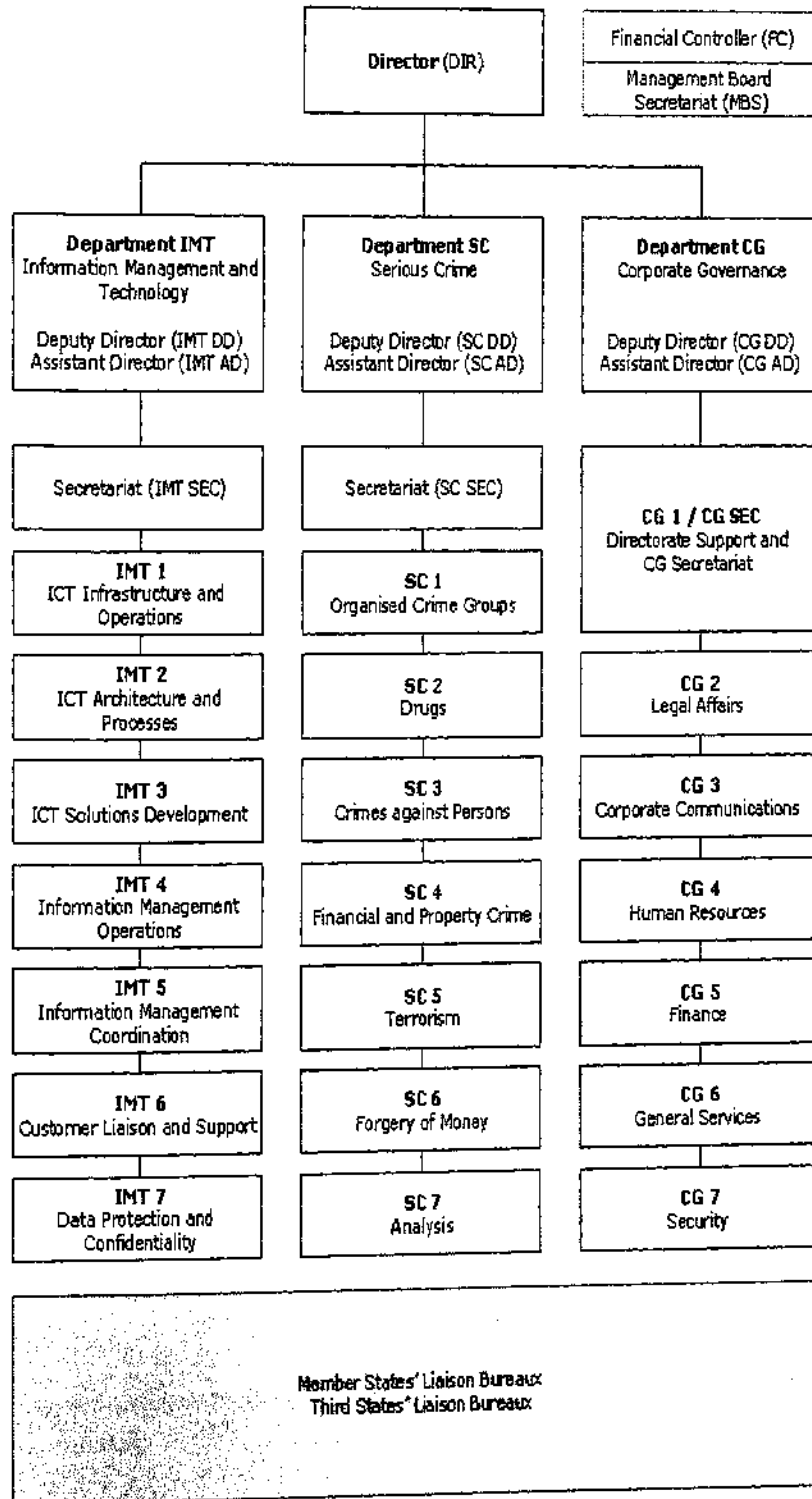
3. Aniž jsou dotčena ustanovení o odnětí uvedená v článku 14, platí povolení k pobytu po dobu alespoň šesti měsíců. Prodlužuje se, jsou-li nadále splněny podmínky uvedené v odstavci 2 tohoto článku.

Článek 12

Programy a systémy pro dotyčné státní příslušníky třetích zemí

1. Dotyčným státním příslušníkům třetích zemí je zaručen přístup ke stávajícím programům nebo systémům poskytovaným členskými státy nebo nevládními organizacemi nebo sdruženími, které uzavřely s členskými státy zvláštní dohody zaměřené na obnovení běžného společenského života dotyčných osob, v případě potřeby zejména pořádání kurzů určených ke zvýšení jejich odborné kvalifikace, nebo přípravu na jejich podporovaný návrat do země jejich původu.

Příloha č. 6:
Organizační harmonogram EUROPOL.

Příloha č. 7:

Gangmasters (Licencing) Act 2004 – vybraná ustanovení.

CHAPTER 11

An Act to make provision for the licensing of activities involving the supply or use of workers in connection with agricultural work, the gathering of wild creatures and wild plants, the harvesting of fish from fish farms, and certain processing and packaging; and for connected purposes. [8th July 2004]

The Gangmasters Licensing Authority

1 The Gangmasters Licensing Authority

(1) There shall be a body known as the Gangmasters Licensing Authority (in this Act referred to as “the Authority”).

(2) The functions of the Authority shall be -

(a) to carry out the functions relating to licensing that are conferred on it by this Act,

(b) to ensure the carrying out of such inspections as it considers necessary of persons holding licences under this Act,

(c) to keep under review generally the activities of persons acting as gangmasters,

(d) to supply information held by it to specified persons in accordance with the provisions of this Act,

(e) to keep under review the operation of this Act, and

(f) such other functions as may be prescribed in regulations made by the Secretary of State.

(3) The Authority may do anything that it considers is calculated to facilitate, or incidental or conducive to, the carrying out of any of its functions.

(4) The Authority shall not be regarded—

(a) as the servant or agent of the Crown, or

(b) as enjoying any status, immunity or privilege of the Crown,

and the property of the Authority shall not be regarded as property of, or property held on behalf of, the Crown.

(5) The Secretary of State may by regulations make provision as to -

(a) the status and constitution of the Authority,

(b) the appointment of its members,

(c) the payment of remuneration and allowances to its members, and

(d) such other matters in connection with its establishment and operation as he thinks fit.

(6) Schedule 1 amends certain enactments in consequence of the establishment of the Authority.

Scope of Act

3 Work to which this Act applies

(1) The work to which this Act applies is—

(a) agricultural work,

(b) gathering shellfish, and

(c) processing or packaging—

This is subject to any provision made by regulations under subsection (5) below and to section 5 (territorial scope of application).

(2) In subsection (1)(a) "agricultural work" means work in agriculture.

(3) In this Act "agriculture" includes—

(a) dairy-farming,

(b) the production for the purposes of any trade, business or other undertaking (whether carried on for profit or not) of consumable produce,

(c) the use of land as grazing, meadow or pasture land,

(d) the use of land as an orchard or as osier land or woodland, and

(e) the use of land for market gardens or nursery grounds.

In paragraph (b) "consumable produce" means produce grown for sale, consumption or other use after severance from the land on which it is grown.

(4) In this Act "shellfish" means crustaceans and molluscs of any kind, and includes any part of a shellfish and any (or any part of any) brood, ware, halfware or spat of shellfish, and any spawn of shellfish, and the shell, or any part of the shell, of a shellfish.

(5) The Secretary of State may by regulations make provision—

(a) excluding work of a prescribed description from being work to which this Act applies;

(b) including work of the following nature as being work to which this Act applies—

(i) the gathering (by any manner) of wild creatures, or wild plants, of a prescribed description and the processing and packaging of anything so gathered, and

(ii) the harvesting of fish from a fish farm (within the meaning of the Diseases of Fish Act 1937 (c. 33)).

4 Acting as a gangmaster

(1) This section defines what is meant in this Act by a person acting as a gangmaster.

(2) A person ("A") acts as a gangmaster if he supplies a worker to do work to which this Act applies for another person ("B").

(3) For the purposes of subsection (2) it does not matter—

(a) whether the worker works under a contract with A or is supplied to him by another person,

(b) whether the worker is supplied directly under arrangements between A and B or indirectly under arrangements involving one or more intermediaries,

(c) whether A supplies the worker himself or procures that the worker is supplied,

(d) whether the work is done under the control of A, B or an intermediary,

(e) whether the work done for B is for the purposes of a business carried on by him or in connection with services provided by him to another person.

(4) A person ("A") acts as a gangmaster if he uses a worker to do work to which this Act applies in connection with services provided by him to another person.

(5) A person ("A") acts as a gangmaster if he uses a worker to do any of the following work to which this Act applies for the purposes of a business carried on by him—

(a) harvesting or otherwise gathering agricultural produce following—

(i) a sale, assignment or lease of produce to A, or

(ii) the making of any other agreement with A,

where the sale, assignment, lease or other agreement was entered into for the purpose of enabling the harvesting or gathering to take place;

(b) gathering shellfish;

(c) processing or packaging agricultural produce harvested or gathered as mentioned in paragraph (a).

In this subsection "agricultural produce" means any produce derived from agriculture.

(6) For the purposes of subsection (4) or (5) A shall be treated as using a worker to do work to which this Act applies if he makes arrangements under which the worker does the work—

(a) whether the worker works for A (or for another) or on his own account,

and

(b) whether or not he works under a contract (with A or another).

(7) Regulations under section 3(5)(b) may provide for the application of subsections (5) and (6) above in relation to work that is work to which this Act applies by virtue of the regulations.

12 Offences: acting as a gangmaster, being in possession of false documents etc

(1) A person commits an offence if he acts as a gangmaster in contravention of section 6 (prohibition of unlicensed activities).

For this purpose a person acting as a gangmaster does not contravene section 6 by reason only of the fact that he breaches a condition of the licence which authorises him to so act.

(2) A person commits an offence if he has in his possession or under his control—

(a) a relevant document that is false and that he knows or believes to be false,

(b) a relevant document that was improperly obtained and that he knows or believes to have been improperly obtained, or

(c) a relevant document that relates to someone else,

with the intention of inducing another person to believe that he or another person acting as a gangmaster in contravention of section 6 is acting under the authority of a licence.

(3) A person guilty of an offence under subsection (1) or (2) is liable on summary conviction—

(a) in England and Wales, to imprisonment for a term not exceeding twelve months, or to a fine not exceeding the statutory maximum, or to

both;

(b) in Scotland or Northern Ireland, to imprisonment for a term not exceeding six months, or to a fine not exceeding the statutory maximum, or to both.

In relation to an offence committed before the commencement of section 154(1) of the Criminal Justice Act 2003 (c. 44), for "twelve months" in paragraph (a) substitute "six months".

(4) A person guilty of an offence under subsection (1) or (2) is liable on conviction on indictment to imprisonment for a term not exceeding ten years, or to a fine, or to both.

(5) For the purposes of this section—

(a) except in Scotland, a document is false only if it is false within the meaning of Part 1 of the Forgery and Counterfeiting Act 1981 (c. 45) (see section 9(1) of that Act), and

(b) a document was improperly obtained if false information was provided, in or in connection with the application for its issue or an application for its modification, to the person who issued it or (as the case may be) to a person entitled to modify it, and references to the making of a false document include references to the modification of a document so that it becomes false.

(6) In this section "relevant document" means—

(a) a licence, or

(b) any document issued by the Authority in connection with a licence.

13 Offences: entering into arrangements with gangmasters

(1) A person commits an offence if—

(a) he enters into arrangements under which a person ("the gangmaster") supplies him with workers or services, and

(b) the gangmaster in supplying the workers or services contravenes section 6 (prohibition of unlicensed activities).

(2) In proceedings against a person for an offence under subsection (1) it is a defence for him to prove that he—

(a) took all reasonable steps to satisfy himself that the gangmaster was acting under the authority of a valid licence, and

(b) did not know, and had no reasonable grounds for suspecting that the gangmaster was not the holder of a valid licence.

(3) The Secretary of State may by regulations make provision as to what constitutes "reasonable steps" for the purposes of subsection (2)(a).

(4) A person guilty of an offence under subsection (1) is liable—

(a) on summary conviction in England and Wales, to imprisonment for a term not exceeding 51 weeks, or to a fine not exceeding the statutory maximum, or to both,

(b) on summary conviction in Scotland or Northern Ireland, to imprisonment for a term not exceeding six months, or to a fine not exceeding the statutory maximum, or to both.

In relation to an offence committed before the commencement of section 281(5) of the Criminal Justice Act 2003 (c. 44), for "51 weeks" in paragraph (a) substitute "six months".

14 Offences: supplementary provisions

(1) An enforcement officer (see section 15) has the powers of arrest mentioned in subsection (2) (in addition to powers under section 24(4) and (5) of the Police and Criminal Evidence Act 1984 (c. 60)) in relation to any of the following offences—

(a) an offence under section 12(1) or (2),

(b) conspiring to commit any such offence,

(c) attempting to commit any such offence,

(d) inciting, aiding, abetting, counselling or procuring the commission of any such offence.

(2) Those powers are as follows—

(a) if he has reasonable grounds for suspecting that such an offence has been committed, he may arrest without warrant anyone whom he has reasonable grounds for suspecting to be guilty of the offence;

(b) he may arrest without warrant—

(i) anyone who is about to commit such an offence;

(ii) anyone whom he has reasonable grounds for suspecting to be about to commit such an offence.

(3) Subsections (1) and (2) do not apply in Scotland.

(4) In Schedules 2, 4 and 5 to the Proceeds of Crime Act 2002 (c. 29), after paragraph 9 insert— "9A An offence under section 12(1) or (2) of the Gangmasters (Licensing) Act 2004 (acting as a gangmaster other than under the authority of a licence, possession of false documents etc).".

Příloha č. 8:

Francouzský trestní zákoník, hlava II., oddíl hlava III., životní a pracovní podmínky v rozporu s lidskou důstojností.

**French Penal Code
CHAPTER II.
SECTION III
WORKING AND LIVING CONDITIONS WHICH INFRINGE HUMAN
DIGNITY**

**Articles 225-13 to 225-15-1
Updated 12/10/2005 - Page 53/132
PENAL CODE**

ARTICLE 225-13

(Ordinance no. 2000-916 of 19 September 2000 Art.3 Official Journal of 22 September 2000 in force on 1 January 2002)

(Act no. 2003-239 of 18 March 2003 Art. 33 Official Journal of 19 March 2003)

Obtaining the performance of unpaid services or services against which a payment is made which clearly bears no relation to the importance of the work performed from a person whose vulnerability or dependence is obvious or known to the offender is punished by five years' imprisonment and by a fine of €150,000.

ARTICLE 225-14

(Ordinance no. 2000-916 of 19 September 2000 Art.3 Official Journal of 22 September 2000 in force on 1 January 2002)

(Act no. 2003-239 of 18 March 2003 Art. 34 Official Journal of 19 March 2003)

Subjecting a person, whose vulnerability or dependence is obvious or known to the offender, to working or living conditions incompatible with human dignity is punished by five years' imprisonment and by a fine of €150,000.

ARTICLE 225-15

(Ordinance no. 2000-916 of 19 September 2000 Art.3 Official Journal of 22 September 2000 in force on 1 January 2002)

(Act no. 2003-239 of 18 March 2003 Art. 35 Official Journal of 19 March 2003)

The offences under articles 225-13 and 225-14 are punished by seven years' imprisonment and by a fine of €200,000 when they are committed against more than one person. Where they are committed against a minor, they are punished by seven years' imprisonment and by a fine of €200,000. Where they are committed against two or more, one or more of whom are minors, they are punished by 10 years' imprisonment and by a fine of €300,000.

ARTICLE 225-16

(Act no. 1998-657 of 29 July 1998 Article 124 Official Journal of 31 July 98)

Legal persons may be convicted of the offences defined by articles 225-13 to 225-15, pursuant to the conditions set out under article 121-2. The penalties incurred by legal persons are:

- 1) a fine, pursuant to the conditions set out under article 131-38;
- 2) the penalties set out under article 131-39.

ARTICLE 225-15-1

(Inserted by Act no. 2003-239 of 18 March 2003 Art. 36 Official Journal of 19 March 2003)

For the application of articles 225-13 and 225-14, minors or others who have been victims of the acts described by these articles upon their arrival on French national territory are considered to be vulnerable or in a situation of dependence.

Příloha č. 9:

Slovenský zákon č. 300/2005 Z. z., z 20. května 2005, Trestný zákon, v znení ďalších predpisov č. 650/2005 Z.z., č. 692/2006 Z.z. a č. 218/2007 Z.z., hlava druhá nazvaná trestné činy proti slobodě a lidské důstojnosti, oddíl první trestné činy proti slobodě, § 179 obchod s lidmi.

DRUHÁ HLAVA
TRESTNÉ ČINY PROTI SLOBODE
A LUDSKEJ DŮSTOJNOSTI

Prvý diel
Trestné činy proti slobode

§ 179
Obchodovanie s ľuďmi

§ 179 (1)

Kto s použitím podvodného konania, ľsti, obmedzovania osobnej slobody, násilia, hrozby násilia, hrozby inej ťazkej ujmy alebo iných foriem donucovania, prijatia alebo poskytnutia peňažného plnenia či iných výhod na dosiahnutie súhlasu osoby, na ktorú je iná osoba odkázaná, alebo zneužitia svojho postavenia alebo zneužitia bezbrannosti alebo inak zraniteľného postavenia zláka, prepraví, prechováva, odovzdá alebo prevezme iného, hoci aj s jeho súhlasom, na účel jeho prostitúcie alebo inej formy sexuálneho vykorisťovania vrátane pornografie, nútenej práce či nútenej služby, otroctva alebo praktík podobných otroctvu, nevoľníctva, odoberania orgánov, tkanív či bunky alebo iných foriem vykorisťovania, potrestá sa odňatím slobody na štyri roky až desať rokov.

§ 179 (2)

Rovnako ako v odseku 1 sa potrestá, kto zláka, prepraví, prechováva, odovzdá alebo prevezme osobu mladšiu ako osemnásť rokov, hoci aj s jej súhlasom, na účel jej prostitúcie alebo inej formy sexuálneho vykorisťovania vrátane pornografie, nútenej práce či nútenej služby, otroctva alebo praktík podobných otroctvu, nevoľníctva, odoberania orgánov, tkanív či bunky alebo iných foriem vykorisťovania.

§ 179 (3)

Odňatím slobody na sedem rokov až dvanásť rokov sa páchatel potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1 alebo 2

- a) a získa ním pre seba alebo pre iného väčší prospech,
- b) na chránenej osobe,
- c) z osobitného motívu, alebo
- d) závažnejším spôsobom konania.

§ 179 (4)

Odňatím slobody na dvanásť rokov až dvadsať rokov sa páchatel potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1 alebo 2

- a) a získa ním pre seba alebo pre iného značný prospech,
- b) a spôsobí ním ťazkú ujmu na zdraví alebo smrť, alebo iný obzvlášť závažný následok, alebo

c) ako člen nebezpečného zoskupenia.

§ 179 (5)

Odňatím slobody na dvadsať rokov až dvadsaťpäť rokov alebo trestom odňatia slobody na doživotie sa páchatel potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1 alebo 2

a) a získa ním pre seba alebo pre iného prospech veľkého rozsahu, alebo

b) a spôsobí ním ťažkú ujmu na zdraví viacerým osobám alebo smrť viacerých osôb.

Obchodovanie s deťmi

§ 180

§ 180 (1)

Kto v rozpore so všeobecne záväzným právnym predpisom zverí do moci iného dieťa na účel adopcie, potrestá sa odňatím slobody až na tri roky.

§ 180 (2)

Odňatím slobody na štyri roky až desať rokov sa páchatel potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1

a) a získa ním pre seba alebo pre iného väčší prospech, alebo

b) závažnejším spôsobom konania.

§ 180 (3)

Odňatím slobody na desať rokov až pätnásť rokov sa páchatel potrestá, ak činom uvedeným v odseku 1 spôsobí ťažkú ujmu na zdraví alebo smrť, alebo iný obzvlášť závažný následok.

§ 181

§ 181 (1)

Kto za odmenu zverí dieťa do moci iného na účel jeho využívania na detskú prácu alebo na iný účel, potrestá sa odňatím slobody na štyri roky až desať rokov.

§ 181 (2)

Odňatím slobody na sedem rokov až dvanásť rokov sa páchatel potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1

a) a získa ním pre seba alebo pre iného väčší prospech, alebo

b) závažnejším spôsobom konania.

§ 181 (3)

Odňatím slobody na dvanásť rokov až dvadsať rokov sa páchatel potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1

a) a spôsobí ním ťažkú ujmu na zdraví alebo smrť, alebo iný obzvlášť závažný následok, alebo

b) a získa ním pre seba alebo pre iného značný prospech.

§ 181 (4)

Odňatím slobody na dvadsať rokov až dvadsaťpäť rokov alebo trestom odňatia slobody na doživotie sa páchatel potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1

a) a získa ním pre seba alebo pre iného prospech veľkého rozsahu,

b) a spôsobí ním smrť viacerých osôb, alebo

c) ako člen nebezpečného zoskupenia.

§ 367 Kupliarstvo

§ 367 (1)

Kto iného zjedná, pohne, zvedie, využije, získa alebo ponúkne na vykonávanie prostitúcie, alebo kto koristí z prostitúcie vykonávanej iným, alebo umožní jej vykonávanie, potrestá sa odňatím slobody až na tri roky.

§ 367 (2)

Odňatím slobody na jeden rok až päť rokov sa páchatel potrestá, ak spácha taký čin závažnejším spôsobom konania.

§ 367 (3)

Odňatím slobody na tri roky až desať rokov sa páchatel potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1 na chránenej osobe.

§ 367 (4)

odňatím slobody na sedem rokov až dvanásť rokov sa páchatel potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1

a) a získa ním pre seba alebo pre iného značný prospech,

b) ako člen nebezpečného zoskupenia, alebo

c) na osobe mladšej ako pätnásť rokov.

§ 367 (5)

Odňatím slobody na desať rokov až pätnásť rokov sa páchatel potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1 a spôsobí ním ťažkú ujmu na zdraví alebo smrť.

§ 368 Výroba detskej pornografie

§ 368 (1)

Kto využije, získa, ponúkne alebo inak zneužije dieťa na výrobu detskej pornografie alebo umožní také jeho zneužitie, alebo sa inak podieľa na takejto výrobe, potrestá sa odňatím slobody na štyri roky až desať rokov.

§ 368 (2)

Odňatím slobody na sedem rokov až dvanásť rokov sa páchateľ potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1

- a) na dieťať mladšom ako dvanásť rokov,
- b) závažnejším spôsobom konania, alebo
- c) verejne.

§ 368 (3)

Odňatím slobody na desať rokov až pätnásť rokov sa páchateľ potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1

- a) a spôsobí ním ťažkú ujmu na zdraví alebo smrť, alebo
- b) a získa ním značný prospech.

§ 368 (4)

Odňatím slobody na dvanásť rokov až dvadsať rokov sa páchateľ potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1

- a) a spôsobí ním ťažkú ujmu na zdraví viacerým osobám alebo smrť viacerých osôb,
- b) a získa ním prospech veľkého rozsahu, alebo
- c) ako člen nebezpečného zoskupenia.

§ 369

Rozširovanie detskej pornografie

§ 369 (1)

Kto rozmnožuje, prepravuje, zadovážuje, sprístupňuje alebo inak rozširuje detskú pornografiu, potrestá sa odňatím slobody na jeden rok až päť rokov.

§ 369 (2)

Odňatím slobody na tri roky až osem rokov sa páchateľ potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1

- a) závažnejším spôsobom konania, alebo
- b) verejne.

§ 369 (3)

Odňatím slobody na štyri roky až desať rokov sa páchateľ potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1 a získa ním značný prospech.

§ 369 (4)

Odňatím slobody na sedem rokov až dvanásť rokov sa páchateľ potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1 a získa ním prospech veľkého rozsahu.

§ 370
Prechovávanie detskej pornografie

Kto prechováva detskú pornografiu, potrestá sa odňatím slobody až na dva roky.

Ohrozovanie mravnosti

§ 371

§ 371 (1)

Kto vyrába, kupuje, dováža alebo si inak zadovážuje a následne predáva, požičiava alebo inak uvádza do obehu, rozširuje, robí verejne prístupnými alebo zverejňuje pornografiu, nosiče zvuku alebo obrazu, zobrazenia alebo iné predmety ohrozujúce mravnosť, v ktorých sa prejavuje neúcta k človeku a násilie alebo ktoré zobrazujú sexuálny styk so zvieratom alebo iné sexuálne patologické praktiky, potrestá sa odňatím slobody až na dva roky.

§ 371 (2)

Odňatím slobody na jeden rok až päť rokov sa páchatel potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1

- a) závažnejším spôsobom konania, alebo
- b) verejne.

§ 371 (3)

Odňatím slobody na tri roky až osem rokov sa páchatel potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1 a získa ním značný prospech.

§ 372

§ 372 (1)

Kto pornografiu

- a) ponúka, prenecháva alebo predáva osobe mladšej ako osemnásť rokov alebo
- b) na mieste, ktoré je osobám mladším ako osemnásť rokov prístupné, vystavuje alebo inak sprístupňuje,
potrestá sa odňatím slobody až na dva roky.

§ 372 (2)

Odňatím slobody na jeden rok až päť rokov sa páchatel potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1

- a) závažnejším spôsobom konania, alebo
- b) verejne.

§ 372 (3)

Odňatím slobody na tri roky až osem rokov sa páchatel potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1

a) a získa pre seba alebo pre iného značný prospech, alebo

b) tým, že ponúka, sprístupňuje alebo vystavuje pornografiu, nosiče zvuku alebo obrazu alebo zobrazenia, v ktorých sa prejavuje neúcta k človeku a násilie alebo ktoré zobrazujú sexuálny styk so zvieratom alebo iné sexuálne patologické praktiky.

§ 132

Prostitúcia a pornografia

§ 132 (1)

Prostitúciou sa na účely tohto zákona rozumie uspokojovanie sexuálnych potrieb iného súložou, iným spôsobom pohlavného styku alebo iným obdobným sexuálnym stykom za odmenu.

§ 132 (2)

Pornografiou sa na účely tohto zákona rozumie zobrazenie súlože, iného spôsobu pohlavného styku alebo iného obdobného sexuálneho styku alebo zobrazenie obnažených pohlavných orgánov smerujúce k vyvolaniu sexuálneho uspokojenia inej osoby.

§ 132 (3)

Detskou pornografiou sa na účely tohto zákona rozumie zobrazenie súlože, iného spôsobu pohlavného styku alebo iného obdobného sexuálneho styku s dieťaťom alebo zobrazenie obnažených častí tela dieťaťa smerujúce k vyvolaniu sexuálneho uspokojenia inej osoby.

Neoprávnené odoberanie orgánov, tkanív a buniek a nezákonná sterilizácia

§ 159

§ 159 (1)

Kto neoprávnené odoberie zo živej osoby orgán, tkanivo alebo bunku alebo kto pre seba alebo iného taký orgán, tkanivo alebo bunku neoprávnené zadováži, potrestá sa odňatím slobody na dva roky až osem rokov.

§ 159 (2)

Rovnako ako v odseku 1 sa potrestá, kto neoprávnené sterilizuje fyzickú osobu.

§ 159 (3)

Odňatím slobody na sedem rokov až dvanásť rokov sa páchateľ potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1 alebo 2

- a) závažnejším spôsobom konania,
- b) z osobitného motívu, alebo
- c) ako člen nebezpečného zoskupenia.

§ 159 (4)

Odňatím slobody na desať rokov až pätnásť rokov sa páchateľ potrestá, ak činom uvedeným v odseku 1 alebo 2 spôsobí ťažkú ujmu na zdraví alebo smrť.

§ 160

§ 160 (1)

Kto neoprávnene sebe alebo inému zadováži z mŕtvej osoby orgán, tkanivo alebo bunku, potrestá sa odňatím slobody na šesť mesiacov až tri roky.

§ 160 (2)

Odňatím slobody na jeden rok až päť rokov sa páchatel potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1

a) závažnejším spôsobom konania, alebo

b) z osobitného motívu.

§ 160 (3)

Odňatím slobody na tri roky až osem rokov sa páchatel potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1 ako člen nebezpečného zoskupenia.

Příloha č. 10:

Zákon o vystěholectví č. 71/1922 Sb., § 35 obchod se ženami, zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon, § 243 obchod se ženami, § 243a kuplířství, zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, § 246 obchodování se ženami a § 204 kuplířství, § 204 po novele č. 290/1993 Sb. (aktuální znění), § 246 po novele č. 134/2002 Sb., s účinností od 1. července 2002, § 246 po novele č. 537/2004 s účinností od 22. října 2004, návrh definice obchodování s lidmi a zneužití dítěte k výrobě pornografie dle verze vládního návrhu zákona, který byl předložen Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR (Parlament ČR, Poslanecká sněmovna, tisk č. 410 ze dne 25. února 2008), str. 63 – 64.

Zákon o vystěholectví č. 71/1922 Sb., § 35 obchod se ženami

§ 35

Obchod ženami

1. Kdo osobu ženského pohlaví najme nebo dopraví do ciziny v úmyslu, aby jí bylo užito k chlípným účelům jiného, dopouští se přečinu a buď potrestán vězením od šesti měsíců do tří let; pokus je trestný.

2. Kdo osobu ženského pohlaví najme nebo dopraví do ciziny v úmyslu, aby jí bylo užito v cizině ke smilstvu po živnostensku provozovanému, nebo kdo u ní za účelem uvedeným v odstavci prvním vyvolá omyl o jejím pravém zaměstnání v cizině nebo ji v tomto omylu úmyslně utvrdí, dopouští se zločinu a buď potrestán žalářem od jednoho do pěti let.

3. Vinník buď potrestán pro zločin těžkým žalářem od pěti do desíti let, dopustil-li se trestných činů v předchozích odstavcích uvedených na osobě pohlavně bezúhonné, nebo byl-li pro zločin podle předchozího odstavce již potrestán, a konečně, provozuje-li činy tyto po živnostensku.

4. Kdo se s někým spojí k provozování obchodu se ženami, buď potrestán, nejde-li o čin přísněji stíhaný, pro přečin tuhým vězením od šesti měsíců do tří let.

Ve všech případech odsouzení pro obchod ženami může být uložen vsedle trestu na svobodě trest peněžítý do 100.000 Kč.

Trestním ustanovením tohoto paragrafu podléhá také cizozemec, který se proviní obchodem ženami v cizině; buď potrestán soudy tuzemskými, nebude-li vydán.

Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon, § 243 obchod se ženami

§ 243

Obchod se ženami

(1) Kdo do ciziny zláká, najme nebo dopraví ženu v úmyslu, aby jí tam bylo užito k pohlavnímu styku s někým jiným, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až pět let.

(2) Odnětím svobody na pět až deset let bude pachatel potrestán,

a) dopustí-li se činu uvedeného v odstavci 1 v úmyslu, aby ženy bylo užito k pohlavnímu styku za úplatu,

b) dopustí-li se takového činu na ženě mladší než osmnáct let, nebo
a) je-li tu jiná zvláště přitěžující okolnost.

Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon, § 243a kuplířství

§ 243a

Kuplířství

Kdo jiného zjedná, přiměje nebo svede k provozování prostituce, nebo kdo kořistí z prostituce provozované jiným, bude potrestán odnětím svobody na tři měsíce až tři léta.

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, § 246 obchodování se ženami

§ 246

Obchodování se ženami

- (1) Kdo do ciziny zláká, najme nebo dopraví ženu v úmyslu, aby jí tam bylo užito k pohlavnímu styku s jiným, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až pět let.
- (2) Odnětím svobody na tři léta až osm let bude pachatel potrestán,
 - a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 jako člen organizované skupiny,
 - b) spáchá-li takový čin na ženě mladší než osmnáct let, nebo
 - c) spáchá-li takový čin v úmyslu, aby ženy bylo užito k prostituci.

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, § 204 kuplířství

§ 204

Kuplířství

Kdo jiného zjedná, přiměje nebo svede k provozování prostituce, nebo kdo kořistí z prostituce provozované jiným, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až pět let.

**Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, § 204 kuplířství
po novele provedené zákonem č. 290/1993 Sb. (aktuální znění)**

§ 204

Kuplířství

- (1) Kdo jiného zjedná, přiměje nebo svede k provozování prostituce, nebo kdo kořistí z prostituce provozované jiným, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta.
- (2) Odnětím svobody na jeden rok až pět let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 za použití násilí, pohrůžky násilí nebo pohrůžky jiné vážné újmy anebo zneužívaje tísně nebo závislosti jiného.
- (3) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán,
 - a) získá-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 značný prospěch,
 - b) spáchá-li takový čin jako člen organizované skupiny, nebo
 - c) spáchá-li takový čin na osobě mladší než osmnáct let.

(4) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 2 na osobě mladší než patnáct let.

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, § 246 po novele provedené zákonem č. 134/2002 Sb., s účinností od 1. července 2002

§ 246

Obchodování s lidmi za účelem pohlavního styku

(1) Kdo do ciziny nebo z ciziny zláká, najme nebo dopraví jiného v úmyslu, aby ho bylo užito k pohlavnímu styku, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až pět let.

(2) Odnětím svobody na tři léta až osm let bude pachatel potrestán,

a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 jako člen organizované skupiny,

b) spáchá-li takový čin v úmyslu získat značný prospěch,

c) spáchá-li takový čin na jiném mladším než osmnáct let, nebo

d) spáchá-li takový čin v úmyslu, aby jiného bylo užito k prostituci.

(3) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán,

a) způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 těžkou újmu na zdraví, smrt nebo jiný zvlášť závažný následek, nebo

b) spáchá-li takový čin v úmyslu získat prospěch velkého rozsahu.

Aktuální znění zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, § 232a obchodování s lidmi po novele provedené zákonem č. 537/2004 s účinností od 22. října 2004

§ 232a

Obchodování s lidmi

(1) Kdo přiměje, zjedná, najme, zláká, dopraví, ukryje, zadržuje nebo vydá osobu mladší osmnácti let, aby jí bylo užito

a) k pohlavnímu styku nebo k jiným formám sexuálního obtěžování nebo zneužívání,

b) k otroctví nebo nevolnictví, nebo

c) k nuceným pracím nebo k jiným formám vykořisťování, bude potrestán odnětím svobody na dvě léta až deset let.

(2) Stejně bude potrestán, kdo jiného za použití násilí, pohrůžky násilí nebo lstí anebo zneužitím jeho omylu, tísně nebo závislosti, přiměje, zjedná, najme, zláká, dopraví, ukryje, zadržuje nebo vydá, aby ho bylo užito

a) k pohlavnímu styku nebo k jiným formám sexuálního obtěžování nebo zneužívání,

b) k otroctví nebo nevolnictví, nebo

c) k nuceným pracím nebo k jiným formám vykořisťování.

(3) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán,

a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 jako člen organizované skupiny,

- b) vydá-li takovým činem jiného v nebezpečí těžké újmy na zdraví nebo smrti,
- c) spáchá-li takový čin v úmyslu získat značný prospěch, nebo
- d) spáchá-li takový čin v úmyslu, aby jiného bylo užito k prostituci.

(4) Odnětím svobody na osm až patnáct let bude pachatel potrestán,

- a) způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 těžkou újmu na zdraví, smrt nebo jiný zvlášť závažný následek,
- b) spáchá-li takový čin v úmyslu získat prospěch velkého rozsahu, nebo
- c) spáchá-li takový čin ve spojení s organizovanou skupinou působící ve více státech.

**Návrh definice trestných činů obchodování s lidmi a zneužití dítěte
k výrobě pornografie dle verze vládního návrhu zákona, který byl předložen
Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR**

**§ 140
Obchodování s lidmi**

Kdo přiměje, zjedná, najme, zláká, svede, dopraví, ukryje, zadržuje, nebo vydá dítě, aby ho bylo jiným užito

- a) k pohlavnímu styku nebo k jiným formám sexuálního zneužívání nebo obtěžování, anebo k výrobě pornografického díla,
- b) k odběru tkáně nebo orgánu z jeho těla,
- c) k službě v ozbrojených silách,
- d) k otroctví nebo nevolnictví, nebo
- e) k nuceným pracím nebo k jiným formám vykořisťování, anebo

kdo kořistí z takového jednání,

bude potrestán odnětím svobody na dvě léta až deset let.

Stejně bude potrestán, kdo jinou osobu než uvedenou v odstavci 1 za použití násilí, pohrůžky násilí nebo jiné těžké újmy, lsti anebo zneužívá jejího omylu, tísně nebo závislosti, přiměje, zjedná, najme, zláká, svede, dopraví, ukryje, zadržuje nebo vydá, aby jí bylo jiným užito

- a) k pohlavnímu styku nebo k jiným formám sexuálního zneužívání nebo obtěžování, anebo k výrobě pornografického díla,
- b) k odběru tkáně nebo orgánu z jejího těla,
- c) k službě v ozbrojených silách,
- d) k otroctví nebo nevolnictví, nebo
- e) k nuceným pracím nebo k jiným formám vykořisťování, anebo

kdo kořistí z takového jednání.

Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán,

- a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 jako člen organizované skupiny,
- b) vydá-li takovým činem jiného v nebezpečí těžké újmy na zdraví nebo smrti,
- c) spáchá-li takový čin v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného značný prospěch, nebo
- d) spáchá-li takový čin v úmyslu, aby jiného bylo užito k prostituci.

Odnětím svobody na osm až patnáct let bude pachatel potrestán,

- a) způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 těžkou újmu na zdraví,
- b) spáchá-li takový čin v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného prospěch velkého rozsahu, nebo
- c) spáchá-li takový čin ve spojení s organizovanou skupinou působící ve více státech.

(5) tím svobody na deset až šestnáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 smrt.

(6) Příprava je trestná.

§ 164

Zneužití dítěte k výrobě pornografie

Kdo přiměje, zjedná, najme, zláká, svede nebo zneužije dítě k výrobě pornografického díla nebo kořistí z účasti dítěte na takovém pornografickém díle, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až pět let.

Odnětím svobody na dvě léta až šest let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1,

- a) jako člen organizované skupiny,
- b) v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného značný prospěch.

Odnětím svobody na tři léta až osm let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1,

- a) jako člen organizované skupiny působící ve více státech, nebo
- b) v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného prospěch velkého rozsahu.

Příloha č. 11:

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, § 216a zavedený novelou provedenou zákonem č. 557/1991 Sb., s účinností od 1. ledna 1992. Aktuální znění § 216a TZ obchodování s dětmi (k 31. březnu 2008).

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, § 216a zavedený novelou provedenou zákonem č. 557/1991 Sb., s účinností od 1. ledna 1992

§ 216a

Obchodování s dětmi

(1) Kdo za odměnu svěří dítě do moci jiného za účelem adopce, využívání dětské práce nebo pro jiný účel, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta nebo peněžitým trestem.

(2) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán,

- a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 jako člen organizované skupiny, nebo
- b) získá-li takovým činem značný prospěch.

(3) Odnětím svobody na tři léta až deset let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 těžkou újmu na zdraví, smrt nebo jiný zvlášť závažný následek.

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, § 216a po novele č. 537/2004 Sb., s účinností od 22. října 2004

§ 216a

Obchodování s dětmi

(1) Kdo za odměnu svěří dítě do moci jiného za účelem adopce, využívání dětské práce nebo pro jiný účel, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta nebo peněžitým trestem.

(2) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán,

- a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 jako člen organizované skupiny, nebo
- b) získá-li takovým činem značný prospěch.

(3) Odnětím svobody na tři léta až deset let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 těžkou újmu na zdraví, smrt nebo jiný zvlášť závažný následek.

Příloha č. 12:

Výňatky z nejdůležitějších mezinárodních úmluv týkajících se nucené práce, otroctví a nevolnictví.

**Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod
vyhlášená pod č. 209/1992 Sb., článek 4**

1. Nikdo nesmí být držěn v otroctví nebo nevolnictví.
2. Od nikoho se nebude vyžadovat, aby vykonával nucené nebo povinné práce.
3. Za "nucenou nebo povinnou práci" se pro účely tohoto článku nepovažuje:
 - a) práce běžně požadovaná při výkonu trestu uloženého podle článku 5 této Úmluvy, nebo v době podmíněného propuštění z tohoto trestu;
 - b) služba vojenského charakteru nebo v případě osob, které odmítají vojenskou službu z důvodů svědomí v zemích, kde je takové odmítnutí vojenské služby uznáváno, jiná služba vyžadovaná místo povinné vojenské služby;
 - c) služba vyžadovaná v případě nouze nebo pohromy, která ohrožuje život nebo blaho společensví;
 - d) práce nebo služba, která tvoří součást běžných občanských povinností.

**Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, 120/1976
Sb., článek 8**

1. Nikdo nesmí být držěn v otroctví; všechny formy otroctví a obchodu s otroky jsou zakázány.
2. Nikdo nesmí být držěn v nevolnictví.
3. a) Na nikom se nesmí vyžadovat, aby vykonával nucenou nebo povinnou práci;
b) článek 3. a) nebrání vykonávání těžké práce v zemích, kde je možno uvážit trest vězení s těžkou prací za trestný čin, byl-li vynesen příslušným soudem takový rozsudek;
c) pro účely tohoto odstavce termín "nucená nebo povinná práce" nezahrnuje:
 - (i) jakoukoli práci nebo službu, jež nejsou zmíněny v pododstavci b), které se normálně vyžadují od osoby, která je ve vazbě v důsledku pravomocného platného rozhodnutí soudu, nebo od osoby, která je podmíněně propuštěna z vazby; takové
 - (ii) jakoukoli službu vojenské povahy a v zemích, kde se uznává odmítnutí vojenské služby na základě přesvědčení, jakoukoli národní službu, jež se podle zákona vyžaduje od osob, které odmítají vojenskou službu z důvodů svého přesvědčení;
 - (iii) jakoukoli službu vynucenou v mimořádných případech nebo při pohromě ohrožující život nebo blahobyt společensví;
 - (iv) jakoukoli práci nebo službu, jež tvoří součást běžných občanských povinností.

10. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ

- Amnesty International: *Broken bodies, shattered minds. Torture and ill-treatment of women*, London, 2001.
- Battaglia, G.: *Obchod s lidmi v Itálii – případové studie*, prezentace na konferenci, Praha, 1. srpna 2006.
- Bindman, Jo and Jo Doezema. *Redefining Prostitution as Sex Work on the International Agenda*. 1997. Anti-Slavery International and the Network of Sex Work Projects. <http://www.walnet.org/csis/papers/redefining.html>
- Bureš, R.: *Obchod se ženami*, Policista, 5/2000, neustránkováno, ke stažení na adrese: <http://www.mvcr.cz/casopisy/policista/2000/0005/bures.html>
- Carreon, R.: *Forced Labour Casebook*, Special Action Programme To Combat Forced Labour, ILO, Ženeva, srpen 2007. KONCEPT MATERIÁLU.
- Cejp, M., Karabec, Z., Scheinost, M.: *Obchodování s lidmi – naléhavý celosvětový problém*, Kriminalistika 3/2006.
- Čisařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T., Kloučková, S., Mandák, V., Půry, F., Repík, B., Růžek, A.: *Trestní právo procesní*. 4., aktualizované vydání, Linde, Praha, 2006.
- Černík, J., Hulíková, T., Křištof, R., Vintr, V.: *Pilotní výzkum prostředí obchodu s lidmi na území ČR*, IOM, Praha, 2005.
- Český statistický úřad: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/obyvatelstvo_lide
- ČTK/zpravodajství o zemích ES, o ES a o NATO: *Obchod s rumunskými prostitutkami prý mírně poklesl*, Bukurešť, 12. dubna 2007, čas 13:14.
- De Dios, Aurora Javate. *Macro-Economic Policies and their Impact on Sexual Exploitation and Trafficking of Women and Girls : Issues, Responses and Challenges*. 1999. <http://www.catw.-ap.org/Macro.htm>
- Demografické informační centrum o.s.: *Evaluační výzkum: Program podpory a ochrany obětí obchodování s lidmi v České republice*, MV ČR, Praha, 2006.
- Flowers, Ronald Barri: *Women and Criminality*, Connecticut, Greenwood Press, 1987.
- Free the Slaves, Washington, D.C. & Human Rights Center, University of California, Berkeley: *Hidden slaves: Forced labour in the United States*, září 2004, k dispozici na adrese: http://www.hrcberkeley.org/download/hidden_slaves_report.pdf
- Hendl, Jan, *Úvod do kvalitativního výzkumu*, Praha, Karolinum, 1997.
- Hulíková, Tereza, Kocourek, Jiří: *Zpráva z projektu „Pilotní výzkum mezi zákaznicími komerčních sexuálních služeb ve dvou příhraničních regionech České republiky“*. Praha, IOM, 2005.
- Chmelík, Jan: *Zločin bez hranic. Vyšetřování terorismu a organizovaného zločinu*, Praha, Linde, 2004.
- ICMPD: *The Relationship between Organised Crime and Trafficking in Aliens*, Study prepared by the Secretariat of the Budapest Group, Vienna, ICMPD, 1999.

- ILO: *A Global Alliance against Forced Labour*, Global Report, Ženeva, 2005.
- International Day for the Remembrance of the Slave Trade and its Abolition Invisible prisoners: *The trafficking and exploitation of Chinese immigrants* in France, http://www.ilo.org/global/About_the_ILO/Media_and_public_information/Press_releases/lang-en/WCMS_075503/index.htm - článek
- Jelinek, J.: *Trestní odpovědnost právnických osob*, Linde, Praha, 2007.
- Konrád, Z.: *Metodika vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů*. Praha, Policejní akademie ČR, 1996.
- Laczko, Frank and David Thompson (eds.). *Migrant Trafficking and Human Smuggling in Europe: a Review of Evidence with Case Studies from Hungary, Poland and Ukraine*. Geneva: OIM, 2000. <http://www.iom.int>
- La Strada: *Obchod se ženami v postkomunistických zemích střední a východní Evropy*, Praha, La Strada ČR, 1998.
- La Strada: *Výroční zpráva 2004*, La Strada ČR, o. p. s., Praha, 2005.
- La Strada: *Výroční zpráva 2005*, La Strada ČR, o. p. s., Praha, 2006.
- La Strada: *Výroční zpráva 2006*, La Strada ČR, o. p. s., Praha, 2007.
- La Strada: *Obchod s lidmi a zneužívání za účelem nucené práce v České republice*, tisková zpráva o konferenci, La Strada, o. p. s., Praha, 4. května 2006. www.strada.cz/download/tiskove-zpravy/tzroundtable.rtf
- La Strada Česká republika, o. p. s.: *Doporučení vládě České republiky týkající se problematiky obchodování s lidmi z pohledu nevládní neziskové organizace La Strada Česká republika*, o. p. s., Praha, La Strada, 2004.
- Levenkron, N.: *„ANOTHER DELIVERY FROM TASHKENT“ Profile of the Israeli Trafficker*, Top-Print Press, 2007.
- Ministerstvo vnitra ČR: *Národní strategie boje proti obchodování se ženami (pro období let 2003-2005)*, Praha, 2005.
- Ministerstvo vnitra ČR: *Národní strategie boje proti obchodování s lidmi (pro období let 2005-2007)*, Praha, 2005.
- Ministerstvo vnitra ČR: *Národní strategie boje proti obchodování s lidmi (pro období let 2005-2007)*, Praha, 2005.
- Ministerstvo vnitra ČR: *Zpráva o stavu obchodování v ČR za rok 2007*, Praha, 2008.
- Myslíková, L., Vavřda, A.: *Obchodování s lidmi, či kuplířství?*, Kriminalistický sborník, 1/2006, 2006.
- Näre, L.: *Pomocnice v domácnosti z Ukrajiny a Polska v Neapoli: případová studie migrace směřující z východu na jih*, http://aa.ecn.cz/img_upload/79a33131c9c4293e0fcef50bfa263ef/LN_are_Pomocnicevdomacnostiitalie.pdf, leden 2007.
- Nečada, V.: *Obchodování s lidmi*, Trestní právo 1/2005.
- Nejvyšší státní zastupitelství: *Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2004*, (textová část), 7 NZN 602/2005, Brno, 2005.
- Nejvyšší státní zastupitelství: *Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2005*, (textová část), 7 NZN 603/2006, Brno 2006.
- Nejvyšší státní zastupitelství: *Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2006*, (textová část), Brno, 18. června 2007, 7 NZN 601/2007.

- Nejvyšší státní zastupitelství: *dopis ze dne 14. května 2007, SL 727/2007*, Brno, 2007.
- OBSE, *Trafficking in Human Beings in South Eastern Europe*, 2005.
- OHCHR, *Trafficking in people: the human rights dimension*, in: P. Williams, D. Vlassis (eds.), *Combating transnational crime: concepts, activities, responses*, London 2001.
- Onelli, P., Annicchiarico, L., Battaglia, G.: *Konference na téma Obchod s lidmi za účelem nucené práce a klientský systém v Itálii*, 26. - 27. dubna 2007, Praha, Hotel Pyramida, 2007.
- Parlament ČR, Poslanecká sněmovna. 2004. IV. volební období. Tisk 745 – *Vládní návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim*.
- Pechová, E.: *Migrace z Vietnamu do České republiky v kontextu problematiky obchodu s lidmi a vykořisťování*, La Strada o. p. s., Praha, 2007.
- Rada Evropy: *Procedure for evaluating implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings*, Štrasburk, listopad 2007.
http://www.coe.int/t/dg2/trafficking/campaign/Docs/SeminarsConf/GretaConfSpeeches_en.asp
- Richard, H., O'Neill, A.: *International Trafficking in Women to the United States: A Contemporary Manifestation of Slavery and Organized Crime*. Washington, D.C.: Center for the Study of Intelligence (CIA), 2000. <http://usinfo.state.gov//topical/traffic/report/homepage.htm>
- Scheinost, M.: *Konvence OSN a další dokumenty k organizovanému zločinu*, Praha, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2001.
- Stichting Tegen Vrouwenhandel – STV (Dutch Foundation against Trafficking in Women), *Third Report of the Dutch National Reporter*, Bureau NRM, Hague, 2005.
- Swanson, B.: *Law to protect mail-order brides*, The Prague Post, Praha, 15. února 2006.
- Šámal, P., a kol.: *Trestní zákon, komentář – díl I, 6. doplněné a přepracované vydání*, C. H. Beck, 2004, Praha.
- Šidová, L.: *Organizace bulharské prostituce v České republice*, Praha, 2004. Článek je dostupný na: <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=1955310>.
- Šidová, L.: *Ukrajinská prostituce v České republice a způsob její organizace*, Praha, 2004.
http://aa.ecn.cz/img_upload/9e9f2072be82f3d69e3265f41fe9f28e/Ukr ajinskeprostitutky.pdf.
- Topinka, D.: *Výzkum obchodu s lidmi především za účelem nucené práce*, Intermundia, Havířov, 2005.
- Trávníčková, I.: *Obchodování se ženami z pohledu České republiky*, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha, 2004.
- United Nation, Office on Drugs and Crime: *Trafficking in Persons: Global Patterns*, duben 2006,
<http://www.unodc.org/documents/human-trafficking/HT-globalpatterns-en.pdf>
- ÚOOZ SKPV P ČR: *Tiskové zprávy zveřejňované Útvarem pro odhalování organizovaného zločinu SKPV P ČR v letech 2004, 2005 a 2007 na stránkách www.mvcr.cz – „TET“, „TUONG“ a „ENTER“*.

- Úřad pro monitoring a potírání obchodu s lidmi: *The 2005 Trafficking In Persons Report*, Washington, červen 2006.
- Úřad pro monitoring a potírání obchodu s lidmi: *The 2006 Trafficking In Persons Report*, Washington, červen 2007.
- Zimmerman, C.: *Stolen smiles: a summary report on the physical and psychological health - consequences of women and adolescents trafficked in Europe*, The London School of Hygiene & Tropical Medicine, London, 2006.